

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**TAŞRADA MÜLTECİ KADIN OLMAK: KÜTAHYA'DAKİ
SOMALİLİ KADINLAR**

Doktora Tezi

Burcu HATİPOĞLU

Ankara-2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**TAŞRADA MÜLTECİ KADIN OLMAK: KÜTAHYA'DAKİ
SOMALİLİ KADINLAR**

Doktora Tezi

Burcu HATİPOĞLU

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Besim Can ZIRH**

Ankara- 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

Burcu HATİPOĞLU

**TAŞRADA MÜLTECİ KADIN OLMAK: KÜTAHYA'DAKİ SOMALİLİ
KADINLAR**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Besim Can ZIRH

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Dr. Öğr. Üyesi Besim CAN ZIRH

.....

Prof. Dr. Güzin YAMANER

.....

Doç. Dr. Emel MEMİŞ

.....

Doç. Dr. Tuğba TAŞ

.....

Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU

.....

Tez Sınavı Tarihi 28.09.2020

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Dr. Öğr. Üyesi Besim Can ZIRH danışmanlığında hazırladığım “Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya’daki Somalili Kadınlar (Ankara.2020) ” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Adı-Soyadı ve İmza

Burcu HATİPOĞLU

TEŞEKKÜR

Öncelikle tezimi her aşamada baştan sona okuyan, değerli yorumlarıyla tezin gelişmesini sağlayan, enerjimin tükendiği zamanda motivasyon dolu konuşmasıyla beni teze geri döndüren danışmanım Besim Can Zırh’a teşekkür ederim.

Tez izleme komitelerimde; tezi titizlikle inceleyen ve ilerlemesini takip eden Belma Tokuroğlu’na, Serpil Sancar’a ve Emel Memiş’e teşekkür ederim.

Savunma davetimizi içtenlikle kabul eden ve tezin son hâline gelmesi için yapıcı eleştirilerini paylaşan Güzin Yamaner’e ve Tuğba Taş’a ve teşekkür ederim.

Başta Somalili kadınlar olmak üzere sahanın tüm katılımcılarına paylaşımları için teşekkür ederim.

Doktoramın ilk zamanlarındaki katkılarından dolayı Pınar Melis Yelsalı Parmaksız’a, Elif Ekin Akşit’e, Pınar Uyan Semerci’ye, Edyta Pietrzak’a, Katerina Dalakoura’ya ve Eleni Fournaraki’ye teşekkür ederim.

Tezimin okumasını yapan Müberra Kapusuz’a arkadaşlığı ve emeği için teşekkür ederim.

Sevgisi, saygısı, desteği, inancı ve güveni ile hep yanımda olduğunu hissettiğim anneme ve sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
ŞEKİL LİSTESİ	vi
HARİTA LİSTESİ	vii
KISALTMA LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: YÖNTEM	11
Giriş.....	11
1.1. TEZ PLANI	12
1.1.1. Tezin Başlığı ve Araştırma Sorusu	12
1.1.2. Tezin Konusu	13
1.1.3. Tezin Amacı.....	14
1.1.4. Tezin Önemi.....	15
1.2. TEZ PLANI- UYGULAMA.....	17
1.2.1. Tezin Sınırları	17
1.2.2. Tezin Örnekleme	20
1.2.3. Araştırmacı Konumu.....	27
1.2.4. Tezin Mekânı	39
Bölüm Sonucu.....	42
BÖLÜM 2: LİTERATÜR TARAMASI	44
Giriş.....	44
2.1. TAŞRA	45
2.1.1. Taşra Tanımları.....	45
2.1.2. Tezin Taşra Tanımı	49
2.1.3. Tezin Taşrası/Mekânı: Kütahya.....	51
2.1.4. Taşra ve Araştırmacı Bağı	57
2.1.5. Merkez	59
2.1.6. Taşrada Kadın/Mülteci Kadın Olmak ve Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	61
2.2. GÖÇ	66
2.2.1. Göç Kategorileri.....	66
2.2.2. Göçün Nedenleri	69
2.2.3. Hukuksal Terminoloji	70

2.2.4. Zorunlu Göç ve Mülteci Çalışmaları	73
2.2.5. Dünyadan ve Türkiye'den Somalili Mülteci Kadınlarla İlgili Benzer Çalışmalar	76
2.3. GÖÇÜN KADINLAŞMASI.....	82
2.3.1. Kavramsal Olarak Göçün Kadınlaşması.....	82
2.3.2. Hanede Erkek Olmaması	86
2.3.3. Bekar Mülteci Kadın Olmak.....	88
2.3.4. Anne/Çocuklu Mülteci Kadın Olmak	89
Bölüm Sonucu.....	92
BÖLÜM 3: SAHA ve TÜRKİYE’DE MÜLTECİ OLMAK	94
Giriş.....	94
3.1. SAHAYI VE ANALİZİNİ OLUŞTURAN ETMENLER	95
3.1.1. Görüşme Organizasyon ve Kartopu Yöntemi.....	95
3.1.2. Saha Soruları.....	104
3.1.3. Sahanın ve Tezin Dili.....	106
3.1.4. Katılımcı Kodlama.....	111
3.1.5. Verilerin Deşifresi.....	113
3.1.6. Veri Kodlama ve Analiz	114
3.2. SAHAYI ETKİLEYEN ETMENLER.....	116
3.2.1. Göç Çalışmak.....	116
3.2.2. Güven Kavramı	118
3.2.3. Dil Sorunu.....	123
3.3. TAŞRADA MÜLTECİ OLMAYI ETKİLEYEN ETMENLER: TÜRKİYE’DE MÜLTECİ OLMAK.....	128
3.3.1. İstihdam Sorunu / Çalışma İzni.....	128
3.3.2. Seyahat İzni.....	132
3.3.3. Eğitim İmkânlarından Faydalanma.....	134
3.3.4. Sağlık İmkânlarından Faydalanma	136
Bölüm Sonucu.....	138
BÖLÜM 4: BUGÜN: KÜTAHYA’DA SOMALİLİ MÜLTECİ KADIN OLMAK	140
Giriş.....	140
4.1. KÜTAHYA’DA İLK ZAMANLAR	141
4.1.1. Kiralık Ev Bulmak	141
4.1.2. Aynı Mahallede Oturmak	144

4.2. NASIL GEÇİNİYORLAR?	148
4.2.1. Resmi Kanallardan Gelen Yardımlar	148
4.2.2. Aileden Gelen Yardımlar	149
4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarından Gelen Yardımlar	150
4.3. İÇE KAPANMAK	153
4.3.1. Türkçe Öğrenme Süreci	153
4.3.2. Taşra Sıkıntısı	158
4.3.3. Komşular	160
4.3.4. Gündelik Hayat: Ev	162
4.4. TAŞRADA YAŞAMAYI SEVMEK	164
4.4.1. Ulaşım Kolaylığı	164
4.4.2. Sağlık Hizmetleri	165
4.4.3. Güvenlik	165
4.4.4. Aidiyet	166
4.4.5. Şehrin İklimi ve Şehre Alışmak	167
4.5. TAŞRADA İRKÇILIK VAR MI?	169
4.5.1. Şaşkınlık (Tepki) /Yabancı (Tanımlama)	169
4.5.2. Ayrımcılık (Eylem Başlangıcı)	171
4.5.3. Irkçılık (Eylem)	172
4.5.4. Taciz (Kesişimsellik)	176
Bölüm Sonucu	178
BÖLÜM 5: DÜN-YARIN-SONUÇ	180
Giriş	180
5.1. DÜN: GÖÇ ÖNCESİ HAYATLAR	181
5.1.1. Göç Etmeden Önceki Ekonomik Durum:	181
5.1.2. Göç Etmeden Önceki Gündelik Hayat	183
5.1.3. Göç Karar Aşaması	186
5.1.3.1. Somali'den ve Suudi Arabistan'dan Gelenler	187
5.1.3.2. Yemen'den Gelenler	189
5.1.3.3. Somali'de Kalanlar:	190
5.2. YARIN: GELECEK TAHAYYÜLÜ	191
5.2.1. Türkiye'de Kalmak	192
5.2.2. Somali'ye Dönmek	194
5.2.3. Başka Ülkeye Gitmek	194
Bölüm Sonucu	198

SONUÇ	200
KAYNAKÇA.....	213
EKLER	224
EK 1: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Göç Edilen Ülkeler.....	224
EK 2: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Görüşme Bilgileri.....	225
EK 3: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Hane ve Medeni Durum Bilgileri.....	226
EK 4: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Eğitim ve İş Deneyimi	227
EK 5: Kütahya'daki Somalili Kadınların Ses Kaydı Alabildiğim Ekosistemi	228
EK 6: Kütahya'daki Somalili Kadınların Ses Kaydı Alamadığım Ekosistemi	229
EK 7: Kütahya'daki Somalili Nüfus Bilgileri.....	230
EK 8: Somalili Kadınlar Saha Soruları Türkçe.....	231
EK 9: Somalili Kadınlar Saha Soruları İngilizce.....	234
EK 10: Ekosistem Saha Soruları.....	237
ÖZET	238
ABSTRACT.....	239

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1: UNHCR Türkiye İstatistikleri	15
ŞEKİL 2: Somali Yemeği- İkram	42
ŞEKİL 3: Kütahya: Şehir Simgesi Vazo.....	52
ŞEKİL 4: Kütahya M. Mahallesinden Bir Ev	57
ŞEKİL 5: Somalili Kadınlar Kelime Bulutu.....	158

HARİTA LİSTESİ

HARİTA 1: Kütahya'daki Somalili Kadınların Ekosistemleri.....	23
HARİTA 2: Türkiye'de Mültecilerin Yerleştirildikleri Uydu Kentler	25
HARİTA 3: Kütahya'daki Somalili Kadınların Kent Kullanımı.....	53

KISALTMA LİSTESİ

BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	: Uluslararası Göç Ajansı
İHH	: İnsani Yardım Vakfı
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
SGDD	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Bu araştırma, mülteci kadınların taşradaki gündelik hayatlarını merak etmemle başladı. Merakım; önce “Taşrada mülteci kadın olmak ne demektir?” şeklindeki araştırma sorusuna, bu sorunun ardılı olarak da “Kütahya’daki Somalili mülteci kadınların gündelik hayatları nasıldır?” sorusuna yöneldi. Bu iki soru tez başlığında dikotomi oluşturmam da yardımcı oldu. Böylece “Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya’daki Somalili Kadınlar” başlığı okuyucuya, araştırmanın tümdengelim mantığını yansıtmamı sağladı.

Araştırma, en çok yerellik üstünden tanımlanan taşrada, öyle ki yeni gelen herkesin göze çarptığı bir mekânda, Kütahya’da geçiyor. Bu yerelliğin içinde, mülteci olarak en çeperde sayılabilecek Somalili mülteci kadınların günlük hayatları tezin konusunu oluşturuyor. Burada Kütahya’yı bir uydu kent olma üstünden değil; bir taşra kenti olması üstünden ele aldığımı belirtmeliyim. Uydu kent, mültecilerin İçişleri Bakanlığı tarafından ikamet etmelerine izin verilen 62 şehirden oluşur. Uydu kent ile kastedilen şehrin dışındaki bir yerleşim alanı değil, şehrin kendisidir. Ayrıca bir uydu kent olarak taşrayı küçük şehir (small city) anlamında kullanıyorum, kırsal alanı/şehri (rural city) kastetmiyorum.

Somalili kadınları ilk defa 2008 yılında Kütahya’da görmüştüm. Hiç iletişimim olmamıştı ama o zaman taşrada bulunma nedenlerine karşı ilğim uyanmıştı. Doktora sürecimde bu ilgiliyi bir tez konusuna dönüştürdüm. Lori L. Heise (1998: 265), bir kavramın diğer kavramlarla ilişkisini, kadına yönelik şiddet konusuna ekolojik bir çerçeve çizdiği makalesinde kişisel tarih, mikro sistem, ekosistem, makro sistem şeklindeki kümelerle açıklamaktadır Somalili kadınların da etkileşimde bulunduğu kişi ve kurumlardan bahsederken sadece sosyal çevre demek yeterli olmayabilirdi. Sosyal çevre denildiğinde bu kişilerle sürekli iletişim halinde bulundukları sanılabilirdi. Oysa ki tezde anlatmak istenilen şey sürekli iletişimleri olmasa da o kişilerin Somalili kadınların

çevresinde bulunduğunu anlatmaktı. Buradan hareketle bu kişi ve kurumları Heise'a referansla ekosistem olarak adlandırmak daha uygun oldu. Ekosistem, ekolojinin alt kümesidir. Somalili kadınların Türkiye'deki değil; sadece Kütahya'daki etkileşimde olduğu kişi ve kurumları kastetmesi bakımından ölçeği ekoloji yerine ekosistem seviyesinde tutmak yerinde oldu.

Tezin sahası, kısaca Somalili kadınlardan ve onların ekosistemlerinden oluşmaktadır. Sahanın katılımcılarını detaylıca şöyle tanıtabilirim¹: 15 Somalili kadın (S), 2 Yemen vatandaşı Somalili kadın (SY) , 5 Somalili kadınların yetişkin çocukları ya da Somalili tanıdıkları (ES), 14 Ses kaydına izin veren ekosistem (E), 5 ses kaydı vermek istemeyen ama araştırmaya katılmak isteyen ekosistem (ED) olmak üzere 41 kişiden oluşuyor. 41 kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirdim. Ses kaydı vermek istemeyen ekosistemden 10 kişiyi araştırmaya yine (ED) kodu ile dahil tuttum. Bu gruba derinlemesine mülakat yapmadığım ama tercüme sağlayan ya da sadece tanıdığım 14 Somalili çocuk (Ç), 6 kişi tanıdığım ama derinlemesine mülakata uygun olmayan Somalili ve 6 kişi de benim sosyal ağımdan oluşan grup eklendiğinde toplamda 77 kişilik saha ortaya çıkmış oldu.

Toplumsal cinsiyet, tezin analizinde kullandığım bir kavram olmaktan ziyade tezin yönteminden organizasyonuna; örneklemeden saha sorularına kadar yaptığım ve yazdığım her şeyin temelinde bulunan bir kavramdı. Saha derinlemesine mülakatlar ekseninde ilerledi ancak etnografiden yardım aldığım zamanlar da oldu. Somalili kadınlarla dil kursundan birlikte eve gitmek, dil kursu sınıflarında bulunmak, derinlemesine mülakat harici evlere ziyarete gitmek, mahalle ve civarında birlikte yürümek gibi unsurlar etnografiden aldığım yardımlara örnek olarak sunulabilir.

¹S: Somalili Kadınlar
SY: Yemen Vatandaşı Somalili Kadınlar
E: Ekosistem
ES: Somalili Ekosistem
ED: Ses Kayıt Dışı Ekosistem
Ç: Çeviriye Yardımcı Somalili Çocuk

Tezin hem amacı hem de öneminden bahsetmem gerekirse, tez ile akademik literatüre daha önce bilgisine sahip olmadığımız, Somalili kadınların Kütahya'daki hayatları üzerinden bilgi akışı sağlamayı amaçladım. Zorunlu göç çalışmalarında olduğu gibi Kütahya'yı uydu kent olması üstünden değil; bir taşra kenti olması üstünden ele alarak taşra literatürüne de farklı bir yoldan giriş yapmaya çalıştım. Tezin yöntemini ve saha çalışmasını bütün ayrıntılarıyla, aşama aşama anlatarak benzer çalışmalara yardımcı olmasına çabaladım. Ancak sosyal bilimleri bir çember olarak düşünürsek bir doktora tezinin sosyal bilim çemberini genişletmesinin mümkün olmadığı bilinir. Bütün araştırmalar birleştğinde bu çemberini biraz esnetebiliriz ve bu tezin bu birleşime katkı sağlaması hedeflendi. Ayrıca saha verilerinin analizi ile politika üretimi için araştırmayı faydalı kılmaya uğraş verildi.

Feminist yöntem, sahanın sesi olmak gibi bir temsiliyet üstünden ilerlemez. Sahadan araştırmacı- katılımcı hiyerarşini kırarak toplanan veriyi okuyucuya iletmekle mükelleftir. Bu noktada araştırmacı deneyimini de Donna Haraway'ın konumlu bilgiler yaklaşımının bir uygulaması olarak okuyucu ile paylaşmaktayım. Gömülü teori, katılımcının sesini iletmek için feminist yönetime; sahadaki her bir veriyi farkındalıkla ele alan mantığıyla katkı sağlar. Saha günlüklerinin, notların, sahanın analizinde araştırmacıya yardımcı olan saha analiz günlüklerinin tutulma nedeni de budur. Araştırmacı deneyimi ile Somalili kadınların ve ekosistemlerinin anlatılarının birlikte harmanlanmasının alt yapısı feminist yöntem ve gömülü teori işbirliğine dayanır.

Bu araştırma için gömülü teoriden yardım alıp derinlemesine mülakatları yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirdim. Derinlemesine mülakatları hem Somalili kadınlarla hem de ekosistemleri ile gerçekleştirdiğim için sahada çeşitlilik vardı. Yarı yapılandırılmış görüşme formu bu çeşitlilik için esneme yapma imkânı sağladı. Araştırmacı konumumla ilgili başlıkta açıklayacağım üzere Haraway'ın *Konumlu Bilgiler: Feminizmde Bilim Meselesi ve Kısmi Perspektifin Ayricalığı* makalesini rehber

aldım. Araştırmacının da araştırmanın bir parçası olduğu ve konuya nerden baktığının anlatıldığı konumlu bilgiler yaklaşımını benimsedim (Haraway, 2010: 91-120). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet, ulus, etnik köken, ırk, din, sınıf, yaş aralığı, dış görünüş ve meslek kategorilerinde araştırmacı konumumu etkileyen faktörleri sıraladım. Bu doğrultuda kesişimsellik kuramında da destek alarak saha verilerimi analiz etmeye çalıştım. Saha verilerinin analizi için Maxqda nitel veri analiz yazılımını kullandım. Sahaya giriş yapmakta cinsiyet önemli bir rol oynarken; hem Somalili kadınlarla hem de ekosistemleri ile yapılan derinlemesine mülakatların içeriğinde toplumsal cinsiyet tabanlı ortaklıklar görünür oldu.

Literatür taraması bölümüne taşra tanımlarını okuyucuya sunup tez boyunca taşırayı, yerme ve güzellemlerden azade bir şekilde olduğu haliyle ele almayı amaç edindim. Kütahya'daki Somalili kadınlar üstüne yapılmış bir çalışma olmadığı için öncelikle sahadan bu verinin çekilmesine ihtiyaç vardı. Ham veri sonrası, taşra-mekânın mülteci kadınların hayatlarına sirayet edip etmediği de ortaya çıkmaya başladı. Tez içinde örneklem seçimimi de çok ayrıntılı anlatıyorum. Burada kısaca bir tanımla yaparsam Somalili kadınları Kütahya'ya ilk gelen mülteci gruplardan olduğu ve göçün kadınlaşmasına örnek teşkil ettiği için seçtim. Örneklemden katılımcı seçerken de Kütahya'da yaşam deneyimi uzun olan Somalili kadınları seçmeye çalıştım. Böylelikle taşradaki yaşamı deneyimlemiş olmalarına özen gösterdim. Ekosistemleri içinde Somalili ekosistem ile Somalili kadınların taşradaki gündelik hayatlarını daha yakından görme imkânım oldu. Türkiyeli ekosistemi ise oldukça çeşitli kılmaya çalıştım. Hatta saha organizasyonu için çok zaman harcamama neden olmasına rağmen yine de en yüksek faydayı sağlayabileceğim kişilere ulaşmaya çalıştım.

Buraya kadar teze dair fikir oluşturmak istedim. Şimdi de tezin bölümlerini ayrı ayrı ele alacağım:

Birinci bölüm “Yöntem” başlığını taşıyor. Bu bölümde tez başlığı, araştırma sorusu, tezin konusu, amacı, önemi alt başlıkları ile tezin planına değiniyorum. Giriş kısmında, ipuçlarını verdiğim konuları detaylıca anlatıyorum. Yöntem bölümünün diğer başlığı olan tez planında tezin teoriden uygulamaya geçişini gösteriyorum. Tezin sınırlarını, örneklemine, araştırmacı konumunu ve tezin mekânını anlatıyorum. Burada tezin mekânını Kütahya olarak belirlediğim aşıkâr ancak sahanın mekânları olan mahalle ve evler için betimleme yapmaya çalışıyorum.

İkinci bölüm “Literatür Taraması” başlığını taşıyor. Öncelikle taşra sonra da göç ve göçün kadınlaşması başlıklarında literatürden bilgi paylaşıyorum. Taşra başlığında taşraya dair yapılan tanımlamalara yer veriyorum. Literatürde taşra işsizlik, kültürel aktivite eksikliği ve ataerkilliğin yarattığı gözetleme ve denetim sorunları ile eşleştiriliyor. Bu negatif anlatıma karşı olarak literatürde taşraya güzelleme yapanlar da bulunuyor. Taşrayı çocukluğun güzel zamanları ile özdeşleştirip hep özlenen, uzak bir diyar olarak görüyorlar. Bu tez, güzelleme ve yergiden uzak durmaya çalışıyor. Taşranın kendini tanımlaması için bir de “merkez” e ihtiyacı bulunuyor. Bu tezde İstanbul’u ve siyasal otorite anlamında da Ankara’yı merkez alıyorum ve belediye ile yönetilen illerden Kütahya’yı taşra olarak nitelendiriyorum.

Kütahya’yı bir taşra olarak kabul edebiliriz ama bu tezin mekânı olarak kabulüne yeterli değildi. Bu tezin mekânı olarak Kütahya’nın seçilmiş olmasının birincil nedeni onun bir uydu kent olma vasfıydı. Kütahya’daki Somalili mülteciler daha önce bir mülteci kampında yaşamadıklarını ifade ettiler. Kütahya’da da bir kampta yaşamıyorlar. Mahallelerde bütçelerine uygun buldukları evlerde barınıyorlar. Sadece uydu kent üstünden bir anlatı gerçekleştirecek olsaydım tezin sahasını Somalili mülteci kadınlar çerçevesiyle bırakabilirdim. Ancak Somalili kadınların ekosistemleri ile sahayı genişlettim. Bu aşama Somalili kadınların taşradaki hayatlarını anlamaya derinlik kazandırırken aynı zaman bize taşraya dair de bilgi vermiş oldu. Buraya kadar tezin taşra

ve Kütahya bağlantısını açıklığa kavuşturduğumu düşünüyorum. Okuyucuya da naçizane bir tavsiyeyle bu satırları okurken “nabzını yavaşlatmasını” öneriyorum. Çünkü taşra ile ilgili okuma yapmak için, taşrada yaşamaya alışmak için, taşraya dair filmleri izleyebilmek için nabzı yavaşlatmak bir ön koşuldur. Zira diğer türlü taşranın içine girmeden ondan sıkılmaya neden oluyor. Somalili kadınların da taşra sıkıntısını taşrada yaşamayı sevmeye çevirmek için bu stratejiyi kullandığının ipucunu verebilirim.

Literatür taraması bölümünün ikinci başlığı olan “Göç” başlığında literatürdeki göç kategorilerinden yardım alarak Somalililerin Türkiye’deki konumunu tespit etmeye çalıştım. Bu doğrultuda Somalililerin Türkiye’deki konumu; uluslararası, zorunlu, düzensiz ve sürekli kategorileriyle tanımlanabilir. Türkiye, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’ne ve 1967 Protokolü’ne taraf olmuş, ancak isteğe bağlı olan coğrafi sınırlama hükmünü kaldırmamıştır. Bu sınırlamaya göre Avrupalı olmayan sığınmacılar Türkiye’nin onayladığı şekliyle sözleşme çerçevesinin dışında kalmaktadır. Dolayısıyla Somalililer de yasal olarak mülteci değildir. Tez içinde kullanım kolaylığı sağladığı için “mülteci” terimini kullanmaya karar verdik. Türkiye’deki Somalililer uluslararası koruma kapsamında; sığınmacı ya da şartlı mülteci statüsündedir. Sığınmacı ve şartlı mülteci olmak başvuru sonrası belirlenmektedir. Kütahya’da yaklaşık 150 kişilik bir Somalili nüfus bulunmaktadır. Çoğunluğu üçüncü ülkeye göç etmeyi beklemektedir.

Göç konusunun engin kronolojisinde ve detayında kaybolmadan tezim için gerekli kısımları anlatıp bu alandan çıkıyorum. Göçe göre daha yeni bir araştırma alanı olan zorunlu göç bu araştırmaya daha uygun bir alandı. Zorunlu göç Somalili mülteci kadınların da Somali’den göç etmelerinin nedeniydi. Hatta ikinci yerleşim ülkeleri olan Suudi Arabistan, Yemen gibi ülkelerden de Türkiye’ye doğru yeni bir göç sürecine girmelerine neden olmuştu. Türkiye’de örneklemine Somalililerin dahil edildiği tezler bulunmaktadır (Buz: 2006, Kıratlı: 2011). Diğer yandan farklı ülkelerde yaşayan Somalililerle ya da benzer mülteci gruplarla ilgili araştırmaları da inceledim. Hollanda ve

İngiltere sahalı araştırmalarda Somalililerin; toplumsal cinsiyet ve milliyetçilik gibi konularda değişim yaşadığı ortaya çıkmıştı. Kanadalı Filipinliler üstüne yapılan bir araştırmada ise yeni kuşaktan gençlerin Filipinlere gittiğinde köklerine döndüğü hissi anlatılıyordu. Bu tezin saha verilerine göre Somalililer Suudi Arabistan ve Yemen'e göç ettikten sonra çeşitli nedenlerle Somali'ye tersine göç gerçekleştirmiş ancak Somali'de yaşamaya devam edememişlerdi. Yerel dili iyi konuşamama, kıyafetlerdeki farklılık, beden dili gibi etkenler onların Somali'deki yerel halk tarafından kabul edilmemesi sonucunu doğurmuştu. Filipinliler örneğinde olduğu gibi Somali'ye döndüklerinde köklerine dönme hissini yaşamamışlardı.

Üçüncü başlıkta tezin temel kavramlarından biri olan göçün kadınlaşması kavramına geçiyorum. Göçün kadınlaşması kavramı aynı zamanda tezin taşra ile olan bağlantı yolunu oluşturuyor. Çünkü taşrada mülteci kadın olmanın geçmişi göçün kadınlaşmasına dayanıyor. Göçün kadınlaşması kavramını hanede erkek olmaması, bekar mülteci kadın olmak ve anne/çocuklu mülteci kadın olmak diye kodladığım saha verilerim ile destekliyorum. Ayrıca göçün kadınlaşması kavramını bu araştırmanın da kullandığı anlamıyla en iyi Somalili katılımcılardan SY17'nin ifadesi anlatıyor. "SY17: Bizim Somalililer yani adamsız yaşayabilirler yani." Bekar mülteci ise kadınların çocukları yoksa ayrı bir evde, yalnız olarak yaşamıyorlar/yaşayamıyorlar. Başka bir haneye dahil oluyorlar. Bu hanelerde ev işleri, çocuk, yaşlı ya da hasta bakımı gibi ücretsiz bakım emeği sarf ediyorlar. Göçün kadınlaşması başlığını sahadan örneklerle kapatarak üçüncü bölüme geçiyorum.

Üçüncü bölümde tezin sahasını ve analizini okuyucuya tanıtıyorum. Bu araştırmada neden feminist yöntem kullandığımı ilk bölümde belirtmiştim. Bu bölümde feminist yöntemi nasıl kullandığıma değiniyorum. Tezin Somalili kadınlarla olan sahası genellikle birden fazla derinlemesine mülakat ya da ev ziyareti içerdii. Somalili kadınların ekosistemleri de çeşitliydi ve onlarla kendi mekânlarında görüşmeye gidiyordum.

Dolayısıyla sahanın görüşme organizasyon süreci çok ciddi zamanımı, emeğimi ve enerjimi aldı. Çoğunlukla kartopu yöntemi ile ilerledim.

Görüşmeler, Türkçe, İngilizce, Somalice çeviri ve Arapça çeviri ile çok dilli olarak gerçekleşti. Elbette ki sahanın dili tezin dilini de etkiledi. Somalili kadınların Türkçe kurdukları cümleleri doğrudan aktardım, gramer düzeltmesi yapmadım. İngilizce derinlemesine mülakatları Türkçeye çevirdim. Sahanın çok dilli olması deşifre yapmamı da zorlaştıran bir etkendi. Sahanın toplumsal cinsiyet alt yapısıyla ve göçün kadınlaşması örneklemiyle elde ettiğim ham verilerini ayrıntılı olarak kodladım. Kategoriler oluşturup gruplamalar yaptım. Böylelikle saha verilerinin tekabül ettiği kavramları ortaya çıkarmaya çalıştım.

Sahayı etkileyen etmenler alt başlığında, göç çalışmaktan bahsettim. Bir doktora tezi için “Göç Çalışmanın” sınırlarını belirtip veri olarak katılımcıların ifadelerini esas aldığımı anlattım. Göç çalışmak, zorunlu göç çalışmak mültecilerin hissettiği gelecek belirsizliğini araştırmacıya da yansıtıyordu. Üçüncü ülkeye göç için beklemek ve beklerken zaman kavramını yitirmek yaygın bir durumdu ve kesinlikle araştırmacıyı da içine çekiyordu. Bir diğer alt başlık “Güven Kavramı” idi. Burada sahada karşılaştığım ancak çözüm bularak sahaya devam edebildiğim sorunlardan bahsettim. Sahada güven kavramını inşa ettiğim süreçleri anlattım. Son olarak “Dil Sorunu” başlığından bahsettim. Sahanın çok dilli olmasından, anadil haricindeki dillerin kullanımından kaynaklanan sıkıntılara değindim. Bütün bunları sahayı etkileyen etmenler olarak okuyucuya sundum. Üçüncü bölüm dördüncü bölüme hem bir alt yapı hem de giriş niteliği taşıyor. Bu nedenle sahaya dair bilgilendirici başlıklardan sonra “Türkiye’de mülteci olmak” konusu ile sahanın konusuna da giriş yapmak istedim. Ayrıca dördüncü bölümde anlatacağım saha verilerinden hemen önce bu bölümü yazarak saha yöntemini belleklerde canlı tutmaya uğraş verdim.

Dördüncü bölüm “Bugün: Kütahya’da Somalili Mülteci Kadın Olmak” ana başlığını taşıyor. Tezin bütününde saha verilerini kullanmaya çalıştım. Ancak bu bölüm ile saha verilerine daha geniş çaplı yer veriyorum. Böylelikle nitel araştırmanın, katılımcıların sesini okuyucuya ulaştıran gücünden yararlanmayı umdum. Somalili mülteci kadınların Kütahya’ya ilk geldikleri zamanlarda kiralık ev bulmada yaşadıkları zorlukları anlatarak bu bölüme başlıyorum. Kiralık ev bulma zorluğunu taşra ve taşra tutuculuğu üstünden okuyorum. Aynı mahallede yaşamalarına değiniyorum. En çok merak edilen konulardan biri olan geçimlerini nasıl sağladıkları konusunu sahadan aldığım verilerle gruplandırıyorum. Türkçe öğrenme aşamalarını ve Halk Eğitim Merkezi ile ilişkilerini anlatıyorum.

Gündelik hayat rutinlerinin önemini bilerek taşra sıkıntısı ve taşrada yaşamayı sevmek başlıklarına eğiliyorum. Taşra sıkıntısını nedenlerini açıklığa kavuşturuyor, taşrada yaşamayı sevmeye dair anlatıları maddeler haline getiriyorum. Bütün bu konuları anlatırken tezin yöntem bölümünde teorik alt yapı olarak inşa ettiğim konuları pratiğe çevirmeye çalışıyorum. Dolayısıyla okuyucunun bu bölümü, tezin ilk üç bölümüne referansla okumasını amaçlıyorum. Son olarak toplumsal cinsiyet alt yapısı ve göçün kadınlaşması örnekleme ile kurulan sahadan gelen verileri şaşkınlık (tepki), yabancı (tanımlama), ayrımcılık (eylem başlangıcı) ve ırkçılık (eylem) olarak grupluyorum. Yöntemdeki “Araştırmacı Konumu” başlığında bahsettiğim kesişimsellik kavramını da “Taciz” başlığında kullanıyorum. Bu başlığın özeti Somalili kadınların en çok kullandığı “Elhamdülillah” kelimesi olabilir.

Beşinci Bölüm “Dün-Yarın” başlığını taşıyor. Kütahya’daki Somalili kadınların hayatlarını dün-bugün-yarın olarak lineer bir hayat/zaman çizgisi olarak kodlamıştım. Ancak “Bugün” başlığı geniş bir başlık olduğu için onu dördüncü bölüm olarak ele aldım. Dün ve Yarın başlıklarını beşinci bölüme aktardım. Somalili kadınların göç öncesi hayatlarına dair “Dün” başlığı altında bilgiler verdim. Somalili kadınların Kütahya’da

yaşamaya başlamadan önceki hayatlarını “Göç Etmeden Önceki Ekonomik Durum”, “Göç Etmeden Önceki Sosyal Hayat” ve “Göç Karar Aşaması” olarak alt başlıklarına ayırdım. Bu başlıkları yine bugünkü hayatları ile karşılaştırmalı anlatıyorum. Ayrıca Kütahya’da yaşayan Somalili kadınların Kütahya’ya gelmeden önce hangi ülkelerde yaşadıklarını öğrenmek istedim. Çünkü sanılanın aksine hepsi doğrudan Somali’den Türkiye’ye gelmemişti.

“Yarın” başlığında ise, Kütahya’da yaşayan, bu tezin katılımcısı olan Somalili kadınların ve ekosistemlerindeki Somalililerin gelecek ile ilgili düşüncelerinden oluşuyor. Bu başlığı tek bir kelime ile özetleyecek olursam bu kelime “inşallah” olur. Yine bu başlıkta Somalili kadınların, “Türkiye’de Kalmak”, “Somali’ye Dönmek” ve “Başka Ülkeye Gitmek” şeklindeki düşüncelerini anlatıyor olacağım. ES5 ve annesi S9 mültecilik hakkındaki hislerini tanımlarken şöyle demişlerdi: “Mültecilik yarım gibi ya, yarım.” “Yarın” başlığı, yarım hayatların kendini tamamlama arzusunu da ifade ediyor. Sonuç kısmı ile tezimi tamamlıyorum.

BÖLÜM 1: YÖNTEM

Giriş

Bu bölümde, tezimin yöntemi başlığı altında tezin çalışma planını sunuyorum. Bunun için tezin başlığı, araştırma sorusu, konusu, amacı, önemi, sınırları gibi başlıklarla yönteme giriş yapıyorum. Bu başlıklarda okuyacağınız metnin ne olduğuna dair bir fikir edinmenizi hedefliyorum. Bu nedenle tezin doğumunu size adım adım anlatıyorum. Daha sonra tezin teoriden uygulamaya geçişi noktasında yardımcı olacak başlıklara geçiyorum. Tezin sınırları, örnekleme ve araştırmacı konumu ile yöntemin teze sirayet ettiği noktaları vurgulamaya çalışıyorum.

Tez, “Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya’daki Somalili Kadınlar” başlığını taşıyor. Bu başlığı nasıl oluşturduğumu ve tez konusuna nasıl karar verdiğimi okuyucuya açıklıyorum. Tezin konusunun temel amacı mülteci kadınların gündelik hayatlarını bir mekân olarak taşra üstünden anlatmaktır. Bu nedenle tezin zeminini Kütahya oluşturuyor. Mülteci kadın olmak-Somalili mülteci kadın olmak öznesi ise taşra-Kütahya zemininin üstünde yer alıyor. Tezde toplumsal cinsiyet alt yapısıyla taşra ve göçün kadınlaşması kavramların birbirleri ile bağlantı yollarını açığa çıkarmaya çalışıyorum. Bunun için gömülü teoriden, feminist yöntemden ve etnografiden destek alıyorum. Tezin sahası hem Somalili kadınlardan hem de onların ekosistemlerinden oluşuyor.

Zorunlu ve düzensiz göç konusu somut, güncel bir mevzu olarak önemini sürdürüyor. Nitelikli, bilimsel ve analiz edilmiş veriye ihtiyaç bulunuyor. Bu noktada da tezin önemini açıklıyorum. Ayrıca tezimi yazarken Corona Virüs Covid-19 salgını ortaya çıktı. Tezin sahasını bu salgın öncesinde yaptığım için salgın öncesi ve sonrası karşılaştırmaya da olanak sağlayacak başka bir araştırmaya veri zemini ortaya çıkmış oldu. Bu da tezin önemine sonradan ve kendiliğinden eklendi.

Tezin bir anlatı haline dönüşmesi, benden çıkıp okuyucuya geçmesi için bu

bölümü detaylandırmayı çok önemli ve gerekli buldum. Artık tezin “Yöntem” bölümünü okumaya başlayabiliriz.

1.1. TEZ PLANI

1.1.1. Tezin Başlığı ve Araştırma Sorusu

Araştırma sorusu şöyle ortaya çıktı: Zorunlu ve düzensiz göçün ülkelerin sınırlarını zorladığı 2000li yılların ilk çeyreğinde, mülteci kadınların gündelik hayatlarını ve içinde bulundukları mekânları merak ettim. Tezin mekânını taşra olarak belirleyip mülteci kadınların buradaki hayatlarına tanıklık etmek istedim. Araştırmaya başlamadan önce araştırma sorusunu doğru sormak gerekiyor (Gürel vd 2015: 209’dan Maxwell, 2004). Bu nedenle araştırma merakımı, bir soruya dönüştürdüğümde “Taşrada mülteci kadın olmak ne demektir?” dile çok rahat gelen bir soru oldu. Araştırmak istediğim taşra ve mülteci kadın olmak kavramlarını içeriyordu fakat bu sorunun bazı eksikleri vardı: Tezin örnekleme konusunda fikir vermiyordu ve genel bir soru olarak kalıyordu.

Cevap arayışımı bir doktora tezi ölçeğinde anlatacak da olsam bu kadar genel bir soru ile yola çıkamazdım. Yine de beni ikinci soruya yönlendiren hangi taşra, hangi mülteci kadın şeklindeki ardıl sorularla yolumu açtığı için onu giriş sorusu olarak tuttum. Ayrıca daha sonra tez başlığında dikotomi oluşturmam da yardımcı oldu. Buradan “Kütahya’daki Somalili mülteci kadınların gündelik hayatları nasıldır?” sorusuna ilerledim. Böylelikle araştırmak istediğim kavramlar bir taşra olarak Kütahya’yı; mülteci kadınlar olarak Somalili kadınları içinde barındırmış oldu.

Tezin “Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya’daki Somalili Kadınlar” başlığındaki “taşra”, “mülteci” ve “kadın” kavramlarının birlikteliği araştırma sorusundan başlığa da aktı. Hem tez başlığında hem de araştırma sorusundaki amacım tez

konusunda değineceğim kavramları içermesiydi. Buradan minyatür bir tez içeriği sunmak için “Tez Konusu” başlığına geçiyorum.

1.1.2. Tezin Konusu

Taşra kadar yerellik üstünden tanımlanan, yeni gelen herkesin göze çarptığı bir mekânda, Kütahya’da, en çeperde sayılabilecek Somalili mülteci kadınlarla yaptığım derinlemesine mülakatlar tezin konusunu ortaya çıkardı. Taşra, orada kendini aktif bir fay hattı gibi belli ediyordu. Somalili kadınlar gündelik hayatlarını anlatıyorlar. Ben de bu tezin yazarı olarak bu anlatıların taşra üstünden, mültecilik üstünden, göçün kadınlaşması üstünden, toplumsal cinsiyet üstünden bağlantılarını kurmaya çalışıyorum. Hem Somalili kadınların hem de ekosistemlerinin derinlemesine mülakatlarda bahsettikleri konuları önce görüyorum, sonra tanıyorum ve literatür taramamın, bilgi birikiminin katkısıyla tanımlıyorum.

Sosyal bilimlerde feminist yöntemle nitel araştırma tekniklerini kullanmak ve feminist etnografi ile göç üstüne toplumsal cinsiyet alt yapısıyla çalışmak tek bir cevaba değil; pek çok yolu olan cevap arayış süreçlerine, konumlanmalara sahip olmak demektir (Ramazanoğlu ve Holland, 2002: 2; Fay, 1996: 35). Aynı zamanda gömülü tezinin desteğiyle derinlemesine mülakat, gözlem, alanda not tutulması, hatırlatıcı notlar (memo) almak gibi pek çok farklı tekniğin bir arada kullanıldığı uzun soluklu bir yöntem olduğu için sosyal hayatın, araştırma yapılacak kişi, kurum ve kuruluşların buna elverişli olması araştırmaya kolaylık sağlar (Charmaz, 2015: 23; Gürel vd, 2015:211).

Mies’e göre feminist yöntemde araştırmacı, araştırmacı ve katılımcı arasındaki hiyerarşik oluşumu kırar. Sahanın ve deneyimin bilgisini bir seyirci gibi izleyip aktarmaktansa bunu karşılıklı bilgi edinme süreci olarak görür ve bilinçli bir konumlanma ile aktarır. Bu durum araştırmacının kadınların tarihine dair bir iç sorgulama yapmasını sağlar. Feminist yöntemin bilgi edinme süreçlerinden geçerek ortaya çıkan bilgi; kolektif

bir birikim oluşturmaya başlar ve kadınların tarihi ortaya çıkar (Meis, 1996: 52-56). Bu yüzden, bu çok katmanlı araştırmada, belki de Kütahya’daki varlıklarından bile haberdar olunmayan Somalili mülteci kadınların hayatlarının nasıl geçtiğini öğrenme sürecimi analitik olarak paylaşmaya çalışacağım.

1.1.3. Tezin Amacı

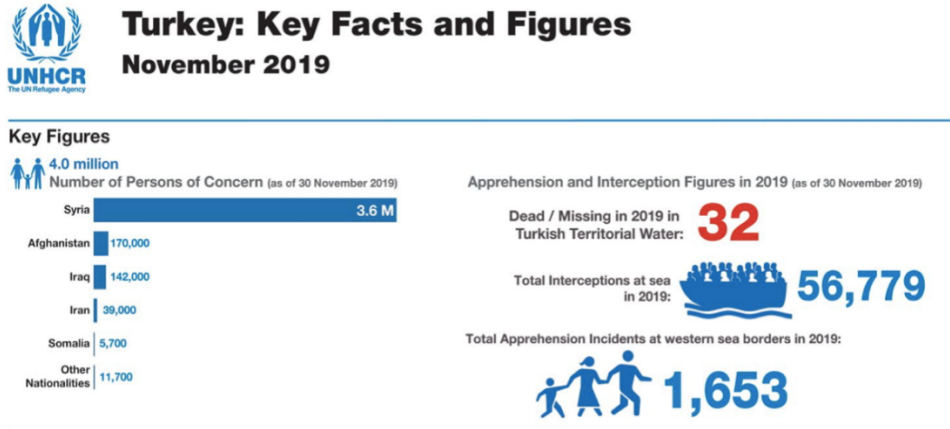
5N1K alt yapısıyla bu tez okuyucuya “neyi vadediyor?” sorusuna değinmek için Carolyn Heilburn’un *Kadının zyaşamını Yazarken* (Heilburn, 1992) kitabından yardım almak isterim. Heilburn, kadınların hikayelerinin çok sessiz anlatılar olduğundan bahseder. Kadınların kendi hayatını yazmakta çok zorlandığını, sadece bu da değil, başka kadınların hayatlarını yazmakta da çok zorlandığını anlatır. Ancak bu döngüyü kırmak için bir yerden başlamak gerekiyor. Birçok kadın yazmaya cesaret etti ve bu yolu benim için de amış oldu. Mülteci kadınların taşradaki yaşam deneyimlerinin akademik yazında yer bulması gerektiğini düşündüm. Bilgisine pek de sahip olmadığımız bir hikayenin, elimde olan bilgisini ortaya çıkarmaya amaçladım.

Tez; güncel, önemli ve somut bir konuya dokunuyor. Tezin taşra üzerine olması hem büyükşehirlerdeki mülteci kadınların gündelik hayat biçimlerini kıyaslamayı sağlayabilir hem de teze özgünlük katabilir. Zira azınlıkta olmak sorunların önemsiz olduğu anlamına gelmez. Yerel yönetimlerin belki de daha önce alanlarına hiç girmemiş olan mülteci sorunları ile ilgili tutumları ve eylemleri de Türkiye’nin şimdiki ve gelecekteki g politikalarını irdelemeye zemin oluşturabilir. Tez, politika yapıcılar için veri kaynağı oluşturabilir, Türkiye’deki Somalililerin hayatlarına bu vesile ile dokunabilir.

1.1.4. Tezin Önemi

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre dünyada zorunlu göç eden insan sayısı 2017'de 68 milyona ulaştı². 30 Kasım 2019 raporuna göre Türkiye'de 4 milyon mülteci bulunuyor³. Bunun 5700'ü Somalili⁴.

Sahada rakamların değişkenliğini gördüm ancak 150 Somalili Kütahya'da yaşıyor denilebilir. Türkiye'deki toplam mülteci sayısının farklı şehirlere dağılımına dair verilere erişim sağlamak kolay olmuyor ama ekosistemden İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), Kütahya'daki Somalili rakamlarını Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden bu araştırma için sayı alınmasına yardımcı oldu. (EK 7: Kütahya'daki Somalili Nüfus Bilgileri). Türkiye'deki Somalili nüfus içinde daha güncel ve genel bir veriyi yine Birleşmiş Milletler Mülteciler yüksek Komiserliği paylaştı.

ŞEKİL 1: UNHCR Türkiye İstatistikleri⁵

Kütahya'daki Somalili nüfusun çoğu kadın ve çocuklardan oluşuyor. Sahada karşılaştığım bu durum kavram olarak literatürde tanımlanmıştı. Stephen Castles, *Göçler Çağında* (2008), geçmişte emek göçünün ve mülteci hareketlerinin erkek egemenliğinde olduğuna, kadınların aile birleşimi ve karma evlilikler ile bu sürece katılımını belirtir.

²<https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, Son Erişim Tarihi: 06.03.2020

³ <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Son Erişim Tarihi: 06.03.2020

⁴ <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Son Erişim Tarihi: 06.03.2020

⁵ <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Son Erişim Tarihi: 07.03.2020

Ancak 1960lardan beri çağdaş göçlerde kadınların görünürlüğünün arttığından bahseder. Bu durum göçün kadınlaşması kavramı ile ifade edilmektedir. Göçün kadınlaşması sahada karşılaştığım durumu anlamamı sağlayan ve bu nedenle tezimde kullandığım bir kavram oldu. Çünkü Kütahya’da sahaya katılan 17 Somalili kadından sadece iki tanesinin kocası vardı. Diğerlerinin hanesinde baba ya da koca konumunda erkek bulunmaması göçün kadınlaşması kavramının sahadaki görünürlüğü gibiydi.

Hem zorunlu göç hem de göçün kadınlaşması önemli ve küresel konulardı. Zorunlu göçün Türkiye’deki yansımaları 3.6 milyon Suriyelinin Türkiye sınırları içinde geçici koruma altında bulunmasıyla görünürlük kazandı. Ancak sayının çok ya da az olmasının bir araştırma için belirleyici neden olmadığını düşünüyorum. Çünkü her hayat biriciktir. Bu yüzden hem merkezin ötekisi olan taşra ve belki de sayıca Suriyeli çoğunluğunda olmadığı için mülteciliğin ötekisinde kalan Somalililerin ortak bir “öteki” noktasında birleştiklerini düşünüyorum.

Genelden özele sürüklediğim bu konu, özgül bir örnek gibi durabilir. Ancak dünyanın başka bir taşrası için aynı araştırma yöntemiyle, farklı bir mülteci grup üstüne araştırma yapmak da mümkün olabilir. Bu tezin de bu noktada önem arz edeceğine inanıyorum. Çünkü Kütahya ve Somalili kadınlar araştırmanın sadece mekân ve örneklem kısmını oluşturuyor. Geniş çerçeveyi toplumsal cinsiyet, taşra -göç ilişkisi ve göçün kadınlaşması kapsıyor.

Yasal olarak mümkün olmasa da Türkiye, mültecilerinin “bekleme odasından” (Erder ve Kaşka, 2012: 113-132) yerleşik hayata geçtiği bir ülke haline gelmeye başlamıştır. Bu noktada Anadolu’nun pek çok taşra kenti ilk kez böyle bir farklılıkla karşılaşılıyor ve bu farklılığı gündelik hayatında nereye oturtacağını öğrenmeye çalışıyor. Göçün boyutlarının büyükşehirlerden taşıp taşraya yayıldığı bir düzlemde farklı kimlikler de toplumsal yapıya dahil olmaya başladı. Bu tez, taşraların yeni yeni oluşan heterojen

yapıları üstüne konuşmaya zemin hazırlayabilir ve Türkiye’deki taşralarla ilgili diğer çalışmalara katkısı olabilir.

Sahada da araştırmaya önem ve övgü atfeden tepkiler aldım. Bunlardan biri ekosistemden doktor E9’un “*Valla çok güzel şeyler yapıyorsunuz. Faydalı.*” diyerek düşüncelerini dile getirmesiydi. Ayrıca sivil toplum kuruluşu yetkilisi ED1’e de daha önce de tezleri için gelen kişiler olmuş ama mültecilerle çalışmak zor olduğu için tezlerine devam eden olmamış. Tezi ciddiyetle yazdığımı görünce ED1 de beni tebrik etti ve bunu çok sevindirici bulduğunu ifade etti. Saha içindeki bu ve benzeri hızlı geri dönüşlerin olması motive ediciydi.

1.2. TEZ PLANI- UYGULAMA

1.2.1. Tezin Sınırları

Sahayı Kütahya ve Kütahya’daki Somalililer ile sınırladım. Kütahya içinde sahayı derinleştirmek için Somalili kadınların aşağıda açıklayacağım ekosistemlerini genişlettim. Tezin ilk zamanlarında araştırmaya derinlik katması açısından taşrada yaşayan bir mülteci kadın varsa onun yaşam deneyimini zıttı ile yani taşrada yaşayan yerli kadınların yaşam deneyimleri ile kıyaslama fikrim vardı. Dolayısıyla sahanın bu koldan genişletilmesini düşünmüştüm. Ancak “Tezin Başlığı ve Sorusu” kısmında anlattığım gibi mülteci kadınlar için ilerlediğim sorular yerli kadınlar için de aynı oldu. Hangi yerli kadın ve bu kadınların Somalili kadınlarla ilgisi nedir? soruları sahanın buradan ilerlemeyeceğini gösterdi. Çünkü yerli kadın dediğimizde onun Kütahyalı olması, iç göçle Kütahya’ya gelmiş olması gibi şehirde bulunma hali çeşitlenebilir. Ayrıca bu yerli kadınlar hangi sosyal ve ekonomik sınıftan olmalı ki Somalili mülteci kadınlarla kıyaslama yapılabilsin sorusu mühim duruyordu. Son olarak da seçtiğim örneklemin Somalili kadınlarla ne kadar ilgisi ve iletişimi olacak noktası önemliydi. Tüm bunlar ve

de varyasyonlarını deęerlendirdiđimde sahanın tezin bařlangıcında dūřundūđım gibi yerli kadın teması űstünden ilerlemeyeceđi netleřmiř oldu.

Sonrasında 18 yař ve űstū, Kūtahya’da alıřan, Somalili kadınların yařam alanına giren kiři ve kurum yetkilileri ile sahayı geniřletme fikri ortaya ıktı. Gerekli gōrdūđım konularda Kūtahya’da çalıřmayan ama Somali’de çalıřma deneyimi olan, kiřilerle kūk bir esneme de yarattım. Sahanın Somalili kadınlar hakkında derinlikli veri almaya yōnelik ilerlemesini bu ekosistem sađladı. Ayrıca tezin sadece gō ayađından deđil; tařra ayađından da beslenmesine olanak tanıdı.

İncelenen řey; belirli kořullar ve etkenler çerçevesinde, onlarla iliřkili olarak varlık gōsterir (Cangızbay, 2002: 102). Bu bađlamda ekosistem vasıtasıyla tařrada műlteci kadın olmak anlatısı daha derinlikli ve gűlű olabilir. Tez boyunca ekosistem dediđimde Kūtahya’da yařayan Somalili kadınların; Somalili, Tűrkiyeli ya da diđer milletlerden etkileřimde bulunduđu kiřileri ve kurum yetkililerini anlatmayı amaçlıyorum.

Arařtırmanın evrendeki sınırını çizdikten sonra örneklem içindeki sınırlar mevzusuna geldiđimde; bu arařtırma 18 yař ve űstū Kūtahya’da yařayan, Somalili ve Yemen vatandařı Somalili kadınlardan oluřtu. Tezde Kūtahya’da yařayan 15 Somalili kadınla ve 2 Yemen vatandařı Somalili kadınla toplam 17 derinlemesine műlakat gerçekleřtirdim. řimdi de ekosistemi tanıtmak isterim. 19 kiři ses kaydı alabildiđim ekosistem, 15 Ses kaydı vermek istemeyen ama arařtırmaya katılan ekosistem olmak űzere 34 kiřiden oluřuyordu. Ses kaydı vermek istemeyen ekosistemden 5 kiřinin gōrűřmelerinin notunu tutmama imkân vardı. Bu yűzden kalan 10 kiřiyi derinlemesine műlakat sayıma katmadım. Bōylelikle toplamda 41 derinlemesine műlakat yaptım diyebilirim. Bu gruba derinlemesine műlakat yapmadıđım ama tercűme sađlayan ya da tanıdıđım 14 Somalili ocuk, 6 tanıdıđım ama derinlemesine műlakata uygun olmayan Somalili (Kūtahya’ya yeni geldikleri için yařam deneyimlerini az bulduđım ya da arařtırmaya dahil olmak

istemeyenler) ve 6 kişi de benim sosyal ağımdan oluşan grup eklendiğinde toplamda 77 kişilik saha ortaya çıkmış oldu. Saha için sınırı bir çember çizmek gibi dşnrsek pergeli orijinden geniş açıyla aldığımı söyleyebilirim. Bir anlamda kendi sınırlarımı zorlayarak tezin sınırlarını çizdim.

Somalili kadınlar çalışma rneklemi olarak oldukça net bir kümeydi. Ancak ekosistem dediğim küme çok geniş ve çeşitliydi. Ekosistem doğası itibariyle de çeşitli olmak zorundaydı. Hem kartopu yöntemi ile ulaşabildiğim en geniş sınırlara ulaşmam, hem de o noktadan sonra da ekosistemdeki katılımcı sayısını azaltmam gerekiyordu. Ekosistemde kartopu yöntemim şöyle ilerliyordu: Bir katılımcı bana başka bir kişiyi tavsiye ediyordu. Tavsiye ettiği kişiyi ulaşıyordum. O kişi ile görüşme gerçekleştirdikten sonra kişi, konu hakkında kendisinden daha bilgili olduğuna inandığı bir başka kişiyi tavsiye diyordu. O kişiyi ulaşmak da ayrı bir zaman, organizasyon ve emek istiyor. Bu yöntemi uzun süre devam ettirdim fakat bir noktadan sonra her söylenen kişiyi ulaşmaya çalışmanın gerekmediğini anladım.

Saha Analiz Günlüklerim SAG 14'te bunu kendime bir not olarak şöyle yazmıştım: “Sahanın araştırmacıyı yaprak gibi oradan oraya savurma gücü var. Ben de zaman zaman o savrulmayı yaşadım, hatta saha katılımcılarının savurma gücüne dair farkındalığım olduğunda bile bu savrulmadan kaamadığım zamanlar oldu. Çünkü en uygun kişiyi bulma, en verimli bilgiye ulaşma ideali bir tuzak oluşturuyordu. Zamanımı ve kaynaklarımı daha verimli kullanma gerekliliğim bu ideal için beni dizginledi. Sonrasında da sahamın sınırlarını daha net çizdim ve katılımcı sayılarımı daha fazla artırmadım.”

Zamanlamaya değinirsem 2017-2018 yılında analizin derinleştirilmesi ve kavramsal sınıflandırmaya yardımcı olması için (Strauss ve Corbin: 1998) tezin literatür taramasına giriş yaptım. Genelde gömülü teoride daha önce yazılmış şeylerin araştırmacının zihnini manipüle etmemesi için literatür taraması başta yapılmaz

(Charmaz, 2015) ancak göç konusunu benim daha önceden çalıştığım bir konu olmadığı için temel bilgileri edinmek adına literatür taramamı tezin başında yapmak mülteciliğin hukuksal boyutunu anlamamda fayda sağladı. Tez boyunca zaman zaman literatüre tekrar döndüm.

Tezin sahasını Ankara'dan Kütahya'ya gidip gelerek 6 aylık bir süreç içinde gerçekleştirdim. Toplamda yaklaşık 4 yıllık bir süreç sonunda tezin literatür taramasını, sahasını gerçekleştirip yazım sürecini tamamlamıştım. Tezin sınırlarını detaylıca açıkladığımı düşünerek Kütahya'daki Somalili kadınlar ve ekosistem örneklemini üzerinden; taşrada mülteci kadın olmaya ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden sorularını soruyorum. Bu konuya “Tezin Örnekleme” başlığında değineceğim.

1.2.2. Tezin Örnekleme

Bir şeyi seçmeden anlatmak imkânsızdı. Bunun için Somalili kadınlar ve ekosistem örneklemini tanıyalım: Taşradaki mülteci kadınların gündelik hayatlarını anlamak için örneklem olarak Kütahya'daki Somalili mülteci kadınlarla saha çalışması yapmaya karar verdim. Nedenlerimi şöyle sıralayabilirim:

1. Kütahya'ya gelen ilk mültecilerden olmaları: 2008 yılından beri Kütahya'da yaşayan Somalili mülteciler var.
2. Kütahya'da en uzun yaşam deneyimi olan grup olmaları: Mülteci kadın olmayı taşra üstünden anlamaya çalıştığım için şehirde uzun süredir yaşamaları çok önemliydi.
3. Uzun süredir (2008'den beri) Kütahya'da yaşadıkları için Türkçe biliyor olma ihtimalleri: Kadınlar biraz Türkçe biliyor. Bu araştırmanın yapılmasını sağlıyor.
4. Somali İngiliz eski sömürgesi olduğu için İngilizce biliyor olma ihtimalleri: Türkçe'nin yeterli gelmediği durumlarda İngilizce'nin devreye girmesi sahaya yeni bir iletişim aracı kattı.

5. Kütahya’da okula gittiği için çocuklar vasıtasıyla iletişim kurulabilmesi: Çocuklar gerekli olduğu zamanlarda iletişimde kolaylaştırıcı oldular. Görüşme organizasyonumda evleri bulmamda yol gösterici oldular. Anneleri istediği sürece derinlemesine mülakatlarda yer aldılar ama katılımcılarım değillerdi.

6. Dışarıdan tercüman olmadan görüşme yapılabilmesi durumu: Çoğu zaman Türkçe ve İngilizce ile iletişim sağlamak yeterli oldu ama yeterli olmadığı zamanlarda dışarıdan bir tercüman yerine yine Somalili gruptan kişiler tercümanlık yaptı.

7. Somalili kadınlara ulaşılabilir olması: Kadınlara zaman alsa da ulaşabiliyordum.

8. Somalili nüfusun çoğunluğunun kadınlardan ve çocuklardan oluşması: Bu durum göçün kadınlaşması kavramına somut bir referans niteliği taşıdığı için önemliydi.

Kütahya’daki Somalili mültecileri örneklem seçme nedenlerime değindim. Neden bazı konular bu örneklemin dışında şimdi ona değineceğim. En nihayetinde amacım Kütahya’daki Afrikalılarla çalışmak değildi, Müslüman bir grupla çalışmak değildi, sayıca fazla bir grupla çalışmak değildi. Benim merak ettiğim mülteci kadınların bu şehirdeki yaşam deneyimleriydi. Kim bu şehre önce gelmişse benim araştırma örneklemin onlar olacaktı ve böylelikle Somalilerle çalışmaya başladım. Ayrıca hanede erkek bulunmaması hem göçün kadınlaşması terimine bir atıf niteliğindeydi hem de benim araştırmaya bir kadın araştırmacı olarak dahil olmamı sağlıyordu. Ekosistem için örneklemin Somalili kadınları referans olarak oluştu. Danışmanımın ve Tez İzleme Komitemin önerileri ile genişledi.

Ses kaydı veren ekosistem için gerekçeli gruplandırma aşağıdaki gibidir:

1. Somalili kadınların tanıdıkları olması vesilesiyle Kütahya Dumlupınar Üniversitesi’nden Somalili lisans öğrencileri

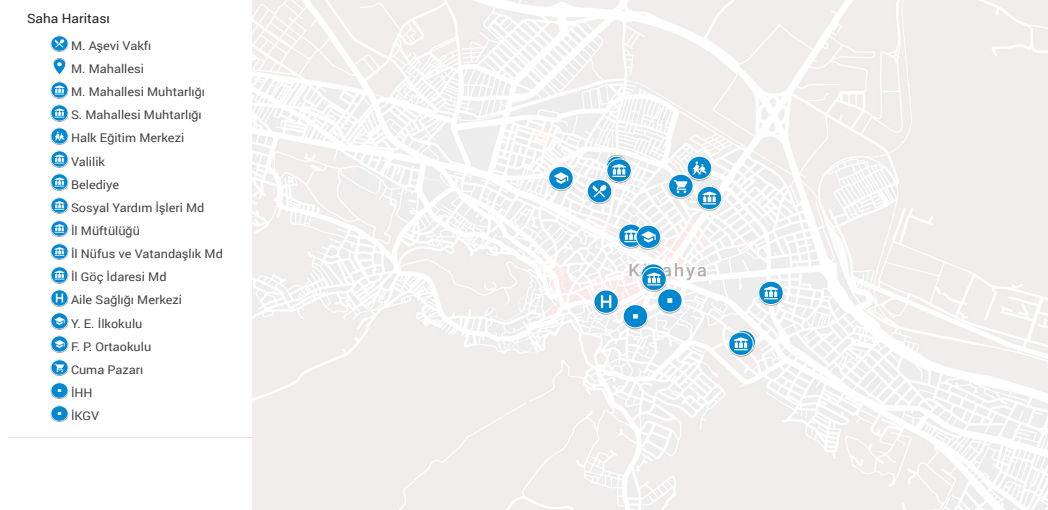
2. Somalili ekosistemden Somalili kadının yetişkin oğlu
 3. Somali’de çalışma deneyimi nedeniyle Türk Kızılayı Ankara’dan yetkili
 4. Somalili kadınların Türkçe öğretmenleri olması nedeniyle Halk Eğitim Merkezi’nden öğretmen
 5. Somalili kadının işvereni olması nedeniyle pazarcı
 6. Danışmanın önerisiyle Somalili kadınların doktoru ve ebesi olması nedeniyle Aile Sağlığı Merkezi çalışanları
 7. Somalili kadınların yaşadığı mahallelerin muhtarları
 8. Somalili kadınların gıda yardımı aldıkları M. Aşevi Vakfı yetkilisi
 9. Somalili kadınların çocuklarının okuduğu okulun müdür yardımcısı ve sınıf öğretmenleri
 10. Kütahya’da mültecilerle iletişime sahip olduğu ve Somalili öğrencileri de tanıdığı için İnsani Yardım Vakfı (İHH) sivil toplum kuruluşu Kütahya yetkilisi
- Ses kaydı vermek istemeyen ama araştırmaya katılan ekosistem için gerekçeli gruplandırma aşağıdaki gibidir:

1. Somalililerle iletişim sahip olduğu için İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) Kütahya yetkilisi
2. Somalili kadınların komşuları
3. Kütahya’da mültecilerle iletişime sahip olduğu ve Somalili aileler hakkında bilgisi olduğu için İnsani Yardım Vakfı (İHH) sivil toplum kuruluşu Kütahya yetkilisi
4. Tez İzleme komitemin Somalili kadınlarla etkileşimi olabileceği önerisiyle Kütahya Müftülüğü yetkilileri
5. Somalili kadınların etkileşimde bulunma ihtimali nedeniyle Kütahya Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yetkilisi
6. Somalili kadınların etkileşimde bulunma ihtimali nedeniyle Kütahya Belediyesi

Sosyal Yardım İşleri yetkilileri

7. Mültecilerle ilgili resmi kurum olduğu için Kütahya İl Göç İdaresi Müdürlüğü yetkilisi
8. Danışmanımın önerisiyle Somalili kadınlarla ilgili evlilik ve nüfus bilgilerini öğrenmek amacıyla Kütahya İl Nüfus Müdürlüğü yetkilileri
9. Danışmanımın önerisiyle Somalili kadınların doktorları olması nedeniyle farklı Aile Sağlığı Merkezi çalışanları
10. Somalili kadınların gıda yardımı aldıkları M. Aşevi Vakfı diğer yetkilisi

Kütahya'daki Somalili Kadınların Ekosistemleri

HARİTA 1. Kütahya'daki Somalili Kadınların Ekosistemleri

Katılımcılardan sonra Kütahya'yı neden örneklem mekânı olarak aldığımı açıklayayım: Somalili mülteciler kendileri istediği için değil; BMMYK ve 2014 öncesi İçişleri Bakanlığı şimdi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kararıyla Kütahya'da bulunmaktadır. Yani Kütahya bir uydu kenttir. Uydu kent ilk olarak 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri ile İlgili Kanun'un 17. Maddesinde şöyle tanımlanmıştır:

Madde 17 – Siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler⁶.

Daha sonra 1994 Yönetmeliği⁷ ile 6. Maddesi ile uydu kent tanımı şöyledir: *“Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancıların talepleri, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince Dışişleri Bakanlığı ile ilgili diğer bakanlık ve kuruluşların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığı’nca karara bağlanır. İçişleri Bakanlığınca alınan karar valilikler aracılığıyla yabancıya tebliğ edilir. Talebi kabul edilen yabancı , İçişleri Bakanlığı’nca uygun görülecek bir misafirhanede barındırılır ve İçişleri Bakanlığı’nca gösterilecek bir yerde serbest ikamet edebilir”⁸.*

1994 Yönetmeliğinin içeriğine uyumlu olarak yapıldığını düşünürsek Kütahya’ya 2008 yılında ilk gelen Somalililer şehir merkezinde bulunan Köşk Otel adındaki bir otelde ikamet etmişlerdi. Birkaç sene sonra bu otel yerine mahallerdeki evlerde bireysel olarak yaşamaya başladılar. Artık yeni gelen Somalililer için de böyle bir otel ya da misafirhane denilebilecek bir barınma merkezi yok. Dolayısıyla yeni gelenler Kütahya’da yaşayan tanıdıkları ya da akrabaları vasıtasıyla kendi bütçelerine göre buldukları evleri kiralıyorlar.

Son olarak uydu kent; 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 71’de şöyle tanımlanır:

⁶ 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri ile İlgili Kanun Madde 17, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf>, son Erişim Tarihi: 01.03.2020

⁷ 1994 Yönetmeliğinin asıl adı uzun olduğu için 1994 yönetmeliği diye bilinir. Asıl adı şöyledir: Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

⁸ Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Madde 6, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeliği.pdf>, Son Erişim Tarihi: 01.03.2020

“İkamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğüne göre – (1) Başvuru sahibine, kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ile istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir.”⁹”

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün web sayfasındaki Sık sorulan Sorular 14. Soruda “Uluslararası Koruma statüsü sahibi olarak Türkiye’de istediğim yerde ikamet edebilir miyim?” sorusuna şöyle cevap verilmiştir:

“Uluslararası koruma kapsamında kayıt işlemi gerçekleştirilen kişilerin kendilerine gösterilen ilde ikamet etme yükümlülükleri bulunmaktadır. Ancak başta sağlık ve akrabalık ilişkileri sebepleri ile ikamet ili değişiklik işlemleri İl Göç İdaresi Müdürlükleri aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir”¹⁰”

Uydu kentin tarihselliğine baktıktan sonra Türkiye’de sığınmacıların yerleştirildikleri uydu kentler sıralanabilir. Toplamda 62 uydu kent vardır ¹¹.

HARİTA 2. Türkiye’de Mültecilerin Yerleştirildikleri Uydu Kentler (Leghtas ve Sullivan, 2016: 6):

⁹Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 71
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, Son Erişim Tarihi: 01.03.2020

¹⁰ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-sss>, Son Erişim Tarihi: 01.03.2020

¹¹ Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Artvin, Balıkesir, Batman, Bayburt, Bilecik, Bolu, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Düzcce, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Hatay, Iğdır, Isparta, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Kilis, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Trabzon, Uşak, Van, Yalova, Yozgat, Zonguldak

Buraya kadar uydu kentin hukuksal alt yapısı üstünden Somalili mültecilerin neden Kütahya’da ikamet etmek zorunda olduklarını açıklamaya çalıştım. Daha net ifadeyle Kütahya Somalililerin ikametine izin verilen uydu kentlerden bir tanesidir. Tezin örnekleme olmasının hukuksal dayanağı bu noktadır. Ancak Kütahya’yı sadece bir uydu kent olması üstünden ele almıyorum, onu uydu kent olan bir taşra olarak ele alıyorum. Tez boyunca anlatacağım şeyler taşra alt metni ile vurgulanan şeylerdir. Bütün yerelliğine rağmen taşranın uluslararası bir kavram olan mültecilikle tanışmasını ve yaşamasını anlatıyorum. Toplumsal cinsiyet perspektifi ile taşranın eril yapısının, göçün kadınlaşmasının bir yansıması olan Somalili kadınlarla olan ilişkileneşmesine değiniyorum.

Ailem Kütahya’nın ilçesinden, şehir merkezine göç etmişti. Ben de Kütahya’da büyüdüm. Türkiye’de başka şehirlerde ve yurtdışında yaşam deneyimlerim sonrası şehre geri gelerek Kütahya’daki yaşamı yetişkin bir birey olarak da deneyimledim. Taşrayı içeriden ve dışarıdan gözlemlene imkânım oldu. Kütahya’nın nasıl bir taşra olduğunu bilen biri olarak, Kütahya’nın bir mekân olarak dinamiklerini ve tarihini bildiğim için bu şehri anlatıyorum. Çünkü mekânı bilmek bir yere sadece saha yapmaya giden bir araştırmacı olmanın ötesinde veri veriyor. Araştırmacı olarak söylenenlerin bağlamını biliyorum. Bu da Somalililerin yaşadıkları mahallenin öncesini ve şimdiki halini bilmem, Kütahya’da insan popülasyonu tanıyor olmam, sosyalleşme mekânlarını biliyor olamam gibi çapını genişletebileceğim verilere sahip olmak anlamına geliyordu. Bu nedenle okuyucu ile “Araştırmacı Konumu” başlığında bu konuya detaylıca değineceğim. “Tezin Örnekleme” başlığını sonlandırmadan önce belirtmem gereken önemli bir husus var. Bu tezin örneklemeden bir genellemeye ulaşma çabasında değilim. Ayrıca örnekleme, sınırlı bir grubun bilgisinin benim gözümde aktarımıyla gerçekleştiği için genellemeleri hatalı kılar. Örnekleme detaylıca anlatmamın bir yöntem unsuru olarak algılanması daha faydalı olacaktır.

1.2.3. Araştırmacı Konumu

“ES1: Sen feminist misin?”

(Ekosistemden ES1’in bana ilk görüşmemizde sorduğu soru)

Genevieve Lloyd, “*Erkek Akıl*” (1996) adlı çalışmasında Batı epistemoloji tarihçesi üstünden ilerleyerek Antik Yunan felsefesindeki, tek tanrılı dinlerin metinlerindeki ve modernizmin bilim anlayışındaki gömülü erkek aklı gözler önüne serer. Erkek akıl kendisini erkek bedeni üstünden konuşturmaz. Böylelikle kronolojide, bedenden mütevellit bir gösterge olmadığı için erkek akıl her zaman ve her kültür içinde kendine yer bulabilmiştir. Feminizm, bilimsel düşüncedeki bu erkek aklı ifşa ederek bilme biçimlerini yapı bozumuna uğratar. Haraway, “Konumlu Bilgiler” (2010) tespitiyle bedeni farklı görme biçimlerinin bilincinde olan, ilişkisel ve bağlamıyla anlamlı bilgi üretimi için “konumlu bilgi” olarak ifade eder. Bedensiz bilginin olamayacağını savunur. Bunun aksinin tanrısallık hilesi olduğunu ve buradan gelecek bilginin sorgulanmaya açık olmadığını anlatır. En nihayetinde anlatıda konuşan bir ‘kişi’ yoksa ona soru soramayız. Tanrısallık hilesi bir anlamda kendini muktedir kılan erkek akla yönelmek olur. Bundan kaçınmak için bedenin konumlu olduğunu ama bakışın sabit olmadığını ifade ederek bilme biçimine hareketlilik kazandırmak gerekir.

Tanrısallık hilesi ya da olimpiik anlatıcı olarak adlandırılan bu anlatım tarzı yerine muhatabı olan bir anlatıcı olduğunda metin de müzakereye açılmış oluyor. Sinemada ve edebiyatta anlatıcının olimpiik anlatıcı, içsel ya da dışsal odak gibi bilinçli tercihi; çoğu akademik metinde sanki olimpiik anlatıcı varsayılan anlatım biçimiymiş gibi görülüyordu. 1970lerden başlayıp 1990larda gelişerek bu anlatım biçimi sosyal bilimlerde de değişmeye başladı. Ben de metnimin konuşabildiği kadar çok kişiyle ve metinle konuşmasını arzuluyorum. Tezimi üçünü tekil şahıs yerine birinci tekil şahıs ağzından anlatmamın alt yapısı buraya dayanır.

Bu tezi yazarken araştırmacının konumunu özellikle belirtmek istiyorum. Çünkü literatürden ve sahadan elde edinilen bilginin hangi bakış açından süzülüp okuyucuya ulaştığının açıkça gösterilmesi gerekiyor. Bunu da Haraway'ın, *Konumlu Bilgiler: Feminizmde Bilim Meselesi ve Kısmi Perspektifin Ayrıcılığı* adlı makalesine dayandırıyorum. Haraway makalesine, bilgiye nereden baktığımızla alakalı olan davranış biçimleri düşünce ile pratik arasındaki gerilimi oluşturur diyerek başlar. Metin içinde Ulusal Coğrafya Cemiyeti'nin (National Geographic Society) görme ideolojisine bağlı olarak anlattığı Uzay ve İç Uzay'dan bahsettiği bir bölüm vardır ve şöyle anlatılır: Uzay için doğrudan görme üzerine uzayın derinliklerine gönderilen kameralar ile çekimler yapılmıştır. İç Uzayda ise mikro ölçekli çekimler ile mikroorganizmalara ulaşım sağlanmıştır. Her ikisi de görme biçimidir ancak bu sınırsız görüş algılayışı bir yanılsamadan ve tanrılık hilesinden ibarettir. Metaforik olarak görme üzerinde vurgu yapan bir feminist bakış açısı sadece kısmi perspektif ile nesnel görü vaat eder. Feminist nesnellik özne-nesne ayrımıyla değil sınırlı konum ve konumlu bilgi ilgili bir şeydir. Bu yolla neyi nasıl görmeyi öğrendiğimizin hesabını verebilecek hale geliriz (Haraway, 2010: 91-120). Tez boyunca, araştırmacı olarak Haraway'ın “konumlu bilgi” anlatımına rabitali hareket ediyorum. Araştırmacı konumunun içeriğini oluşturan konulardan biri de kavramların bağlamını da göstermesidir. Saha Analiz Günlüklerim SAG 12'de “Cümleler koşullu, her zaman bağlamına bağlı” diye yazmıştım ve bu bağlam kesişim noktaları oluşturur.

Tezde, Haraway'ın, Konumlu Bilgiler tespitiyle açtığı yoluma; kavramların kesiştiği noktaları tespit eden bir başka kavramı davet ederek devam ediyorum. Literatürde kesişimsellik olarak adlandırılan bu kavram ilk olarak 1989 yılında, siyah bir feminist olan Crenshaw tarafından geliştirildi (1989). Kesişimsellik teorisi temelde siyah kadının ideallerinin ve yaşamının, orta sınıf beyaz kadının idealleriyle ve yaşantısıyla benzerlik taşınamamasıyla ortaya çıkar. Kesişimsellik evrensel kabul edilen bir feminizm

anlayışının orta sınıf beyaz kadın üstünden konuşmasını eleştirir. Çünkü kadınlar sanki orta sınıf beyaz kadın olarak homojen bir toplulukmuş gibi anlatılır. Ancak bu sınıf, ırk, etnik köken, toplumsal cinsiyet gibi farklılıkları görmezden gelmeye neden olur. Crenshaw, kesişimselliği dört yoldan birleşen bir trafik kavşağı analogisi ile açıklar. Bir trafiğin kesişim/kavşak noktasına kadar tek bir yönde akabileceğini ama bir kaza olursa bunun herhangi bir yönden ya da hepsinden gelen araçlar nedeniyle olabileceğini belirtir. Siyah kadının da bu kavşakta cinsiyetçilik ve ırkçılık nedeniyle kesişimde olduğundan bahseder (Crenshaw, 1989:149).

Kathy Davis (2008) makalesinde kesişimselliği ayrıntılı bir şekilde açıklar. Kesişimsellik kuramı, her ne kadar siyah kadın deneyimine odaklanmış gibi görünse de bu odaklanma sabit bir kimliğe ait değildir. Makalede bahsedilen kesişimin öznesi daha çok tahakküm ilişkileri içinde belirlenen bir öznedir. Buna göre siyah, bekar anne, yoksul, engelli gibi çeşitlenebilecek konumların içinden geçen öznelerin maruz kaldıkları dışlanma, ayrımcılık veya sosyal hizmetlerin sağlandığı imkânlara erişimin bulunmaması kesişimsellik deneyiminin unsurlarını oluşturur. Ayrıca kesişimsellik sadece siyah kadına yapışık gibi görünen deneyimler sonucunda kurulan bir kuram değildir. Tahakküm ilişkileri yerel olarak belirlenir. Bu nedenle sadece mağduriyet ve maruz kalma üstünden gitmeden de kesişimsellikten faydalanılabilir.

Somalili kadınların gündelik hayatları ile ekosistemlerinin anlatılarının toplumsal cinsiyet bakış açısından nasıl yansıdığını kesişimsellikten yardım alarak açıklamayı umuyorum. Ancak kesişimsellik kuramına Somalili kadınlar siyah olduğu için değinmiyorum, yukarıda bahsettiğim gibi kesişimsellik siyah kadına yapışık bir kuram değildir. Bu minvalde kesişimselliği tez içinde ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet gibi kavramlar birbiri ile konuştuğu için kullanmayı amaçlıyorum. Ancak kuramın içeriğindeki “ırk” kavramının anlamının Amerika ile Türkiye özelinde farklı derinlikleri olduğunu belirtmekte fayda görüyorum. Amerika’da siyah olmanın tarihi ırkçılığın çok

ağır bir örneği iken Türkiye’de siyah olmak aynı tarihselliğe sahip değildir. Bu nedenle sahadaki verilerin hepsini ırkçılık olarak değil; şaşkınlık (tepki), yabancı (tanımlama), ayrımcılık (eylem başlangıcı) ve ırkçılık (eylem) olarak derecelendirerek kodladım.

Araştırmacı konumunu Haraway’ın teorik tabanından inşa ederken kesişimsellik kavramı ile de bağlantı yollarını açığa çıkarmak istiyorum. Bu noktada araştırmacının sahaya ilişkisine ve konumuna yönelik biçimlendirici bazı faktörler göz ardı edilemez. Bunu dönüşümlü bir bağıntı olarak kabul edersek, içeriden ya da dışarıdan araştırmacı olmayı; toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, sınıf (Hesse-Biber, 2007: 143) din, yaş, meslek (Ergun ve Erdemir: 2010, 18) gibi faktörlerin etkileyebileceği belirtilir. Ben de bu etmenlere fiziksel olarak dış görünüşü ve her ne kadar toplumsal cinsiyetin içinde yer alsa da cinsiyeti de eklemek isterim.

Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet: Araştırmayı kartopu yöntemi ile ilerlettiğimi ve genişlettiğimi anlatmıştım. Bu anlatıdan devam edersem ev görüşmelerinde pek çok kadınla tanışma imkânım oluyordu. Bir oda dolusu kadının içine ben de rahatlıkla girebiliyordum, onlar tarafında da kabul görüyordum. Erkek olsam bunu yapmam mümkün olmazdı. Kadın olduğum için Somalili kadınların ev hallerine rahatlıkla tanık olabildim. Benden çekinmiyorlardı. Namaz kıyafetleri, ev kıyafetleri ile başları tamamen kapalı olmadan onlarla aynı ortamda bulunmam mümkün oldu. Kendilerini rahat hissettiklerini fark edebiliyordum. Bunu yabancı bir erkeğin yanında yapmaları dini inanışları ve kültürleri gereği mümkün değil. Bu anlamda kadın olmak, Somalili kadınların sahasına girişi sağlıyordu.

Ayrıca Somalili kadınların hanelerinde eş olarak erkek olmadığı için görüşme saatleri uzayabiliyordu ya da akşam saatlerinde de görüşebiliyorduk. Sahanın taşraya, ev içindeki yaşama ve toplumsal cinsiyete dair verileri farklılıklarımıza rağmen benzer deneyimleri de yaşadığımızı ortaya koydu.

Hem toplumsal cinsiyet hem de cinsiyet ekosistemde kadın sivil toplum kuruluşu yetkilileri ile yaptığım derinlemesine mülakatlar da beni sahanın içine kolaylıkla dahil etti. Ekosistemdeki kadınlar benimle rahatlıkla telefon numaralarını paylaşıyordu. Mutlaka ortak paydamız çıkıyordu. Bazen bu payda üstünden derinlemesine mülakatlarda farkındalık geliştiren kadınlar da oluyordu.

Ulus, etnik köken, ırk: Somalili kadınlarla olan sahamı incelersek, Somalili topluluğunun içinden biri olmadığım açıktı. Somalililerle farklı uluslardan, oldukça uzak coğrafyalardandık. Yasal statü olarak benim Türkiye’de vatandaş; onların uluslararası koruma kapsamında olması çok baskın bir farklılık olmasına rağmen bu sahanın içine girmemi engellemedi. Beyaz tenli olmam da Somalili kadınlarla olan saham için bir farklılıktı. Burada White-Anglosakson-Protestan anlamında beyazdan bahsetmediğimi, sadece ten rengi farklılığının sahaya girmemi engellemediğini belirtmek istiyorum. Örneklem seçme nedenlerimde de belirttiğim üzere tezime özellikle siyah bir grupla çalışmalıyım gibi bir düşünceyle başlamadım. Amacım taşra ile bağlantı kurmak olduğu için taşrada yaşam deneyimi en fazla olan grupları seçmeye çalışıyordum, Somalililer bu şartı sağlıyordu. Ekosistemde araştırmacı olarak benim bu konularında verili kimliklerim mevzu bahis dahi olmadı. Sanki ekosistem ile araştırmacı olarak ben bir bütündük, “biz” idik. Ekosisteme göre “onlar” a dair, mülteci kadınlara dair konuşuyorduk.

Din: Bu sahadaki Somalili kadınların hepsi Müslüman olduklarını İslami dış görünüşleri ve ibadetleri, zaman zaman sözlü ifadeleri ile ortaya koydu. Başlarını eşarptan daha geniş, şal gibi ve Somali’ye özgü desenli bir örtü ile sıkıca örtüyordu. Derinlemesine mülakatlar esnasında namaz kılmaları gerektiği için mülakatları sonlandırmak ya da ara vermek durumuna kaldım. Araştırmacı olarak namazın ne demek olduğunu bildiğim için bana ayrıca namazın ne olduğunu anlatmak zorunda kalmıyorlardı ve bu onları rahatlatıyordu. Diğer yandan namaz kılmak belli vakitlerde yapılan bir ibadet olsa da kişi o vakit aralığında kendine uygun zamanı seçebilir. Ben de bunun bilgisine

sahip olduğum için Somalili kadınlar namaz kılmak istediklerinde namaz vakti geçiyor mu yoksa bunu derinlemesine mülakatı sonlandırmak için mi söylüyorlar ayırt edebiliyordum. “S9-ES5: *Namaz kılacağım diyor. Olur mu? (S9-ES5, 58)*” Burada mülakat sırasında akşam olmuştu ve akşam namazı için vakit diğer namaz vakitlerine göre daha kısadır. Bu nedenle S9 bir bahane olarak değil; gerçekten namaz kılacağı için mülakatı sonlandırdık. İbadetin onlar için önemli olduğunu gördüm ve araştırmacı olarak namaz kelimesi mülakata girdiğinde hiç zaman kaybetmemelerine özen gösterdim. Bazen de sahanın Türkçe, İngilizce, Arapça, Somalice dillerine bir diğer dil eklenmiş gibi oluyordu. “S12: *Namaz*, S6: *S12 namaz kılacak. (S12, 55)*”. Burada S12, bunu söyledikten sonra hemen yanımda namaza durdu. S12’nin namazını bitirmesini bekledim. Daha sonra “*Allah kabul etsin*” diyerek ortak bir dilden konuştum. Onlar da “S11: *Amin*, S12: *Amin*” diyerek bu dile karşılık verdiler. Daha sonra teşekkür edip evden ayrıldım.

Ekosistemdeki kişilerle ya bireysel temas kurdum ya da sosyal çevrem vasıtasıyla iletişime geçtim. Bireysel temasta ekosistemin gözünde ben karşılarında gördükleri kişiydim. Sosyal çevrem vasıtasıyla iletişime geçtiğim kişilerde de sosyal çevrem dinle ilişkisi onların gözünde neyse bana atfedilen de ondan farklı değildir diye düşünüyorum. Din ekosistem ile bir konu olarak aramızda konuşulmadığı gibi başka bir grup hakkında, “öteki” üstüne konuşmak daha baskın gelen bir konuydu.

Sınıf: Sınıf, kadınların gündelik hayatlarını anlamamı sağlayan bir kategori olarak kendini gösterdi. Onlar için kendilerine maddi yardımda bulunabilecek biri olduğumu düşünenler oldu. Bu sahaya çıkmadan karşılaşabileceğimi düşündüğüm durumlardan biriydi. Literatürde mültecilerle saha çalışmalarının yardım beklentisi içerdiğine dair okumalarım olmuştu (Buz, 2006). En temel neden; sosyal yardımın Somalililer’in Türklerle ilişkilene biçimini oluşturmasıydı. Bunu en başta Türkiye ve Somalili; yani devletler arası ilişkilene biçiminde görebiliriz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Somali'deki (Zeyla) 1520 (Salah: 2015: 28-29'dan Yavuz: 196) yılında başlayıp çeşitli süreçlerden geçen hakimiyeti 1916 (Kavas, 2001: 134) yılında fiili olarak sona eriyor. Kütahya'da yaşayan Somalili mülteciler 2010lu yıllardan beri Kütahya'da bulundukları için tarihselliği yakın dönem Türkiye-Somali siyasi haberleri ve ilişkileri üstünden veriyorum. Somali'de Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi bulunuyor¹³. Ayrıca Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türk Kızılayı ve sivil toplum kuruluşları katkılarıyla insani yardım ve kalkınma alanında Somali'ye yardımda bulunmuştur¹⁴. Dolayısıyla yardımla ilişkilene devletler düzeyinden başlayarak tabana doğru iniyor. Tezin sahasına geri dönersek devletle herhangi bir bağım olmasa da zaten kurulmuş bir ilişkilene sisteme dahil ediliyordum.

İlk tanışmaya gittiğimde bir aileye çantamda lokum götürmüştüm ama vermekten vazgeçerek çantamdan hiç çıkarmadım. Çok küçük bir hediye idi ama sahanın daha sonrası için benden herhangi bir beklentileri olmasına mahal vermek istemedim. Dikkatli olmama rağmen süreç içinde beklentiler oluştu. Benden maddi yardım talep eden, kartopu yöntemine yardım etmesi karşılığında “hediye” isteyen, elektrik faturasını gösterip ödemem için imada bulunan, iş bulmasına aracı olabileceğimi düşünen Somalili kadınlar oldu. Ancak hepsine, teker teker öğrenci olduğumu ve maddi bir kaynak sağlayamayacağımı anlattım. Kadınlarla çoğunlukla onların evlerinde görüştüm. Kafedeki gibi herhangi bir hesap ödeme konusunun mevzu bahis olmaması için kadınların hem kendilerini daha rahat hissetmeleri, hem de benimle gönüllü olarak görüşmelerinin bir nişanesi olması bakımından bu durum saha sonuna kadar devam etti.

¹³ https://somalitürkishospital.saglik.gov.tr/?_Dil=2, Son Erişim Tarihi: 12.03.2020

¹⁴ Türkiye Somali Siyasi İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Son Erişim Tarihi: 12.03.2020

İlk görüşmemizde S4 bir tirat havasıyla neredeyse bütün Somalili kadınların bulunduğu bir odada yardım talebinde bulunmuştu. Bunu diğer kadınların bir lideriymiş gibi, hepsinin susup onu dinlediği güçlü bir hitabet yeteneğiyle yapmıştı.

“S4-Ç9: Erkek kardeşim ve kız kardeşim de mülteci. Hepimiz mülteciyiz. Türkiye’ye geldik. Kira... Buradaki gelirlerimiz sabit değildi ondan önce. Bundan önce gelirlerimiz hiç de sabit değildi. Bir oradan, M. Aşevi’nde bir yemek bir de oradan buradan oluyordu. Şimdi bir sabit gelirimiz de Kızılay Kartı. O şahsi olarak benim 120 lira oluyor diyor. Hani o da yetmiyor diyor. Böyle hani sizin fayda edebileceğiniz bir şey varsa olur.”

Onlara da benim yardım etmek için imkânımın olmadığını anlatıp uzun vadede olumlu etki görme ihtimalleri olduğunu açıklamaya çalıştım. Aralarında S6’da “inşallah” dediği bir grup Somalili kadın ile şu diyalog gelişti.

“B: Çok isterdim ama ben sadece bir öğrenciyim.

S4-Ç9: Hani sesimizi duyurabilirsiniz diyor.

B: Umarım gelecekte. En azından bunları dile getirdikten sonra. Biz ortaya bir şey çıkardıktan sonra ilgilenen yetkililer olursa fayda sağlayabilir.

Hepsi birden: İnşallah”

Sahada kartopu yöntemini kullandığım için bir Somalili kadınlar üstünden başka Somalili kadınlara da ulaşıyordum. Araştırma yapılacak yerden bir arkadaş ya da tanıdık araştırmayı gerçekleştirmede, konuyla ilgili detaylı soru sormada ve organizasyonda iyi bir yardımcı olabilir ve buna ‘Kilit bilgi sağlayıcı’denir. (Gürel vd, 2015: 212’den Goulding, 2002). S6 benim diğer kadınlara ulaşmam için bir dağıtım merkezi gibiydi (hub), bir diğer deyişle kilit bilgi sağlayıcıydı. Onunla aynı evde yaşayan S10’da bunu bildiği için beni onlara yardım etmek zorundaymışım gibi hissettirmek istedi.

“S10: Yardıma ihtiyacın var. Bu ev sana yardım eder.

B: Benim için mi?(Şaşırtıyorum) (Yardım etmek) isterdim ama ben öğrenciyim.

S10: Sen öğrencisin ama Türkiye’de yaşıyorsun. Burası senin anavatanın. Biz mülteciyiz.

B: Biliyorum. Sizin durumunuz çok zor. Bu nedenle bu konularla ilgiliyim: Somalili aileler, fakat önemli (yetkili) biri değilim.

S10: Arkadaşların?”

Araştırma gönüllülük esasına dayalıydı. Bu diyalogdan sonra bile kartopunun ilerlemesi için ne onlara ne de başkasına maddi yardımda bulunmadım. Bana kartopunda merkez olan kişi S6 idi. S10 onun evinde yaşayan bir tanıdığıydı. Zaten kendisiyle ilişkim S6 düzeyinde değildi. S6 böyle aleni bir talepte bulunmadı ama S10’un kıskırtması ile elektrik faturasından defalarca şikayette bulundu. Sonunda ikisi de onlarla yardım üstünden ilişkileneceğimi anladılar. Benim araştırmacı konumum belliydi, sınırlarımı net bir şekilde çizmiştim. Bir önceki diyalogda aktardığım gibi Somalili kadınlara öğrenci olduğumu, maddi olarak yardım etme gibi bir durumumun olmadığını S6’ya zaten anlatmıştım. Tezin amaçlarından birini de oluşturan politika yapımına bilimsel veri sağlamak onlar için yapabileceğim en temel yardım olabilirdi. Yine de bu durumda sahaya devam etmek istemeyebilirlerdi ve ben de saygı gösterip evden ayrılacaktım. Ancak bu duruşum sahayı bitirmedi. Aksine S6 ve S10’un beni diğer kadınlarla tanıştırmasını sağladı. Hatta zaman zaman tercüme yardımcı oldular. Böylelikle onlara kendimi anlatabildiğimi ve beni anladıklarını görmüş oldum.

Somalili kadınlardan S10’un tavrında olan başka kişilerle karşılaşmadım. O yüzden bunu karakterle bağlantılı tutup genelleme yapmayarak sahaya devam ettim. Somalili kadınların yardım talepleri böylelikle son buldu sanılmasın, saha boyunca imayla devam etti. Benim de talebin gelişine göre onu şakaya vurup yine reddettiğim oldu.

“ S12-Ç8: Şey diyor bana doğa! gazın parasını ödeyecek birisini bulun diyor kışın diyor. (Güliyor)

B: Hepimiz onu istiyoruz Kütahya’da. (güliyorum)”

Yaş Aralığı: Ses kaydı almak için izin istediğimde kadınlardan iki tanesi çeviri ya da İngilizce aracılığıyla görüşme yaptığımız için onları anlayamayacağımı, Türkçe konuşmadığımız için ses kaydını anlamayacağımı söylediler. Saha Analiz Günlüklerim SAG 2’de bu konudan şöyle bahsediyorum: “Bu soru sadece bir kez sorulmadığı için beni oldukça hayrete düşürdü. Çünkü ses kayıt cihazının ortamdaki sadece onun sesini seçip çıkaracağını ve yine sadece o sesi kaydedeceğini düşünmek, bu durumda kayıt almanın anlamsız olacağı sonucuna vararak uyarıda bulunmak başka bir dünyanın düşünme biçimiydi. Kadınların yaş aralığı 18-65 arasındaydı. Bana bu soruyu soranlar 55-65 yaşlar aralığındaki kadınlardı. Sorunun yaşla bağlantılı olduğunu düşündüm. Akıllı telefon gibi teknolojileri kullanmalarına rağmen belki yaş faktörü onları tam olarak bu teknolojinin içine geçirmiyordu. Tabii ki burada yaş harici eğitim ve teknolojiye uzaklık konularında oldukça farklı bir grupta çalıştığımı kendime de betimlemiş oldum.

Araştırmacı konumum için yaş; “zararsız genç bir kadın” algısı oluşturdu. Bu durum Somalili kadınların evlerine rahatlıkla girebilmeme cinsiyet kadar etkili olabilir. Görüşmeler esnasında günler akşama döndü ve benimle zaman geçirmekten endişelenmediler. ‘Zararsız genç kadın olmak’ onlara güven sağlıyordu. Ekosistemin yaşı 20-65 aralığındaydı. Ekosistem için yaş, bana hitap şekillerini bulduğum kimlikle şekillendiriyordu. Katılımcıdan yaşça küçüksem ve öğrenciliğim dolayısıyla “sen” diye hitap ediliyordum. Ankara Üniversitesi’nde doktora tezi yazan bir araştırmacı olmamla da yaş kenarda tutulup “siz”, “Burcu Hanım”, “hanımefendi” oluyordum.

Dış Görünüş; Lawrence Neuman, sahada araştırmacının kendini sunma biçiminin saha ilişkilerini bir dereceye kadar etkileyeceğinden, kim olduğumuz fiziksel görünüşümüzle, söylediklerimizle ve hareketlerimizle belirleneceğinden bahseder (2006:

558). Ben de saha boyunca oldukça sade giyindim. Bir pantolon, bir bluz ve onu üstünde de uzun hırkam vardı. Hiç makyaj yapmadım, oje kullanmadım, takı takmadım, pek de yeni olmayan ayakkabılarımı giydim. Bunlar benim sıradan bir günde giydiğim kıyafetlerimdi. Bu sahaya bir doktora öğrencisi olarak çıkıyordum ve üniversite öğrenci olarak görünmenin sahada dikkat dağıtmayan sıradan bir görünüş yaratacağını düşündüm. Benim için de doğal ve rahat olan kıyafetlerin bu olması nedeniyle saha boyunca hep benzer kıyafetler giydim. Sokaktaki çoğu kişide, özellikle öğrencilerde benzer kıyafetler vardı. Buna rağmen Somalili kadınlardan, öğrenciden öte “Siz hiç Türk’e benzemiyorsunuz.” diyen oldu. Bu cümle iyi gibiymiş görünen kötü cümlelerden biridir, ilk başta iltifat mı hakaret mi kestiremezsiniz. Türk’e benzemiyorsam, Türkler nasıl ki benzemiyorum? Bu cümle yurtdışında kurulduğunda akıllarda olumsuz bir Türk tipinin olduğunu açığa çıkarıyor. Sahada da Türk’e benzetilmemeyi de benzer bir alt yapıya dayandırdım ama tam olarak neden Türk’e benzetilmediğimi de anlamaya çalıştım. Diyalog şöyle gerçekleşti:

“B: Aa kime benziyorum? (gülüşmeler)

S4: Ecnebi ülkeler

B: Ama benzemiyor muyum? Türkler nasıl?

S4-Ç9: Mesela sizi yoldaki gördüğüm Türklerle karşılaştırdığımda hiç benzetemiyorum diyor.

B: Onlar nasıl?

S4-Ç9: Onlar anlaşılıyor tipinden.

B: İşte mesela nasıl onların tipi?

Burada bahsettikleri Türk tipini öğrenmek için zorladım ama bana görece iltifata yönelindikleri için tam tanımlı öğrenemedim. Ancak burada da bahsettikleri Türk tipinin olumlu bir anlamı olmadığı açıktı. Kütahya’da sosyal hayatta karşılaştıkları kişilere benzemediğim konusunda da hemfikirdiler. Daha sonra bir başka Somalili kadın S3 yüzünün yarısını Iraklı, yarısını İranlı arkadaşlarına benzeterek, benzetmeyi bir başka

noktaya taşıdı. Somalili ekosistem görüşmemde de Kütahyalıya benzemediğimi söylendi. Bu sefer Türkçemin aksansız olması nedeniyle Kütahyalı'ya benzetilmedim.

“ES5: Ama Kütahya şivesi hiç yok... Ama şiveyi hala biliyorsunuz değil mi?

Konuşabiliyorsunuz.

B: Tabii konuşabiliyorum.

ES5: Gidiyorum, geliyorum.

B: Hadi gali. (Gülüyorum)” (Aksanı bildiğime dair kanıt göstermem gerekti.)

Bu diyaloglardan sonra dış görünüşümde herhangi bir değişime gitmedim ve onlarla aksanlı konuşmadım. Sahadaki katılımcılarla iletişimde bana ait özelliklerden vazgeçmeden özenli olmaya gayret ettim. Bu duruşum ekosistem için de geçerliliğini korudu. Deşifre yaparken fark ettim ki karşımdaki kişi yoğun aksanlı bir Kütahyalı ise ben de o konuşmaya doğal olarak aynı aksandan cevap vermişim fakat bunu bilinçli olarak yapmadım. Bilinçli olarak yaptığım şey Somalili kadınlar; Türkçe cümlelerin dizilimini ve gramerini anlamakta zorlandığı zamanlarda onlarla kendi “hatalı” gramerleri üstünden konuşmaktı. Bu ciddi oranda iletişimi kolaylaştırdı.

Meslek; Meslek faktörüne gelirse, bir akademisyen değilim, sadece doktora öğrencisiyim. Tam olarak mültecilikle değil ama göçmenlikle öğrencilik arasında bir analogi kuruyorum. Öğrencilikle göçmenlik; konfor alanın dışına çıkmak, güvenlik alanının dışına çıkmak, kendi düzenini oluşturmaya çalışmak ve kalabalık ortamlarda yaşamak zorunda kalmak benzer deneyim alanlarını oluşturuyordu.

Bu başlığı yine Haraway'in izinden giderek, ona referanslarla sonlandırmak isterim. Haraway “Eğer görmek ve bu konumlardan eleştirel olarak görmek istiyorsanız bir hücre ya da bir molekül – ya da bir kadın, sömürgeleştirilmiş bir kişi, emekçi, vb. “olamazsınız”. “Olmak” çok da sorunlu ve olumsuzdur” (Haraway: 2010, 106) der. Bu yüzden Somalililer'den ya da ekosistemden biri olmadan, içeriden biri olmadan, her iki sahaya girmeyi olumsuz değil; aksine olumlu ama yorucu buldum. Feminist yöntemle

yapılan bu çalışmada konumum belli ama görme alanım değişkendir. Haraway'e göre konumlu bilgi ikili karşıtlık da değildir; evrensel akılcılık karşıtı olarak etnofelsefeler, ortak dil yerine çok dillilik, dünya sistemi yerine yerel bilgiler gibi karşıtlıklar birini diğerinin alternatifi ve sonrada birbirini dışlayan sistemler olarak algılanması konumlu bilginin olmak istediği yer değildir. Konumlu bilgi ikili karşıtlığın geriliminden beslenebilir, iki sabit ucun arasındaki haritayı çıkarmakla uğraşır. Böylelikle bedenli, yani bir primat gözüyle hesap verilebilir bir anlatım sağlanabilir (Haraway, 2010: 109). Sahadan notlarla anlatmaya çalıştığım araştırmacı konumum, genel hatlarıyla bu aradaki haritayı çıkarmakla uğraştı. Anlatmaya çalıştığım alt yapıyla her sahanın, her daim biricik olduğunu düşünüyorum. Hem araştırmacı hem de katılımcılar zaman içinde değişiyor, şartlar değişiyor. Bu saha aynı araştırmacı ve katılımcılarla tekrar yapılsa bile değişmiş olacaktır ki aynı saha bir başka konumlu araştırmacı tarafından yapıldığında elbette ki farklı olur. Buraya kadar araştırmacı konumumun teorik alt yapısını, araştırmacı konumunu ve araştırmayı etkileyen etmenleri anlattım. Sonraki başlıkta araştırmanın mekânı ile ilgili bilgi vereceğim.

1.2.4. Tezin Mekânı

Tezin mekânı olarak Somalili kadınlarla derinlemesine mülakatları gerçekleştirdiğim mekânlardan bahsetmek yerinde olabilir. Somalili kadınlarla evde, pazarda, halk eğitim merkezinde, kafede görüşmelerim oldu. Mahallede birlikte yürüdüğümüz, birlikte diğer Somalili kadınların evine gittiğimiz oldu. Görüşmelerin çoğunluğunu evde gerçekleştirmemin sebepleri vardı. Somalili kadınlar tabii ki evde kendilerini daha rahat hissediyorlardı. Bir araştırmacı olarak evlerine kabul edilmeyi çok önemli buldum. Bu durum hem araştırmaya gönüllü ve meraklı katılımları için hem de kişi olarak bana güven duydukları için önemliydi. Ayrıca evde sadece derinlemesine mülakat yapmakla kalmayıp gözlem de yapabiliyordum. Yaşam alanlarına ve ev hallerine

tanıklık ediyordum. Somalili mülteci kadınların evleri arasındaki benzerlikleri bulabiliyordum. Neuman'ın "İyi saha araştırmacıları dikkatlice dinleme ve izlemeyle 'orada neler olup bittiğini' açığa çıkaran ayrıntılara merak duyar. Saha araştırmacıları toplumsal yaşamın özünün dünyevi, sıradan, gündelik ufak ayrıntılar aracılığıyla iletildiğine inanır. Bu insanların çoğunlukla gözünden kaçan bir şeydir; ancak saha araştırmacılarının fark etmeyi öğrenmesi gerekir" (2012: 560) satırlarını bir öğüt gibi aklımda tutmaya ve uygulamaya çalışıyordum.

Somalili kadınlardan bir tanesi ile de pazarda görüştüm. Çünkü pazarda çalışıyordu. Onunla pazarda görüşmem ekosistemi genişletmem açısından faydalı oldu. Tezgah sahibi pazarcı işvereni ile de görüşebildim. Halk eğitim merkezinde görüşme yaptığım Somalili kadınların evine de gitmiştim. Ancak evdeki ortam görüşme yapmaya müsait olmamıştı. sonrasında Halk eğitim merkezinin lobisinde görüştük. Somalili ekosistemden iki kişi ile de kafede görüştüm ve hesabı ben ödedim.

Ekosistemle olan sahada da hep onların mekânına gittim. Dolayısıyla tezde ekosistemdeki kişi çeşitliliği kadar mekân çeşitliliği de oldu. Mekânla ve mekânın derinlemesine mülakatla ilişkisi ve bana hissettirdiklerini saha ve saha analiz günlüklerime yazdım.

Derinlemesine mülakat mekânını Somalili kadınların evi olarak belirleyince misafire ikram mevzusu ile kısa bir karşılaşmam oldu. Bunu da bir yöntem mevzusu olarak değerlendirip duruşumu paylaşmak istedim. Somalili kadınlar evlerine gittiğimde ikramda bulunuyorlarsa özenli olmaya çalıştım. Meyve, bisküvi gibi bana ikram edilmesine rağmen başkasının daha sonra yiyebileceği şeyleri yemedim. Amacım onların kısıtlı gıdalarını tüketmemektir. Evlerde çay, su gibi ikram ettikleri şeyleri teşekkürle kabul ettim. Böylelikle kabalık etmeden bir denge kurmaya çalıştım.

ES5 geleneksel Somali yemeklerinden yemem için çok ısrarcı oldu. Bu nedenle birlikte yemek yedik. Bana ikramda bulunan kişi erkek olduğu için toplumsal cinsiyet kodları onu hiç yemek yapmak zorunda bırakmamış. Dolayısıyla geleneksel yemeklerin içeriklerini, tam isimlerini söyleyemedi. Mercimekle bulguru ayırt edemediğinde bu konuda çok da bilgi alamayacağımı anladım. Şekerli bir gözlemeye benzeyen hamur işinin geleneksel olarak saçta, bol yağda yapıldığı bilgisini alabildim. Çaya da baharat katıyor ve çok şekerli içiyorlardı. Sarımsaklı kırmızı mercimek çorbasını da yapıyorlarmış ama bu geleneksel olmaktan ziyade Türk yemekleri ile bir karışımı. Bu yemekleri ES5'in kuzeni olan kadın yaptı. Yemek için sadece bana tepsi hazırlanmıştı. Ancak ben yemeği birlikte yemek istedim. Bu sefer de ben paylaşma konusunda ısrarcı olunca ES5 bana eşlik etmeye karar verdi. Önce bir ayak ve tabla getirdi. Sonra da onun üstüne tepsiyi koyduk. ES5 kendisine de bir çorba getirdi ve bana getirdikleri gözlemeyi de paylaşarak birlikte yemek yedik. Somalililerle gerçekleşen sahadada bana ikramda bulunulduğunda onların kısıtlı gıdasını tüketiyordum hissinin çok yoğun yaşadım ve neyse ki S1-S3, S4 ve ES5'in evi haricinde diğer evlerde zaten herhangi bir ikramda bulunulmadı.

ŞEKİL 2. Somali Yemeği- İkram

Bölüm Sonucu

Yöntem bölümünde taşra ve mülteci kadın olmak kavramları üstünden Somalili kadınların Kütahya'daki gündelik hayatlarını nasıl anlatacağımı açıklamaya çalıştım. Bunun için öncelikle tez başlığından başlayarak adım adım tezi nasıl inşa ettiğimi anlattım. Tezin örnekleminde taşra olarak Kütahya'yı seçmemin nedenini Kütahya'nın bir taşra kenti olması, uydu kent olması ve benim araştırmacı olarak şehri biliyor olmam şeklinde özetleyebilirim. Mülteciler içinden Somalili kadınları seçmemin nedeni de Kütahya'ya ilk gelen mülteci gruplardan olmaları denilebilir. Böylelikle taşradaki yaşam deneyimleri çokluğu üstünden ilerleyebileceğimi anlattım. Ayrıca Somalili kadınların ekosistemleri ile sahayı genişlettim ve derinleştirdim.

Somalili kadınların Kütahya'daki gündelik hayatlarının toplumsal cinsiyet zemininde taşra ve göçün kadınlaşması kavramlarıyla kesişim yollarını keşfettim. Bunun için gömülü teori, feminist yöntem ve etnografi ile Somalili kadınların Kütahya'daki

gündelik hayatlarına şöyle bir saha ile tanıklık ettim: Bu araştırma 18 yaş ve üstü Kütahya’da yaşayan, Somalili ve Yemen vatandaşı Somalili kadınlardan oluştu. Tezde Kütahya’da yaşayan 15 Somalili kadınla ve Yemen vatandaşı Somalili 2 kadınla toplam 17 derinlemesine mülakat gerçekleştirdim.

Ekosistem ise 19 kişi ses kaydı alabildiğim ekosistem, 15 Ses kaydı vermek istemeyen ama araştırmaya katılan ekosistem olmak üzere 34 kişiden oluşuyordu. Ses kaydı vermek istemeyen ekosistemden 5 kişinin görüşmelerinin notunu tutmama imkân vardı. Bu yüzden kalan 10 kişiyi derinlemesine mülakat sayıma katmadım ama onları da sahanın bir parçası olarak kabul ettim. Böylelikle toplamda 41 derinlemesine mülakat yaptım diyebilirim. Bu gruba derinlemesine mülakat yapmadığım ama tercüme sağlayan ya da tanıdığım 14 Somalili çocuk, 6 tanıdığım ama derinlemesine mülakata uygun olmayan Somalili (Kütahya’ya yeni geldikleri için yaşam deneyimlerini az bulduğum ya da araştırma ya dahil olmak istemeyenler)ve 6 kişi de benim sosyal ağımdan oluşan grup eklendiğinde toplamda 77 kişilik saha ortaya çıkmış oldu.

Tezin araştırmacı konumunda değiştiğim Haraway’in konumlu bilgiler makalesinin bu tezin yönteminin yapı taşı olduğunu anlattım. Toplumsal cinsiyet, ulus, etnik köken, ırk, din, sınıf, yaş aralığı, meslek gibi kavramların araştırmacı konumumu etkileyen kavramlar olduğundan bahsettim. Kesişimsellik kavramının da taşra, mültecilik, göçün kadınlaşması, toplumsal cinsiyet kavramların birbirleri ilişkilerini açıklamakta fayda sağlayacağını gerekçelendirdim. Tezin mekânı olarak Somalili mülteci kadınlarla genellikle onların Somalili kadınlarla evde, pazarda, halk eğitim merkezinde, kafede görüşmelerim oldu. Ekosistemle ise onların bulunduğu mekânlara gittim. Aşevi, halk eğitim merkezi, pazar gibi.

Genel olarak bu bölüme tezin yöntemini, tezin omurgasını anlattım. Tezin literatür çalışması ve sahası bu bölümde anlattığım başlıklar çerçevesinde şekillendi. İkinci bölümde tezin Literatür taramasına okuyucu ile paylaşacağım.

BÖLÜM 2: LİTERATÜR TARAMASI

Giriş

Bu bölümde tezin literatür taramasını anlatıyorum. Literatür taramasını taşra, göç ve göçün kadınlaşması başlıkları üstünden ilerletiyorum. Başlıklar altında sahadan örneklerle literatürü harmanlamaya amaçladım.

Taşra başlığında taşranın nasıl anlamlandırıldığı, bu tez için taşranın ne demek olduğu ile ilgili bir açıklama yapmaya başlıyorum. Daha sonra Kütahya'yı tanıtıyor ve ondan sadece bir uydu kent olması özelliği ile değil bu tezin mekânı olması ve taşra olması yönüyle bahsediyorum. Temel amacım taşranın yerel anlamını bilmek, taşranın sadece uydu kent özelinde değil; bu yerel anlam üstünden de mültecilikle bağına kurmayı sağlamaktır. Bu bölüme taşra ve araştırmacı bağı ile devam edip taşranın diyalektiği olarak görülen merkez anlatısı ile ilerliyorum. Taşrada kadın/mülteci kadın olmak ve toplumsal cinsiyet kavramı ile bölümü sonlandırıyorum.

İkinci başlıkta göç kavramından bahsediyorum. Tezin bütününde yapmaya çalıştığım gibi tündengelim mantığıyla göç kategorileri ve göçün nedenlerini açıklıyorum. Somalili mültecilerin göç içindeki yerini tespit etmeye çalışıyorum. Göç bir çatı kavram ve zorunlu göç ve mülteci çalışmaları göçün bir alt başlığını oluşturuyor. Hukuksal terminoloji ile zorunlu göç konusuna betimsel giriş yapıp zorunlu göç kavramını açıklıyorum. Zorunlu göç ve mülteci çalışmaları aynı zamanda tezin “konumlu bilgiler” yöntemi ile uyuyor. Dünyadan ve Türkiye’den Somalili mülteci kadınlarla ilgili olabilecek çalışmalara yer veriyorum.

Buraya kadar göçün kadınlaşması kavramını açıklamaya dair bir alt yapı oluşturmaya çalıştım. Bu noktada tezin temel kavramlarından biri olan göçün kadınlaşması kavramına geçiyorum. Göçün kadınlaşması kavramı aynı zamanda tezin taşra ile olan bağlantı yolu oluşturuyor. Çünkü taşrada mülteci kadın olmanın geçmişi

göçün kadınlaşmasına dayanıyor. Göçün kadınlaşması kavramını hanede erkek olmaması, bekar mülteci kadın olmak ve anne/çocuklu mülteci kadın olmak diye Maxqda'da kodladığım saha verilerim ile destekliyorum.

2.1. TAŞRA

2.1.1. Taşra Tanımları

“Taşra nedir” sorusuna bir çıkış noktası bulmak amacıyla kelimenin etimolojik anlamına bakarsak taşra “bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi, dışarlık”¹⁵ anlamına gelir. Ayrıca taşra Osmanlıcada “ظاشوہ” ‘dışarı’¹⁶ olarak da okunabilir. Bu sözlük tanımlarını Osmanlı ve Cumhuriyet temelli ele alınırsa, taşrayı tanımlarken onun başka bir kavramın içinden çıktığı görülür. Şöyle ki: taşra, dışarıyı ifade eder ve dışta olduğuna göre bir de içerisi yani merkez vardır. Buraya kadar; adını bilmek bir şeyi tanımanın yarısıdır gibi düşünersek, kalan yarıyı anlatmak için taşra tanımlamalarının tarihselliğine göz atılabilir.

Ahmet T. Alkan, taşra için “bir Tanzimat icadıdır; batılı tarzda tasavvur edilen vatan kavramının ücra köşelerini, en azından Üsküdar’ın fukara semtlerinden biri gibi görmeyi tahayyül ederken bambaşka bir âleme düşen bürokrat takımının hayal kırıklığı ile tasvir ettiği bir türlü içine sindiremediği bir modern vakıadır” (Alkan, 2006: 70) der ve “Cumhuriyet devrinde taşraya gönderilmiş bir memurun sürgün edebiyatı yapma hakkı kalmamıştı” (Alkan, 2006: 72) diye ekler. Ahmet Çiğdem taşrayı eski dünyanın görkemli kaybedenlerinden birisi olarak tanımlaması siyasi anlamda önemi değişen taşraları açıklamaya yardımcı olur. Bu taşraların “Ne eskiye dönebilecek kadar gücü kalmıştır ne de yeniye yönelebilecek cesareti” (Çiğdem, 2006: 105) diyerek taşraların arafta

¹⁵ <https://sozluk.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 24.04.2020

¹⁶ <https://turki.cagdasozluk.com/osmanlica-sozluk-madde-17004.html>, Son Erişim Tarihi: 24.04.2020

kalmasına atıfta bulunur. Yine taşraya dair yapılan bazı betimlemelerle onu anlamaya çalışabiliriz.

Öncelikle taşra bir beşeri coğrafya tanımıdır (Özensel, 2017: 82), uzaktır. Diğer yandan taşra, merkez ile belirli bir mesafede konuşlanmış bir çevre olsa da onu merkezden izole olarak düşünmemek gerekir. Çünkü taşra, iktidarın fiziki olarak uzak olduğu alanlarda kurumlarıyla nüfuzunu gösterme alanıdır (Özarslan, 2016: 31-35). Taşra bekleyendir; ilgi, yardım, yatırım, onurlandırma ya da gurbete giden evladın dönmesi gibi hep beklenti içinde olandır (Alver, 2017: 22). “Taşra merkezin gölgesidir” (Varlık, 2010: 237) ve merkezin yavaş bir takipçisidir (Özensel, 2017: 83). Şöyle ki taşra “azami düzeyde hayati her şeyin bulunabildiği ama bir adım üstündeki hiçbir şeyin bulunmadığı” (Özarslan, 2016: 24) bir yerdir. “Taşra bakandır, taşra bakar” (Alver, 2017: 19). Kentin kalabalığı içinde birbirine yabancı insanlardan ziyade tanıdık yüzler dikkat çekiyordur, taşra da ise tam tersi (Nacak, 2017: 60). Ancak taşrada da herkese gözden kaybolup ufacık bir nokta kalıncaya kadar bakılır. Bu durum hem yerli için hem de yabancı için geçerlidir. Elbette ki mülteciler de bu bakışlara maruz kalmışlardır. Tezin sahasını açıkladığım üçüncü bölümde bu konuya tekrar değineceğim.

Yine taşra tartışmasına dönersek Nurdan Gürbilek’e göre “taşranın kendisini taşra olarak ayrıştırabilmesi için, kendisinden esirgenmiş bir başka yaşantının, kıyısına itildiği bir merkezin farkına varması, kendisini onun gözüyle görmesi, onun karşısında kendisini eksik, yoksun hissetmesi gerekir” (1995: 52). Bu bağlamda Laçiner taşranın “Türkiye’de vurgulu bir hiyerarşiyi, güçlü bir başkalık tınısı” (2016: 14) içerdiğinden söz eder. Bora ise, taşrayı “dar ufuklar, kahredici bir yeknesaklık, boğucu bir taassup, iletişim evreninin –teknoloji ile daha da derinleşebilen- kısıtlılığı, cemaatlara sıkışmış kısır bir kamu âlem, yabancı olan her şeyi tuhaf bir bitkiymiş gibi algılayan “yabani” bir hal, vasatlığın hizaya sokucu egemenliği” (Bora, 2016: 40) olarak tasvir etmektedir.

Taşra anlatılarının ortak noktası bir taşra sıkıntısından bahsetmesidir. Taşra sıkıntısı bir dışta kalma, evde kalma, bir daralma hali olarak betimlenir. Bu sıkıntı hayatının bir aşamasında taşrada yaşamışların, giderek taşradan ibaret insanlar olduklarını hissedenlerin, gelişemediklerinin farkına varanların hisleri olarak anlatılır (Gürbilek, 1994: 80). Taşrada ekonomi (işsizlik) kültür (herhangi bir etkinlik) ve ataerkillik (gözetleme ve denetim) sorunu taşırayı bu kadar boğucu yapan temel etkenlerdir (Birkan, 2016: 314-315) Bahsedilen sorunlar merkezde de vardır. Dolayısıyla merkezin de ideal mekân olmadığını söyleyebiliriz. Ancak “imkân” denilen şey taşrada sıfırda buralarda yüzde bir ve üstüdür, bu da fark yaratmaya yeterlidir.

Yine taşra sıkıntısını, kentteki sıkıntıdan ayıran şey sıkıntının geçmesi için yapılacak bir şeyin yokluğudur, imkânsızlıktır. Taşra merkezin dilinden sıyrılıp kendi duygularının tarifi için kendi dilini de üretmiştir. Kütahya’da bu sıkıntı halinden kurtulmak için eselip gelmek fiili kullanılır. Eselmek; açık havaya çıkıp nefes almak, çarşı pazar dolaşmak, rahatlamak gibi bir anlama sahiptir fakat kentli için bu “yeterli” bir eselme imkânı sunmaz. Kentlinin taşırayı sürekli sıkıntılı bir mekân olarak algılaması da bu “yetersizlik” üzerinden kurgulanmaktadır. Sıkıntı taşrada her gün yaşanan şey değil, kentlinin her an yaşadığı algılamadır (Nacak, 2017: 73). Taşralı bu sıkıntı hâline alışmıştır. Ne de olsa “taşra bir alışmadır” (Alver, 2017: 23).

Şu aşamaya kadar taşıraya dair yapılan tanımlara bakarsak, taşrada yaşamın temposunun düşüklüğünden bahsedildiğini görürüz. Ancak farklı mekânlarda zamanının hızının neden farklı algılandığından, bunun üretim ilişkileri ile olan bağlantısından, üretim ilişkilerinin de bireyin toplumun üstündeki etkisinden bahsedilmemiştir (Akbal-Süalp, 2010: 97). Taşra okumalarımın çıkardığım sonuç; yazılarının sıkışıp kaldığı, kendini tekrar ettiği noktanın tam da burası olduğudur. Sıkıntı, düğümlenmiş bir sosyal hayat, umutsuzluk, toplumun merkeze göre dışlanmışlığı üstünde dönüp duran yazılar, bu durumların sebeplerinden ziyade sonuçları üzerinde durmuşlardır. Tül Akbal- Süalp ise,

taşra anlatılarının kısır döngüsünü kırıp taşrada zamanın yavaş akmasının sebepleri üzerine bir argüman sunar. “Hız, hareket ve zaman kapitalist üretim şekillerine ve bu ilişkilerin toplumsal örgütlenişine içkin bir şeydir... Hızı yavaşlatamaz o mekân içindeki devinimini değiştirebilirsiniz” (2010: 97) ve “sorunun adını kapitalizm olarak koymakla, analizin odağı olarak sorduğunuz soruyu belirlemek ya da durum tasvirleriyle nereden kaynaklandığı belirli olmayan bir rahatsızlığa tepkiler vermek arasında bir tercih yapmak gerekecektir” (age, 97) diye ekler. Kapitalizmi taşra tanımlamaların merkezine koymak taşranın öznel tanımlarını kırmaya yardımcı olabilir ama bunu sadece kapitalizm üstünden açıklamaya çalışmak cinsiyet faktörünü göz ardı etme yanılığına düşmek olur. Çünkü “Marksist analiz; sorun olarak, kadının erkeklerle ilişkisini değil, kadının ekonomik sistemle ilişkisini ele alır ve açık bir şekilde bununla, birincinin; ikinci tartışma kapsamı içinde açıklanmasını amaçlar” (Hartmann, 1975: 2). Kadının emeğinden erkekler yarar sağlasa da aslında temel faydacının kapitalizm olduğu savunulur. Bu anlamda Marksist teoriler cinsiyet körüdür (Hartmann, 1975: 7). Dolayısıyla taşranın belirli kavramlar üstünden değil de; olduğu haliyle bir fotoğrafını çekmek tez için taşranın tanımını betimlemeye yardımcı olacaktır.

Türkiye’den ve dünyadan da taşralara dair bu fotoğrafları çok bilgilendirici buluyorum. Hatta sinema ile bu fotoğrafların sözlerini de duymak mümkün hale geliyor. Nuri Bilge Ceylan’ın suç-dram türündeki *Bir Zamanlar Anadolu’da* filminin taşrayı olduğu haliyle görmeyi sağlayabildiğini düşünüyorum (Ceylan, 2010). Amerikan yapımı komedi-dram türünde bir yol hikayesinin anlatıldığı *Nebraska* (Payne, 2013) filminde de Amerikan taşralarına dair bir veriye sahip oluyoruz. Hem bahsettiğim filmlerdeki taşraların; hem de bu tezin mekânı ve bir Anadolu taşrası olan Kütahya’nın temel bir noktada buluşuyor: Nabızı yavaşlatmanın taşralarda yaşayamaya alışmak için, taşra ile ilgili okuma yapmak için, taşraya dair filmleri izleyebilmek için bir ön koşul olduğunu düşünüyorum. Zira diğer türlü taşranın içine girmeden ondan sıkılmaya neden oluyor.

Taşra tanımları bize taşra denediğinde kişilerin aklına ne geldiğine dair bir tartışma sundu. Bu noktada tez için taşra dendiğinde akla ne geliyor ve ne okuyucuya ne anlatmak istiyorum sorusuyla bir diğer başlığa geçebilirim.

2.1.2. Tezin Taşra Tanımı

Taşranın neresi olduğu tarif etmek için bir şeyin ötekisi, “değil”i olduğunu anlatmak gerekiyor. Bu yüzden nevi şahsına münhasır bir yer belirleyip ‘taşra burasıdır’ demek zor. Taşra merkezin ötekisi olarak tanımlandığında, Türkiye’de İstanbul dışı külliye taşradır (Pekdemir, 2006: 78). “Ankara; siyasal yapının, hükümetin, en nihayetinde iktidarın merkezidir. İstanbul ise medyanın, kültürün, sanatın, turizmin, üretimin ve tüketimin, ulaşımın, finansın ve diğerlerinin merkezidir” (Can, 2017: 104-106). Bu açıdan bakıldığında taşralarında kendi içinde kategorilere ayrıldığını düşünebiliriz. Çünkü İstanbul dışını tamamen taşra olarak nitelendirmek çok büyük bir kümeye tekabül etmektedir. Beşeri coğrafyayı ve mülki idareyi temel alırsak taşra sıralaması; İstanbul’dan sonra Ankara ve Ankara’yı takip eden İzmir, Antalya, Adana, Bursa, Diyarbakır gibi büyükşehirler, daha sonra büyükşehir belediyesi kapsamındaki diğer iller, sonrasında il ya da sanayisi gelişmiş ilçeler, sonra ilçeler ve en son olarak da köyler olarak ilerler. Hatta sonradan ilçe olmuş ilçeler ile hep ilçe olarak kendine idari yapılanmada yer bulmuş ilçeler arasında bile hiyerarşik bir gerilim vardır. Bir de bölgesel farklılıklar, sahil şeridine ve İstanbul’a yakınlık gibi faktörler de göz ardı edilmemelidir.

Bu bağlamda taşra; köy, ilçe ya da büyükşehir belediyesine sahip bir il de olabilir. Her ne kadar Anadolu’dan bakınca İstanbul’un da taşrası olduğunu düşünmek zor olsa da (Nacak, 2017: 71) İstanbul içindeki taşralar da taşra olarak değerlendirilebilir. Hepsi “Taşra Nedir ?” başlığında bahsedilen betimlemelere uygundur. Pekala taşra olarak adlandırılabilen bu birimler, neden bu tezin taşrası olarak seçilemiyor? Çünkü tezin saha

alışmasının da yapılacağı yer olan Kütahya ile bu tezin taşra algısını sınırlandırmak gerekiyor. Zira okuyucuya mekân olarak nereye konumlandığının ve sınırlılık hâlimin bilgisini vermem açısından bu seçim önem taşıyor. En nihayetinde bu tez İstanbul’u ve siyasal otorite anlamında da Ankara’yı merkez alır ve belediye ile yönetilen illerden Kütahya’yı taşra olarak nitelendirir. Ayrıca taşraya methiye ve olumsuzlama klişelerinden öte, taşrada hayat nasıl akıyorsa öyle bakmak gereklidir (Alver, 2017: 14). Teze dair bir kavramlar sözlüğü oluşturursak taşrayı tez için de tam da bu tanımla üzerinden kullandığımı belirtebilirim. Burada belirtmek istediğim başka konu da tezde taşra dediğimde bir kırsal alandan bahsetmiyorum. Bu nedenle taşrayı İngilizce’ye çevirirken “rural town”, “rural city” ya da “provincial” kelimeleri yerine “small city” demeyi tercih ettim. Çünkü bu tezin taşrası olan Kütahya kırsal bir bölge değil, küçük şehirdir. Kütahya’da buraya kadar bahsettiğim taşraya dair yapılan bütün tanımları bünyesinde barındırarak bu tezin taşra anlatısına cevap verir.

Bu bölümün ilk iki başlığındaki tartışmayla Kütahya’nın bir taşra kenti olduğunu göstermiş olduğumu umuyorum. Bu tezin mekânı olarak Kütahya’nın seçilmiş olmasının birincil nedeni onun bir uydu kent olma vasfıydı. Ancak tez Kütahya’yı bu noktadan ele almıyor. Belki de tezin özgün olmasını sağlayabilecek yanı da Kütahya’daki Somalili mültecilerin sadece bir uydu kentteki yaşamını değil; bir taşradaki yaşamını anlatıyor olmasıdır. Kütahya’yı bir uydu kent olması üstünden anlatmıyorum onu kendisi olması, bir taşra kenti olması vasfıyla anlatıyorum. Kütahya’daki mülteciler bir kampta yaşamadılar. Mahallelerde bütçelerine uygun buldukları evlerde barınıyorlar. Sadece uydu kent üstünden bir anlatı gerçekleştirecek olsaydım tezin sahasını Somalili mülteci kadınlarla yaptıktan sonra bitirebilirdim. Ancak ekosistem ile sahayı genişlettim. Bu ekosistem Somalili kadınların taşradaki hayatlarını anlamaya derinlik kazandırırken aynı zamanda bize taşrayı da anlatmış oldu. Kütahya’da yaşayan Somalili kadınların gündelik hayatlarının içinden bir taşra anlatısı da çıktı. Buraya kadar tezin taşra tanımı açıklığa

kavuşturduğumu düşünüyorum. Diğer başlıkta tezin mekânı olarak Kütahya'dan bahsedeceğim.

2.1.3. Tezin Taşrası/Mekânı: Kütahya

“B: Alışveriş merkezi falan mı? Sera AVM gibi?”

S7-Ç4: Tek orası var zaten.”

İklimsel farklılıklar da taşra hayatının dinamiklerini etkilemektedir. Sıcak bölgelerin taşrasında yaşamak ile soğuk bölgelerin taşrasında yaşamak farklı insan tepkileri doğurmaktadır (Pekdemir, 2006: 79). Özellikle deniz kenarındaki bir taşralının hayatı belki büyükşehirdeki birinin emeklilik hayallerini süslerken, karasal bölgede soğuktan korunma derdinde, hep bir ısınma çabasında olan taşralının yaşamı özenilen bir hayat değildir. İklim ve kültürel özelliklere göre değerlendirildiğinde Türkiye’deki yedi coğrafi bölgenin taşrası da farklılık gösterir. Bu anlamda Kütahya’da kendi bölgesi olan İç Ege içinde değerlendirilebilir.

Kütahya, siyasal otorite merkezi Ankara’ya 315 km, merkez İstanbul’a 333 km ile ulaşımı ile kolay ama mesafeli sayılabilecek bir yerleşim alanına sahiptir. Eskişehir, Afyon, Uşak, Bursa, Bilecik ve Balıkesir ile komşudur. İstanbul’a ulaşım, uçak, tren ve otobüs ile sağlanabilir. Afyon ve Uşak illeri ile ortak kullandığı Zafer Havalimanı, Kütahya il sınırlarındadır. Karasal iklime sahiptir. Ege bölgesi ile benzer yanı Ege aksanıdır, onun haricinde daha çok İç Anadolu şehirleri ile benzerlik taşır. 2019 yılında Kütahya’da toplam nüfus 579.257 kişidir, yıllık nüfus artışı binde 2.27, net göç hızı binde -0,42 ile göç veren bir şehirdir¹⁷

Taşra kentlerinde şehrin işlek caddesi ve ona paralel ve kesişim oluşturan caddeler bir merkez kabul edilir. Kütahya’da vazo heykeliçığının bulunduğu nokta kent simgesidir.

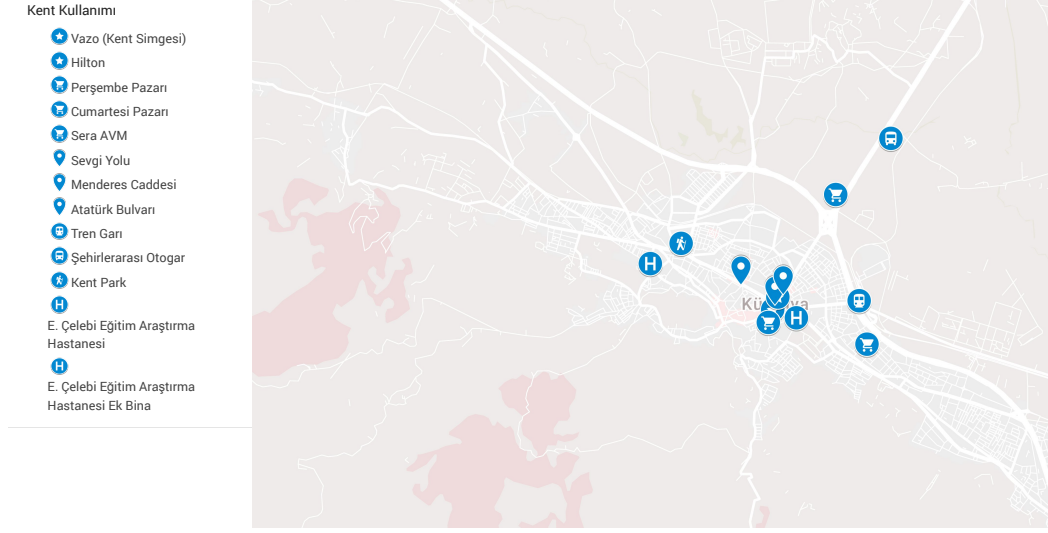
¹⁷ TÜİK, 2019, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>, Son Erişim Tarihi: 06.04.2020

Vazonun bulunduğu göbeği/orijini kesen caddeler şhrin merkezini oluşturan caddelerdir. Araç trafiğine kapalı, eski adı Cumhuriyet Caddesi olan caddenin adı Sevgi Yolu, ortadaki vazodan sonra Sevgi Yolu ile aynı doğrultuda devam eden, çokça sosyalleşme mekânının bulunduğu (kafe, restaurant) Eskişehir yolundaki Sera AVM'ye uzanan caddenin adı Atatürk Bulvarıdır. Bu iki cadde şhrin en kalabalık caddeleridir. Bu caddeleri kesen ve tren istasyonundan başlayan caddenin adı İstasyon Caddesidir. İstasyon Caddesinin sonuna biraz eksen kaymasıyla vazoyu koyarsak, onunla aynı doğrultuda olan Menderes Caddesine ulaşılır. Menderes Caddesi şehir içinden Kütahya Dumlupınar Üniversitesine ulaşan caddenin başıdır. Sosyalleşme mekânı olarak Sevgi Yolu ve Atatürk Bulvarını ilk sıraya koyarsak Menderes Caddesini de ikinci sıraya koyabiliriz. şehir merkezindeki ana caddelerden biri olması sebebiyle çoğu yere yürüyerek ulaşmayı sağlar. Somalili mültecilerin çoğu Menderes Caddesi'nin altında ve birkaçı da üstündeki mahallerde ikamet etmektedir. Nadiren daha uzak mahallelerde oturan mülteciler de bulunuyor.

ŞEKİL 3. Kütahya: şehir Simgesi Vazo

Kütahya'daki Somalili Kadınların Kent Kullanımı

HARİTA 3. Kütahya'daki Somalili Kadınların Kent Kullanımı

Somalili mülteci kadınlar Kütahya'da en çok Sevgi Yolu, Kent Park ve Perşembe Pazarı gibi yerleri kullanarak ev dışında sosyalleşiyorlar. Cuma ve Cumartesi Pazarlarını da haftalık pazar ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıyorlar. Perşembe Pazarı, Sosyete Pazarı olarak da adlandırılıyor ve fiyatına göre kalitesi iyi olan kıyafetler bulunabiliyor. Somalili kadınların evleri ile bu alanlar 10 ila 45 dakika arasında değişen yürüme mesafesindedir. S2'nin evi hariç, onun evi diğer kadınlardan uzakta ve bu mekânlara gitmek için toplu taşıma kullanması gerekiyor. Ancak onun da kendisi Cuma Pazarında çalışıyor. Somalili kadınlar Atatürk Bulvarı'ndan pek bahsetmiyorlar. Atatürk Bulvarı da evlerine 10-15 dakikalık yürüme mesafesinde ama kadınlardan ziyade daha çok Somalili ekosistem bu caddedeki kafelere gittiklerinden bahsetti. Sevgi Yolu'nu daha karma bir nüfus kullanırken Atatürk Bulvarı'nı üniversite öğrencileri ve genç profesyoneller kullanır. Sevgi yolu örneğinden de yola çıkarak, saha sonrası şunu fark ettim. Somalili mülteciler şehrin eskiden daha popüler olan mekânlarını kullanıyorlar. Bu da taşranın kent kullanımında farklılaşan insan popülasyonunu ve profilini ortaya çıkarıyor (Saha Analiz Günlüklerim SAG 8). Somalili üniversite öğrencileri ES1 ve ES2 gidecek çok yerin olmadığından, farklı imkânlar olmadığından bahsettiler.

“B: Kütahya’da sizin günlük hayatınız nasıl? Nerelere gidiyorsunuz?”

ES1: Üniversite gidiyoruz, geliyoruz eve (gülüşme)

ES2: Gidecek bir yer yok (gülüşme)

ES1: Bir şey yok ya Kütahya’da.”

Somalili kadınlardan S7 ve tercüme yardımcı olan oğlu Ç4 de pek gezmediklerini daha çok bayramlarda dışarıya çıktıklarından bahsetti. Sera AVM’ye gittiklerini söyledi ve “Ç4: *Tek orası var zaten.*” cevabını verdi. Ayrıca ES1 ve ES2 alışveriş merkezi Sera’ya film izlemek için gittiklerini söylüyorlar. Genelde evdeki Türkmen, Endonezya ve İran’dan gelen arkadaşları ile vakit geçirdiklerini de anlattılar. Vazo’yu çok seviyoruz diyerek ekledi ES1. (Bkz ŞEKİL 3: Kütahya Şehir Simgesi Vazo) Hatta konuşma şu şekilde geçti:

“ES1: *Vazo. Vazoyu çok seviyoruz (Gülüyor).*

ES2: *(Bana dönüp alınma diyor) Ama yine de güzel yani.*”

Kütahya’da sosyal yaşamın kısıtlı olmasının tezahürlerine tez içinde sıkça rastlayacağız. Tezin merkez olarak kabul ettiği İstanbul ve siyasal otorite merkezi olarak kabul ettiği Ankara’da da farklı kısıtlamaların var olduğunu atlamamak gerekir. Ankara’da yoldan bir bakan geçeceği için trafik durdurulabilir ya da İstanbul’da güvenlik gerekçesiyle yolda fiziki olarak üstünüz aranabilir. Ancak Kütahya’da bu durumla karşılaşma ihtimaliniz çok azdır. Mülteciler içinde her iki merkezde bir yol üstü aramasına takılmak mümkünken Kütahya’da daha “rahat” bir sokakta bulunma hali söz konusu olabilir. Hatta bu konuya ES5 şehirlerarası seyahat için izin belgesi alınmasının Kütahya’da 2018 öncesinde çok sıkı olmadığından bahsetmişti. Bu da bahsettiğim konunun mülteciler özelindeki bir açılımı olarak düşünülebilir. Taşra gündelik hayat içinde sıkıntıyla özdeş anlamlara sahipken iktidarın denetim alanının uzağında kalmasıyla görece rahatlık sağlar. Taşrada sosyal imkânların merkezlere göre az olması ya da olmaması bir kısıtlanmış hissi yaratırken; bu kısıtlanma hissi merkezlerde temel hak ve

özgürlüklerin “çeşitli nedenlerle kısıtlanmasıyla” farklı bir kısıtlılık hali yaratır. Ben bu satırları yazarken Ankara’da Corona Virüs Covid-19 salgını nedeniyle sokağa çıkma yasağı vardı. Bu süreç içinde Kütahya sokağa çıkma yasakları kapsamına Ankara ile birlikte alınmadı. Anlatmak istediğim şey tam da bu örneğin kendisiydi. Taşrada ve merkezde kısıtlılık halinin farklı türleri yaşanır. Bunu bir tespit olarak burada tutmanın önemli olduğunu düşünüyorum.

Kütahya anlatımına geri dönersem; Kütahya’da Somalili mültecilerin yoğunlukta yaşadığı M. Mahallesi genellikle öğrencilerin ve çoğunlukla dar gelirli Kütahyalıların yaşadığı bir mahalledir. Sokaklarında yürüdüğünüzde size bakan insanlar olduğunu görüyorsunuz ama bir yeri arar gibi görünmediğiniz sürece size soru soran olmuyor. Eğer bir adresi arar gibi görünüyorsanız sokaktaki bazı yaşça büyük kadınlar nereyi aradığını sorabiliyor. Diğer yandan Kütahya’nın muhafazakar bir kent olduğu düşünülürse bu mahalle kişisel alanlara da çok da müdahale etmiyor gibi duruyor. Zira mahallenin sokaklarını gezerken penceresinin kenarına boş içki şişeleri dizilmiş bir ev gördüm. Bu örneğin Kütahya’nın geneli içinde geçerli olduğunu düşünüyorum. İnsanlar sizin hakkınızda konuşur, sokakta siz küçük bir nokta halinde kalıncaya kadar arkanızdan bakabilir ama doğrudan gelip sizin kişisel alanınıza girmezler. O görünmez bir sınır çizgisidir. Kütahya’daki üniversite öğrencilerinin yoğunluğunun bu görünmez sınırın oluşmasında payları olabilir. Bu sınırın Somalililer için de benzer olduğunu ES1’in anlatımından fark etmiş oldum.

“ES1: Yolda yürürken merak edenler oluyor. Bazen de hiç takmayıp da oluyor ama kötü yapan insan görmedik hala.”

ES5’den öğrendiğim veriler ve saha ziyaretlerim sonucu Somalili kadınlar en çok M., S., A.P., B. ve Y. E. Mahallelerinde oturuyor. E13’ün Somalili mültecilerle en çok markette karşılaşmış.

“S6: Hatta M. Aşevi’nin orada, BİM” diyerek sık gittiği marketi belirtmişti.

Somalili kadınların temel ihtiyaçlar için sokağa çıktığını yine başka bir katılımcı *“en çok nereye gidersin?”* sorumu

“S15: Pazar. Market. BİM market” diye yanıtlamıştı.”

S2’nin çalıştığı pazarcı E8’nin bir de dükkanı var ve o da yine çarşıya yakın mesafede bulunuyor. Dükkanın yerini sorduğumda şöyle tarif etmişti:

“E8: Yeşil Cami va ya, Cumartesi pazarı.

(Somalice konuşmalar)

B: Cumartesi Pazarı, bildim bildim.

E8: Cumartesi Pazarını geçince caminin karşısında çay ocağı va, köşe.

B: Ha orayı da bildim.

E8: Köşeden az yukarı çıkıyon, yakın.”

Bir de Kütahya’da Hilton Otelinin önü bir buluşma noktasıdır. Atatürk Bulvarı’nın orta noktasında bulunur. Kütahya’da Hilton’un önünde buluşmak Ankara’daki Dost Kitabevi’nin önü ile eş değerdir. Hatta benim de ES1 ve ES2 ile ilk buluştuğum yerd. Bu başlıkta tezin mekânı olarak Kütahya’nın neresi ve nasıl bir yer olduğuna dair çerçeve vermeye çalıştım. Bir sonraki başlıkta taşra ve araştırmacı bağı konusuna değinerek tezin konusu ve başlıkları arasındaki bağı güçlendirmeyi hedefliyorum.

ŞEKİL 4. Kütahya M. Mahallesinden Bir Ev

2.1.4. Taşra ve Araştırmacı Bağı

Türkiye’de taşra üzerine/üzerinden üretilmiş eserler araştırmacının taşra ile bağına öncelik vermiştir. Taşraya bakanın kimliğini önemli bulmuştur (Türkeş, 2006: 164). Taşra üzerine düşünmenin mütemmim cüzü, taşra ile kişisel bir bağ kurmaya dayandırılmıştır. Ahmet Çiğdem bunu şöyle ifade eder “taşra üzerine düşünmek, taşrayla (kişisel) bir ilişki tarihini içerir. Bu tarih yoksa, taşrayı görmezlikten gelmek daha yaygın bir tutumdur. Zaten taşrayı konuşmak, hayatının bir yerinden taşraya bulaşmış, ‘oradan’ sayılmış ya da hakikaten orada kalmış insanlara bırakılmıştır” (Çiğdem, 2006: 104). Çiğdem’in de dediği gibi taşra ile kişisel bir ilişki tarihi yoksa orası “gitmesek de, görmesek de o köy bizim köyümüzdür” den öteye geçmiyor. Ancak taşra ile kişisel bir bağ varsa bu bağ araştırmacının görme biçimlerini de çeşitlendiriyor. Mülteciler ile

taşranın aynı “öteki”lik üstünden tanımlandığını görmemi bu bağ sağlamıştır. (Daha detaylı bilgi için okuyucu “Araştırmacı Konumu” başlığına gidebilir.)

Tartışmayı biraz daha açarak; taşra anlatılarının genelde taşradan bir kez olsun dışarıya çıkmış olanlar tarafından yazıldığını konuşabiliriz. Çünkü “Taşra üzerine tam olarak orayı terk edebildiğimizde, terk ettiğimizde düşünmeye başlarız. En kötümser ihtimalle terk ettiğimizi sandığımızda. Bırakmak zorunda kaldığımızda. Geri dönememediğimizde, gidemediğimizde, esas olarak da gitmek istemediğimizde... Bütün ‘taşra’ kavramı, taşraya dışarıklıdır... Taşra, kendisine ‘taşra’ demeyecektir” (Çiğdem, 2006: 104). Ekosistem katılımcılarımdan Muhtar E12 tam da bu durumu örnekleyen bir şey söyledi. Kütahya’nın merkez mahallelerinden birinde muhtarlık yapıyor. Mahallenin çok büyük olmadığını şöyle anlatabilirim; bulunduğumuz sokağın bir sokak arkası başka bir mahallenin muhtarlık alanına giriyor. Muhtar E12, taşranın içinden biri olarak kendi muhtarlığını yaptığı yer için “metropol gibi büyük merkez buralar” dedi. Komşuluk ilişkilerinin zayıflığından bahsetti. Ona;

“B: Ama daha küçük bir yer değil mi Kütahya?” dediğimde “E12: Küçük. Ben ne diyorum. Kenar mahallelere gidince gene komşuluk ilişkileri bir nebze olsun.”

diyerek kendi mahallesinin taşralı olmadığını, kenar mahallelerin taşralı olduğu ve komşuluk ilişkilerinin oralarda devam edebileceğini anlatırken konuyu oğluna bağladı. Çünkü muhtarlığa ilk gittiğimde kendisi yoktu ve ben oğlu ile karşılaşmış ondan görüşme talebimi babasına iletmesini istemiştin. E12’nin tavrı tam olarak bir taşranın içinden bir muhtar tavrıdır. Kendisinin Ahmet Çiğdem’in yukarıdaki referansını iyi örneklediğini düşünüyorum.

Taşraya dair konuşabilmek için taşrayı dışarıdan artıları ve eksileriyle birlikte görmek gerekir. “Taşranın kendisini taşra olarak ayrıştırabilmesi için, kendisinden esirgenmiş bir başka yaşantının, kıyısına itildiği bir merkezin farkına varması, kendisini onun gözüyle görmesi, onun karşısında kendisini eksik, yoksun hissetmesi gerekir”

(Gürbilek, 1994: 81). Taşra üzerinde yazmanın gidişatını belirleyen bir diğer şey, taşraya hangi sınıftan, nereden ve nasıl bakıldığıyla üretilen bir durumdur (Akbal- Süalp, 2010: 91). Bu durumda içeriden ve dışarıdan araştırmacı olmak; onun öncesinde de taşranın içinden ya da dışından olmakla bağlaştırılabilir. Taşranın içinden olan ona dışarıdan bakabilen biri; sadece içeriden ya da sadece dışarıdan taşra tanımlaması yapan birine göre taşrayı tanımlayacak daha fazla kelimeye ihtiyaç duyabilir. Çünkü sadece içeriden olan kişi taşranın normlarını; ülkenin ve dünyanın normları olarak görebilirken; sadece dışarıdan olan kişi de taşrayı sadece kendi deneyimleri üstünden tanımlayabilir. Nitekim hayatının sadece çocukluk, askerlik, memurluk gibi dönemlerinde taşradaki yaşamı deneyimlemiş kişilerin deneyiminin sağlıklı veri sağlamadığını düşünüyorum. Taşranın içinden olan ama artık orada yaşamayan bir araştırmacı gözüyle temel gayretim taşrayı olduğu haliyle anlatmaktır. Araştırmacı ve taşra bağı genel hatlarıyla böyle anlatılabilirim ve sonrasında taşranın kendini tanımladığı, var ettiği, büyük kavram “Merkez” hakkında konuşabiliriz.

2.1.5. Merkez

“Merkez”i, taşrayı tanımlamak için sabit nokta olarak seçmek zorunda kalmıştım. Daha tanımda bile bir üstünlük durumu söz konusu olduğu için merkezin oldukça güçlü bir varlık olduğu tahmin edilebilir ama gerçekte de kerameti kendinden menkul müdür? “İstanbul her haliyle kendine yeterli, kendi dışındaki âlemi pek de merak etmeyen bir âlem ” (Alkan, 2006: 73) olarak karşımıza çıkıyor. Bazı görüşler “merkezler modernliklerini ancak taşraları işaret ederek, kendisini onunla kıyaslayarak var edebilir” (Nacak: 2017: 51) tezini savunurlar ancak aslına merkezler kendini bir diğer merkez ile kıyaslar, taşra ile değil. İlla ki bir kıyaslama yapılacaksa İstanbul’un kendini başka ülkelerin merkezleri ile kıyaslayıp dünya kenti olduğuna dair ispatı arzuladığı söylenebilir. Dolayısıyla İstanbul ve taşra arasında Hegelci bir köle efendi diyalektiği

göremeyiz. Sadece İstanbul'un iç göç ile birlikte taşralaşmaya başladığını gözlemleyebiliriz. Bu bağlamda “klasik anlamıyla merkez taşra ayrımı modernite öncesi için geçerlidir... Taşra tartışmasının baş göstermiş olması bu ayrımın iç içe geçmeye başladığını da göstermektedir” (Varlık, 2010: 236) şeklinde yorumlar bulunmaktadır. Bu tezde taşra ve merkezin iç içe geçme hali kabul edilse de, İstanbul'un merkez statüsünü koruduğu ve hâlâ çok güçlü olduğu düşünülmektedir.

Elbette ki mekânlar benzese bile, 20. yüzyılın taşrası ile 21. yüzyılın taşrası aynı yer değildir (Türkeş, 2006: 202). Ancak günlük hayattaki ulaşım pratiklerinden yola çıkarsak İstanbul'un ulaşımındaki varsayılan günlük hareketliliği temelde taşra ile bağı kopartan ilk nokta olduğu söylenebilir. Pek çok taşrada bulunmayan toplu taşıma araçlarıyla, yoğun bir kalabalık içinde, kilometrelerce yolu birkaç vasıta değiştirerek yapmak çilekeş bir eylem olarak gözüксе de bu, taşralının bilmediği bir tecrübedir. Hatta denemekten çekindiği bir şey olabilir. Taşradaki gündelik hayatı deneyimleyen mülteciler de benzer bir deneyimi paylaştılar:

“S11: (Ulaşım) gitmek kolay, çok küçük.”

Henri Lefebvre'nin kullandığı kent dokusu (2014: 9) kavramından yola çıkarsak o doku taşrada, merkezi yakın görece kadar gelişmemiştir. Taşralar da zamanla kendilerince şehirleşti. Daha önceleri sadece İstanbul'da bulunan markalar, eğlence biçimleri, filmler, oyuncaklar, zamanla taşraya da geldi (Bora, 2006: 41). Taşra merkeze göre epeyce geriden gelse ve iyiliği tartışılır olsa da modern binalara, fast food zincirlerine, alış- veriş merkezlerine, kalabalık ve ışıklandırılmış caddelere sahip oldu fakat taşra olarak anılmaktan kurtulamadı (Özensel, 2017: 82). Demek ki taşra bunlara haiz olduğunda bile başka bir kimliğe bürünemiyor. Taşra ivme kazandığında, merkez de ivme kazanmış oluyor ve aradaki açık hiç kapanmıyor.

Bir başka konu da Y kuşağı tarafından son dönemde daha rahat bir hayata övgü ve seyahat etme vurgusu (Yüksekbilgili, 2013: 343) Türkiye'de sahil bölgesi taşralarının

daha çok tanınmasını sağlamış olabilir. İstanbul'un oldukça zorlu gündelik hayatından bunalan bir kesimin, kendine yaşamak için alternatif şehirler araması gündemdedir. Diğer yandan sosyal hayatta etkinliklerin bol olması, sokakların canlılığı, ekonomik duruma göre barınma koşullarının kalitesinin yüksek olması, ulaşım imkânları gibi konular bireye merkezin, varsayılan olarak sunduğu şeylerdir. Bu varsayılanın içinde kalabalık, pahalılık gibi nedenler de vardır. Merkezde yaşayan bir birey taşraya İstanbul'dan bunaldığı için dönmek isterse kazanılmış imkânlarından vazgeçmekte zorlanabilir. Bu yüzden taşraya özlem uzaktan güzeldir (Nacak, 2017: 63).

Bu başlık altında taşra anlatılarının temel kavramı “merkez”i anlatmaya çalıştım. Diğer başlıkta taşrada kadın olmak üstünde durup tezin toplumsal cinsiyet anlatısıyla ve bakış açısıyla bir tartışma yürüteceğim.

2.1.6. Taşrada Kadın/Mülteci Kadın Olmak ve Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Bu tezin pek çok kişi ve metinle konuşmasını amaçladığımı anlatmıştım. Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanının dışındaki kişiler için cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyetin (gender) farklı kavramlar olduğunu belirtmek istiyorum. Sahaya giriş yapmakta cinsiyet önemli bir rol oynarken; hem Somalili kadınlarla hem de ekosistemleri ile gerçekleştirdiğim derinlemesine mülakatların içeriğinde toplumsal cinsiyet tabanlı ortaklıklar görünür oldu. Bu anlamda tez Scott'un iktidar ile ilişkilerini dikkate alarak toplumsal cinsiyeti faydalı bir analiz kategorisi (2013: 215) olarak değerlendirmesine atıfta bulunur. Ayrıca Connell'in toplumsal cinsiyet ilişkilerinin “belirli bir örnekte en önemli yapı olmayabilirler, ama önemli örneklerde kesinlikle temel yapıdır” (1987: 181) cümlesine vurguyla tez metni içinde ilerliyorum. Bunu mültecilik kavramından bir örnekle açıklayabilirim. Mülteciler gibi sınıfsal yapının alt katmanında yer alan gruplar için sınıf kavramı; toplumsal cinsiyet kavramına göre daha ön planda olabilir. Ancak bu örneğe derinlemesine bakıldığında toplumsal cinsiyetin mülteci

kadınların taşradaki ilişki ağlarının önemli bir belirleyeni olduğunu da görebiliriz. Çünkü taşrada mülteci kadın olmak bir mekân olarak taşranın toplumsal cinsiyete dair oluşturduğu kodlarla rabıtalı ilerler. Dolayısıyla yine Connell'in (1987) dediği gibi toplumsal cinsiyeti tarihselliği ile ele alıp kurumlar, aile, devlet, sokak gibi kavramlarla kurduğu ilişkiler ile somutlaşan bir toplumsal cinsiyet kavramından bahsediyorum.

Şimdi de toplumsal cinsiyet bakış açısıyla taşrada kadın olmaya biraz daha yakın bakmaya çalışalım: İşsizlik sorunu Türkiye'nin çok ciddi bir sorunu. Kadınların istihdam çemberinin dışında kalması ve kendi tercihleri değilse “ev hanımı” olmanın yarattığı bir eve kapanma hali var. Bu durum taşrada yaşayan bir kadın için daha dramatik hale geliyor. Özellikle taşralı kadınların sosyal ağına dahil olunmadığında eve kapanma hali kronikleşiyor. Çünkü kadın sokağa çıkmak istediğinde de sokakların aslında erkeklerin egemenliğinde olduğu gerçeğiyle karşılaşılıyor. Bu da bir türlü ataerkil tahakkümünün işleyiş mekanizmasıdır. Öyle ki sokağa çıkmadan önce yapmayı hiç istemesiniz de o bakışlara maruz kalmamak için kendi kendinize kıyafetinizde değişiklikler yapmak durumunda kalabilirsiniz. Saha görüşmelerime giderken üstüme uzun bir hırka giymek benim bu bakışlarla enerjimi kaybetmemek için aldığım bir önlemdi.

Arzu Çur, taşrada bir kadının evin dışına çıkma hikâyesini şöyle anlatır: Taşrada kadın olmak büyük şehirlere göre daha az sokağa çıkmaya neden olur. Zaten gezilecek fazla da bir yer yoktur. Bu sadece kadınlar için değil erkekler için de geçerlidir ama erkeklerin kahvehane, cami, birahane gibi gidebilecekleri yerler bulunur. Kadınlar ise çarşıya çıkar. Şehrin en işlek caddesi “çarşı” diye anılır. Çarşıya çıkmadan önce kıyafete dikkat edilir, buna rağmen bakan çok olur. Bakılan olmak zordur ve bu göz hapsinden kurtulmak için işinizi çabucak halletmeye bakarsınız ama aynı zamanda biraz daha dışarıda zaman geçirmek istersiniz. Bu durumda en fazla çarşıya birlikte çıktığınız arkadaşlarınızın alışverişlerine de eşlik edebilirsiniz. Zaten cadde bir süre sonra biter ve vücudunuz bu yürüyüşe alışık olmadığı için kendinizi çok yorgun hissedersiniz, evinizin

yolunu tutarsınız. Ev gibisi yok diyerek evinizin rahatlığına kavuştuğunuz için sevinirsiniz. Erkekler için ise çarşıya gidip gelmek basit bir iştir bu yüzden neden bu kadar yorulduğunuzu anlayamazlar (Çur, 2016: 125-129). Bu anlatıya küçük bir ekleme yapılabilir, artık taşrada da alışveriş merkezleri dışarıya çıkmak için bir mekân oldu ancak alış-veriş merkezlerinin şehir merkezinden uzak olması ve çarşıya göre daha pahalı ürünler satılması kadınların buraya çok sık gitmemelerinin bir nedenidir.

Yine istihdam konusuna dönersem; istihdam çemberine dahil olan kadınlar için de taşrada kadın olmak, sosyal hayatın kısıtlılığı nedeniyle ev ile iş arasında sıkışıp kalma hâlini beraberinde getirebilir. Mülteci kadın olmak bunların hepsini beraberinde getiriyor. Çünkü istihdama dahil değiller, taşralı kadınların sosyal ağının dışındalar ve yabancılar. Tezimin sahası sadece derinlemesine mülakatlardan oluşmadı, etnografi de sahanın bir parçasıydı. Bu nedenle Somalili kadınların sokaktaki hallerine de tanıklık edebildim. Burada, araştırmacı olarak kendi deneyimlerim ve algımla taşradaki bakışları anlatıyorum. Somalili kadınlar geldikleri ülkelerde de, sokakta taşradakine benzer bakışlara maruz kalmış olabilirler. Kütahya'daki taşraya has bakışları eyleme dönüşmediği sürece sorun gibi görmüyorlardı/aldırış etmiyorlardı. Ancak gündelik hayatı biraz daha kolaylaştırmak için bile olsa bu bakışlara alışılmasının çok ciddi sonuçları olabilir.

Taşrada sokağa çıkma, bakışlara maruz kalsanız da yine de bir kadın olarak kendi başınıza yapabildiğiniz bir eylemdir. Ancak bu durumun daha varoluşsal bir boyutu daha var. O da taşrada erkek koruması altına girmek. Taşrada “yabancı bir kadınsan bir erkeğin korumasını reddetmenin bedeli, tüm erkeklerin düşmanlığı ile boğuşmaktır” (Çur, 2016: 117). “Kadınlar erkeğe itaat ederek ve uyum göstererek onun onurunu korumaları karşılığında korunma ve güvence hakkı elde ederler” (Kandiyoti, 2013: 139). Bu durum neredeyse bütün taşralar için evrensel bir kabul sayılabilir.

Somalili siyah bir kadının, Anadolu'nun bir taşrası Kütahya'da yaşadığı şeyler tam da bu kabule tekabül eder: Somalili mülteci kadınlardan S2'de E8'in koruması altında bulunuyor. S2'nin engelli iki küçük çocuğu var. Kocasından boşanmış. Suudi Arabistan'dan Kütahya'ya gelmiş. Kütahya'da yaşayan Somalili kadınlara ailelerinden ya da kocalarından kısıtlı miktarda para geliyor ama S2'nin böyle bir gelir kapısı yok. Bu nedenle E8'in dükkanında ve Cuma Pazarı'nda açtıkları tezgahta çalışıyor. Diğer Somalili kadınlara göre daha zor bir hayatı var. S2, ekonomik olarak aileden bir erkeğe bağımlı olmayan ve Kütahya'da çalışan tek Somalili kadın. Ancak bazen kadın istese ya da zorunda kalsa da kendi hayatının “öznesi” olamıyor. Bu konuyu katılımcılar ile diyalogumla aktarmak istiyorum. E8 ve S2 ile diyalogum şöyle gelişti:

“E8: Zor tabii, kendini bilmeyen çok. Efendim bu (S2) böyle mi şöyle mi? Bu benim nikahlı şeyim eşim. Öyle dedim mi hiçbir şey (olmuyor).

B: Öyle olmasa

E8: Ben bunu demek zorundayım. Bizim pazar biliyon. Pazar yerleri genelde it kopuk böyle yani serleşme.”

Sonra E8 devam ediyor:

E8: Ben de böyle demek zorundayım. Adam geliyor buraya bakıyo... Bir de esmer olunca.

B: Öyle mi? Çok rahatsız eden oluyor mu?

E8: Yok benim yanımda olduğu için pek şey eden yok. Bazen otobüsler (şoför arkadaşları) falan bundan para falan almıyorlar. Bu benim böyle böyle dedim, yardımcı oluyorlar Allah razı olsun.

B: Ama sen öyle bir şey demesen çok bakan oluyor mu?

E8: Tabii asılan oluyor mutlaka. Benim kendi arkadaşım dedi. Böyle böyle dedim. Bu benim nikahlı, imam nikahlı eşim. Biz unu tanıyoz selam veriyö bana. Yani durum bu.”

Ancak bu erkek koruyuculuğunun bir de öncesi var. E8 evli ve S2 ile ikinci eş olarak ilk karısına bakması için evlenmek istediğini söylüyor.

“E8: Çoluk çocuk olmazsa (olmadığından) yani ben bunları nikah yapam dedim. Hanıma dedim. İyi kötü geçiniriz bakaa sana dedim, yardımcı olur. Ben dedi kabul etmem.

B: Ha şey mi olsun, ikinci eş mi olsun?

S2: Ben istemiyor.

E8: Şimdi onu da gırmak istemiyom. Özür lü ya iki sefer ayak gırıldı. Ha, onun da ayrı yani düştü, elinden tutan yok. Ne benim aile ne onun ailesi. Şimdi baktım da olmayacak, sen bilirsin dedim. Bunu burda onu urda geçindiriyom.”

Benim Kütahya’ya yeni geldiği için katılımcı listeme almadığım bir Somalili kadın için de E8 bir koca aradıklarını anlattı.

“E8: Bunlaa tutuncek dal arıyo.” diye ekledi.

S2 bir şekilde E8’in “koruması altında” ama E8’in anlattığı gibi imam nikahlı eş olmayı da istemiyor.

“E8: Onlar (Somalili kadın) kabul ediyor da,

B: Ediyor da?

E8: Hanım etmedi bende.

B: S2 kabul etti mi?

E8: Bu ediyor. Onu (karısı) da üzmem istemiyom, o da iyi kötü şey.

B: S2, imam nikahı düşündün mü?

S2: Cık

B: Olmadı, olsun ister misin?

S2: Ne? Yani zor şimdi çok var imam nikah şimdi fayda yok yani.”

Sahada bazı şeyleri net olarak anlamak için kendi hayatımda sormaktan çekineceğim kadar doğrudan sorular sordum. E8’in S2’ye taşrada erkek koruyuculuğu

yapması rolü mü baskın yoksa çoklu evliliğe yakınlığı mı iyice anlamak istiyordum. E8'in Kütahya aksanına ve jargonuna uyum sağlayıp şu soruyu açıkça sordum. Taşrada erkek koruyuculuğunun bir karşılığı/bedeli olduğunu okuyucunun kendisinin görmesi için paylaşıyorum:

“B: Peki amca bir şey sorcam. Sen kimse bir şey demesin diye mi nikahlım diyon, yoksa sen de ister misin yani nikahlın olsun?”

E8: Yani ben isterim de iki taraf razı olmayınca olmuyor.”

2.2. GÖÇ

2.2.1. Göç Kategorileri

İç göçle (köyden kente) ve uluslararası emek göçüyle ilişkilenen taşra; tezde karşımıza, taşraya yönelik mülteci göçü ile çıkar. Bu bağlamda, taşra göç veren konumdayken göç alan konuma gelmiştir. Kendine çok uzak bir coğrafyadan ve hiç bilmediği kültürden insanlarla karşılaşmıştır. Tarihinde ilk defa karşılaştığı bu durum taşralıyı şaşkınlığa uğrattı denilebilir. Ben de bu tezin yazarı olarak taşranın şaşkınlığını çıkış noktası yaptım ve “Somalililer Kütahya’da neden var?” sorusunu sordum. Bu noktada mevzuyu biraz derinden ele alıp göç olgusuna yakından bakılabilir.

Uluslararası göç; küreselleşme içinde kilit rol oynayan dinamikleri içerir. Ayrıca hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen kültürel ve demografik bir süreçtir (Faist, 2003: 20). Ulus aşırı insan hareketlerinin tarihi çok eski olmakla birlikte son yıllardaki insan hareketlerinin ayırt edici özelliği küresel olması, yerel ve uluslararası politikadaki merkezi önemi, ekonomik ve sosyal sonuçlarıdır (Castles ve Miller, 2008: 3-5). Bu yüzden memleket içinde adı pek anılmayan taşranın; mülteci göçüyle adı anılır oldu. Öyleyse taşraya da değen bu uluslararası göç nasıl bir şeydi? “Kişinin arzusu dikkate alındığında göç, gönüllü veya zorunlu şekilde ele alınarak incelenebilir. Göç

edilen yerde kalınan süreye göre ise geçici veya sürekli; göçün yasalara uygunluğuna göre düzenli veya düzensiz; göç edilen yerin bir ülke sınırları içinde olma durumuna göre ise iç veya dış göç olarak ayrılabilir” (Şeker ve Uçan: 2016, 200).

Uluslararası göç de gönüllü ve zorunlu göçler şeklinde ikiye ayrılmaktadır: Gönüllü göç durumunda, göç eden bireyin herhangi bir baskıya maruz kalmadan kendi arzusu ile göç kararını aldığı varsayılır. Gönüllü uluslararası göçler karma evlilikler, iş gücü göçü ve uluslararası öğrencilerin göçünü kapsamaktadır. Zorunlu uluslararası göçler ise genel anlamda mülteci hareketlerini, insan ticaretini, doğal afetlerden kaçan kişilerin hareketlerini ve nüfus mübadeleleri (IOM, World Migration Report 2000: 4-17, Şeker ve Uçan: 2016, 201). Bu örneklerle dayanarak Somalili kadınların Kütahya’ya göçü uluslararası zorunlu göç kategorisinden yer alır.

Zorunlu göçmenlere dair bir bilgi burada not edilebilir. Mülteciler özelinde düşünüldüğünde genellikle mültecilerin yer değiştirmesini ve bunun boyutunu belirleyen şiddetin seviyesi ve çeşididir. Coğrafi yakınlık ve önceden var olan bağlar hedef seçimini etkileyen temel etkenlerdir (Şenol-Sert, 2015: 31-38). Zorunlu göçmenlerin çoğu, kendilerine en yakın komşu ülkede sığınmacı olurlar. Bu ilk sığınma yerinden sonra ileride daha iyi koşullara sahip bir ülkeye göç etme şansı küçük bir azınlık için geçerlidir (Castles ve Miller, 2008: 44). Kütahya’daki Somalili kadınların hikayesi de benzerdi. Bazıları Somali’den Yemen’e göç etmişler, Yemen’de savaş çıktıktan sonra yeni bir göç sürecine girmişlerdi. Bazıları da Suudi Arabistan’a yerleşmiş, orada çalışma ve oturma izinleri bittikten sonra Türkiye’ye göç etmişlerdi. Gidebilenler ise Avrupa’ya, ABD’ye ya da Kanada’ya gitmişlerdi.

Somalili kadınların göçünü biraz daha göç kavramları içine oturtmak gerekirse düzensiz göç kategorisine değinmek gerekir. Kişinin yasa dışı araçlar (geçersiz veya sahte dökümanlar) kullanarak yeni bir ülkeye geçmesi düzensiz göç olarak tanımlanır ve kişinin kendi ülkesi ya da yaşadığı ülkeden yasal düzenlemelere uygun olarak çıkış yapıp yeni

ülkeye de o ülkenin yasal düzenlemelerine uygun olarak giriş yapması düzenli göç olarak ifade edilir (Toksöz, 2006: 110). Kütahya’da başka bir ülkeye göç etmek amacıyla beklemekte olan Somalili kadınlar düzensiz göçe kategorisine girerler. Eğer yeni ülkeye göçleri yasal yollarla gerçekleşirse düzenli göçe doğru kayma yaşanabilir. Sanırım teori ile gerçeğin farkı burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü saha görüşmelerinden öğrendiğim kadarıyla Kütahya’dan başka ülkeye (Almanya, İsveç) göç eden Somalililer yine yasadışı olarak geçiş sağlamışlardır.

Bir diğer göç kavramı olan geçici göçler, kısa dönemli ve belirli bir amaca ulaştıktan sonra geri dönmeye yönelik göçlerdir. Ülke ya da şehir dışında eğitim gören öğrenciler, mevsimlik işçiler geçici göç kapsamında değerlendirilebilir. Yaşamın geri kalanını göç edilen yerde sürdürmek amacıyla yola çıkan en azından sürecin başlangıcında geri dönüş düşüncesinin olmadığı göçler ise sürekli göç olarak adlandırılabilir (Yalçın, 2004: 20). Somalili kadınların göçü ilk başlarda iç savaş nedeniyle geri dönüşü olmayan bir göçü düşündürüyordu. Ancak sahada Somalili mülteci kadınların neredeyse hepsi savaş ve terör bitse bile Somali’ye geri dönmek istemediğini belirtti. Ayrıca Türkiye’nin de kendileri için son durak olmadığını söylüyorlardı. Bu nedenle hala işleyen bir göç süreci var diyebiliriz. Bu durumu anlamak mümkün çünkü göç kararı verildiğinde çıkılan kapı kapanıyor ve yürümeye devam etmek zorunlu hale geliyor.

Diğer yandan Somali’ye geri dönmeyi isteyen grup sadece üniversite öğrencileridir. Sahada mülteci kadınlar ve öğrenciler sanki iki farklı ülkeden bahsediyorlarmış gibi geliyordu. Hala yaşanabilir bir ülke varsa hukuksal olarak mülteci sayılma statüsü de kendi içinde bir öznellik taşıyor olabilir. Herkesin kendi hikayesi (şartları) de mültecilik şartlarını etkileyebilir. Üniversite öğrencilerinden ES2’ye ülkenin durumunu sorduğumda ilk olarak savaşın artık bittiğini, ülkenin iyi olduğunu sadece *“devlet olmadığı için terörün devam ettiğini”* söylemişti. Terör, onun için öyle

normalleşmişti ki “iyi”nin sadece eskiye göre ya da en kötüye göre iyi olduğunu anlamam gerekti. Buradan da görebiliyoruz ki insanların kavramlara yüklediği anlamlar aynı değil. Saha görüşmelerini çözümlemek için görüşmecinin geçmişini bilmek bu nedenle oldukça önem arz ediyor. Dün: Göç Öncesi Hayatlar başlığında bu bilgileri okuyucu ile ayrıca paylaşıyorum.

2.2.2. Göçün Nedenleri

Genellikle birisinin göç etmesi için içinde bulunduğu durumdan bazı hoşnutsuzlukları olması gerekmektedir. Özellikle işsizlik, yeni yerdeki iş imkânları ve refah seviyesi yüksek bir hayat umudu göçe temel teşkil edebilir. Göç sürecinin bütün boyutlarını anlayabilmek için aşağıdaki sorulara ihtiyaç vardır: “Ekonomik, sosyal, demografik, çevresel ve siyasal faktörler ne boyutlara değişiyor ki insanlar doğdukları yerlerden ayrılma gereksinimi duyuyorlar? Göç edilen yerdeki hangi faktörler göçmenlere fırsatlar sağlıyor? İki ülke arasında –muhtemel göçmenlere yolculuk araçları, giriş ihtimali ve bilgi sağlayan- sosyal ağlar ve diğer bağlantılar nasıl gelişiyor? Göç ve yerleşmeyi düzenlemek için mevcut ya da oluşturulan yasal, siyasal, ekonomik, sosyal yapılar ve uygulamalar nelerdir? Göçmenler nasıl yerleşimci oluyor ve bu neden bazı durumlarda ayrımcılığa, çatışmaya ve ırkçılığa bazı durumlarda ise çoğulcu ve çok kültürlü bir toplumun oluşmasına yol açıyor? Yerleşmenin göç alan toplumların ulusal kimliği, kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri nelerdir? Yaşanan göç, göç veren bölgeyi nasıl değiştiriyor? Göçler göç alan ve göç veren toplumlar arasında hangi boyutlarda yeni bağlantılara sebep oluyor?” (Castles ve Miller, 2008: 39-40).

Tüm bu sorulardan önce de, göçün başlaması için göç kararının alınması ve eyleme geçmek gerekiyor. Somalili mülteci kadınlarla yaptığım saha görüşmelerinde halen ülkede kalanların, göç kararını almaya çekindiğinden bahsetmişlerdi. Göç edenler

de kalanlar için ülke şartlarından bağımsız bir yıkım oluşturabilir. Çünkü “insanlar bireysel olarak değil de grup olarak göç etmeye eğilimlidirler. İnsanların ayrılışları, bıraktıkları yerde ekonomik, sosyal ilişkiler açısından ciddi sonuçlar doğurabilir” (Castles ve Miller, 2008: 9). Ayrıca en basit göç kararı bile belli oranda ekonomik ve sosyal sermaye istiyor. İnsan kaçakçılarına verilen paralar, yasal olarak seyahat etmenin çok daha üstünde meblağlara denk geliyor. Bu da demektir ki göç kararını “bir şekilde” almış kişinin yola çıkmaya az çok hazırlığı olması gerekir. Kütahya’daki Somalili kadınlarından da göç öncesi bir hazırlığı bulunuyor.

2.2.3. Hukuksal Terminoloji

Milletler Cemiyeti’nin kurulmasından sonra Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği 1921 yılında kurularak ilticanın uluslararası bir mesele olduğunu ortaya koymuştur. 1933’te Mültecilerin Uluslararası Statüsüne ilişkin sözleşme mülteci statüsünün verilmesini korumanın olmamasına ve vatandaşlığa sahip olmama koşuluna bağlar. 1922’de mültecilerin statülerinin tanınırlığı için Nansen pasaportları hazırlanır ancak 1930’larda Almanya’dan kaçan Yahudiler bu sistemin uluslararası sözleşmelerle bağlantılı olmaması nedeniyle sığınacak ülke bulmakta sıkıntı yaşarlar (İhlamur- Öner, 2015: 581). İkinci Dünya savaşı sonrası mültecilerin sayısı 30 milyonu bulur. Millet Cemiyeti’nin feshedilmesi sonrası mülteciler sorunu ile ilgilenen kurumlar olsa da başarı sağlayamazlar. Birleşmiş Milletlerin kurulmasıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği mültecilerle ilgilenen temel kurum olmuştur.

Mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, geçici koruma altındakiler gibi göç eden kişilerin hukuki statülerindeki farklılığı açıklayan bir göç terminolojisi bulunmaktadır. Farklılıklar bu kişilerin ülkede oturma, çalışma ve vatandaşlık gibi haklarını etkilediği için oldukça önemlidir. IOM, mülteciyi tam olarak şöyle tanımlar: “Mülteci, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme

uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan kişidir¹⁸»

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin mülteci tanımı özetlenecek olursa mültecinin zulüm korkusu ve can güvenliği nedeniyle ülkesinden kaçmış olması gereklidir. Zulüm nedenleri 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirlenmiştir. Ayrıca kişinin menşe ülkesinde ya da yaşadığı ikamet ülkesinde koruma talebinde bulunmak istememesi ya da bulunamaması gereklidir¹⁹.

“Mülteci Statüsü Belirleme (MSB), sığınma başvurusunda bulunan bireye “mülteci” statüsü verilir verilemeyeceğinin belirlenmesi için kişinin bilgilerinin toplanmasını ve sığınma başvurusunun incelenmesini içeren bir süreçtir. BMMYK nezdinde bir bireye “mülteci” statüsü verilir verilemeyeceğinin belirlenmesi için, ilgili bireyin durumunun 1950 tarihli BMMYK Tüzüğü ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1 (A) Maddesinde yapılan mülteci tanımında belirtilen kriterleri karşılaması gereklidir.²⁰” Çünkü mültecilik, gittikleri ülkedeki yasal, idari düzenlemelerden daha üst hukuki bir ilkedir (Erdoğan, 2015: 318).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kısıtlılık şartı şöyle açıklanabilir: “Türkiye, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolü'ne taraf olmuş, ancak isteğe bağlı olan coğrafi sınırlama hükmünü kaldırmamıştır. Yani, yalnızca Avrupa'da meydana gelen olaylardan dolayı zarar görebileceğinden korkan mülteciler sözleşmeden doğan mülteci statüsüne kavuşabilirken; Avrupalı olmayan sığınmacılar Türkiye'nin onayladığı şekliyle Sözleşme çerçevesinin dışında kalmaktadır. Yürürlükteki ilgili Türk kanunlarına göre, “şartlı mülteci” olarak kabul edilebilecek bu kişiler BMMYK'nin çalışmaları yoluyla üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar ‘mülteci statüsü’ sahibi kişilerle aynı haklardan yararlanabilir.” Ancak Birleşmiş Milletler Mülteciler

¹⁸ <http://www.turkey.iom.int/tr/yeniden-yerlestirme>, Son Erişim Tarihi: 25.04.2020

¹⁹ <http://www.turkey.iom.int/tr/yeniden-yerlestirme>, Son Erişim Tarihi: 25.04.2020

²⁰ BMMYK <http://www.unhcr.org/tr/multeci-statusu-belirleme>, Son Erişim Tarihi: 06.05.2020

Yüksek Komiserliği'nin bir kişiye mülteci statüsü vermesini Türkiye makamları 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi kısıtlılık şartı nedeniyle resmi olarak kabul etmemektedir.

Konu ile ilgili diğer sorumlu kurum Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür (GİGM)²². 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteciler için üç tip kalıcı çözüm önermektedir: Bunlar eğer şartlar elverişli ise gönüllü geri dönüş, ev sahibi ülkeye entegrasyon ve/veya üçüncü ülkeye yerleşimdir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) sözleşmenin sunduğu çözümlerin uygulanmasından sorumludur (Karaca ve Kirişçi, 2016: 300). BMMYK ve GİGM'nin konudan sorumlu olması sürecin hızlı ilerlediği anlamına gelmemektedir. Zira Kütahya'da Somalili mültecilerden 2010lu yıllardan beri başka bir ülkeye gitmek için bekleyenler bulunmaktadır.

“Mülteci” ve “şartlı mülteciler” başvuruları kabul edildikten sonra bu tanımlı alırlar. Başvuru sürecindekiler sığınmacı olarak adlandırılırlar. Dolayısıyla önce bu statüyü talep etmeleri sonra kabul almaları (alınabilirse) mümkündür. Sığınmacı, ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Uluslararası koruma ise 1951 Cenevre Sözleşmesi, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin inisiyatif hakkı, Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri ve insan hakları belgeleri gibi hukuki belgelerde öngörülen haklara devletin saygı göstermesini sağlamak için antlaşma yoluyla görevlendirilen bir örgütün sağladığı hukuki korumadır²³. Geçici koruma ise kitlesel akınlar için uygulanan tanımlamadır ve Türkiye'de Suriyeliler'i kapsamak için kullanılmaktadır.

²² www.unhcr.org.tr, Son Erişim Tarihi: 25.04.2020

²³ <http://www.goc.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 24.04.2020

Buraya kadar bahsedilen kavramlardan Somalilerin uluslararası koruma kapsamında “sığınmacı” ya da “şartlı mülteci” konumunda olduklarını vurgulayabiliriz. Ancak bu tezde anlatım kolaylığı sağladığı için genel olarak “mülteci” teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Şartlı mültecilerin, mülteci kabul edilmemesinin onlara bazı zorlukları da bulunmaktadır. Çünkü “Türkiye’de ülkeye giriş yapmak isteyen yabancıların tâbi olduğu iki kanun vardır: (24 Temmuz 1950 tarihli, 5682 sayılı) Pasaport Kanunu ve (24 Temmuz 1950 tarihli, 5683 sayılı) Türkiye’de Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Kanunu. Bir kişinin ülkeye giriş yapabilmesi için geçerli bir pasaportu veya pasaport yerine geçen bir belgesi ve bir vizesi olmalıdır (5682 sayılı Kanun Madde 2). Vizenin kapsadığı süreden daha fazla bir sürede herhangi bir kalış için yabancı vatandaşın ikamet izni başvurusunda bulunması gerekmektedir” (İçduygu ve Biehl, 2012: 42-43). 2000’li yılların sonunda, ülkelerindeki siyasi ve ekonomik çalkantılar yüzünden ülkelerinden kaçan Afgan, Filistinli, Özbek, Somalili ve Sudanlı insanların sığınma taleplerinde artış vardır (İçduygu, 2015: 286). Türkiye’de “2008 yılında, sığınma başvurularını dolduranların yüzde 50’sinden fazlası Iraklılardı; Afganlar ve İranlılar başvuruların yaklaşık yüzde 20’sini, Somaliler, Sudanlılar, Kongolular, Eritreliler ve Etiyopyalılar başvurular arasında kalan yüzde 10’u oluşturuyordu” (İçduygu ve Biehl, 2012: 32).

2.2.4. Zorunlu Göç ve Mülteci Çalışmaları

Hukuk, antropoloji, siyaset bilimi, sosyoloji, coğrafya, iktisat, psikoloji göç sahasında çalışıyor. Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları da göç ile ilgileniyor. Pek çok bilim dalının göç ile ilgilenmesi, her alanının kendi konumundan göç konusuna temas etmesi bu araştırma alanını besliyor ve çeşitlilik kazandırıyor (Schmidt, 2007: 84). Fakat göç büyük bir çatı kavram; zorunlu göç ve mülteci çalışmaları ise onun alt kavramı ve diğer göç biçimlerinden ayrılan can güvenliği sorunu gibi önemli farkı var.

Çatı kavram olarak göçü Faist'e göre mikro ve makro düzeyde ele alırsak; mikro düzeydeki göçte etkili olan değerler ve beklentilerdir. Yaşamın, sermayenin, statünün, konforun, ahlâkın yükseltilmesi ve güvence altına alınmasıdır. Makro düzeydeki göç ekonomik olarak gelir ve fırsat eşitsizliği sorununu, siyasi olarak siyasi baskı durumunu, etnik ve ulusal çatışmaları, kültürel olarak baskın normları ve söylemleri; demografik ve ekolojik olarak da nüfus artışını, ekilebilir alanların uygunsuzluğunu, teknoloji düzeyindeki yetersizlikleri anlatır. Mikro düzeyde, bireyin gitme ya da kalma kararı, orta düzeyde; bir ağ içindeki insanların göçü, bunlar akraba grupları, etnik topluluklar, dini gruplar gibi grupları kapsar. Makro düzeyde ise ülke ve dünya sistemi üzerindeki siyasal-ekonomik-kültürel yapıların değişmesi ya da yıkılması sonucu ulus devletler arasındaki göçü kapsar (Faist, 2003: 57-58). Göçmenlerin durumu göç teorileri analizlerini güçleştiren nedenlerdir. Geçici işgücü göçmenleri, vasıflı göçmenler, düzensiz göçmenler, mülteciler, sığınmacılar, aile birleşimi göçmenleri ve geri dönen göçmenler uluslararası göçün çağdaş süreçlerinin parçalarıdır (Castles, 2000). Göç yaklaşımlarının mültecilere daha faydalı olması için geri dönüş, bulunulan ülkeye entegrasyon ya da başka ülkeye yerleştirme unsurlarını göz ardı etmemesi gereklidir (Hazan, 2015: 195).

Günümüzde göç hareketlerinin tartışıldığı pek çok teori var. Göç Sistemleri Teorisi ve Disiplinler Arası Yeni Bir Yaklaşım Eğilimi; göç veren ve alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürer (Castles ve Miller, 2008: 36). Uluslararası göçün sömürgeci ülkelerle sömürge ülkeleri arasında cereyan ettiği savunulur. Bu bağlamda sömürge döneminde kurulmuş olan kültürel, finansal, idari mekanizmalar göçü kolaylaştıran araçlar olarak düşünülmüştür.

Devletler arasındaki bağlar da kişiler arasındaki bağlar gibi kültürel, sosyal ve aile bağları üzerinden hareket edebilir (Toksöz, 2006: 20). Somali eski sömürge devlet olduğu için İngiltere ve İtalya'daki Somalililer için bu teori uygun olabilir. Ancak zorunlu göç

hareketliliği bu noktada göç teorilerini bozguna uğrattıyor. Çünkü mülteciler çoğu zaman ulaşmak istedikleri ülkeye ulaşamıyor. Bu noktada zorunlu göç ve mülteci çalışmaları, göç çalışmalarından ayrılıyor. Zorunlu göç ve mülteci çalışmalarının tarihçesine bakarsak bir organizasyon olarak BMMYK 1950 yılında kuruluyor, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 1951 yılında kuruluyor.

Üniversitelerdeki mülteci çalışmaları programları ve merkezlerinin tarihçesi ise şöyle: 1981’de Kanada’da York Üniversitesinde bir mülteci çalışmaları projesi ve 1988 yılında mülteci çalışmaları merkezi kuruldu. 1983 yılında da Oxford Üniversitesinde Mülteci Çalışmaları Programı açıldı ve 2000 yılında bir mülteci çalışmaları merkezi haline geldi. 1985’te Mülteci Çalışmaları Programı Sudan’da Juba Üniversitesinde açılırken, 1992’de Kenya Moi Üniversitesinde Mülteci Çalışmaları merkezi açıldı. 1993 Uganda Makarere Üniversitesi İnsan hakları ve barış merkezi, 1995’te Dar es Selaam Üniversitesi Tanzanya’da Zorunlu Göç Çalışmaları Merkezi, 1999 An Najah Ulusal Üniversitesi Filistin, Yarmouk Üniversitesi Ürdün, Hassan II Üniversitesi Fas, Western Cape Üniversitesi Güney Afrika’daki Mülteci Çalışmaları merkezleri kuruldu (Black, 2001: 60, Tablo 1).

Zorunlu göç bir gerçeklik olarak çok eskiye dayansa da zorunlu göç ve mülteci çalışmalarının akademi içindeki araştırma tarihi 1980lerde başlıyor. Bu nedenle zorunlu göç konusunda veriler çok önemli ve her nitelikli araştırma bu araştırma alanını genişletmeye, yolunu açmaya bir katkı sağlıyor. "Mülteci çalışmalarının kendi kabul ettiği standartlarla sınırlı bir çalışma alanı" (Jacobsen ve Landau, 2003: 188) olduğunu kabul edersek her araştırmanın "veri toplama yöntemleri (örneğin, anketler, yapılandırılmamış görüşmeler, arşivleme, malzemeler); örnek veya konuların nasıl seçildiği (veri toplama süresi ve denek²⁴ sayısı); ve yerel araştırmacıların sahada kullanımı ve çevirinin dahil olup olmadığının" (Jacobsen ve Landau, 2003: 189)

²⁴ Denek yerine katılımcı denmesi uygun olur. Doğrudan alıntı yapıldığı için kelime değiştirilmedi.

okuyucuya sunulması bilimsel bilgi birikimi oluşturuyor. Bu sorumlulukla tezimde ben de bu konulara dikkat edip detayları “Yöntem” bölümünde anlatarak zorunlu göç ve mülteci çalışmalarına dair bilgi birikimine katkı sağlayamaya çalıştım.

Diğeryandan zorunlu göçe dair anlatılar erişimi güç olan hayatlara veri sağladığı için önemlidir ve araştırmacı bu anlatılar sayesinde ulaşamadığı alanların bilgisine sahip olur (Eastmond, 2007: 249). Anlatıların odak noktası olması konumlu bilgileri de beraberinde getirir. Bu durum tezin Haraway’e referansla anlattığı konumlu bilgiler bakış açısı ile de uyumludur. Ayrıca zorunlu göç alanında araştırma yapmak için politika yapıcılarının belirlediğı kategorilerin dışına çıkılsa bile veri toplamak için bu kategorilere geri dönmek gerekebilir (Bakewell, 2008: 441-442). Tezin sahasının gerçekleştiğı mekânın bir uydu kent olması politika yapıcılarının belirlediğı bir kategori iken bunun taşra içeriğinden anlatımı bu kategorinin dışına çıkmayı ama veri toplamak için de uydu kent kategorisine geri dönmeyi gerektirdi.

2.2.5. Dünyadan ve Türkiye'den Somalili Mülteci Kadınlarla İlgili Benzer Çalışmalar

Kütahya’daki Somalili mültecileri daha iyi anlamak için dünyanın diğeryönlere Somalili ve diğerymülteciler üzerine yapılmış araştırmaları incelemek kayda değer bir veri kaynağı sağlamaktadır. Bu nedenle, bu başlık altında Kütahya’daki Somalili kadınlarla birlikte; diğeryölkelerdeki Somalililere ve diğerymülteci gruplara dair anlatılara da yer veriyorum. Tarihsel olarak ele alırsak, 1980lerde başlayan Türkiye’ye yönelik düzensiz göç İslami kökenli ve etnik olmaya devam etti (Lou De Clerck, 2013: 40). Ani ve büyük ölçekli, politik ve ekonomik olaylar, Avrupa Birliği’nin sıkı sınır kontrolleri sonucu ve Türkiye’nin Asya, Avrupa ve Afrika arasında bulunması ve önemli deniz rotaları üzerinde olması nedeniyle göç almasına neden oldu (Brewer ve Deniz, 2006; İçduygu and Biehl, 2009). Sırasıyla Afgan, Iraklı, İranlı, Balkan, Somalili, Suriyeli

artan sayıda mülteci Türkiye topraklarına giriş yaptı. Türkiye’de göç süreci hem mültecilerin hem de devletin umduğu gibi gitmedi ve mültecilerin pek çoğu transit göçmen olmanın ötesinde Türkiye’de uzun yıllardır yaşamaya devam etmek durumunda kaldılar. Türkiye’de Somalililerle ilgili araştırmalar taşrada gerçekleşse de orayı uydu kent üstünden değerlendirmektedir (Kıratlı, 2001; Kahya-Nizam, 2014).

“Nüfusu baz aldığımızda Afrika diğer bölgelerden daha fazla mülteciye ve yerinden edilmiş kitlelere sahiptir” (Castles ve Miller, 2008: 11). Somalililer Sahra Altı Afrika’dan gelen mülteci grubundandır. Somalili aileler, Somali topluluğu gibi kullanımlarda Somalililer homojen bir toplulukmuş gibi görünebilir ancak kendi içerisinde Somalili, Arap, Kiswahilli, İtalyan ve Alman gibi çeşitli ulustan ya da diaspora ya da koloniden etkilenmiş kişiler bulunmaktadır. Sadece kategorik olarak ifade Somalili çatısı altında toplanmıştır (Puttick, 2016: 7).

Bu aşamada Avrupa’da yaşayan Somalilere değinecek olursak, İngiltere’den başlayabiliriz. İngiltere’nin Somali ile olan koloniyel tarihsel geçmişi nedeniyle Somalililer 20. yüzyıldan itibaren İngiltere’ye gelmeye başladı. Öncelikle Somalili denizciler İngiliz ticari filolarında çalıştı, bu denizciler 1950ler de ise Birmingham, Sheffield ve Manchester gibi endüstri şehirlerinde işçi olarak çalışmaya başladılar ve yanlarına ailelerini getirdiler (Kleist, 2003). 1980lerden sonra ve 1991 Somali İç savaşı sonrasında İngiltere önemli sayıda sığınmacıyı kabul etti. İngiltere’de yaklaşık 75.000, Danimarka’da ise 15.000 civarında Somalili ikamet etmektedir. Avrupa’daki Somaliler ise, yerel Somalilere göre daha milliyetçi ve az dindar gözüküyor. Çünkü Somali’de toplumsal cinsiyet kodları ve düşünce yapısı Avrupa’da devam etmemiş. Özellikle Hollanda’da ve İngiltere’deki saha araştırmaları Somalili kızların, Somali’deki gibi ev işlerini yapmaya ve çocuk bakmaya zorlanmadığını ortaya koyuyor. Ayrıca din konusu da anneleri tarafından kızların inisiyatifine sunulmuş. (Valentine vd, 2009: 235-241).

Kanadalı Filipinliler üstüne yapılan bir araştırmadan yeni kuşaktan gençlerin Filipinlere gittiğinde köklerine ve ait oldukları yere gittiklerine dair bir his yaşadıkları belirtilmiştir (Pratt, 2003: 55). Ancak Somalili gençler ülkelerine gittiklerinden bu duygu yerine kendilerini “yersiz” hissetmişler. Çünkü yerel dili iyi konuşamama, kıyafetlerdeki farklılık, beden dili gibi etkenler onların Somali’deki yerel halk tarafından kabul edilmemesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle köklerine inmek sadece kişinin isteğine bağlı bir his değil onun toplum tarafından kabul edilmesiyle de alakalı bir somut duygu durum halidir (Valentine vd, 2009: 238). Bu duruma örnek olarak Kütahya’daki Somalili kadınlardan S1 Riyad’dan Somali’ye dönüp 6 ay orada kalmış sonra Türkiye’ye gelmiş. Somali kendi ülkesi olmasına rağmen hem iç savaş hem de ülkeyle olan bağının kopması sonucu Somali’de kalamamış.

S11 Suudi Arabistan’da güzellik salonunda çalışmış ve Kütahya’da da aynı işi yapmak istiyor. Ancak bunun için sertifika alması ve bir sermayesi olması gerektiğini düşünüyor. Tüm bunlara da Almanya’ya gittiğinde sahip olabileceğine, Türkiye’de bu imkânlarla sahip olmadığına inanıyor. Daha ilginç olan kısım ise sertifikası ve sermayesi olduğunda Kütahya’ya geri dönüp bir güzellik salonu açmak istemesiydi. Ayrıca S11 bir yolculuk esnasında polis kontrolüne denk geldiğini ve polisin kendisinin nereli olduğunu sorması sonrası “Kütahyalıyım” dediğini anlattı.

Ugandalı sığınmacı kadınlarla yapılan araştırmalarda, kocası öldürülmüş, aynı zamanda dövülmüş ve tecavüze uğramış bir kadın, sadece ülkesini neden terk etmesi gerektiğine dair konuşabiliyor. Bunun haricinde başına gelen olaylarla ilgili söyleyebileceği bir şey olduğunu düşünmüyor. Yaşadıklarının çok utanç verici ve can acıtıcı olduğunu hissettiği için bahsetmeye gerek olmadığına karar vermiş (Middleton, 2010: 72). Kadınlar zaten konuşmakta zorlanıyorlar ancak göç sürecinde yaşadıkları çok ağır olduğu için anlatacaklarına nereden başlayacaklarını da bilemiyorlar. Bu da görüşmelerde kadınların susmasına ve bazen de koca bir hiçlik içinde hissettikleri için bir

şeyler anlatmakta çok zorlanmalarına neden oluyor (Middleton, 2010: 72). SY16'ya neden Türkiye'ye göç ettiğini sorduğumda bu en temel soru karşısında boğazı düğümlendi. Çünkü kocası, Yemen'de kabile savaşlarının içinde kalmış. Çok dövülmüş ve can güvenliği en büyük sorunmuş. “SY16: *Bugün var, yarın belli değil*” diyerek Yemen'de kendilerine ait bir gelecek göremediklerini anlattı. Bu anlatı SY16'nın ağlamalarıyla sıkça bölünüyordu. Bazı yerlerde hiç anlatamadı. Ama hislerini anlayabiliyordum. Salt çaresizlik...

Senegalli göçmenler üzerine yazılan bir doktora tezinde İstanbul'da yaşayan Senegalli göçmenlerin Senegal'den gelirken ya da sonrasında Avrupa'ya geçmeyi düşünmedikleri öğrenilmiştir. Senegalli göçmenler İstanbul'da iş bulabilmişler ve on ve daha uzun süredir İstanbul'da yaşamaya devam etmektedirler (Lou De Clerck, 2013: 47-54). Sahra Altı Afrikalı göçmenlerin hayat hikayelerine bakıldığında (Senegal, Nijerya vb) İstanbul'un Avrupa'ya göre daha iyi imkânlar sunduğu yönündedir. Göçmenler için ideal ülke her zaman gelişmiş ülkelerde yeni bir hayat kurmak olamayabilir. En nihayetinde göç, bireysel tatmin gerektiren bir sonuca ulaşmalıdır.

Hali hazırda taşrada bahsetmişken taşranın mültecilere sunduğu ve sunmadığı bazı şeylerden, taşraya göç eden mültecilerin önceki yaşamlarında nerede yaşadıklarından söz edelim. Somalili kadınlardan S10, ailesinin Somali'de seracılık ile geçimini sağladığını ve babasının da bir kahvesi olduğunu anlatmıştı. Tarımla uğraşmak yorucu ve iklim şartlarının elverişsiz olması durumunda oldukça riskli bir ekonomik geçim kaynağı gibi duruyor. Bu anlamda kadınların Somali'deki yaşamlarına bakıldığında çoğunun zaten ekonomik durumunun çok iyi olmadığı ve tarım işçisi oldukları görülmektedir. Suudi Arabistan ve Yemen'den gelen kadınlar ise temizlik işçisi ve güzellik salonunda çalışan kadınlardan oluşuyor. Kadınların en yoksul kesimden olmadıkları ama dar gelirli oldukları anlaşılıyor.

Somalili kadınların iş tecrübelerine ve geldikleri sosyokültürel alt yapıya bakıldığında Türkiye'deki yaşam standartları geçmiş deneyimlerine göre daha iyi görünmektedir. En azından sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaları onlar için bir artıdır. Kampta kalmak yerine barınabilecek, elektriği suyu olan bir evlerinin olması, M. Aşevinden aylık yemek yardımı alarak istedikleri yemeği pişirebilme şanslarının olması onları kamplarda yaşayan mülteci gruplara göre daha iyi şartlarda yaşama olanağı vermektedir. Hatta bu durum Kütahya'daki Somalilerin, Türkiyeli yoksul vatandaşlara göre de bazı artıları olduğu anlamına gelebilir. Çünkü dünya genelinde mülteciler ve özellikle mülteci kadınlar yaşam standartları skalasında en dipte görünüyorlar. Yani ülkenin en yoksul ve yardıma muhtaç kesiminden bile daha fazla yardıma ihtiyaçları bulunabiliyor. Ancak Kütahya'daki çoğu Somali kadın bu eşiği aşmış gözüküyor.

Mülteciler ile yapılan düzenlemeler de genellikle bu durum baz alınarak yapılandırılıyor. Mültecilere karşı yapılan düzenlemelerdeki temel kural “yaşam standartlarının yaşadıkları yerel topluluktaki standartların üstünde olmaması ve dolayısıyla olumsuz tutumların hedefi olmamalarıdır” (Buz, 2008:10). Kütahya'daki Somalilerin ekonomik durumları belli bir seviyenin üstünde denilebilir. Görüşme yaptığım bazı öğretmenler çocukların beslenme çantalarından çıkan yiyeceklerle, kıyafetlerine ve ayakkabılarına bakarak ekonomik durumlarının pek çok Türkiyeli öğrenciden daha iyi olduğunu söylüyor. Buradan temizlik ve pislik üstüne de çıkarımlarda bulunanlar var. Ancak ev ziyareti yapmadıkları ve gözlemlerini çocukla sınırladıkları için gözlemlerimi, kendi saha gözlemlerimle karşılaştırarak yol alıyorum.

Kütahya'da yaşayan Somalili kadınlar en şiddetli çatışmaların ortasında kalan ve mülteci kamplarında yaşamak zorunda olan jenerasyondan değiller. “Barış geldiğinde, tecavüzün sıradan bir şey; kişiler arası şiddetin normal bir formu” (Middleton, 2010: 78) kabulüne maruz kalanlar daha çok Avrupa ve Amerika'da yaşayan Somalililerdir. Bu

nedenle Kütahya'daki mültecilerin göç travmaları daha az gözüküyor. Yine de aile içindeki şiddetin var olup olmadığı belirsizdir. Çünkü mülteci kadınlara karşı şiddet, ev içi şiddete göre daha gözle görünür olduğu için, mülteci kadınların ev içinde yaşadıkları şiddet ile ilgilenen bir birim genelde bulunmuyor. Uluslararası alanda kadına yönelik şiddete karşı hem yerel otoritelerin hem de sığınmacı ofislerinin birlikte çalışması gerekiyor. Ancak her iki kurum da ataerkil olduğu için toplumsal cinsiyet bu kurumların politikalarının dışında tutuluyor (Middleton, 2010: 73-75).

Kütahya'da yaşayan Somalili mülteci kadınların dünyanın çeşitli ülkelerinde birçok akrabası bulunuyor.

“B: Sizin başka akraba var mı yurtdışında.

Ç4: Var bayağı var.

B: Nereelerde?

S7: İsviçre, Kanada, Amerika, Hollanda bayağı var.

B: Dayılar Kanada'da mı?

S7: Kanada'da var. Kardeşim Kenya'da var.”

“S11: F (Kız kardeşi) Suudi Arabistan?. Y (Erkek kardeşi) Amerika'da., A (erkek kardeşi) ve M (erkek kardeşi) Somali'de.”

“SY17 Bir tane Yemen'den, orada yaşıyor. Evlendi orada. Bir tane Fransa'da yaşıyor.”

Türkiye dışındaki ülkelerde olan Somalili akrabaları zaten hiç Türkiye'ye gelmemişler. S4'ün kızı ve S9'un kızı/ES5'in kız kardeşi haricinde Kütahya'dan giden yok. Onlar da kaçak yollarla gitmişler.

“ES5: İsveç'te.

B: Peki o neden İsveç'te? Siz neden?

ES5: O kaçakla gitti.

B: Siz neden buradasınız?

ES5: Valla şey ya şey düşündük benle annem. Çok tehlikeli bir şey. Yolculuk denizle, botla gitmeye biraz şey oldu.”

Somalililerin dünyadaki pek çok ülkeye göçünü ES1 şöyle açıkladı:

“ES1: Bizimki savaş olduktan sonra herkes işte gitti. Gidebilen herkesin şeyi var. Bir tane çocuklarını gönderdi. Orada biraz çalışsın da ona baksın diye. Kimisi hepsi gitti. Öyle olmuş yani. Mesela her yer (de) var Somalili... Avrupa sonra şey Amerika’da , Kanada çok mülteci var Somalili. Kenya’da. Kenya’da şey var yani, mülteci kampları. Çünkü o sınıra da yakın oldukları için böyle topluca gittiler herkes savaş olduktan sonra. Öyle.”

2.3. GÖÇÜN KADINLAŞMASI

“SY17: Bizim Somalililer yani adamsız yaşayabilirler yani.”

2.3.1. Kavramsal Olarak Göçün Kadınlaşması

Öncelikle göç biçimlerine bakalım, Castles ve Miller Göçler Çağı’nda var olan göç biçimlerini göçün küreselleşmesi, hızlanması, farklılaşması, siyasallaşması ve göçün kadınlaşması şeklinde gruplar. Bunları kısaca şöyle açıklarlar: Göçün Küreselleşmesi: Pek çok ülke göç hareketlerinden ciddi oranda etkilenmektedir. Göç alan ülkelerin çoğunluğu farklı ekonomik ve sosyal ve kültürel geçmişlere sahip göçmenlere kapılarını açmaktadır. Göçün Hızlanması: Uluslararası göç hareketlerinin hacmi giderek artmaktadır. Ancak hükümet politikaları göçün önleyebilir, azaltabilir ya da geri gönderme stratejileri oluşturabilir. Göçün Farklılaşması: Göç; emek göçmenleri, mülteciler ya da kalıcı yerleşimcilerde oluşabilir. Bazen de bunların hepsini kapsar. Mülteci olarak gelen biri kalıcı yerleşimciye dönüşebilir. Göçün Siyasallaşması: İç

politikalar, ikili anlaşmalar, bölgesel ilişkiler ve ulusal güvenlik politikaları göçü hem etkiler hem de ondan etkilenir (Castles ve Miller, 2008: 12-14).

Bir diğer gruplama başlığı olan Göçün Kadınlaşmasını ise geçmişte emek göçünün ve mülteci hareketlerinin erkek egemenliğinde olması, kadınların aile birleşimi ve karma evlilikler ile bu sürece katılmasıyla gerçekleştiğinde bahsederler. 1960lardan beri çağdaş göçlerde kadınların görünürlüğü artmasına vurgu yapılır (Castles ve Miller, 2008: 12-14). Anlatılan göç biçimlerinden bu tezin odağındaki kısım “göçün kadınlaşmasıdır”. Zira tezin temel çıkış noktası, Kütahya’ya, bir nevî iltica coğrafyasının taşrasına göç eden Somalili mülteci kadınlardır. Sığınmacılar, sadece İçişleri Bakanlığının belirlediği illerde yaşamak durumunda olduklarından “Tezin Örneklemini” başlığında bahsetmişim. Burada, “uydu kentler” arasında Kütahya’da bulunuyor ve Somalili mülteciler bu nedenle Kütahya’da yaşıyorlar diye kısa bir hatırlatma yapmakta fayda olabilir.

Kütahya’daki Somalili kadınların çoğunun hanesinde baba ya da koca olarak bir erkek bulunmuyor. Somalili kadın ve çocuklardan oluşan ya da birbiri ile akraba, tanıdık olan haneler bulunuyor. Ne var ki göçün kadınlaşması, kadın yoksulluğu gibi çok söylenen bir sözcük haline geldi. Ancak henüz bu terimin nasıl kullanılacağı tam olarak belirlenemedi. Şöyle bir örnekle açıklamak gerekirse göçün kadınlaşmasını anlatmak, Polaroid makine ile çekilmiş bir fotoğrafın bulanık halinin yavaş yavaş şekillenip netleşmesi gibi düşünülebilir (Engle, 2004: 5). Bu bulanıklığı gidermek için söze öncelikle toplumsal cinsiyet kavramından başlamak yerinde olabilir.

Toplumsal cinsiyet rolleri davranışları ve algıyı etkilemektedir. Böylelikle göç sürecini ve göçmen hayatını da şekillendirmektedir (Parrado ve Flippen, 2005). Oysa ki pek çok ülke sığınmacı sistemlerine toplumsal cinsiyet odaklı bakmak istemiyor. Çünkü bunun dokunulmazlığı olan özel ve kişisel alan olduğunu düşünülüyor (Middleton, 2010: 72). Toplumsal cinsiyetin yapısına bakıldığında onun özel alana ait bir kavram olmadığını

aksine bütün ilişki ağlarının oluşumuna nüfuz eden bir yapısı olduğu görülür. Çünkü toplumsal cinsiyet Engle'nin de ifade ettiği gibi, “insanlar arasındaki ilişkilere ve sosyal rollere atıf yapar. Davranışlar, şakalar, kimin kiminle ne zaman, nerede ve nasıl konuşacağı, bilinçaltımızı ve dünyayı nasıl algıladığımızı belirler. Toplumsal cinsiyet analizi sabit değildir. Kültürlere göre değişkenlik gösterir. Toplumsal cinsiyet gücün nasıl kullanıldığı ve dağıtıldığı ile alakalıdır. Erkeklerin ve kadınların birbirlerine karşı beklentilerini ve yükümlülüklerini etkiler. Toplumsal cinsiyet ailenin ve sonrasında da ülkenin inşasını kurumsallaştırır” (2004: 10-11). “Sonuç itibariyle kadın ya da erkek olmak, gündelik hayatta kişiler arası, gruplar arası ya da kültürlerarası ilişkiler çerçevesi içinde betimlenebilir” (Şeker ve Uçan, 2016: 204). Üstelik anlatılar ile bu ilişki ağları somutlaşır. Somers'e göre anlatı ve anlatisallık ile kendi sosyal kimliğimizi inşa ederiz. Nereden geldiğimiz ya da kendimizi nerede konumlandığımız anlatılarımızı şekillendirir. Sosyal anlatılar nadiren bizim oluşturduğumuz şeylerdir, aslında anlatı öncesinde zaten oluşmuştur (Somers, 1994'ten Valentine vd, 2009: 236). Toplumsal cinsiyet, anlatıların oluşumunda “sınıf” gibi önemli bir belirleyici olma durumundadır.

Tam da bu noktada toplumsal cinsiyet ile göçün kadınlaşması arasındaki ilişkiselliğe değinmek gerekir. Göç içinde kadınların konumlarına bakarsak bu bağın kökenlerini de görebiliriz. Literatürde uzun süre, göç kararının erkek tarafından alınan bir karar olduğu, kadınların ve çocukların da evlilik ve aile birleşimi gibi nedenlerle göçe dahil olduğu anlatılmıştır (Gülçür ve İlkaracan, 2002). Göç kanunları genellikle erkekleri esas göçmenler, kadın ve çocukları da “bağımlılar” olarak kabul eder (Castles ve Miller, 2008: 52). Süreç böyle olduğu için de literatür, edilgen kadın anlatısına yönelir. Kadının göç deneyimi eş, anne ya da bir genç kız olarak aile içi konumuyla açıklar (Abadan- Unat, 1977: 31-57). Oysa ki hem gerçekliğin değişimi hem de literatürün konuyu toplumsal cinsiyet perspektifi ile anlatımı kadının göç içindeki konumunun edilgen olmadığını da açıklığa kavuşturmaktadır. Edilgen olma hâli, hukuksal ve

ekonomik olarak daha üst çatıdan kategorilerde anlatıldığında kadının göç içindeki konumu da değersizleşiyor. Oysa ki, göçün kadınlaşması teriminin oluşması; göçün niteliği, kadınların göç etme şekli, amaçları, göçün yarattığı belirgin değişimlerini etkilemektedir (Engle, 2004: 5). Dolayısıyla edilgenlik anlatıya dair bir sıkıntıdır, göçün kadınlaşmasını anlamak için bu bakış açısını farklılaştırmak gerekir.

“B: Burada kaç aile, kaç kişi var Somalili?”

SY17: Bir saniye. 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,12-13 aile var mesela.” diyerek Kütahya’daki Somalili nüfusuna dair bir fikir oluşturmuştu. ES5 de nüfusun 100-150 kişi olduğunu söylemişti ki veriler birbirini tutuyordu. Kütahya Belediyesi’ndeki Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü ve Valilikteki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile yaptığım görüşmelerde ellerindeki veriyi, yazılımda kadın erkek olarak ayıracakları bir düğmeleri olmadığını, yazılımın kadın erkek farkı gözetmediğini belirtmişlerdi. Hatta çoğu zaman verilerini internet sitesi üstünden paylaşan Birleşmiş Milletler bile verilerde kadın erkek ayrımı yapmıyordu. Bu durum göç içinde kadınların ve çocukların oranının saptanmasında büyük güçlük çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet göç konusunda değeri fark edilen ama uygulamada halen kendine zor yer bulabilen bir konu. Bu yüzden toplumsal cinsiyet; görünmezlik, sessizlik, ve dışlanma üstünden okunduğunda göç ile bağlantısı da net okunabilir (Palmary vd, 2010: 1). Bu yüzden sahada sadece anlatılanları değil, sessizliği de dinlemek gerekiyor.

Tarihsel olarak 1960lı yıllardan itibaren ikinci dalga feminizm ile toplumsal cinsiyetin etkileri daha bilinir hale gelmiştir. Bu tarihlerden önceki araştırmalar bir çeşit “cinsiyet körlüğü”ne sahiptir (Hartmann, 1975). 1980’lerde kadın emek göçü üstüne yoğunlaşmış, 2000lerde ise kadının göç süreci içinde özne olduğu, göçün kadınlaşmasına doğru evrilme yaşanmıştır. Kadınların göçünün de kayıt altına alınması onların görünür olmasına kısmi olanaklar tanıdı. Kadınların sayıca artışı önemli bir gösterge haline geldi. Kadınlar işçi, profesyonel, mülteci, göçmen gibi farklı statülerle

göç sürecine katılırlar. Özellikle son 40 yılda artan göç eden kadın sayısı nedeniyle uluslararası göçün kadınlaştığı ifade edilmektedir” (Şeker ve Uçan, 2016: 206). Kadınların sayılarındaki belirginliğin nedeni ise onların bazı iş kollarında (Filipinli ev içi hizmet kategorisindeki kadınlar gibi) göç etmeleridir (Engle, 2004: 5). Ancak göçün kadınlaşması, sadece göç edenler içerisindeki kadın sayısının artması anlamında kullanılan bir terim değildir. Kadınların sayıca görünür olması göçün kadınlaşması içindeki parametreden biridir.

2.3.2. Hanede Erkek Olmaması

Somalili mülteci kadınların hanelerinde çocuklar ya da akrabalar haricinde erkek bulunmaması göçün kadınlaşmasının bu tezdeki karşılığıydı. Aynı zamanda bu durum tezin taşra ile bağlantı yollarından birini oluşturuyordu. Çünkü taşradaki yaşamı mülteci bir kadın olarak deneyimlemenin tarihi göçün kadınlaşması kavramına dokunuyordu. Saha verilerinden edindiğim bilgiye göre Somalili kadınların göç öncesi de hanelerinde otorite figürlü bir erkek yok. Bunun nedeni göç öncesinde de babanın ve kocanın ölmesi, savaş sırasında kaybolması ya da öldürülmesiydi. Diğer nedenler de boşanma, kocasının vize alamaması ve uzaktan aile olmaya devam etmek gibi nedenlerdi. Ekosistemden Halk Eğitim Türkçe Öğretmeni E7’nin de ifadesiyle,

“E7: “Gelen Somalili kadınlarda çok şey var. Eşi burada olmayan da var. Boşanmış olarak gelen çok fazla kadın var Somali’den.”

Evli olan kadınlardan S13’ün de kocası vize alamadığı için Yemen’den Türkiye’ye gelememiş. S13 çocukları ile birlikte gelmiş.

“S13-S6: Yemen’de.

B: Neden gelmiyor?

S13-S6: Visa almıyorlar visa. Gönderirken lazım visa istiyorlar ülkeden. Visa almıyorlar babası ama çocuklar annesi visa gönderiyorlar. Öyle.”

S3, 28 yaşında ve bekar. Babasını 24 yıldır görmemiş. Yani Somali’de yaşarken de hanede baba yokmuş.

“S3: Görmedim. Afrika’da gidiyor ama görmedim. 24 yıl görmedim. Ben çok küçüktüm.

B: Ne oldu ona?

S3: Bilmiyor vallah... Anne haber yok, telefon yok, hayatı bitti, hayatı bilmiyorum”

Ekosistemden ES1 ve ES2 ile konuştuğumda kadınlardan tek gelenlerin de olduklarını söylemişlerdi: S3 Kütahya’ya tek başına gelen kadınlardan biri ve Kütahya’daki Somalili kadınlar içinde en yalnız olandı diyebilirim. Akrabalarından ya da kardeşlerinden yanında olan yok. S1 ve onun çocukları ile birlikte yaşıyor. Artık S1’in çocukları S3’e “teyze” diyor. Ancak çoğu kadın S3 kadar yalnız değil. Somalili kadınlardan kendileri geldikten bir süre sonra kadın akrabaları da yanlarına gelmiş ve birlikte yaşamaya başlayanlar da bulunuyor.

“S11: Teyzem sonra geldi. Ben Türkiye’de, Kütahya’da yalnızdım.”

S11 Kütahya’ya ilk geldiğinde S2 ve onun engelli çocukları ile aynı evi paylaşmış. Daha sonra teyzesi de Kütahya’ya gelmiş ve onunla birlikte yaşamaya başlamış. Somalili ekosistem de yalnız ya da çocukları ile göç eden kadınlardan bahsetmişti.

“ES1: Çocukları, çucuğu varsa mesela, beraber geliyor. Tek gelen de oluyor.

B: Tek gelenler de oluyor.

ES2: Mesela tek başına gelenler de var.”

Somalili kadınların göç yolculuğu tamamen yalnız geçmiyor. Yanlarında haneden ya da akrabalarından birileri bulunabiliyor. Göç boyunca haneden biri her zaman yetişkin kişiler olmuyor. S4 yalnız göç etmemiş. Somali’den Suudi Arabistan’a giderken abisi, Türkiye’ye gelirken de yanında kızı varmış. Bir erkek koruması göç esnasında önemli ve

yalnız kadın olmaksızın çocuklu kadın olmak göç esnasında daha güvenli gözüküyor (S-Saha Günlüklerim). Bu göç hali hala sürüyor, ES5'in kardeşi de Kütahya'dan İsveç'e kaçak olarak gitmiş:

“ES5: Tek başına gitmedi ama kuzenim vardı. Kuzenlerim vardı onlarla gitmiş. Yalnız değildi yani.”

Yanlarında çocukları ve/veya akrabaları bulunuyor. Ancak göç esnasında da erkeklerle birlikte değiller. Bu nedenle göçün kadınlaşması kavramı göç süreçlerini ve taşradaki yaşamlarının belirleyici kavramlarından biri oluyor. Göçün kadınlaşması kavramının sahada hanede erkek olmadığı yönüyle ekosistem vasıtasıyla da bir kez daha görmüş oldum.

“B: Genellikle kadınlar mı?”

E13: Haa, evet kadınlar.”

“E7: Zaten Somalili diyorum ya erkek çok az grup var.”

2.3.3. Bekar Mülteci Kadın Olmak

Kütahya'da görüşme yaptığım 17 Somalili kadından 11 tanesi bekar. Hiç evlenmemiş, boşanmış ya da dul kadınları bekar kategorisi içinde değerlendiriyorum. Diğer kadınlar boşanmış ya da evli olsalar da kocaları Türkiye'de değildi. Aileler kadınlar, çocuklar; çocuk yoksa yaşlı ve hastalardan oluşmaktaydı.

“S2: İki çocuk var.

B: Koca?

S2: Yok. Boş yani. Birkar.(Bekar)”

Bekar ve çocuklu kadınlar çocuklarıyla birlikte yaşıyor. Çocuklar, kendi çocukları ya da akrabalarının çocukları olabiliyor. Bekar ve çocuksuz olan kadınlarsa bir başka kadınla birlikte yaşıyor. Ekonomik şartlar da kadınların yalnız yaşamasını engelliyor. Sahada yalnız yaşayan Somalili mülteci kadın yoktu. Hatta S14 çocuğu olmasına rağmen

ilk zamanlarda eve çıkamadığı için S13'ün yanında kalmıştı. Ekonomik koşulların ve yalnızlığın ağırlığıyla Kütahya'daki Somalili kadınlardan yalnız, bekar, yetişkin bir kadın olarak kendi evinde yaşayan Somalili kadın yok. Bu durumun Somalili mülteci kadınların taşrada kabul görmesini kolaylaştırdığını düşünüyorum. Çünkü karşıdan aile gibi gözüküyorlar ve taşrada aile kutsanır. Bu durumu saha günlüklerime de not almıştım: “S3 ve S11 Kütahya'ya geldiklerinde yalnızlarmış ama hiç yalnız yaşamamışlar. Kadınların dışarıdan arkadaşları ile yaşamaları aile görünümü veriyor. Yerli halk tarafından da dikkat çekmiyor. Çünkü aile kalıbına uygun gözüküyorlar ” (Saha Analiz Günlüklerim 5).

Mülteci kadınlar çocuk bakımı, erkeklere göre daha az eğitilmiş olma ve ev işleri nedeniyle göç ettikleri ülkelerde çalışmazlar ya da çalışamazlar. Bu nedenle toplumdan bir dışlanma söz konusudur (Hall, 1990: 509-512) savı doğru olabilir. Çocuksuz ailelerde bakım görevi yaşlı kişi ile akrabalık bağı olan genç bekar kadına aitti. S5, 65 yaşındaki teyzesine; S11 ise yine 55 yaşındaki teyzesi ve kalp hastalığı bulunan 30lu yaşlarındaki evde bulunan bir erkek akrabasına bakıyordu. Çocuklu ailelerde bakım hizmeti anneye ya da hanedeki, diğer Somalili kadına aitti. Tabii çocuklar engelli ise burada bakım hizmetinin yoğunluğu ve şekli de değişiyordu. S2'nin bedensel engelli iki çocuğunun bakımı yine S2'nin üstünde iken S15'in otizmli olan çocuğu özel eğitim için okula gidiyor. Ancak en nihayetinde çocuklara, yaşlılara ve engellilere bakım hizmeti sunan kişiler kadınlardı.

2.3.4. Anne/Çocuklu Mülteci Kadın Olmak

Derinlemesine mülakat yaptığım 17 Somalili kadından 2 tanesi hariç hiçbirinin yanında kocası yoktu. Yine S9 ve oğlu ES5'in evi de anne ve çocuklardan oluşuyor. Çocuklar akraba çocukları da olabiliyor:

“ES5: Bir kız, teyzemin kızı, erkek, küçük (çocuk) var. Onlar da nasıl söyleyeyim kuzenimin çocukları.”

Çocuklarla birlikte göç etmek daha zorlu bir yolculuk olsa da Kütahya’ya geldikten sonra çocuklar kadınların dünyaya açılan kapıları oluyor. Çocukların uyumlu ve sakin olmaları da tepki çekmemelerini sağlıyor. S15 hiç kursa gitmeden Türkçe’yi çocuklarından öğrenmiş (Saha Analiz Günlüklerim SAG 5). Çocuklardan dolayı da kursa gidememiş olması da bir diğer gerçeklik fakat burada S15 Türkçe kursuna çocuğu olduğu için değil; 8 çocuğu olduğu için gidemiyor. Çocuklardan sadece bir tanesi Kütahya’da doğmuş. S15 göç esnasında hamileymiş. Ancak çocukların öğretmenlerinden kocasının Türkiye’ye geldiğini ve sürekli çocuk yaptıklarını düşünen vardı. Kütahya’da çok çocuklu aileler yaygın değil. Öğretmenlerin söyledikleri biraz da halk arasından duyduğum tepkilerin dillendirilmiş haliydi. Mültecilik gibi zor yaşam şartlarına sahipken bakmakta zorlandıkları sayıda çocukları olmasına öfkelenenler çoktu. Ekosistemde Somalili çocuklardan ilkokul ve lise seviyesinde olanlar için ise doğumları Türkiye dışında olduğu için kabullenme ve merhamet gibi sınırı muallak ve karşı tarafın vicdanına bırakılmış duygular vardı (Saha Analiz Günlüklerim SAG 5).

Saha öncesi, Somalili kadınların göç nedenlerini literatür okumalarımın yola çıkarak, iç savaş nedeniyle hanedeki erkeklerin ölmesi sonucu kadınların göçe yalnız ya da çocukları ile birlikte devam etmesine dayandırmıştım. Ancak saha çalışmam Somalili mülteci kadınların sadece bu nedenle göç etmediğini de ortaya koyuyordu. Çünkü Somali’de çok eşlilik yaygındı ve Somali, Suudi Arabistan ya da Cibuti gibi ülkelerde çalışıp eşlerine para gönderen erkeklerin orada başka bir kadınla başka bir hayatları olduğuna dair görüşme yaptığım ekosistemdeki Somalili erkeklerden duyular almıştım ancak derinlemesine mülakat yaptığım kadınlardan hepsi tek eşli olduklarını söyledi. Kadınların eşleri olmadan göç etmelerinin bir diğer nedeni de erkeklerin Türkiye’de iş bulamama endişeleri ve hali hazırdaki işlerine devam ederek kadınlara para

gönderebilmeleri idi. Durum nasıl olursa olsun mülteci kadınların, kendilerinin ve çocuklarının hayatta kalması için yaşadıkları göç travmasını atlatıp beslenme ve barınma gibi acil sorunları çözmeleri gerekiyor. Böylelikle yeni düzene uyum sağlayabiliyorlar (Hall, 1990: 508) Bu nedenle göçün kadınlaşmasının bir anlamı da ailenin devamının sağlanmasıdır.

Sahadaki verilerime göre Somali oldukça ataerkil bir toplum olduğu için erkeğin eve para getiren olması normal kabul ediliyor. Kütahya'daki Somalili mülteci kadınlar kocalarına ekonomik olarak sürekli bağımlı bulunuyorlar. Bağımlı olmak kulağa çok olumsuz gibi gelse de mülteci kadın grubu içinde görece en rahat yaşam koşullarına sahip olanlar, bu gruptaki kadınlar denilebilir. Hayat şartları bazen o kadar ağır oluyor ki bağımlı olmak, muhtaç olmaya yeğleniyor. Fakat burada bağımlı olma konusunda olumsuz anlatım sergilemekten kaçınmak istiyorum. S2'nin örneğinden hatırlarsak S2'nin çalışarak hayatta kalma mücadelesi çok değerli ama bir yandan da E8'in taşradaki himayesindeki hali çok zorluydu. Burada sadece emek piyasasında çalışan kadınların emeklerini değerli kılıp diğerlerinin emeklerinin değersizmiş gibi görünmemesi de gerekir. S2 gibi çalışmayan, bunun yerine kocalarından gelen para ile geçinen kadınların tamamıyla pasif olduğu düşünülmemelidir. Onlar zaten kendilerinin ve ailelerinin hayatta kalması için gerekli eforu sarf ediyorlar. Sadece iş gücü piyasasının çemberine dahil değiller.

Literatürden anlatımlarda bu durumu destekliyor. “1981’de, Somali ‘de, 30’dan fazla kampta, yaklaşık yarım milyon Somalili bulunuyordu ve bunların yüzde 30’unu kadın, yüzde 60’ını 15 yaş altı çocuklar ve sadece yüzde 10’nu erkekler oluşturuyordu” (Hall, 1990: 507). Sudanlı mültecilerle yapılan bir saha görüşmesinde ise kadınların ailenin ayakta kalması için merkezi rol oynadığı aktarılıyor. Mülteci ailelerde baba ölürse, aile hâlen birliğini koruyor ama anne ölürse ve çocuklara bakacak yakın akrabalar yoksa o aile dağılıyor (Palmer: 1982’ den Hall, 1990: 508). Dolayısıyla kadınları sürekli ezilen,

mağdur ve çaresiz olarak nitelendirmek yerine; kadının gücü, sağlamlığı, yeterliliği, becerisi ve toplum içinde oluşturduğu destek ağıları göz önünde bulundurulmalıdır (Şeker ve Uçan, 2016: 208).

Bölüm Sonucu

Bu bölümde taşranın yerellik üstünden tanımlanan anlamalarını aktardım. Taşranın sıkıntı ve kısıtlılık halleri üstünde tartışma yürüttüm. Okuyucuya Somalili mülteci kadınların Kütahya'daki gündelik hayatını anlatırken hem taşra sıkıntısını hem de taşrada yaşamayı sevmeyi anlatacağım. Yine bu bölümde Kütahya'yı sadece bir uydu kent olarak değil; bir taşra olarak ele aldığımı paylaştım. Bazı Kütahya fotoğrafları paylaştım. Somalili mülteciler için Kütahya'daki kent kullanımlarına baktım. Taşra anlatılarının varlık sebebinin araştırmacı bağıyla yakından ilişkili olduğuna değindim. Taşranın diyalektiği olarak merkezden bahsettim. Bu tezin merkez olarak İstanbul'u, siyasal otorite merkezi olarak da Ankara'yı kabul ettiğini belirttim. Taşrada kadın olmayı ve sokakta yürürken ufukta küçük bir nokta kalıncaya kadar gözle takip edilmeyi anlattım. Taşrada mülteci kadın olmayı ve taşrada erkek koruyuculuğunu sahadan veriler ile doğrudan ifade etmeyi daha uygun buldum.

Göç başlığı altında Kütahya'daki Somalili mülteciler uluslararası koruma kapsamında olması ile ilgili hukuksal bir bilgilendirme yaptım. Zorunlu göç başlığında; Kütahya'daki Somalili mültecilerin zorunlu göç kategorisine girdiğini literatürden yardım alarak açıklıyorum. Ayrıca Kütahya'daki Somalili mülteciler düzensiz göç kategorisindedir ve sürekli göç kategorisine “teorik” olarak girerler. Çünkü farklı gidenler olsa da çoğu Kütahya'da yaşamaya devam etmektedir. Kütahya'daki Somalili mültecilerin hukuksal statüleri sığınmacı ya da şartlı mültecidir. Ancak kolay anlatım sağladığı için tez içinde “mülteci” kelimesini kullandığımı anlattım. Dünyadan ve

Türkiye’den Somalili mültecilerle ilgili çalışmalara bakarak görüş alanımı genişletmeye çalıştım.

Göçün kadınlaşması başlığında bu kavramın tezin taşra ile bağlantı yolunu oluşturan kavram olduğunu göstermek istedim. Göçün kadınlaşmasının toplumsal cinsiyet ile bağlantı yollarına baktım. Göçün kadınlaşmasını tez içinde göç içinde kadınların sayısının artması olarak değil; hanede baba ya da koca olarak erkek olmaması olarak tanımladım. Kadınların göç içinde sayılarının artması ya da görünür olması göçün kadınlaşmasının parametrelerinden sadece biridir. Kütahya’daki Somalili kadınların hayatlarının göçün kadınlaşması ile bağlantısını SY17’nin cümlesinin çok iyi özetlediğini düşündüm. In-Vivo kodla kodladığım “SY17: *Bizim Somalililer yani, adamsız yaşayabilirler yani.*” cümlesine bölüm başında yer verdim. Buradan sahayı, yöntem ve literatür taraması bölümlerine bağlayacak bir köprü olan üçüncü bölüme geçeceğim.

BÖLÜM 3: SAHA ve TÜRKİYE’DE MÜLTECİ OLMAK

Giriş

Bu bölümde “Sahayı ve Analizini Oluşturan Etmeler” başlığında sahayı nasıl oluşturduğumu ve verileri nasıl tez için kullanılabilir hale getirdiğimi anlatıyorum. Sahayı organize etmek, kartopu yöntemi ile genişletmek yoğun emek isteyen bir süreçti. Bu süreci ve saha sorularını bu başlık altında paylaşıyorum. Saha sorularından ve tezin dilinden bahsediyorum. Daha sonra elde ettiğim verileri nasıl gruplanabilir ve analiz edilebilir hale getirdiğimi anlatıyorum. Sahanın ses kayıt deşifrelerine dair detayları paylaşıyorum. Katılımcıları numerik olarak kodladığımı anlatıyorum. Maxqda Nitel Veri Analiz Yazılımı ile deşifreleri, saha günlüklerimi, saha analiz günlüklerimi, saha notlarımı, konuyla ilgili katıldığım konferans-atölyeleri nasıl kodladığımdan bahsediyorum. Ancak tahminimden çok daha fazla veriyle karşı karşıya kaldım. Tezin okunabilir boyutlarda olması için bu verilerin hepsini kullanamadığımı belirtmeliyim. Bu başlıklar sahanın literatür ile bağlantısına sahadan veri sağlama aşamasını ortaya koymaya çalışıyor. Verileri yazmaya hazır hale getirdiğim aşamada durup ikinci başlığa geçiyorum.

İkinci başlıkta sahayı etkileyen etmenler olarak “Göç Çalışmak”, “Güven Kavramı” ve “Dil Sorunu” konularından bahsediyorum. Bu başlıklarla sahanın yöntemle bağını örüyorum. Saha verilerinin hangi aşamalardan geçtiğine dair de bilgilendirici bir metin oluşturmaya gayret ediyorum. Böylelikle saha verilerinden beklentilerin sınırlarını da belirliyorum. Saha verilerine dair yaptığım geniş kodlamaları her zaman doğrudan kullanmadım. Bazılarını sahadan elde ettiğim kavramları nasıl gruplamam gerektiğini tespit etmek için de kullandım. Atölye ve konferans kodlamalarım bu bölümde oldukça verimli oldu.

Üçüncü başlıkta Türkiye’de mülteci olmayı artıları ve eksileri ile anlatmak istiyorum. Çünkü taşrada mülteci olmayı anlamak için Türkiye’de mülteci olmayı anlamak gerekiyor. Bu eksenle Türkiye’de mülteci olmanın hukuksal temelli hakları ve izinleri üstünden ilerliyorum. İstihdam sorunu/çalışma iznini, seyahat iznini, eğitim ve sağlık hizmetlerini anlatıyorum.

3.1. SAHAYI VE ANALİZİNİ OLUŞTURAN ETMENLER

3.1.1. Görüşme Organizasyon ve Kartopu Yöntemi

**“B: Mültecilerle çalışmak kaygan zeminde yürümekmiş.
(E-Saha Günlüklerim)”**

Sahaya başlarken bazı zorlukları öngörmüştüm ama süreci ve sonrasını tahmin etmek kolay olmamıştı. Yukarıda anlattıklarım, göç ve mültecilik gibi ağır bir konu üstüne çalışmak, doktora tezi yazmanın genel zorluğu tez yazma sürecimi derinden etkiledi. Teze ısrarla devam etme nedenimi çok sorguladım. Umberto Eco, *Tez Nasıl Yazılır?* adlı kitabında tezini yazanların bu sorgulamasından bahseder ve bunu yaparken zamanın durmadığını hatırlatır (Eco, 2019: 35-36). Eco’nun hatırlatması benim için de önemli bir hatırlatmaydı.

Saha öncesinde Somalili kadınlarla herhangi bir tanışıklığım olmadığından bahsetmiştim. Önce hem Somalililerden hem de ekosistemden kimleri tanımam gerektiğini tespit ettim. Daha sonra her iki grup için de kartopu yöntemini kullandım.

Bu süreçte etnografiden yardım aldım. Etnografik çalışmalar bir grubun örneğinden çıkarak genelleme yapmaz fakat bir grup için neyin özel olduğu konusunda karşılaştırmaya izin verir. Feminist etnografi ise tek ve net bir tanımlamadan ziyade aslında feminist etnografiler kadar çeşitlidir. Etnografi araştırmacının sahayı daha iyi anlamak için esnek, duyarlı, tekrarlayan sorularla, hayatın içinden bir araştırma

yapmasıdır (Buch ve Staller, 2007: 187). Araştırmacı genel olarak sahaya kültürel ve sosyal pratikleri anlamak için soru sorar. İlk olarak bilmediği bir dünyaya giriş yaparak onu anlamaya çalışır. İkinci olarak araştırmacı bilgileri ya doğal çevresinden ya da kendi kurduğu çevreden elde eder. Araştırmacının temel amacı bu dünyaya yabancı bir gözle bakmak, yerel bir alan da gündelik hayatı çalışmak (Buch ve Staller, 2007: 187-188), kültürel alt kulte ait olan bireysel farklılıkların gerçeği/ gündelik hayatın içinde nasıl yer bulduğunu anlamaktır (Hesse-Biber ve Leavy, 2006: 230). Bu amaç için kendimden ve kendi sosyal çevremden yola çıkarak araştırmacı olarak sahada katılımcı olarak belirlediğim kişilere ulaşmaya çalıştım.

İlk olarak Somalili kadınların ekosisteminden olduğunu varsaydığım Belediye, Valilik ve Göç İdaresi yetkilileri ile sosyal çevrem vasıtasıyla görüşmeye çalıştım. Görüşme gerçekleştirdim ama “çok korkanlar” olarak nitelendirdiğim bu grup üstünden ilerlemenin zor olacağını anladım. Bu korkunun iki nedeni vardı. Birincisi Türkiye üniter bir devlet. Bu devlet anlayışının sorumlulukları hep hiyerarşik olarak en üstteki kişiye yükleme gibi bir handikabı var. Herhangi bir konuda hiyerarşik olarak daha altta olan yetkililer görev alanlarına girse bile konuşmak istemiyor.

İkincisi 15 Temmuz 2016’da Türkiye’de Darbe Girişimi yaşandı. Bu durum ve sonrasında yaşananlar Türkiye’nin politik ortamını gergin yapmıştı. Özellikle devlet kurumlarında çalışanlarda çok ciddi bir korku iklimi hakimdi. Bunun boyutlarını sahaya çıkmadan çok da idrak edememiştim. Bahsettiğim korkuyla artık hiyerarşik olarak en üstteki kişinin haberi olsa da insanlar konuşmaya yanaşmıyordu. Bu durumu sahasını gerçekleştirdiğim başka bir projeden de deneyimlemiştim. Çok korkmaları benim doktora tezimle alakalı bir konu olmadığı için o korkuyu aşp sahaya veri kazandıramazdım. Ancak bu durumun kendisi bir veri olabilirdi. Dolayısıyla devlet kurumlarından çok ilerleyemeyeceğimi görmüş oldum. Bazıları ses kaydı vermeden

araştırmaya dahil oldu. Bu yüzden doğrudan Somalili kadınlara ulaşacak bir yol armaya başladım.

“Kartopu örneklemenin mantığında zincirleme ulaşım prensibi hakimdir” (Güler vd, 2015: 95). Ancak burada şöyle bir hataya düşülebiliyor. Tek kişi üstünden zincirleme bir ulaşım sağlamak araştırmayı o kişinin sosyal ağı ile sınırlıyor. Bu nedenle kartopu yöntemini çok merkezli olarak kullanarak bu hatadan kaçınmaya çalıştım. Somalili kadınlarla sahanın ilerleme aşamaları üç merkez üstünden gerçekleştirdim.

Somalili kadınların kartopundaki ilk merkez Kütahya Dumlupınar Üniversitesi’nde lisans öğrencisi olan ES1 ve ES2 idi. Görüşmeyi yapmamdaki temel amaç derinlemesine mülakatı hangi dil üstünden yapacağımı görmek ve kadınlara kartopu yöntemi ile ulaşip ulaşamayacağımı sınamaktı. ES2 görüşme esnasında beni mültecilerle tanıştırmayı kendisi teklif etti. Sonra da en samimi olduğu kişiyi, S1’i telefonla aradı:

“ES2: Kütahya’dalar ama başka yerdeler. Evde değillermiş şu an. Başkalar aileler var ama biz onlardan çok iyi tanımıyoruz. Onlarla aralarımız iyi. İlk tanıdığımız insanlar bir de bayağıdır onlar da buradalar. Çok iyi tanımadığın insan ülken de olsa biraz sıkıntı.

B: Evet söylemek kolay olmuyor. Anlıyorum.”

Sonra S1’den haber geldi:

“ES1: Saat 7’de falan 9, 8 buçuk falan gitsek olur mu?

B: Cuma günü mü?

ES2: Yarın.

B: Olur.

ES1: Sınav çıktıktan sonra benle beraber gideriz.”

İlk olarak Somalili mültecilere onların ekosistemlerine dahil olan Somalililer üstünden ulaşmış oldum. S1, Ç1,Ç2,Ç14, S2, SY17 ile orada tanıştım. Bir süre sonra ES1, ES2’nin sınavları nedeniyle bir kartopu merkezi olması zorlaşmaya başladı ve S1’i

telefonla kendim aradım, ulaşamadım. E-Saha Günlüklerime şöyle yazmıştım: “Mültecilerin evlerini biliyorum, kendi kendime evlerine gitmenin iyi bir fikir olmadığını düşünüyorum. Biraz çekiniyorum, biraz da nasıl karşılanacağımı bilmediğim için korkuyorum sanırım.” Saha günlüklerimde de bahsettiğim korkuyu başka bir forma evrimleştirmem gerekiyordu. Neyse ki cesaret korkudan yapılmıştı. Öğleden sonra S1’in evine yalnız gitmeye karar verdim. Eve gittiğimde küçük çaplı bir şok yaşadım. Çünkü gitmişlerdi. Evin yeni kiracısı Iraklı, hiç Türkçe bilmeyen 5 kişilik bir aileydi (1 kadın , 1 erkek ve 3 erkek çocuk). S1’i aradığımı söyleyince adam eski bir Nokia telefonla birini aradı ve telefonu bana verdi. Karşıdaki ses, Somalili bir erkekti ve artık S1’in telefonunun kullanılmadığını söyledi ve hemen kapattı. O gün sahaya başlamışken ayağımın altından zemin kaymış gibi hissettim. Sahaya oldukça iyi bir giriş yaptıktan sonra belki de sahanın ilerlemeyeceği endişesine kapıldım. Saha günlüğüme B: Mültecilerle çalışmak kaygan zeminde olmakmış (E-Saha Günlüklerim) diye yazmıştım. Irigaray, (1985: 106-118) kadınlar için akışkan metaforunu kullanır. Irigaray’ın metaforuna vurgu yaparsam mülteci kadın olmak da kesinlikle sıvıydı ve hareketliydi: S1 artık yerinde yoktu, evden taşınmıştı.

Somalili mülteciler için kartopunun merkezini değiştirebileceğim bir çıkış kapısı aradım ve ekosisteme yöneldim. Ses kaydı vermek istemeyen ekosistemden biri olan Kütahya Belediyesi, Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü’nden bir yetkili M. Aşevi kurucu başkanından bahsetmişti. Neden ses kaydı vermek istemeyen gruptaki 10 kişiyi derinlemesine mülakatlara dahil etmediğimi ama araştırma içinde tuttuğumu da bu vesile ile anlatmış olayım. Başka kişilere ulaşmamda faydalı ve sahaya dair düşüncelerimde etkileyici oldular.

Bahsedilen isme ulaşmak için Aşevine gidip doğrudan X Hocamla görüşmek istiyorum dedim. Sanırım bu etkili bir giriş oldu ve X Hoca orada olmamasına rağmen hemen bir yetkiliyle görüşebildim. Aşevinin genel işleyişi, yardım ettikleri mülteciler ve

en nihayetinde Somalili mültecilere dair bilgi aldım. En önemlisi Aşevi yetkilisi E13, Somalili kadınlarla görüşme için bana referans olabileceğini söyledi. Bir de gıda yardımında bulundukları Somalili kadınların listesini aldım. Aşevi ekosistem anlatıları içinde önemli bir yer tuttu ve de Somalili kadınlara dair sahamın açılmasını sağladı. Liste ile hem aşevinin kimlere ulaştığını görmüş oldum hem de onun referans olduğunu belirterek S6'nın evine yalnız gittim. S6'da beni çoğu Somalili kadınla tanıştırdı. Böylelikle S6 ikinci kartopu merkezim oldu. Buradan sonra bir Aşevi görevlisi sanılmamak için Aşevi üstünden değil; S6'nın sosyal çevresinden ilerledim.

S6'nın Somalili kadınların çoğuyla bir iletişimi vardı. Özellikle yaş grubu yüksek kadınlarla S6 vasıtasıyla görüştüm. Görüşmeleri organize etmemiz şu şekilde oldu:

“B: Burada başka Somalili var mı?”

S6: Var. Yukarda var. Yanımda var, üstümde var.

B: Ben onlarla da konuşsam?

S6: Sen mi?

B: Olur mu?

S6: Bilmiyorlar. Kabul ederler.

B: Soralım onlara.

S6: Telefon sorar, sonra konuş. Karar olur sen gel.”

S6 telefonunu getirdi ve Somalili arkadaşlarının numaralarını gösterdi. Onları birlikte aradık. Böylelikle diğer kadınlara uygun zamanı ayarlamaya çalıştık. S6 beni onların evine de götürüyordu. Bazı durumlarda Türkçesi çok iyi olmamasına rağmen Somalilice ve Arapçadan Türkçeye tercüme de yardımcı oluyordu. S4, S7, S8, S9, S10, S11, S13 ve S14 ile görüşmemi sağladı.

Gün çok yoğun geçtiğinde ve akşam olduğunda;

“S6: O arkada oturuyor ama yarın inşallah.

B: Yarın inşallah.

S6: Şimdi vakit yok.

B: Şimdi geç oldu.” diyorduk. Somalili kadınlarla konuşurken onların söyledikleri üstünden gitmek, aynı şeyi tekrarlamak ya da aynı anlama gelen bir cümle kurmak gerekiyor. Diğer türlü anlamakta zorlanıyorlar. Bu yüzden bu diyalogda olduğu gibi tekrara dayalı konuşuyorum.

Bazen S6, diğer Somalili kadınlar arkadaşlarının evini bana tarif ediyordu. Çünkü Somalili kadınların daha iyi anlaştıkları ya da hiç anlaşılmadıkları kişiler var. Hepsinin Somalili olması çok iyi ilişkileri olduğu anlamına gelmiyor. Somalili kadınları homojen bir topluluk olarak da düşünmemeli. S6 ile birlikte gidemediğim kadınlara yalnız gidiyordum. Ben gitmeden zaten onlara haberim ulaşmış oluyordu. Birebir ilişkileri çok kuvvetli olmasa da Somalili mülteci kadınların haberleşme ağları çok kuvvetliydi. Bu nedenle tek başıma görüşme organizasyonu için gittiğim kadınlar beni görünce şaşırmıyordu.

Telefonla aradığımda çok iyi anlaşılmadığım kadınların evlerine kapıdan uğradığım da oluyordu. Mesela S15’nin evine daha önce kapıdan uğrayıp, müsait zamanını sormuş ve çok kısa kapıda konuşmuştuk. Sonra kızının okuldan geldiği zamanda eve gelmemi söyledi ve müsait olduğu gün, gitmeden de telefon edip teyit alarak, evine tekrar gittim. Somalili kadınlar kendilerini Türkçe ile rahat ifade edemediklerini düşünüyorlarsa tercüme için çocuklarının yanlarında olmasını istiyorlar. Yine benzer şekilde SY16’nın evini gösterdiler ve kapısını çalıp tezimi anlattım. Görüşme yapabilir miyiz diye sordum. Ancak çocukların banyosunu yaptırıyordu ve müsait değildi. Bana gün ve saat verdi. O saatte evine tekrar gittim.

Tezimde çocuklarla doğrudan derinlemesine mülakat yapmadığımı belirtmiştim. Anneleri çocukları tercüman olarak istediklerinde araştırmaya dahil oluyorlar. Görüşme organizasyon sürecinde sokakta ve evde çocuklarla karşılaştığım da Somalili kadınlarla ve çocuklarla sohbet ediyoruz. Çocuklarla genelde okuldan ve arkadaşlarından

konusuyoruz. En iyi arkadaşlarından bahsederken kızlarla hiç konuşmadığını anlatan 8 yaşında bir oğlan çocuğu vardı. Ç6, SY17'nin oğlu. Fakat sohbetimiz ilerledikçe ortaya bir Duygu çıktı. Kızlarla konuşmuyor da sadece Duygu ile konuşuyormuş. Buradan ifşa etmiş gibi olmayayım ama sanırım bana bir sır vermişti. Bu sohbetler sahaya taşra üstünden veri vermekten ziyade tekrar o eve gittiğimde hanedeki kadın ve çocuklar tarafından birlikte bir geçmişe sahip olmamı sağlıyordu. Dolayısıyla birden fazla derinlemesine mülakat için samimi bir ortam yaratıyordu. Bu nedenle görüşme organizasyon süreci de sahanın kendisi kadar önemliydi.

Somalili kadınlarla birden fazla görüşme yaptığım kadınlar da oldu. Bu görüşmelere hep yalnız gittim. Her seferinde müsait olmuyorlardı tabii. Saha Günlüklerim 8'de şöyle yazıyordu: “S1 ile görüşmek istedim ama dişi ağrıdığı için doktordan gelmiş uyuyordu. Yarın görüşeceğim. S6 dizi için Yoncalı'da fizik tedaviye gittiği için görüşemedim. Yarın görüşeceğim.” Bu durumlar sahada zaman kaybının bir nedeniydi.

S6 ile belirli sayıda Somalili kadınlara ulaştım. Ancak sahanın biraz hızlanması gerekiyordu. Somalili kadınların anlatıları içinde bir kurs lafı geçiyordu. Fakat hiçbir kursun tam adını söyleyemedi. Ben de özel bir kurs mu, okul mu tam anlayamamıştım. En sonunda buranın Halk Eğitim Merkezi olduğunu öğrendim. Böylelikle yine ekosisteme geçiş yaptım. Eş güdümlü olarak hem ekosistem sahasını hem Somalili kadınlarla sahayı yürüterek hız kazandım.

Halk Eğitim Merkezi Türkçe öğretmenleri E7 benim görüşme talebim için bir duyuru yapmış ve S2, S5, S11 ile de E7 vasıtaıyla görüşmüş oldum. Sahanın bu aşamasında ES2 ile karşılaştık. Artık ES2'nin tanımadığı Somalili kadınları tanıyordum.

Ekosistem için resmi kurumlarla kartopu oluşturmakta ön sahada zorlandığım için yüzümü sivil toplum kuruluşlarına döndüm. Ekosistemde kartopu yöntemi Somalili kadınlarda olduğu gibi merkezlere bölünmedi. Zincirleme olarak ilerledi. Ekosistem

zaten çoklu özelliğe sahip olduğu için Somalili kadınların anlatılarında bahsettikleri kişilere, benim sahada karşılaştığım kişilere, danışmanım ve tez izleme komitemin önerilerine, ekosistem içindeki yönlendirmelere dayanarak genişledi. Bunu sahamın genişlemesi için oldukça olumlu buldum. Araştırmanın her şeyi ile kendim uğraşmama rağmen 34 kişilik bir ekosisteme ulaşabilmişim. Artık ekosistemden gelen verileri oldukça yeterli buluyordum. Ancak ekosistem içinden kendilerinin yeterli bilgiye sahip olmadıkları endişesiyle ve tamamen iyi niyetle beni başkalarına yönlendiren kişiler oluyordu.

Bu kişilerin de motivasyonunu tahmin edebiliyordum. Çünkü ekosistem diye adlandırdığım grup öncesinde görüşme için haberleşmiş ve konuyu anlatmış olsam da kendisini “bugün uyanayım ve Kütahya’daki Somalili mülteci kadınlar hakkında görüş beyan edeyim” diye hazırlamıyor. Bu esnada anlatı içinde bir performans sergiliyor. Katılımcı az bildiği özel bir konu üstüne konuşurken performans sergileyebilir (Stapleton ve Wilson, 2017: 72). Fakat bir noktadan sonra katılımcı kendi bilgisinin yetersiz olduğunu düşünerek daha fazla bilgiye ulaşmam için bana yeni birini tavsiye ediyor. Bunu ekosistemin kartopu sürecinin bir ilerleyiş şekli diye düşünüp olumlu bir okuma yaptım. Ancak burada dikkatli olunması gereken şey bazen en çok bilgiye sahip olayım derken araştırmacı olarak savrulma yaşayıp yaşamadığını fark etmektir. Bazen de ekosistemin tavsiye ettiği kişilerin de görüşmeye gittiğimde bilgisiz olduklarını fark ettim. Çünkü göç ve mültecilik konusunda genel bir bilgisizlik ve muğlaklık var. Bu genel durumun taşraya yansımaysdı. Sanırım ekosistemdeki en olumsuz durum korku alt yapısıyla ve araştırmama yardımcı olma kisvesi altında ekosistemden kişilerin beni başından savmaya çalışmasıydı.

Ekosistemin kartopu ilerleyişini Saha Analiz Günlüklerim SAG 14’te şöyle yazmışım: “Sahada görüşme yaptığım pek çok kişi, bana bir başka kişinin konuyla ilgili daha fazla bilgisi olduğunu, onların Somalili grupla yakın çalıştığını ifade ederek beni o

kişiyi gönderdi. O kişileri tavsiye etmelerine rağmen çoğu zaman bizzat referans olmadılar. Benim gönderdiğimi söyleyin ya da kendiniz bir konuşun tarzında cümleler uçuştı. Bu durumu önceleri araştırmanın kartopu yöntemi için faydalı buldum. Çünkü amacım konuyla en yakın temasta olan kişileri bulmaktı. Bu nedenle kartopuyla katılımcı ağımyı genişletmekten memnun oldum. Ancak bazen referans verdikleri kişiler konuyla çok alakasız kişiler çıktı. O zaman bunun aslında çok da masum bir yardımseverlik örneği olmadığını anladım. Ekosistemle görüşme yaptığım diğer kişileri paylaşmıyordum. Bazen bana daha ilgili ve bilgili diye tavsiye ettikleri kişi ile zaten görüşmüş oluyordum. Bu durumda da zorunlu göç konusunun genel muğlaklığının sahaya yansımaları görmüş oluyordum. Çünkü tavsiye edilen kişinin de konuyla ilgili pek bilgisi olmayabiliyordu.”

Ekosistem için de görüşme ayarlama süreci Somalili kadınlarda olduğu gibi oldukça zaman alıyordu. En uygun zamanda gittiğimi düşünürken aslında hiç de uygun zaman olmadığını anlayarak eve dönmek zorunda kaldığım zamanlar çok oldu. En basit örnekle, çocukların öğretmenleri ile görüşmek için ders bitimini beklemiştim. Ancak öğretmenler dersleri bitince hemen okuldan ayrılmışlardı. Okul müdür yardımcısına “*B: Ama ders zamanı da gelsem hoca derste olmaz mı? Hani hangi aralıkta gelmek daha uygun olur?*” diye sordum. “*E15: En iyisi teneffüste gonus*” cevabını aldım ve daha sonra bir teneffüs zamanı gelip öğretmenleri buldum. Bir sonraki uzun teneffüse kadar görüşme için bekledim. Bir de ekosistemin genişliği nedeniyle tahmin edemediğim yoğun zaman dilimlerine denk gelebiliyordum. Müftülüğe gittiğimde sınav haftasına denk gelmişim (ED Saha Günlüklerim). Bu da ilgili kişiyi yerinde bulmayı zorlaştıran bir neden oldu. Nüfus Müdürlüğüne gittiğimde ilgili kişiyle görüşmek için önce iki kişiyle daha görüşmek zorunda kaldım. Ekosistemdeki her bir kişiye ulaşmak için mutlaka zaman ve emek kaybı yaşadım, tek istisna E8 idi. S2 ile pazarda görüşme yaparken E8 kendisi de konuşmak istedi. Zahmetsiz ve çok verimli bir derinlemesine mülakat oldu.

“S2: Ben çalışıyor burada çalışıyor.

B: Burada çalışıyorsun.

E8: Ben müdürüyüm.

S2: He vallah. (Gülüyor).”

Sahanın organizasyonunu yapmak sahayı yapmak kadar vaktimi aldı. İnsanlarla görüşme için randevu almam, müsait zaman belirlemek, o zamana uymamaları, sağlık sorunları sahadaki aktif süreyi etkiliyordu. Herkes için tek tek uygun zaman belirlemek enerji sömürsüydü. Her şeye rağmen sahanın yolunu açmışım ve sahayı tamamlamayı başarmışım. Artık elimde istediğim kadar hatta daha fazla veri vardı. Ayrıca gözlemim ve saha günlüklerim de vardı. Görüşme organizasyon süreci sonrası sahanın içeriğini anlatmaya geçebilirim. Saha sorularının kapsamı ile başlayabilirim.

3.1.2. Saha Soruları

Saha sorularını yarı yapılandırılmış bir görüşme formu şeklinde Türkçe ve İngilizce olarak hazırladım. Temel kavramları belirledim ve bunları hangi verileri elde etmek için sormam gerektiğini tespit ettim. Feminist bakış açısı ile yapılan derinlemesine mülakat basitçe sorular sorup bunlara cevap almak üstüne kurulu olmadığını hatırlamak faydalıydı. Araştırmacının öncelikli görevinin dikkatli ve anlayışlı bir dinleyici olması (Hesse-Biber, 2007: 134) ve cevaplar üstünden ilerleyebilmesi kurallarını aklımda tuttum.

Somalili kadınlar için şöyle bir kavramsal dizgim vardı: Göç (göç süreci, sınıf, taşra algısını anlamak), İş (Ekonomik durum, toplumsal cinsiyet farklılıklarını anlamak), Sınıf (Mültecilerin hangi sosyoekonomik sınıfa ait olduklarını anlamak), Eğitim (Sosyo-kültürel durumu anlamak)i Ataerkillik (Somali'deki ataerkil ilişki şeklini anlamak),Teknoloji ve Sosyal Medya (Sosyal ilişki ağlarının biçimlenişi ve işleyişini anlamak), Günlük Hayat (bir mekân olarak taşrada Somalili kadınların hayatını

öğrenmek), Güvenlik (Kadın olarak taşrada yaşamayı anlamak), Komşuluk (Taşrada somut ilişkili ağı anlamak), Yerli-Yabancı Ayrımı (Aidiyet ve ırkçılığı anlamak), Dil Öğrenme (Sosyal entegrasyon). (Bkz: EK 8: Somalili Kadınlar Saha Soruları Türkçe, EK 9: Somalili Kadınlar Saha Soruları İngilizce) Ancak her kadının hayat hikayesi farklı olduğu için sorularımda kişiye göre düzenleme, ekleme ve çıkarma yapıyordum. Somalili kadınların görüşme esnasında sıkılmalarını engellemek istiyor ve onlardan cevap alabileceğim gramerde soru sormaya çalışıyordum. Yarı yapılandırılmış soru formu bu anlamda çok işlevsel oldu.

Ekosistem için de genel bir soru formum vardı. Bu formda taşra ile katılımcının bağı, mültecilerle dil sorununu, mültecilere dair gözlemlerini, ırkçılığı, göçü ve uyumu anlamak üstüne sorular soruyordum. (Bkz: EK 10: Ekosistem Saha Soruları). Ekosistemdeki her kişi için özel olarak derinlemesine mülakat öncesi sorularımı düzenliyordum. Yarı yapılandırılmış soru formu bana sorularda ve konu başlıklarında ekleme/çıkarma yapmam, soruyu yeniden yorumlamam (Hesse-Biber, 2007: 115-116) için burada da olanak sağladı. Ayrıca sahada hep uyanık kalmamı sağladı. Çünkü doğrudan elimdeki soru kağıdı üstünden değil; katılımcının anlatısına göre ilerlemem gerekiyordu. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun artılarına nazaran tek eksi yanı her bir kişi için ayrı ayrı düzenleme yapmam nedeniyle fazlaca emek harcamama neden olması diyebilirim. Saha sorularına bakarak sahanın iki dil üstünden gerçekleştiği düşünülebilir. Ancak Türkçe, İngilizce, Arapça ve Somalilice'den tercüme ile dört dilin araç olduğu bir saha gerçekleşti. Bunlara ek olarak Türkçe ve İngilizcede aksanlar da iletişimde oldukça yer tuttu. Ayrıntıları “Sahanın ve Tezin Dili” başlığı içerisinde anlatacağım.

3.1.3. Sahanın ve Tezin Dili

Sahanın, Somalili kadınların ekosistemi ile gerçekleştirdiğim görüşmeleri tamamen Türkçe; Somalililerle olanları ise genelde Türkçe ve İngilizce olarak yaptım. Arapça ve Somalice'den tercüme ile gerçekleşen derinlemesine mülakatlar da oldu. Sahanın verilerinin benim için ve onlar için ikinci bir dil üstünden konuşarak elde edildiğini önemle belirtmek isterim. Anadilde ifade yeteneği başka bir dil ile kıyaslanamaz ama başka diller hiç yapılamayacak bir sahanın yapılmasını olanaklı kıldı.

Tezim için destekleyici bir fonum olmadığından dışarıdan tercüman kullanmadım. Ayrıca sorularımı toplumsal cinsiyet hassasiyetiyle kelimelerimi seçerek hazırlamaya çalışıyordum. Herhangi bir tercümanın aynı toplumsal cinsiyet alt yapısında olma olasılığı çok azdı. Yine anlaşılmadığını düşündüğüm yerler olduğunda İngilizcesi ya da Türkçesi daha iyi olan bir kadından ya da çocuklarından (12 yaş üstü mümkünse yetişkin) yardım alarak derinlemesine mülakatlarımı gerçekleştirdim.

Somalili kadınlarla Türkçe ya da Arapça'dan, Somalice'den tercümeyle yaptığım derinlemesine mülakatların deşifrelerini yaparken herhangi bir düzeltme yapmadım. Bu durum ekosistem ile yaptığım Türkçe derinlemesine mülakatlar için de geçerliydi. Ekosistemdeki Kütahya aksanını ve Somalili kadınların Türkçelerini olduğu gibi aktarıyorum. Ancak görüşme dili İngilizce olan derinlemesine mülakatları deşifre ederken gramer kurallarına uygun olarak Türkçe'ye çevirdim. Aksan farklılıkları nedeniyle anlamakta zorlandığım yerleri not düştüm. Anlatılar hem Türkçe hem İngilizce olduğunda metnin yapısı da çeşitlendi.

Derinlemesine mülakatların Somalili kadınlar ve benim için anadil haricinde bir dil üstünden gerçekleşmesi tezin diline de yansdı. Görüşmeler esnasında kadınların kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını fark ettim. Bunun başlıca nedeni kadınların Türkçe'yi iyi konuşamıyor olmalarından kaynaklanıyordu. Uzun süredir Kütahya'da yaşamalarına rağmen gramer hataları çok yoğundu. Özellikle tamlayan ekininin

kullanılmaması ya da hatalı kullanımı kimden bahsedildiğini anlamamı zorlaştırdı. “GidiyorUM”, yerine “GidiyoR” kullanıldığında birden fazla kişiden bahsediliyorsa kimin gittiği anlaşılmıyordu. Bu yüzden “Sen mi gidiyorsun?” ya da “Sen gidiyor?” diye tekrar sorup teyit ettiriyordum. Bütün Somalili kadınlar aynı hatalı gramerle konuşuyor. Bazıları öğrenmeye daha açıktı düzeltmemi istediklerinde görüşmeler esnasında hataları birlikte düzelttiğimiz yerler oluyordu, bunu da feminist bir dayanışma olarak gördüm. Ancak bu çok temel ve düzelmesi zaman alacak bir konuydu. Ayrıca her Somalili kadın gramer düzeltmesine açık değildi ve incitici olmak istemedim. Bu nedenle Somalili kadınların beni daha iyi anlaması için zaman zaman onların grameri ile konuşuyordum. Sonuç olumluydu, beni anladıklarını görebiliyordum. Somalili kadınların cümle kalıplarını da anlamaya başlamıştım. “Kötü görmedik”, “Hayatı bitmiş” gibi ortak kullandıkları cümleler de bulunuyordu. Burada “Kötü görmedik”, “Kötü insanla karşılaşamadık” anlamına geliyor. “Hayatı bitmiş” de ölmüş anlamında değil; nerede olduğu belirsiz, yaşayıp yaşamadığı belirsiz” anlamı taşıyor. Dili, her zaman mükemmel konuşulduğunda asli görevi olan iletişim aracı olma görevini yerine getirmiyor. Sahada, onu esnetmek ve bazen bile bile gramer hatası yapmak gerektiğini anladım.

Türkçesi daha iyi olan Somalili kadınlar da iyi konuşamadıklarına dair bir özgüven eksikliğine sahiptiler. Bunun da temelinde yerel kişilerle konuşma pratiklerinin az olması yatıyordu. Ayrıca bir dili yeni öğreniyorsanız yerel kişiler sizi sabırla dinlemeyebiliyor. Somalili kadınlar bu konuda sıkıntı yaşıyorlardı. Dolayısıyla kişi iyi konuşsa bile hala özgüven eksikliği yaşayabiliyor. Dil engeli sahanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin de belirleyeniydi. Ön saha ile bu engeli aşip aşamayacağımı ölçtüm.

B: İngilizce geçiyor mu?

ES2: İkinci dile geçiyor. yani sömürge altı olduğumuz için o yüzden yani.

İngilizce konuşuyor, Arapça.

B: Hımm bunu şunun için sordum. Bu ikinci dil herkesin öğrendiği bir şey mi? Herkesin bildiği bir şey mi?

ES1: Yani okula giden herkes öğreniyor. Mesela bizim şeyde Somali'de okula giderken ilk Kur'an kursuna gidiyoruz. Yani çocuklar ilk Kur'an kursuna gidiyor. 4 yaşında falandan itibaren. İlk seneler Kur'an kursuna gittiği için zaten Kur'an okumayı öğreniyor. Arapça kullanmayı da okumayı falan da biliyor. O zaman okula geçiyor.

B: Kaç yaşında?

ES1: Bazen orada devlet olmadığı için, devlet varken çok güçlü eğitim sistemi de oturmadiği için herkes ailesinde farklı mesela. Kimisi 4 yaşında yine beraber gönderir okula kimisi bir sene, iki sene bekler. 6 yaşında 7 yaşında gönderir. Öyle olur. Sonra okula girdikten sonra okulda da şey var. Arapça dersler var. İşte o yüzden oradan biliyoruz.

ES1: Orada okulda çok Arapça öğrenilir. İşte sonra orta okul lisede İngilizce olur.

B: İngilizce'ye ortaokulda mı başlıyor?

ES1: Orada başlıyor da şey başlarda orta okula gidişte şey var ya biyoloji, kimya. Onlar da İngilizce oluyor. Bir de bizim orada şey var. İşte her yerde küçük okullar var. Özel, dersane gibi böyle İngilizce öğreniliyor falan. Oradan herkes İngilizce biliyor. Okuyan insan İngilizce bilir ve Arapça bilir.

Bu diyalogla, örneklem seçerken Somalili kadınlar Türkçe öğrenmiş ve İngilizce biliyor olabilir şeklindeki varsayımım onay kazanmıştı. Fakat burada önemli nokta eğitim düzeyinin en az ortaokul olmasıydı. Ancak saha öncesi kadın nüfusuna dair bile net bilgiye ulaşmak kolay değildi. Ancak bir başka saha çalışmasında görüşülen 7 Somalili kadından 5'inin hiç eğitim almadığından bahsedilmişti (Buz, 2006: 122). Ben de sahamdaki Somalili kadınların eğitim düzeylerinin yüksek olmayacağını düşündüm. Net

veriye de sahada ulaştım. Çoğu ilkokul düzeyinde eğitime sahipti. Aralarında hiç niversite mezunu yoktu. Bu tezin diline Somalili kadınların düşük eğitim düzeyleri de yansıdı. Hem dil öğrenmede geride kalma hem de ifade yeteneğindeki tutuklukta, eğitim düzeyinin etkilerini gördüğüm Somalili kadınlar oldu. Yine de bu tezin ortaya çıkışını dil engelinin gayretle aşılabildiğine bir gösterge olarak kabul ettim. Ayrıca dil engeli sadece Somalili mülteci kadınlarla benim aramdaki bir sorun değildi. Somalili mülteci kadınların etraflarındaki herkesle sorunuydu. Derinlemesine mülakatlar, zaten var olan bir sorunun boyutunu ortaya çıkardı, görünür kıldı. Ekosistemden ebe E10 şöyle ifade etti:

“E10: Zaten hani diyalog da kuramıyorsunuz ki, sadece aşı olduğu zaman sadece çağırıp aşı bilmem ne, çok at pat diyaloglar o şekilde... Dil sorunu var.”

Bu kişi ebe olduğu için ve belki ekosistemdeki diğer kişilere nazaran daha çok konuşmaya ihtiyaç duyduğu için görüşmede dil sıkıntısını bir kez daha ön plana çıkardı.

“E10: Zaten dil sorunu olduğu için şey yapamıyorsunuz ki, iletişim çok sıkıntı.”

E11 ise muhtar ve o da Kütahya aksanı ile konuşuyor. O mlteçileri, mlteçiler de onu anlayamamış olabilir. Bu nedenle telefonda bir tercüme uygulaması vasıtasıyla iletişime geiyorlarmış.

“E11: Yok Türkçe konuşmıyola. Bizim buraya geldiğinde bir şey anlatmak isteleese tecmanna aıyolar, tercmanna iletişime geiyoz.”

Ancak ocukların hepsi okula gittiği ve ilkokul yaş grubundan itibaren Türkiye’de oldukları için Türkçeyi çok iyi konuşuyorlar. Yine E15 de başka bir muhtar ve dil sorununu şöyle gözlemiş:

“B: Genel itibariyle dil konusunda çocuklar sıkıntı yaşamıyor galiba.”

E15: Yok ocuklar çabuk uyum sağlıyorlar. Zeki oluyorlar. ğreniyorlar. Yaşları küçük olduğu için genelde. Annelerinden ğrenemeyen . Bazıları da iki üç sene olmuş hala öğrenemeyen anlatamayan kişiler olmuş. Aynı bizim Almanya’ya giden şeyler gibi onlara da mesela yakınınız varsa Almancayı ğreniyorlar. İlk

gidenler tabii artık eğitim düzeyinden mi kaç senedir Almancayı derdini anlatamıyor. Bunlarda da var.”

Yine çocukların çok iyi konuştuğuna dair öğretmenleri E16 şöyle diyor:

“E16: N. Kafe diye bir kafe açılmış. Kızlarımla gittim ben oraya bir oturalım diye. Servis yapan, öğrencim ve o kadar güzel Türkçe konuşuyor ki ve ilk geldiklerinde sadece öğretmen, tuvalet diyebiliyorlardı. İhtiyacı olan kelimeyi bilebiliyorlardı. O kadar güzel o kadar kaynaşmışlar.”

E9 doktor ve o da biraz İngilizce biraz Türkçe anlaşıyor.

“B: Peki Somalili kadınlarla nasıl anlaşıyorsunuz?”

E9: Çat pat. Ben biraz İngilizce biliyorum. Onlardan bilenlerle öyle anlaşıyorum. Onun dışında onlar Türkçe biliyorlar ya da mutlaka yanlarında Türkçe bilen birileri ile gelmesini söylüyoruz. Çünkü ben hiç Arapça bilmiyorum. Yani bir kelime bile Arapça bilmiyorum. Maşallah dışında yani. (Gülüyor) Ben Arapça isimleri bir türlü anlayamıyorum yani. Yazılışları farklı gibi geliyor. Onlarında isimleri şey değil Afrikalı ismi değil. Bildiğimiz Müslüman ismi. Yani zenciler şey ama Kenyalılar gibi değiller. Şey Arapça isim.”

Aslında herkes aynı yoldan ilerliyor. Dil kaynaklı bir iletişim sorunu varsa ve iletişim kuran taraf olmak istiyorsanız önce kendinizi zorluyorsunuz. Sonra karşı taraftan buna bir adım atmasını bekliyorsunuz. Benim kendini Türkçe olarak çok rahat ifade edemediğini gördüğüm ya da İngilizce bildiğinin görüşme esnasında anladığım kadınlara İngilizceyi bir opsiyon dil olarak sunmam bu temele dayanıyordu. Bunun avantajı ve dezavantajı oldu. Konuyu “Dil Sorunu” başlığı altında inceliyorum.

S3’ün lise mezunu olduğu için İngilizcesi vardı.

“B: Peki İngilizceyi nereden öğrendin?”

S3: Somali’de. Okullar İngilizce.”

İlk paragrafta İngilizce konuşulsa bile hem katılımcı hem de araştırmacı için ikinci dil üstünden konuşulduğuna dikkat çekmiştim. Somalili kadınlardan S10 da tespitimi güçlendirici bir şey söyledi:

“S10: İngilizce bazen çok zor. Çünkü anadilim değil. Annem sadece Somalice konuşuyor. Başka bir dilde okurken. Farklı bir dil kullanmak çok zor.

B: Kesinlikle haklısın. Seni tamamen anlıyorum.”

Bu noktada Somalili kadınlar kendisi tercüme istemedikçe kendilerini Türkçe ifade etmelerine önem veriyorum. Bu onun iletişimini de güçlendiriyor ve özgüven sağladığına da inanıyorum. İngilizce konuşmak isterlerse de yine kendileri ifade yeteneklerini kullandıkları için bunu da olumlu buluyorum. Bir de her iki dilde de çok yetkin olmayan ama tercüman talep etmeyen kadınlar da vardı. S6 çocuklarından tercüme istemedi. Çocuklar yan odada olmasına rağmen. Başka bir kadından da tercüme için yardım istemedi. Kendisi konuşmak istedi. Bazı sorularımı anlayamadı ve dolayısıyla tam cevap alamadım ama cevap aldıklarım da oldukça yeterliydi ve beni başka kollara ilerletti. Bu süreci feminist yöntemin bir unsuru ve bir dayanışma biçimi olarak düşündüm.

3.1.4. Katılımcı Kodlama

Veri kodlamaya girmeden önce saha katılımcı kodlamamı açıklamak, Somalili kadınları ve onların ekosistemlerini de detaylıca tanıtmak isterim. Tezde onlardan nasıl bahsettiğimi de aktararak tez için kullanma kılavuzu işlevi görecektir bir açıklama yapmak niyetindeyim. Yukarıda başlıkta değindiğim üzere tezde 15 Kütahya’da yaşayan Somalili kadınla ve 2 Yemen vatandaşı Somalili kadınla toplam 17 derinlemesine mülakat gerçekleştirdim. Görüşme sayısını mülakat verilerine ve güven ortamına göre artırdım. Somalili kadınları S, Somalili Yemenli kadınları SY olarak kodladım.

Şimdi de ekosistemi tanıtmak isterim. 19 kişi ses kaydı alabildiğim ekosistem, 15 Ses kaydı vermek istemeyen ama araştırmaya katılan ekosistem olmak üzere 34 kişiden oluşuyordu. Ekosistemin Somalili ayağında hem Somalili üniversite öğrencileri, Somalili kadınların yetişkin çocukları vardı. Onları ES olarak kodladım. 18 yaş üstü Kütahya’da yaşayan ve Somalililer hakkında derinlemesine mülakat yaptığım kişileri E olarak kodladım. Bu gruptan sadece bir kişi Kütahya’da yaşamıyordu ama Somali’de çalışmıştı. Bu nedenle Kütahya’da yaşayan kişilerin yeterli gelmediği bir konuda bu katılımcıyla sahayı esnettim. Bu kişilerden araştırmaya dahil olmak isteyen ama ses kaydı vermek istemeyen kişileri ED olarak kodladım. ED’ den sadece 5 kişi ile derinlemesine mülakat yaparken not tutabildim.

Bir toplama yaparsak saha 15 Somalili kadın (S), 2 Yemen vatandaşı Somalili kadın (SY) , 5 Somalili kadınların yetişkin çocukları ya da Somalili tanıdıkları (ES), 14 Ses kaydına izin veren ekosistem (E), 5 ses kaydı vermek istemeyen ama araştırmaya katılmak isteyen ekosistem (ED) olmak üzere 41 kişi ile derinlemesine mülakat yaptım. Kayıt dışı ekosistemden 10 kişiyi araştırmaya yine (ED) kodu ile dahil tuttum. Bu gruba derinlemesine mülakat yapmadığım ama tercüme sağlayan ya da sadece tanıdığım 14 Somalili çocuk (Ç), 6 tanıdığım ama derinlemesine mülakata uygun olmayan Somalili ve 6 kişi de benim sosyal ağımdan oluşan grup eklendiğinde toplamda 77 kişilik saha ortaya çıkmış oldu. Sahayı okuyucuya karmaşık gelme riskine karşın detaylıca açıklamak istedim. Zira Sosyolog David Karp der ki; “dünya karmaşık olduğundan, yazdığınız şeyler de onun bir yansıması olduğu için karmaşıktır” (Hesse-Biber, 2012: 146).

Saha katılımcılarının kimliklerinin bilinmemesi amacıyla numerik kodlama yaptım. Çünkü farklı isim verecek kadar Somalili isimlerine aşina değildim. Ayrıca İsimlerin baş harflerini kullanmak da belki isimlerin anlaşılmasına neden olur diye numerik kodlamayı daha güvenilir buldum. Numerik kodlamada sıralamayı rastgele yaptım. Sahayı parçalardan oluşan bir bütün ve bütünü okuyucuya net olarak anlatmak

istiyorum. Ancak bütünü gösterirken onun nelerden meydana geldiğini de vurguluyorum. Bu nedenle kodlamalar özelinde bunu gösteriyorum. Ancak okurken fazlaca dağılma yaşanmaması için S ve SY dediğimde Somalili kadınların akla gelmesini; ES, E ve ED dediğimde de ekosistemin akla gelmesini yeterli buluyorum. Somalili kadınlardan tez içinde kısa anlatım sağlaması için sadece kadın olarak bahsettiğim yerler de oluyor. Tez özelinde kadın dediğimde bunu zaten Somalili kadınlar özelinde kullanıyorum.

3.1.5. Verilerin Deşifresi

Sahanın deşifrelerini kendim yaptım. Deşifreleri yaparken sadece kişilerin sesini değil, mekâna dahil olan diğer sesleri de yazdım. Bu nedenle deşifreler çok ayrıntılı bir veri kaynağı oldu. Deşifre yaparken transa geçmiş halde sadece o ses kaydını dinlemek zorunda kalındığı için yoğun bir konsantrasyon gerekiyordu. Tüketici bir süreçti. Hızlı yazmama rağmen bazı kayıtları defalarca dinlemek durumunda kaldığım için süre uzuyordu. Çünkü daha önce de bahsettiğim gibi derinlemesine mülakatlar Türkçe, İngilizce ve tercümelerden oluşuyordu. Burada Türkçe konuştuğumuzda her zaman net bir Türkçe olduğu anlaşılmasın. Somalili kadınlar ayrı, Kütahyalılar ayrı aksanla Türkçe konuşuyor. Türkçe benim anadilim olduğu için ve Somalili kadınları da çok dikkatli dinlediğimden Türkçe ile anlaşabildik. Ancak bunu sahada yapmak zaman aldı. Sahanın yansıması olarak deşifrede de zaman aldı. Çünkü o aşamaları atlamadım, yazdım. Bu sahanın nasıl aşamalardan geçtiğinin göstergesiydi.

Somali aksanıyla İngilizce duymaya alışkın değildim. Hem bu nedenle hem de anadil harici bir dil olması nedeniyle sahada Türkçe'den daha fazla zorlandım. Deşifre yaparken yazdığım için kolay anlayabildiğim şeyleri ilk defa duyduğumda nasıl zorlandığımı gördüm. İngilizce konuşurken de sadece İngilizce konuşulmuyor araya Türkçe de giriyordu. Karşı taraf kendini hangi dille rahat ifade edebiliyorsa o dili kullanması için onu özgür bırakmaya çalıştım. Bu bana ayrı bir yük olarak döndü ama

karşılığında veriye ulaşmamı sağladı. Bir de Arapça ve Somalilice'den tercümeler vardı. Ancak tercüme yi Türkçeye ya da İngilizceye çeviren kişi de Somalili oldu ğu için tercümeleri yazmak da kolay değildi. Deşifre yapmak tüketici bir süreç olsa da çok ayrıntılı şekilde bu süreci tamamladım.

Ekosistemle Türkçe konuştuğum için hiç dil sorunu olmadı. Dolayısıyla deşifresi de daha rahat oldu. Sadece ekosistemdeki bazı kişiler yoğun Kütahya aksanı ile konuşuyordu. Kütahyalı olmayan biri için anlamak zor olabilirdi ama bu aksanı bildiğim için benim için deşifre eğlenceli bile oldu denilebilir.

3.1.6. Veri Kodlama ve Analiz

Somalili kadınlarla ve ekosistemle görüşme ayarlama sürecim uzun sürüyordu. Bir kişiyi günlerce beklemem gerektiği zamanlar oldu. Bazı kişilerle birden fazla görüşme yaptım. Her gittiğimde derinlemesine mülakat yapmadığım tanışıklığın ilerlemesini sağlamaya çalıştım zamanlar oldu. Saha bir koşu görüşüp geldiğim bir yer değildi. Benim de içine girdiğim büyükçe bir fanustu.

Ancak elimdeki verinin hacmi şu ana kadar anlattıklarım dan daha da fazlaydı. Çünkü hem Somalili kadınlarla hem de ekosistemle görüşmelerim sonrasında saha günlükleri tutmuştum. Daha sonra da yarı yapılandırılmış görüşme formum ile sahadan çıkan kavramlar arasında bağlantıları kurduğum ayrı bir günlük tuttum. Bunun adına da saha analiz günlüklerim adını verdim. Ayrıca tezim ile süreç içinde aklıma gelenleri de yazılı ya da sesli not tutarak kaydettim. Bunların hepsi doğrudan gözlem, çıkarım, analitik ve kişisel günceden oluşur (Neuman, 2012: 575).

Deşifreleri, saha günlüklerimi, saha analiz günlüklerimi, notlarımı, tez ile ilgili katıldığım konferans ve atölyelerdeki notlarım cevher halindeydi, ham birer materyaldi. Nitel veri analiz programlarından Maxqda ile 101 hacimli belgeyi teker teker kodladım.

Görüşme formum yarı yapılandırılmıştı. Sorularımı bazı başlıklar çerçevesinde soruyordum. Ancak katılımcının durumuna göre sorular çeşitlenebiliyordu. Bu nedenle yarı yapılandırılmış görüşme formumda belirlediğim başlıklar üstünden değil; sahadan gelen her veriye göre kodlama yaptım. Sonrasında bunların bir kısmının yarı yapılandırılmış görüşme formumda belirlediğim başlık gruplarına girdiğini, bazılarının da yeni başlıklar oluşturduğunu gördüm.

Çalışma prensibimi istikrarlı şekilde, aynı yöntemde tutmaya çalışıyorum. Sahaya başlamadan önce literatür taraması yapmıştım. Bu anlamda tam olarak gömülü teori üstünden ilerlediğim söylenemez ama gömülü teoriden saha boyunca çokça yardım aldım. Gürel vd anlatımıyla gömülü teoride yapılan derinlemesine mülakatlar, araştırmacının tuttuğu günlükler, notlar, fotoğraflar ve videolar, sahada gittiği yerlerden aldığı kataloglar, yazılı ve basılı dökümanların hepsini içerir. Gömülü teorinin mikro analizini yaparken derinlemesine mülakatın transkripsiyonunu satır satır okuma yaparak bir kodlama çıkarmalı, nelerin ima edildiği, ne şekilde söylediği konusunda yukarıdaki diğer veri kanallarının yardımıyla araştırmanın konuşmasını sağlayarak analize giriş yapılmalıdır (Gürel vd, 2015: 212).

Belgelerime Kodlama, S-Somalili Kadınlar, E-Ekosistem, ED-Saha Günlükleri, S-Saha Günlükleri, E-Saha Günlükleri, Saha Analiz Günlükleri, Notlar, Sesli Notlar, Atölye-Konferans olmak üzere, elimdeki bütün yazılı verileri yükledim. Bu belgeleri Yöntem, Dün: Göç Öncesi, Bugün: Taşra: Kütahya, Yarın: Kütahya, Analiz-Sonuç-Çözüm, Sahadan Çıkan Kavramlar, Duygular, In-Vivo Kodlar ana başlıklarında kodladım. Bu kodları bir içerik sayfası oluşturuyormuş gibi düşündüm. Toplamda 1657 kodlama yaptım.

Maxqda'da tezimi açtığımda bütün belgelerimi ve kodlamaları görebiliyorum. Fakat analiz noktasına gelirsek nitel veri analiz programları analize yönelik bazı imkânlar tanısa da size aslında bir analiz sunmuyor. Sadece manuel kodlamaya göre daha

bütünlüklü bir kodlama sağlıyor. Bu nedenle tezin analizi araştırmacıya kalıyor. Nitel veri analiz programları araştırmacıyı yolun bir noktasına kadar arabayla getiriyor, yolun geri kalınını araştırmacının yürümesi gerekiyor diyebilirim. Bu nedenle bir kod kitabı oluşturup bu kodların tez içinde hangi literatürle nasıl ve birleşmesi gerektiğine karar vererek yazmaya başladım. Soru sorma ve karşılaştırma yapma gömülü teori için çok önemli olduğu için (Strauss ve Corbin,1998) analiz bu kısımda başlıyor. Neyi, nereye, hangi ölçekte yazacağına karar vermek ve literatür ile birleştirmek gerekiyor. Tezimin literatürle saha harmanı bu şekilde ortaya çıktı.

3.2. SAHAYI ETKİLEYEN ETMENLER

3.2.1. Göç Çalışmak

Wright C. Mills'in Sosyolojik Tahayyül'de (2016) yazma üstüne verdiği tavsiyelerden biri nasıl olursa olsun yazmak, not tutmak ve gruplama yapmaktı. Ben de bu öneriye detaylı not tutma kısmıyla uydum ama yazma ve gruplama kısımlarının içinden nasıl çıkacağımı bilemediğim zamanlar çok oldu. İlk zamanlar bunun benim tezimle ilgili olduğunu sanmıştım ancak sonra doktora tezini yazan herkesin yaşadığı genel bir sıkıntı olduğunu anladım. Tezimle ilgili olan kısım göç üstüne çalışmanın doktora tezi yazamaya konu bazında bir belirsizlik katmasıydı. Çünkü mülteciliğin “yasal belirsizlikte geçiciliğin sonlanma ihtimali üzerinden yasaya endeksli hayat kurarak ucu açık bekleme hali” (Biner, 2016: 7) olması bir çalışma alanı olarak doğasında zorluk barındırıyordu. Bu belirsizlik göç üstüne, özellikle zorunlu göç üstüne çalışan araştırmacıların kolektif bir sorunuymuş, bunu da daha sonra idrak ettim. Belirsizliğin etkisi öyle genişti ki hem yazanı hem yaşayanı arafta bırakıyordu. Bu durumun mültecilerin hayatlarına etkisini ise gitmeye dayalı “inşallah”lı ümit cümlelerinde rastlıyordum. Ucu açık bekleme hali bir yandan mülteciler için belirsiz bir gelecek mekân

tahayyülüne yol açıyor, bir yandan da onları aynı mekândan hiç gidilemeyeceği gerçeğine yaklaşıtıyordu.

Gitmeyi arzularken o mekândan ayrılamama hali tam da benim araştırma haritamı oluştıuruyordu. Taşrada geçen bir an (zaman) vardı ve üçüncü ülkeye göç edilse de bu an yok sayılmazdı. Yok saymak, değersizleştirmek öyle güçlü ve baskın bir sistematığe sahip ki önüne geçen her şeyi içine çekiyordu. Mülteci kadınların hayatını o ‘an’ a bağılı olarak anlatmak isterken; tez yazım sürecimde kendi hayatımı yok saydığımı fark etmem benim için büyük bir farkındalıktı. Charlotte P. Gilman (2012) Sarı Duvar Kağıdı adlı öyküsünde kendisini bir odaya kapatan düşüncelerinden ve sanki onu odaya kapatmamış gibi görünen kişilerden sıyrılışını anlatır. Odamın sarı duvarına baktıkça anımsadığım bu öykü, tezin içinde de zorunlu göç çalışmanın yarattığı o sıkışmışlık hissine ve yazarak oradan çıkma halime bir analogi oluştıuruyordu. Bu nedenle Kütahya’daki Somalili kadınların hayatını onların gözünden değil ama onların hayatından geçmiş biri olarak, o ‘anı’ anlatmayı amaçladım.

Bu araştırmaya başlarken taşradaki mülteci kadınların taşranın yerel anlamını bildiklerini düşünmüyordum. Taşraya dair güzelleme ve yerme yapmadan olduğu gibi bir taşra hayatını deneyimlediklerini düşünüyordum. Ancak bunlar bir ön kabul değildi. Esas bilgi sahiplerinden, Somalili kadınlar ve ekosistemlerinden gelen bilgiydi. Bu gömülü teoriye uygun bir veri toplama anlayışı olarak değerlendirilebilir. Zira gömülü teori araştırmacının katılımcıları, konuyu pratikte yaşayan kişiler olarak görmüyorsa geniş çaplı görüşmeler yapsa da, sahadan çokça veri alsa da bakış açısı teorinin mantığını kavrayamadığı için o araştırma iyi bir veri toplama ve veri analizi gerçekleşmeyecektir (Gürel vd 2015: 205). Bu nedenle sahadaki anlatılar bu tez için bilginin kendisiydi.

Sahanın başında yaptığımız tez izleme komitesi toplantılarımdan birinde olayların gerçekten mülteci kadınların anlattıkları gibi olup olmadığı, bunun SGDD ya da BMMYK üstünden teyit edilmesine dair bir öneri gelmişti. O zamanlar araştırma

yöntemimi çok sabitleyememiştim. Bu nedenle aylarımı verilerin doğruluğunu hangi kurumlardan kontrol edebilirim, kimlerle görüşebilirim diye araştırarak ve görüşme girişimlerinde bulunarak geçirdim. Oysa ki benim buna ne yetkim ne imkânım ne de ihtiyacım varmış. Önemli olan bu araştırmanın gömülü (grounded) teori mantığıyla işlediği, araştırmanın feminist yöntem ve etnografi ile gerçekleştirileceğini bilmektir.

Katılımcılarıma güvenmeyi cebirsel işlemlerin sağlamasını yapar gibi öğrenmediğini anlattım. Ancak burada bana söyledikleri her şeye inandığımı düşünülmemelidir. Ben her şeyi tüm açıklığıyla anlatmadıklarının farkındaydım zira “araştırmacı duydukları veya gördüklerini itibari değeriyle kabul eder ancak aldatılmasına izin vermez” (Neuman, 2012: 551). Onların zaman zaman her şeyi açıkça söylemedikleri, kendi aralarında benzer anlatı formları oluşturduklarını biliyorum. Bunu da tezim içinde yeri geldikçe okuyucuya da söylüyorum. Ama onların bir anlatısı var. Bu onların hikayesi ve onların ağzından, onların gözünden hikaye ne ise anlatıları o şekilde aldım. Araştırmacı konumumu da anlatarak benim de bu hikayenin içinden geçtiğimi feminist yöntemin güçlü bağıyla aktarma imkânım oldu.

Sahada defterime şöyle not tutmuştum: “Odaya ezan sesi doldu. Hiç tanımadığım insanların evinde, evde benim haricimde bulunan 5 kişinin arasında, ara sokakta, dördüncü kat bir dairede gün akşama döndü. Sabahtan başlayıp akşama kadar süren hatta akşamı geçen bir zaman diliminde bütün günüm Somalili mültecilerle geçti. Kütahya’daki hayatları nasıl geçiyor diye birisi yeni bir tez yazsa, bir günlerini benimle geçirdiklerini söyleyeceklerdir. Çünkü bir süredir onların gündelik hayatlarındayım.”

3.2.2. Güven Kavramı

Saha araştırmalarında güven ortamı sürekli kendisini tazeliyor. En başından beri Somalili kadınlara ve ekosisteme doktora öğrencisi olduğumu ve tez yazdığımı söyledim. Somalili mülteci kadınların eğitim seviyesi ilkokul, en fazla liseydi. Bu nedenle

doktoranın ne olduğunu da anlatmam gerekti. Doktoranın ne olduğu anlaşılmadığında üniversite öğrencisi olduğumu söyledim. Tez yazmak yerine ödev yapmak, proje yapmak diye de basitleştirmeye çalıştım. Çünkü doktoranın ne olduğunu anlatabilsem bile tez yazma kısmı havada kalıyordu. Diğer yandan Somalili üniversite öğrencileri ile yaptığım görüşmelerde doktora yapmam anlaşılıyordu.

Böylelikle sahaya oldukça olumlu bir giriş yapmış oldum. Kartopu yönteminin kendi akışı meşakkatli olsa da sahanın güven ortamı olağan seyrinde ilerliyordu. Fakat bir süre sonra Türkçesi çok iyi olmayan kadınlara kendilerini daha kolay ifade etmesine olanak sağlarsa ve isterlerse İngilizce konuşabileceklerini söyledim. Örneklem seçimimde de anlattığım üzere Somali eski İngiliz sömürgesi idi. Bu nedenle aralarında İngilizce bilen kişiler olabilirdi. Böylelikle Somalili kadınlardan bazıları İngilizce konuştu. İngilizce, Türkçe ve gerektiğinde tercüme yardımlarıyla saha hızlıca ilerliyordu. Fakat bir süre sonra Somalili kadınların hepsine ayrı ayrı öğrenci olduğumu anlatma emeğim heba olup Birleşmiş Milletler yetkilisi olduğum dedikodusuna dönüştü. Bunun nedenini önceleri tam olarak anlayamadım. Bütün göçmenlerin yasal statüleri hep bıçak sırtında ve bu nedenle de şüpheli davrandıklarını düşündüm.

Kütahya'daki Somalili mülteciler benim bir kurum çalışanı olmadan sadece bir doktora öğrencisi olarak, bu araştırmadan maddi kazanç elde etmeden ısrarla ve dikkatle araştırmaya devam etmemi anlayamıyorlardı ama benim gerçekliğim buydu. Her görüşmede feminist yöntemin de bir parçası olarak; hem Somalili kadınlara hem de ekosisteme bana soruları olup olmadığını soruyorum. Bunlardan birinde şöyle bir diyalog gerçekleşti.

“B: Bana herhangi bir sorun var mı?”

S11: Hayır. (gülüyor) Bütün kızlar şunu soruyor, konuşuyor (Somalililer). Bu kız UN’de çalışıyor.

B: UN’de çalışıyor olsam size niye öğrenci olduğumu söyleyeyim? Bu bir yalan olur.

S11: Hatta UN’de olsan bile bu normal yani. Bana her şeyi sorabilirsin ne istiyorsan... Biliyorum. çünkü bazı Türk arkadaşlarım var, yalan bilmiyorlar yani.

B: Sen de UN’de çalıştığımı mı düşünüyorsun?

S11: Düşünüyorlar, öğrenci olduğunu biliyorum.

B: Evet. Ayrıca onlara söyledim, açıkladım. İlginç, belki yalan söylediğimi düşünüyorlar.

S11: Hayır. İngilizcen çok iyi bu yüzden UN’de çalıştığımı düşünüyorlar.”

Somalili mültecilerin iletişim kanallarının çok iyi olduğundan bahsetmiştim. Sahada bu durumun yaygın bir dedikodu halinde geleceğinden emindim artık. Samimiyetimin daha fazla olduğu kişilerle benzer diyaloglarımız olmaya başladı.

“S9-ES5: Bazıları ne düşünüyorlar biliyon mu? Sen UN’den geldin ve görüşme aldığını da zannediyorlar.

B: Evet öyle bir şeyi ben de duydum. Beni öyle zannediyorlarmış ama ben aslında sadece üniversite öğrencisiyim.

ES5: Evet biliyom da yani bazıları şey öyle düşünenler çok.

B: Beni duymuş muydun daha önceden?

ES5: Dün duydum. UN’den gelen bir bayan var. Ee insanlardan bir şey alıyor, görüşme alıyor.”

ES5 Somalili kadınlardan birinin yetişkin oğlu ve bir sosyoloji öğrencisi. Bu nedenle ona doktora yaptığımı daha iyi anlatabildim ve onunla derinlemesine mülakat boyunca da güven sorunu hissetmedim. Bir de ES5’den, Kütahya’da bir sivil toplum kuruluşundan arada Somalili kadınlarla görüşme yapanlar olduğunu öğreniyorum. Belki bu yüzden de benim doktora öğrencisi olduğuma bir türlü inanamıyorlar derken dedikodunun kaynağını buldum.

İçlerinden S4 beni daha önce Birleşmiş Millet ofisinde gördüğünü söyledi. Bundan çok emindi ki ben hiç Birleşmiş Milletler ofisinde bulunmadım. S4 ikinci görüşmemizde şöyle dedi.

“S4: Seni uzun zaman önce Ankara’da göreceğim (gördüm). Belki 4 yıl, 3 yıl. Hafızam çok iyi değil.

B: Hiç sanmıyorum. Çünkü 4 yıl önce ben Kütahya’da yaşıyordum, Ankara’da değil.

S4: Kütahya, Ankara’da değil.

B: Hayır. Başka bir kişi olmalı. Ankara çok büyük.

S4: Çok büyük, “lakin”, birisi UN’de.

B: Ben orada çalışmıyorum.

S4: OK.

B: Üniversite öğrencisiyim.

S4: Tamam. Sana inanıyorum. Sorun değil, üniversite, UN, Türkiye hükümeti, Somali hükümeti. Benim için önemli değil.”

S-Saha günlüklerimde şöyle not almıştım. S4 ilk görüşmemizde ve ikinci görüşmemizde ifade etmeme rağmen benim öğrenci olduğuma inanmadı. İnanıyormuş gibi konuştu ama inanmadı. Çünkü uzun zaman önce beni Birleşmiş Milletler’de gördüğünü sanıyor. Çok iyi görmeyen gözüne ve iyi olmadığını söylediği hafızasına benim sözümden daha çok güveniyor. Çünkü kendi hafızası. Artık bütün nedenler neden olmaktan çıktı. Kendince somut bir iddiası vardı ve S4’ün daha önce bahsettiğim liderlik vasfıyla diğer kadınları manipüle etmesi söz konusuydu (S-Saha Günlüklerim). Ancak zorunlu göç konusunda çalışan pek çok araştırmacı benzer hatta karmaşık ve büyük güven sorunları ile karşılaşmış. Şaul (2013) *Sahra altı Afrika Ülkelerinden Türkiye’ye İş Gücü* adlı makalesinde başına gelen böyle bir olaydan bahseder. Sahra Altı Afrikaların yaşadığı mahallede izinsiz fotoğrafların çekimi yapılmış. Polisin kaçak göçmenlerin oturduğu bir

daireye baskın yaptığına dair başka bir haberlerle bu fotoğrafların yan yana konularak haberleştirilmesi de Afrikalı göçmenleri sinirlendirmiş (Şaul, 2013: 89). Şaul bu haberin yayınlanmasından birkaç gün önce o bölgede görüşme yaptığı için yayına onun sebep olduğunu düşünmüşler. Şaul da haberi yapanın kendisi olmadığını anlatmak durumunda kalmış.

“Güvenin her bir araştırma alanında yeni baştan yaratılması gerekebilir; sürekli yeniden doğrulamayı gerektirir” (Neuman 2012: 551). Sahanın bu safhasında güven ortamını tekrar inşa etmeden bu sahaya devam etmek istemiyordum. Bu nedenle frekans değişimi yaptım. Derinlemesine mülakatları bıraktım. Somalili kadınların bazılarının evlerine sohbete gittim. Dedim ki bugün ses kaydı yok, açık açık konuşalım. Sanırım böyle bir açıklığı beklemiyorlardı ama bu frekans değişimi sahayı tazeledi. Aynı zamanda ortamdaki o gerginliği ve mesafeyi aldı. Derinlemesine mülakatlara gittiğimde “Sen de UN çalışanı olduğumu düşünüyorsun, değil mi?” sorusunu sorduğum zaman şaşırان kadınlar oluyordu. Bunu kendi aralarındaki bir sır sanıp benim de bildiğimi görünce gülmeye başlıyorlardı. Bu da sahayı yumuşatıyordu.

Sahada en başından beri Birleşmiş Milletler’de çalıştığım düşünüldüğünde bile “zararsız bir genç kadın” olarak görüldüm, insan olarak güvenildim. Somalili kadınlar bir başka Somalili kadının evini sorduğumda yanıma çocuklarından birini veriyorlardı. Çocuğun bana evi göstermesini istiyorlardı. Frekans değişimi sonrasında Somalili kadınların çoğunluğunun benim öğrenci olduğuma inandıklarını düşünüyorum, kadınlar tarafından görüşme taleplerim geri çevrilmedi. Ancak Somalili ekosistemden S12’nin oğlu, İngilizce öğretmeni bu araştırmaya katılmak istemedi. Annesi ve kuzeni araştırmaya katıldı. Dolayısıyla araştırmaya katılmak kadar katılmamak da bir tercihti.

Ekosistemde güven ile ilgili böyle bir sıkıntı yaşamadım. Bir kısmı ailemi ve onlar vasıtasıyla beni tanıyordu.

Bütün derinlemesine mülakatları bir ya da bir buçuk saat ile sınırlı tutmaya çalışıyordum ama araya ekosistemde ve Somalili kadınlar da tercüme, bekleme, yeni kişilerle tanışmalar, yeni görüşmenin organizasyonu, art arda derinlemesine mülakatlar girince sabahtan akşama kadar sahada oluyordum. Gün boyu yepyeni bir dünyanın içinde koşturuyordum. Bu durum annemi endişelendiriyordu. Ben araştırmacı olarak hep katılımcılarımı düşünüp onların güvenliği üstünden bir saha kurgularken araştırmacı olarak kendi güvenliğini hiç önemsememiştim. Bu durumu annemi sakinleştirmeye çalışırken değil, sahayı planlarken değil, sahada koştururken değil; deşifreleri yaparken 70. saatlere yaklaştığımda araştırmacı olarak kendimi ne kadar desteksiz ve yalnız bıraktığımı fark ederek anladım. Artık araştırmacının sahaya karşı hassasiyetinin araştırmacının kendisini de kapsamı gerektiğini düşünüyorum.

3.2.3. Dil Sorunu

Dil sorunu ile karşılaşabileceğimi literatür taramamdan dolayı biliyordum. Ayrıca sahanın yapılıp yapılamamasına karar verecek etken de dil engelini aşp aşamayacağımıydı. Dil engeli Kütahya'daki Somalili kadınların ekosistemleriyle de yaşadıkları bir sorun olduğu için bu sahayı dil sorunu olmadan yapmak imkânsız bir şeydi. Bu nedenle dil engelini aşma halim, kulağa kafa üstünden ulaşmak gibi düşünülebilir. Bu saha içinde Somalili kadınların taşradaki hayatlarını anlamak için dil konusunda çaba sarf eden kişi araştırmacı olarak bendim. Ancak bazı sorunların kişinin kendisi tarafından çözülmesi gerekiyor. Bu araştırmada dil sorunu aşıldı, elinizdeki tez bu sorunu aştığının göstergesidir ama Kütahya'daki Somalili mülteci kadınların dil sorunu halen sabitti.

Maxqda da ikinci dilde mülakat yapmak ve dil sorunu olarak kodladığım bu durum sahaya etkilerini deşifre yaparken daha net izlemiş oldum: S1'e sorduğum bir soruyu anlatmak için bir dakika geçti. Tercüme, tercümanın söyleneni anlamaması oldukça zaman kaybettirdi ve tekrar sıkıcı oldu. S3 ile derinlemesine mülakatımda S3

aidiyet ekini yanlış kullandığı için kendisinden mi bahsediyor yoksa başka birinden mi anlamakta zorlanıyordum. O yüzden “onlar” diye doğrulama ihtiyacı hissediyorum.

Türkçe ve tercüme kısmı bir yana İngilizcenin Somalice aksanı da anlamak çok kolay olmadığından, deşifre yaparken bu durumu çok daha iyi anladığımdan bahsetmiştim. Çünkü defalarca dinleme şansım vardı ama sahadayken sadece bir kez duyuyordum. Şimdi bu durumu örneklendirebilirim. S4’e Türkiye’ye kiminle, nasıl geldiğini sordum. S4 ile diyalogum şöyle gerçekleşti:

“S4. My doctor ile geldim.

B: Doktorunla geldin?

S4: Evet bir doktorum var. Yes, I have doctor. (Türkçe kısık sesle, x ismi, bunu görüşme esnasında duyamadım)

B: Senin bir doktorun var?

S4: Kızım gitti. My doctor, she go.

B: Kızın bir doktor?

S4: Gitti.

B: Pardon, anlamadım.

S4: Çocuklarım var. (Eliyle 2)

B: Çocukların var. 2 tane.

S4: Erkek ve kız.

B: Daughter! Ok, ben anladım ki doctor. Hayır, hayır.

S4: Hayır.

B: Kızın, tamam. kız

S4: Evet kız.

B: Buraya kızınla geldin.”

Yukarıdaki örneği; çok basit gibi duran bir kelimenin aksan farklılığı nedeniyle derinlemesine mülakat içinde ne kadar zaman aldığını göstermek için verdim. Katılımcı

ile ikinci görüşmemdi. Katılımcının bendeki ilk görüşmeden kalan izlenimi hasta, yaşlı ve yalnız kadın profilindeydi. Bu nedenle kızıyla değil doktorum dediği birisi ile geldiğini düşündüm. Ancak mülteci birinin yanında doktoru olması da mümkün gözüküyordu. Bu nedenle o kişinin kim olduğunu anlamaya çalıştım. Bir yandan da farklı görüşmeler zihninden geçiyordu. Kütahya'daki Somalili mülteci kadınlar birisinin kardeşi doktordu. Ayrıca S4 bir ara Tıp Fakültesi'nden bahsetmişti. Diyalogda da göreceğiniz üzere olay örgüsünden koptum ve bunu da katılımcıya söyledim. En sonunda sevinçle Kütahya'ya kızıyla birlikte geldiğini anladım. S4'ün kızı; doktor değil; bir hemşirelik öğrencisiydi. Bu aşamadan sonra derinlemesine mülakatın içine girdiğimi fark ettim. Artık aşağıdaki diyalogu bile hızlıca anlamaya başlamıştım.

“B: O (She, kadın) 35 years ago, he go his father. (Bu cümleden 35 yıl önce babasıyla giden kişinin oğlu olduğunu anlamak gerekiyor).

B: Eski kocan mı?

S4: Evet, ben 2 kez evlendim. (gülüyor)

B: Hı, hı.

S4: My doktor yani father, my son another father. (Kızımın ve oğlumun babaları farklı demek istiyor) ”

Katıldığım bir konferansta sahada bu tarz aksan ve dil farklılıkları nedeniyle zaman kayıplarımı yaşadığımdan bahsetmiştim. Diğer yandan bunlar benim mülteci kadınlar ve taşra bağlantısına dair verilerim değildi. Bu nedenle tez içinde bahsetmenin gereksiz olduğunu düşünmüştüm. Ancak konferans, bu diyalogların sahaya dair çok ciddi bir güçlüğü nasıl aştığıma dair önemli bir veri olduğunu konusunda farkındalık geliştirmemi sağladı.

Diğer Somalili kadınların da aksanlarına alışınca kadar anlayamadığım sözcükleri oldu. Bu tezin dili Türkçe olduğu için ve akıcılık sağlaması için İngilizceleri

Türkçe'ye çevirerek yazıyorum. Bu nedenle belki istediğim etkiyi yaratamayabilirim ama sahadaki halimi anlatmayı başaracağımı umuyorum.

“S10: Somali’de yardım yok. Sadece bis (?)

B: Bis? (Peace, “barış” dediğini cümle içeriklerinden anladım)”

Bir diğer örnekte S11’e Kütahya’da özel günlerini kutlayıp kutlamadığını sormuştum. Verdiği cevap şöyleydi:

“S11: Freddie.

B: Freddie ne demek?”

Araştırmacı olarak benim algımdaki özel gün bayramlara, sosyal olarak aktivite sağlayan dini, ulusal, kültürel etkinliklere tekabül ediyordu. Somali’nin bir sömürge devlet olduğunu da hatırlayarak önce St Patricks Day gibi birinin adına atfedilmiş bir günden bahsettiğini sandım. Cuma (Friday) gününden bahsettiğini ve onun özel gün kategorisinde değerlendirdiğini düşünmemiştim. Çok da önemli bir veriyi elde ettiğimi görmüş oldum. Artık dinsel konuların taşradaki gündelik hayatın içinde de yer bulmasına dair dikkatim bir kelime (friday) ile artmış oldu.

Buraya kadar verdiğim örnekler İngilizce üstünden verdiğim örneklerdi. Türkçe aksanlara da alışmak da hemen gerçekleşmedi. Sonrasında her Somalili katılımcının hangi kelimeleri nasıl söylediğine dair kafamda bir sözlük oluştu. Başka bir katılımcıya hangi günler pazara gittiğini sordum. O da, “Pazar, Cuma” dedi. Kütahya’da her mahallenin haftanın belirli günlerinde pazarı oluyor. Pazar Türkçe’de hem meyve sebze satılan/alınan yer hem de haftanın bir günü anlamına geldiği için önce bu günlerden hangisinde pazara gittiğini anlamaya çalışıyorum. Sonra iki gün pazara gitmediğini; Cuma pazarına gittiğini anlıyorum. Somalili kadınlar cümle kurmak yerine sadece kelimeleri söylüyorlar. Onlardan cümle kurmak görevi bana kalıyor.

Sahada Somalili kadınlar bir kelimeyi bilmiyor ya da telaffuzunu anlayamıyorsa ben onu farklı bir kelime ile anlatıyorum ya da daha tane tane bazen heceleyerek söylüyorum. Şöyle örneklendirebilirim:

“B: Mogadishu’da doğdun. Kaç yaşına kadar orada yaşadın?”

S3: Anlamadım kaç?

B: . Mogadishu’da kaç ya-şı-na ka-dar ya-şa-dın?

S3: 20 falan, 21 sene.”

Ancak ben karşı tarafı anlayamadığımda karşı taraf ısrarla aynı kelimeyi söylüyor.

Bu yüzden bir kısır döngüden çıkmak zaman alıyor.

“ES5: Kiraaaa üç yüz yetmiş beş lira

B: Burası peki?

ES5: Burası artı(+) yüz elli lira.

B: Efendim?

ES5: Artı (+) yüz elli lira.

B: Artı yüz elli lira. Yani buradaki kiranız beş yüze mi yakın?

ES5: Burası mı burası artı yüz elli.

B: ALTI yüz elli lira.”

En nihayetinde Somalililerle anlaşmak için enerjimin tamamını verdim. Bunun karşılığında çokça veri ile sahamı tamamladım. S-Saha Günlüklerimde “Dil sorunu anlaşmayı ciddi derecede zorlaştırıyor. Derinlemesine cevaplar almak güçleşiyor. Yine de Türkçe bilenlerle Türkçe, diğerleri ile İngilizce anlaşabiliyorum.” (S-Saha Günlüklerim) yazmıştım.

3.3. TAŞRADA MÜLTECİ OLMAYI ETKİLEYEN ETMENLER: TÜRKİYE’DE MÜLTECİ OLMAK

3.3.1. İstihdam Sorunu / Çalışma İzni

Bir şeyi anlatmak için öncesinde onun anlaşılmasını sağlamak için zemin oluşturmak gerekiyor. Tezimi bu anlatım sırasıyla kurguladım. Saha verilerinde tezin ana konusu olan taşrada mülteci kadın olma mevzusunu da bu şekilde açıklayacağım. Bu nedenle ilk başlığım “Türkiye’de mülteci olmak”. Çünkü mülteciliği hukuksal boyutu hem merkezde hem de taşrada bütün mülteciler için bağlayıcıydı. Zorunlu göç konusuna uzak olan kişiler için kısa bir hatırlatma yaparak başlamak isterim. Uluslararası koruma kapsamında bulunan kişiler Türkiye vatandaşlığına sahip değil, bu şartlar altında vatandaşlığa geçme hakları bulunmuyor. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi İl Müdürlükleri üstünden Somalililere geçici kimlik belgesi veriyor ve Somalililer bu kimliği her altı ayda bir yeniletmekle yükümlü bulunuyorlar. Çalışma ve seyahat iznine dair temel sıkıntılar bu noktadan başlıyor. Ancak vatandaşlığa dair bir tartışma yürütmek burada anlamlı değil, çünkü var olmayan bir şeyden bahsedilmiş olur. Dolayısıyla var olan durumdan; Somalililerin geçici kimlik üstünden sahip oldukları avantaj ya da dezavantajlardan bahsedeceğim.

Çalışma sorunu/izni bu bağlayıcılıktan biriydi ki mültecilerin çalışması izninin olup olmamasından öte bir konu da Türkiye’nin istihdam sorunuydu. Türkiyelilerin de iş bulmadığı bir piyasa mültecilerin iş bulması daha zorlu oluyordu. Taşrada iş sahasının merkeze göre daha küçük olması, mülteciliğin hukuksal boyutunun taşradaki gündelik hayata nasıl etki ettiğini de gösteriyordu. Ekosistemden E19 bir sivil toplum kuruluşu yetkilisi ve bu konuda önemli bir tespitte buluyor.

“E19: Mesela halk eğitimin kursları var onlar bile size bir temin edemiyor ki.

Biliyorsunuz kendi yerli halkımız da İş-kura müracaat ediyor. İş-kur bunu kursa

çağırıyor. Kurs süresinde sigortalı yapıyor. Biraz da maaşının üçte birini harçlık veriyor. Sonra yine bu insanın işi yok. Bu sadece bizim mültecilerle ilgili yaşadığımız bir sorun değil ki. İstihdam bu ülkenin kendi problemi de aynı zamanda.”

İstihdam sorununu hem merkez hem de taşra için sorun teşkil ediyor. Ancak yine de taşranın iş imkânlarının merkeze göre çok az olduğu bir gerçeklik. Bir şekilde iş bulabilen mültecilerin çalışıp çalışamayacağı ise bazı izinlere bağlıdır. Sahaya katılımcı olan Somalili mülteciler çalışma izinleri olmadığında da hemfikirlerdi. Ancak Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik Madde 6’da şöyle diyor:

“MADDE 6- (1) Başvuru sahibi ile şartlı mülteci yetkili makamlardan alacakları başvurusunu veya statülerini gösteren kimlik belgeleri ile çalışma iznine başvurabilirler.”

Somalililerin, hepsi uluslararası koruma kapsamında bulunuyor ama hepsi şartlı mülteci statüsünde değil. S1 şartlı mülteci statüsünde, S3 uluslararası koruma kapsamında bulunuyor. Sığınmacı ya da şartlı mülteci olarak bir tanımlaması yok. Fakat S1’de S3 gibi çalışma izni olmadığından bahsetti.

“B: Bunun için (Çalışmak için) izin almaya çalıştın mı?

S3: Hayır yani, Birleşmiş Millitleri hukuk yok. İzin bilgisi yok... Hayır göç idaresi istemiyorsun. Hepsi mülteciler, hepsi mülteciler hukuk yok. Çalış hukuk yok.”

... B: Sordun ve hayır dediler sana. Net?

S3: Net. İngilizce no, İsviç naysn.”

S3 gibi S7’de aynı şeyi söyledi.

“S7: (S7 Türkçe) yabancı olmaz. Bir de kimliklerimize çalışma yasağı var.”

Sahaya katılan bütün Somalililer izin haklarının olmadığını, alamadıklarını anlattı. Ancak belirtmeliyim ki Somalili mültecilerle yaptığım derinlemesine mülakatlarda statülerine dair soru soruyordum ama kimliklerinde tam olarak ne yazdığını sadece kendileri biliyor.

ES5 de kendisi ve annesi S9 için şartlı mülteci değil; sığınmacı olduklarını belirtti.

“ES5: Sığınmacıyız. Çünkü kimliğimiz öyle bir şey yazmıyor.”

Somalililer’den şartlı mülteci olanlar konusunda da şöyle dedi:

“ES5: Somalililer var. Çoğu şartlı mülteci .

B: E siz neden değilsiniz?

ES5: Bazı aileler var. Birkaç aile yazmıyor.

B: İşte neden?

ES5: İşte öyle denk oldu diyorlar. Çok sıkıntı bir şey değil.”

Her ne kadar çalışma izni teorisi ve pratiği arasında sahadan aldığım verilere göre fark bulunsa da Somalili kadınlar iş konusunda daha somut tecrübelerini paylaştılar. Onlar için çalışma izninden daha da önemlisi çalışmalarının karşılığında ücretlerini alamıyor olmalarıydı.

“SY16: ...Zaten çalış başlamış izin verdiler, sen patron veriyor mu bara önemli bu...İş –kur için bu sigorta için bu anladın mı? Ama biz sigorta istemiyoruz. Biz bara istiyoruz anladın mı? Yoksa sigorta para önemli değil.”

Somalili kadınlar kendileri, kocaları ya da akrabalarının iş deneyimlerinde ortak bir sonuç vardı. Çalışıp karşılığında ücretlerinin ödenmediğinden bahsediyorlardı.

“SY17: Evet. Burda geldim kuaförde çalıştım çıktım yani. Şey de anlaşıyoruz yani. Bara. Yani nasıl vericekler bizim maaş. Anlaşıyoruz.

B: Peki maaşını (ücret) vermeyen oldu mu?

SY17: Evet vermeyen olmuş yani. Ankara öyle bir şeyler yaşadık. Benim abi var.

Abi burada nefret etmiş, gitmiş yani. Ben çalışıyorum ve vermiyorlar benim bara

diyor. Yani kaç kere oldu bir kere diil. Üç kere dört kere yaşadık öyle bir şey yani.

Ve bizim şikayet etmiyoruz yani.

B: Şikayet yok?

SY17: Şikayetten korkuyoruz korkuyorduk yani. Ne zaman ben çalışıcam ya benim bara vermiyor. Gidicem şika (şikayet) edicem yani.”

S3 şu anda çalışmıyor ama 2012 yılında çini tabak çizimi yaparak çalışmak istemiş. İşvereni çalışmasına rağmen ücretini ödememiş.

“S3: Evde geldim sonra polis söylicam hukuk yok yabancılar...Ben gördüm vallahi adını unutmadım o adam biliyorum. Ben yürüyor 2014-2015 falan. Sevgili Yolu biliyorsun? Ben gördüm. O, unutmadım. Ben gördüm gördüm unutmadım ama hukuk yok. 3 hafta orada çalışıyor benim bara vermedi.”

S3 28, S11 28, SY16 23, SY17 38 yaşında ve çalışmak istiyor. S2 40 yaşında ve pazarda çalışıyor. Diğer kadınlar çalışmıyor ve çeşitli nedenlerle çalışmak istemiyor. Bu nedenleri saha notlarımdan aktarabilirim. Yine saha notlarımda şöyle yazmıştım: “Öncelikle kadınların genellikle ilkokul çağında çocukları var ve çocuk sayısı da ikiden fazla. Bu nedenle kadınlar çocukları bırakacak bir yere ihtiyaç duyuyorlar. İş saatlerinin çocukları okul saatleri ile uyumlu olması gerekiyor. İkincisi kadınlar daha önce, özellikle Somali’den gelenler tarım sektöründe çalışmış ve bu şekildeki ağır işlere dönmeyi istemiyorlar. Ayrıca mültecilerin bir kısmının sağlık sorunları var ve yaşlılar. Bu nedenle çalışmaya istekli değiller. Hukuksal olarak mülteci kadınların çalışma izinleri olsa bile, kaç kişi bu izni almanın zahmetine katlanıp çalışır ve iş bulabilir.” Somalili kadınlarından çalışmak isteyip ücretlerini alamadıkları için çalışmayanlar var. Ancak onlardan daha fazla sayıda hastalık, yaşlılık gibi nedenler çalışmak istemeyenler bulunuyor:

“S4: Biz burada mülteciyiz. Çalışmayan bir insanız ya yaşlı, ya hasta çalışamayacak durumda ya da çocuktur bizim genelimiz.”

“B: Burada çalışmak istiyor musun? Kütahya’da Suudi Arabistan’da da çalışmamışsın ya.

S7-Ç9: Annem çalışamaz çünkü dizinde bir problem var. B12 vitamini kaybı var. Geçenlerde mutfak yanacaktı ocağı açık unuttu.”

“S9-ES5: Ben çalışmıyorum diyor. Zaten sağlık durumum iyi değil.”

Bu haneden S9’un oğlu ES5 bir sivil toplum kuruluşunda maaşlı olarak çalışıyor. Diğer yandan çalışmaya istekli olanlar Türkçe’yi çok iyi konuşamıyorlar. Bu durum kendilerini iş için yetersiz bulmalarına neden oluyor ve onları edilgen bir pozisyonda bırakıyor.

“B: Burada bir iş bulabildin mi?

S11: Hayır. (Türkçe) but لازم, öğrengesin Turkish.”

3.3.2. Seyahat İzni

Sahaya katılımcı olan Somalili mülteciler Kütahya’ya yerleştirildiklerinden dolayı farklı şehirlerde yaşamının engellenmesi ve güvenlik gerekçeleriyle şehirlerarası seyahat etmek isteklerinde İl Göç İdaresi’nden izin almak zorundalar. Ancak 2018 öncesinde seyahat için izin almak çok sıkı bir kural değilmiş. S12’nin torunu çeviriye yardım ederken kendisi de seyahat izni konusunda deneyimini aktardı.

“Ç8: Kısıtlama hissediyoruz ya biraz. Şimdi de yeni şey geldi. Başka şehre giderken izin almak zorundasın.

B: Daha önceden de vardı. Yok muydu?

Ç8: Önceden yoktu ya, kafana göre gidebiliyordun. Şimdi mesela belirli bir gün. 5 gün ya da bir hafta içinde gel diyorlar.”

S8 Ankara’daki akrabalarının yanına seyahat izni almadan gidebilmiş. SY17’de izin konusunda yine 2018 öncesinde bir seyahat deneyiminden bahsetti.

“SY17: İzin almadım o Marmaris’e gittikten ama jandırma beni dışarıda tutmuşlar yani. Otibis indirdiler beni. İzin nerde, benim pasaport almadım. Çıktım, ondan sonra izin nerede dediler beni. Kaçak mı gidiyorsun? Ben niye gideyim ki yani ondan sonra geri git dediler beni Kütahya’ya. Ben geri gelmedim. Ben biraz cesaret var ben de. Kestim yolsa bir tane adam orada polis şeyde çalışıyor. Niye seni indirdiler dedi bana. Öyle bir şey yapmışlar. Ondan sonra orada ne dedi bana adam, Türk zaten o bana dedi. Seni görmesinler bu yol devam et, taksi tut, Marmaris gir dedi bana. Benim arkadaş beraber öyle bir şey yaptık. O pulis, jandırma bizi görmediler. Kestik yani, hemen girdik. Allah’tan taksi geldi bize.

B: Peki diğer şehirlere giderken?

SY17: Diğer şehirler bazen alıyorum bazen almıyorum. Ama bir şey olmuyor yani.

Eskişehir mesela gidiyorum almıyorum. 1 saat yani.”

ES5 de seyahat izni almanın eskiden daha kolay olduğunu anlattı.

“ES5: Çok rahattı. Ne son, abartmıyayım son 1 sene önce çok rahattık. Değişti yani

B: Ne oldu da değişti?

ES5: Bilmiyorum. Önce Suriyelilere sonra hepsi, bütün mültecilere.”

Seyahat izni aslında en çok Somalili kadınların yetişkin çocuklarının ve Somalili genç kadınların almak istediği bir izin. Çünkü taşranın sıkıcılığını hissediyorlar ve seyahat ederek tekrar Kütahya’ya döndüklerinde taşrada yaşamaya enerjilerinin olmasına çabalyorlar. Ancak ES5 artık seyahat izinlerinin kolayca alınamadığından bahsetti:

“B: Mesela izin almadan da gidip gelenler olabiliyordu değil mi?

ES5: Olabiliyordu çünkü zaten kontrol yoktu. Şey yoktu.

B: Yoktu. Şimdi var mı kontrol?

ES5: Var. Direk dosyan kapanır yani... Mesela İstanbul'a ya da bir yere gezmek için çıkmak istiyorum. Çıkamıyorum. İzin almak gerekiyor. İzin gidersen de izin kapalı oluyor. Çoğu zamanda kapalı oluyor.

B: Nasıl kapalı oluyor?

ES5: Şey diyorlar güvenlik nedeniyle izinler kapalı. Mesela altı-yedi aydır Kütahya'dan çıkamadım. İnsan yani şey oluyor biraz."

Burada Türkiye'de mülteci olmanın artık taşrada da daha sıkı bir kontrole tabii olduğunu görüyoruz. Çalışma izni ve seyahat kısıtlaması mültecilerin gündelik hayatlarını etkileyen durumlardan biri. Yine geçici kimlik belgelerinin bulunması ama bunun pasaport gibi geçerli bir kimlik belgesi olmaması nedeniyle yaşadıkları sıkıntı var. Bunlar sadece Kütahya'da yaşayan Somalililerin değil; Türkiye'deki uluslararası koruma kapsamında olan kişilerin de hayatlarını etkileyen durumlardı. Bu başlıkta taşranın, mülteciler için olumsuz durumuna etkisini de anlatmış oldum. Şimdi de yine taşra ekseninde, uluslararası koruma kapsamında olanlar için iki olumlu durumdan bahsedebilirim.

3.3.3. Eğitim İmkânlarından Faydalanma

Kütahya'da yaşayan Somalili kadınların çocuklarının hepsi okula gidiyor. Bir taşra artısı olarak okullar evlere yürüme mesafesinde bulunuyor. Hatta mesafe o kadar yakın ki çocuklar öğle yemeğine eve gelebiliyor. Çocuklar ilkokul, ortaokul, lise ve üniversiteye kadar çeşitli eğitim seviyelerinde bulunuyor. Otizimli bir çocuk da özel eğitime gidiyor. Eğitim hizmetlerinden faydalanmak mülteciler için ücretsiz. Somalili kadınlar geçim sıkıntısından bahsetse de çocuklar çalışmak zorunda kalmıyor ve hepsi okuluna devam ediyor. Okula başlamadan önce de Halk Eğitim Merkezi'nde 3 aydan 2 yıla kadar Türkçe kursuna devam etmişler. Bu nedenle çocukların Türkçesi çok iyi. Hatta Somalili kadınların Türkçeyi tam olarak öğrenememe nedenlerinde biri de ihtiyaç

duyduklarında çocuklarını kendilerine tercümanlık yapması denilebilir. İlkokul seviyesindeki çocuklar eve yakın olan okullara giderken, ortaokul ve lise için genelde İmam Hatip Lisesi ya da meslek liseleri tercih edilmiş. Açık öğretimden liseye devam eden öğrenci de olmuş ve örgün eğitimde üniversitede okumaya devam ediyor. Somalili kadınlar çocuklarının okula gidebiliyor olmasından oldukça memnun. S7 ile olan diyalog şöyleydi.

“B: Kütahya’da olmanın iyi tarafı ne? Yani hoşuna giden bir şey var mı? Ankara’da da kalmışsın.

S7-Ç9: Nasıl desem. En iyi zaman çocuklarımın ilk, okula gidişi diyor.

S7: Elhamdülillah.”

Ekosistemde çocukların öğretmenleri ile de görüştim. Bunu taşrada çocukların eğitime ulaşmalarının Somalili kadınların gündelik hayatlarına etkisini görmek hem de ekosistemin Somalililer için görüşlerini öğrenmek amacıyla gerçekleştirdim. S1, Kütahya’da kötü insanlarla karşılaşmadığını ama kötü öğretmenle karşılaştığından bahsetti.

“S1- SY17: Yani diyor S1, ben Kütahya’da bir şey kötü görmedim insanlar ama öğretmenler gördüm ben diyor.”

S1’in çocukların öğretmenin davranışlarından memnun kalmadığı için okul değişimi yaptı. Bu süreçte derinlemesine mülakatlar devam ettiği için durumdan haberdardım. Okul değişiminde sorun yaşamadı. Çocuklarının öğretmeni E16 ile de görüştim.

“E16: Bu şekilde yani çok fazla da bilgim yok ama anne toplantı zamanında gelemediyse hemen sonrasında ya da öncesinde yapacağımız öncesinde mutlaka gelmiştir. Mazeretini beyan etmiştir. Katılamayacağını hep her seferinde öğretmenim biraz daha fazla ilgileniverin, biraz daha fazla ilgileniverin. Ben çok ilgileniyorum falan dedi ama yani onun söylediği gibi çok ilgilense çocuğun iyi

olması lazım ama o zaman çocukta bir tembellik var. Verdiğim ödevleri de yapmıyor. Bazen unuttum diyor. Bazen sürekli mazeret buluyor.”

E16 aynı zamanda S12’nin torunlarının da ilkokul öğretmeni çıktı. Bu taşrada olmanın getirdiği bir farktı. Çünkü taşrada tanıdık biriyle karşılaşmak, bağlantı noktaları bulmak çok hızlı olur. Bahsedilen öğrenciler artık liseye gidiyor. Ancak her iki aileden Somalili öğrencilerin annelerinin okula beslenmelerini düzenli ve özenli olarak hazırladığından bahsetti. Ayrıca öğrencilerini çok temiz bulduğunu anlattı. Çünkü kıyafetleri yumuşatıcı kokuyormuş.

Ekosistem Somalili kadınları hep uyumlu ve kanaatkar olarak görüyor, “sorun çıkarmadıklarından” bahsediyor. E16’da Somalili öğrencilerinin uyumlu olduğunu özellikle Iraklı öğrencilerinin savaş ortasından kalmaları nedeniyle şiddete yatkın olabileceğinden bahsetti. Şöyle devam etti:

“E16: Şey ben Iraklılara yani bir türlü sınıf uyumunu öğretemedim. Kavgaları çok, şiddetleri çok ama ben Somalililerden hiç görmedim.”

S15’in çocukları için de öğretmenlerinden E17 ve E18’in görüşü ise S15’in maddi imkânlarının iyi olduğu görüşündeydi. Bunu çocukların beslenme için getirdikleri gıdalardan ve harçlıklarından yola çıkarak söyledikleri ifade ettiler. Görüştüğüm öğretmenlerden hiçbiri öğrencilerin ailelerinin evine gitmemiş. Somalili anneler ile sadece veli toplantısında karşılaşmışlar. Hem hanenin maddi durumu hem de temizlikle ilgili görüşlerini Somalili öğrencileri üzerinden bildirdiler. Bense hepsinin evine gitmiştim ancak öğretmenlere bundan bahsetmedim. Bir araştırmacı olarak tezin sahasından iz bırakmadan ayrılmayı amaçladım.

3.3.4. Sağlık İmkânlarından Faydalanma

Somalili mültecilerin uluslararası koruma kapsamında olmaları eğitim gibi sağlık hizmetlerinden de ücretsiz yararlanmasını sağlıyordu. Yine küçük bir kent olan

Kütahya’da Somalili mültecilerin oturduğu mahalle ile hastaneler, yürüme mesafesi ya da tek otobüs ile ulaşılabilir konumda bulunuyor. Ekosistemden doktor E9’da muayene için “E9: Sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin verdiği geçici kimlik kartları var. Onlar yeterli.” dedi. Somalili kadınların genelde kolesterol, tansiyon, diyabet, guatr, kadın hastalıkları ve ortopedik rahatsızlıkları bulunuyor. Doktorların kendileri ile oldukça ilgilendiğini anlattılar. Doktora giderken kadınların yanında çocukları ya da tercüme yapabilecek bir başka Somalili bulunuyor. Ancak uzman doktor yerine aile sağlığı merkezine gittiklerinde (E9 gibi aile hekimlere) kendileri tek başlarına da gidebiliyor.

Sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması Kütahya’daki Somalililer için oldukça önemli. Çünkü hasta, yaşlı ve çocuklar yoğunlukta. Ayrıca S12 gibi kendisi hasta olduğu için ya da S14 gibi çocuğu hasta olduğu için göç kararı alan Somalili kadınlar var. S12, 55 yaşında ve Türkiye’ye kalp hastalığı nedeniyle göç ettiğini anlatmıştı. Kalp ameliyatı olmuş ve iyileşmişti. S14 de 18 yaşında, kocası Somali’de üniversite öğrenciymiş. Türkiye’ye bebeğinin sağlık sorunu nedeniyle göç ettiğini anlattı. Geleli henüz 1 yıl kadar olduğu için tedavi devam ediyor. Katılımcı olarak sahaya dahil etmediğim, biri iki hafta önce sağlık sorunları nedeniyle Kütahya’ya gelen Somalili kadınlarla da karşılaştım. Bu kadınların mülteci olarak göç etmelerinin nedeninin sağlık sorunları olup olmadığı benim ilgi alanımın dışında olduğu kadar bunu araştırma yetkim de bulunmuyor. Fakat Somalili kadınlardan bu durumun nedenini öğrenemeyince ekosistemi biraz esnetip Ankara Türk Kızılayı’ndan bir yetkiliye bu durumun nedenin ne olabileceğini sordum.

“E6: Şimdi Somali’de şöyle bir şey yok. Somalide Türkiye’nin bir hastanesi var. En gelişmiş hastane zaten Türkiye’nin. Ama Türkiyeli doktorlar ve Somalili doktorlar. Çok uzmanlık alanı yok. Spesifik vakaları. Çok spesifik vakaları Türkiye’nin anlaşması gereği bir kota var. Türkiye karşılıyordur. Yani diyor ki bana: sen eğer bu şeyi hastayı gönderirsen ben diyor şeyini karşılarım.”

Kütahya ile olan araştırmacı bağım, hastanelerdeki sağlık hizmetinin nasıl olduğunu da bilmemi sağlıyor. ES5 annesi S9’u doktora götürmüş ve doktorun annesi ile çok iyi ilgilendiğini anlattı. SY16’da gittiği bir doktordan şöyle bahsetti. O doktoru ben de tanıyorum. Yine öğretmenler de olduğu gibi doktorda da tanıdık birine rastlamak bir taşra özelliği olarak karşıma çıktı. Tam olarak SY16’nın anlattığı gibi doktordu:

“SY16: Asabi hop hooooov! (Gülüyor) Valla kim dışarıda var o her şey anlıyor. Bu özel problem hövvvv, kapıyı açıyor. Duuuttı. Estağfirullah. Sevmiyorum... Ama iyi doktor... Meselan problem çıkıyor ya, sen yavaş yavaş konuşuyorsun o herkes biliyor ne problem var.”

Genç kadınlar, kronik hastalıkları yoksa doktora gitmeyi tercih etmiyorlar. Somalili mültecilerden sağlık hizmetine dair herhangi olumsuz bir şey duymadım. Ancak sağlık hizmetlerinin “mültecilere” ücretsiz olması çok ciddi gerilim yaratabilecek konu olarak görüyorum. Sağlık sistemi üstündeki yük arttıkça aksaklıklar daha dramatik hale gelebilir. ES1’in yaşadığı bir olay da bunu destekliyor:

“E1: Benim de anneannem yaz tatilinde geldi. Hastane şey yaptık, sıra aldık. O yürüyemiyor artık, biz şey yapıyoruz. Ben doktora sordum. Doktora beklim falan dedim. Doktor böyle dururken oradaki insanlar, (korku ve tepki dolu bir sesle) niye buraya gelip niye sıramı alıyorsun. Her şeyi şeye bağlıyorlar işte benim ülkemde yaşıyorsun. Görmüyor yani, yaşlı kadını görmüyor. Bunu niye sıraya şey yapıyorsun... Başka bir ülkeye gelip hemen hatırlatıyor yani.”

Bölüm Sonucu

Bu bölümde sahada karşılaştığım ancak çözüm bularak sahaya devam edebildiğim sorunlardan bahsettim. Doktora tezi için göç çalışmanın sınırlarını belirtip veri olarak katılımcıların ifadelerini esas aldığımı belirttim. Yarı yapılandırılmış, derinlemesine mülakat formuyla gerçekleştirdiğim sahada güven kavramını inşa ettiğim süreçleri

anlattım. Türkçe, İngilizce, Somalilice çeviri ve Arapça çeviri ile gerçekleşen çok dilli bir sahayı anlattım. Çok dilli bir sahanın tezin dilini de etkilediğinden bahsettim. Bunları sahayı etkileyen etmenler olarak sundum.

Bir sonraki bölüm olan “Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya’daki Somalili Kadınlar” başlığa giriş yapmak için Türkiye’de mülteci olmayı sahadan örneklerle açıkladım. Mültecilerin çalışma ve seyahat izni konusundaki sıkıntıları; eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanma konusundaki memnuniyetlerini ayırdım. Ancak burada eğitim ve sağlık hizmetlerinin Türkiye’deki yeterlilik ya da yetersizliklerinden bahsetmediğimi vurgulamalıyım. Bahsettiğim; mültecilerin “var olan” ve kendilerine ücretsiz sunulan imkânlardır. Bu başlık içinde de yine konuların taşra ile bağlantı yollarını keşfetmeye çalıştım.

BÖLÜM 4: BUGÜN: KÜTAHYA’DA SOMALİLİ MÜLTECİ KADIN OLMAK

“S6: Elhamdülilah, çok şükür Ya Rabbi!”

Giriş

Tezin başından itibaren saha verilerini metin içinde kullanmaya çalıştım. Ancak bu bölüm ile saha verilerine daha geniş çaplı yer vereceğim. Somalili mülteci kadınların Kütahya’ya ilk geldikleri zamanlarda kiralık ev bulmada yaşadıkları zorlukları anlatarak bu bölüme başlıyorum. Elbette ki mülteci olarak ev kiralamanın pek çok farklı zorluğu olabilir ama bu tez içinde kiralık ev bulma zorluğunu; taşra ve taşra tutuculuğu üstünden okuyorum. Aynı mahallede yaşamalarına değiniyorum. En çok merak edilen konulardan biri olan geçimlerini nasıl sağladıklarını detaylandırıyorum. Türkçe öğrenme aşamalarını ve Halk Eğitim Merkezi ile ilişkilerini ekosistemleri ile birlikte anlatıyorum.

Gündelik hayat rutinlerinin önemini bilerek taşra sıkıntısı ve taşrada yaşamayı sevmek başlıklarına eğiliyorum. Taşra sıkıntısını nedenlerini açıklığa kavuşturuyor, taşrada yaşamayı sevmeye dair anlatıları maddeler haline getiriyorum. Bütün bu konuları anlatırken tezin yöntem bölümünde teorik alt yapı olarak inşa ettiğim konuları pratiğe çevirmeye çalışıyorum. Dolayısıyla okuyucunun bu bölümü, tezin ilk üç bölümüne referansla okumasını amaçlıyorum. Özellikle taşra sıkıntısı ve taşrada yaşamayı sevmek başlıklarının arka planı hep literatür taramama referansla ilerliyor.

Son olarak aslında taşra, göçün kadınlaşması ve toplumsal cinsiyet merkezli ilerlediğim temel temalarım sahadan gelen verileri şaşkınlık (tepki), yabancı (tanımlama), ayrımcılık (eylem başlangıcı) ve ırkçılık (eylem) olarak grupluyorum. Yöntemdeki Araştırmacı Konumu başlığında bahsettiğim kesişimsellik kavramını da taciz başlığında kullanıyorum.

Bu bölüme kadar, dördüncü bölümü anlamaya olanak sağlayacak bölümler yazmıştım. Bu bölümden sonra da bu bölümü tezin sonucuna götürecek “Dün ve Yarın” başlıklarıyla devam edeceğim. Dün-Bugün-Yarın zamanlaması lineer ama anlatımı bölümler arasında oran sağlamak için farklılaştırdığımı belirtmek isterim.

4.1. KÜTAHYA’DA İLK ZAMANLAR

4.1.1. Kiralık Ev Bulmak

Sahaya katılımcı olan Somalililerin hepsi Kütahya’ya aynı zamanda gelmedi. Bu Kütahya’da yaşam deneyiminde farklılık yaratan bir konuydu. On sene önce Kütahya’ya gelenler Köşk Otel adında, mültecilerin şimdi yaşadığı mahallenin bir üst caddesinde yer alan otelde kalıyorlardı. Somalililer burada topluca yaşamaktaydılar. Ancak herhangi bir mülteci kampında yaşamamışlar. Bu Kütahya’da yaşayan mülteci kadınları kamplarda sınır bölgelerinde yaşayan farklı mülteci gruplardan ayırır. Köşk Otel’den sonra mahallelerde bireysel olarak ev kiralama evresine geçilmiş.

Herkesin, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde bahsettiği fizyolojik ihtiyaçlarından beslenmeyi ve barınmayı sağlaması gerekiyor. Somalililerin Köşk Otel’de bir kaç yıl kalmaları bu temel ihtiyaçların bir süre ötelenmesini sağlamış. M. Aşevi de çoğunun beslenme ihtiyacını karşıladığı için bu sorun çözülmüş. Ancak Köşk Otel’den çıkmak durumunda kaldıklarında barınma konusu zorlu bir aşama olarak karşılarında durmuş. Bu nedenle Kütahya’ya ilk geldiklerinde yaşadıkları en zor şeyin kiralık ev bulmak olduğunu anlattılar. Bu durumda Kütahya’ya ilk gelenler 2008-2010 yeni gelenlere göre 2016-2017’ye göre daha fazla zorluk yaşamış.

Kiralık ev bulmanın neden ilk gelenlerle sonradan gelenler arasında fark yarattığı taşra, göçün kadınlaşması ve araştırmacı konumum üstünden analiz edebilirim. Sondan başlarsam araştırmacı olarak Kütahya’nın on sene önceki halini biliyor olmam burada

avantaj sağlıyor. On sene önce Türkiye’de inşaat sektörü çok hızlı konut yapımı sağlamıyordu. Kütahya’da kiralık ev sayısı çok daha azdı. Mültecilerin ikamet ettiği mahalle merkeze yakın eski evlerden oluşuyordu ve bu evler yüksek kiralara sahipti. İnternet kullanımı yaygın olmadığı için internet siteleri üzerinden ev aramak gibi bir durum söz konusu değildi. Emlakçıya komisyon vermek istemediğinizde mahalleleri gezmeniz gerekiyordu. Ev sahipleri de Kütahyalı olmayan/tanımadıkları kişilere evlerini kiralamakta istekli değillerdi. Ödeme gücünüz olsa bile evi kiralamak için araya bir tanıdık koymanız gerekiyordu. Somalililerin ev bulmakta zorlanma nedenleri ten rengi üstünden ayrımcılık ya da ırkçılığa maruz kalmakla alakalı değil; on yıl önce Kütahya’da ev bulmanın zor olmasından kaynaklı bir gerçeklikti. On yıl önce Kütahya’nın taşra tutuculuğu daha katıydı. Bir analogi olarak öğrencilikle mülteciliği benzer bulduğumdan bahsetmiştim. Burada kiralık ev konusunda da benzer bir durum yaşanmış. ES5 ve annesi S9 ilk gelen Somalililerden yukarıda bahsettiğim nedenlerle ile 3-5 ay kiralık ev aramış, sonunda bulmuşlar.

“ES5: Öğrenciler(e) bile (kiralık ev) vermiyorlardı. Biz o zaman şikayet etmememiz lazım. Yani veriyorlarsa şükretmemiz lazım.”

Ancak 2016 sonrasında Kütahya’da daha çok kiralık ev bulunur hale geldi. Arz fazlası Kütahyalı ev sahiplerini taşra tutuculuğundan sıyrılıp daha pragmatik düşünmeye yönlendirdi. Böylelikle kiralık ev için kirasını “ödeyebilen” birinin mülteci olup olmaması daha az önem taşıdı. S12 üstünden gidersek S12, Kütahya’ya geldiğinde zaten Kütahya’da yaşayan oğlunun evine gelmiş. Sonra da onun vasıtasıyla kendisine bir kiralık ev bulmuş. Torunu Ç8 şöyle anlattı:

“Ç8: Emlakçılar yabancıyı görünce direk vermiyor. Bazıları galiba kaçıyor mu bilmiyor. Güvenemiyor bir şey olması lazım... Senlen birisi olacak... Benim babam da biraz tanındığı için. Arkadaşları ve çevresi olduğu için onun sayesinde

verdiler. Yoksa durduk yere bir anda gelince vermiyorlar öyle kolay kolay güvenemiyorlar size. Bir de işini soruyorlar güvenemiyorlar.”

Sahayı gerçekleştirdiğim süre içinde 4 aile ev taşıdı. Hepsinin de taşındığı evler, eski evlerinden daha iyi şartlara sahipti. Artık kiralık ev bulmanın mülteciler için eskisi kadar sorunlu olmadığı buradan görülüyordu. Göçün kadınlaşmasında da bahsettiğim üzere Somalili mültecilerin hanelerinde genellikle yetişkin erkek bulunmuyor. Hanelerde ikiden fazla çocuk bulunuyor, bu sayısı sekize kadar çıkabiliyor. Ayrıca kirayı paylaşmak için çocuklu hanelerde de 2-3 kişiye kadar ev arkadaşlığı yapılıyor. Bu da o kiralık evde yaşayan nüfusun bir çekirdek ailenin en az iki katı olması demekti. Temelde ırkçı bir düşüncesi yoksa ev sahipleri bu nedenden dolayı da evlerini Somalili mültecilere kiralamakta çekinceli kalıyor. S15, 8 çocuğu olduğu için kiralık ev bulmakta zorlanmış. Şu anda oturdukları evde daha önce bir akrabaları oturuyormuş, ev sahibine 5 kişi olduklarını söyleyerek bu eve taşınabilmişler. Ev sahipleri televizyon tamiri yapan bir esnafmış ve kendilerine karşı hiç ırkçı bir tutum sergilememiş.

ES5 konuları hem kendisi hem de karşı taraf açısından yorumlayabiliyor. Evlerinden taşınmalarının nedenini sorduğumda samimiyetle anlattı. Alt komşuları Iraklıymış, ev kiraya verildikten sonra yaşayan kişi sayısı artmış ve küçük bir evde 10 kişi yaşamaya başlamışlar, çok da kavga oluyormuş. Komşulardan şikayet gelmiş. Bu nedenle ev sahibi bütün kiracılarını çıkarmış. Kiracıların hepsi mülteci. ES5, S9’un oğlu bu süreçte ev sahibini haklı buluyor, onun çok iyi bir ev sahibi olduğunu ama komşularının davranışlarının yanlış olduğunu anlatıyor. Ayrıca kendilerine dair de bir ekleme yapıyor.

“ES5: Bizden önce Somali(liler) kalıyordu, (ev sahibi) çok iyiydi bize. Çok alçak gönüllüydü. Asıl biz yani şey yaptık yani. Bizimkiler biraz eve bakmadılar.”

S4; S9 ve oğlu ES5 ile aynı binada oturuyordu. Binadaki bütün dairelerin sahibi olan ev sahibi bütün kiracıların çıkmasını talep ettiği için o da başka bir eve taşındı.

Nedenini sorduğumda ev sahibinin kiracı olarak yabancı istemediğini ve evin çok pis olduğunu söyledi. Ancak o evde 8 yıldır yaşayan kişi kendisiydi. Her ne kadar S4 ev sahibinin yabancı düşmanlığını öne çıkarsa da ES5'in de açıklaması ve benim de evi görmüş olmam nedeniyle ev sahibinin tavrının ırkçılık olmadığını söyleyebilirim. Hatta bu durumdan olumsuz etkilenen kişi ev sahibi gibi görünüyor. Dolayısıyla burada ev sahiplerinin taşranın, uydu kent olmasına mağduriyet üstünden temas etmesi mülteciler için olumlu bir başlangıç sayılmaz. Bunu sosyal gerilim yaratacak konuların başlangıç aşaması kabul edebiliriz.

Kiralık ev bulmayı yeni gelenler için kolaylaştıran bir başka durum da, ev bulmada ilk gelenlerin onlara ev bulmada yardımcı olmasıydı. Ayrıca yerel halktan da yardım alıyorlardı. Dolayısıyla Türkçe bilmemeleri de bu yardımlaşma sayesinde kiralık ev bulma ve yerleşme açısından sorun oluşturmuyordu. S7, akrabaları sayesinde hemen bir ev bulmuş. Sonrasında da;

“S7-Ç9: Yani Allah’a şükür hani Maltepe’de komşularımız vardı. Yardım ettiler bize çamaşır makinesi getirdiler, kömür getirdiler.

B: Türk mü?

S7-Ç9: Evet. Türk.”

Buraya kadar ilk zamanlarda Kütahya’da Somalili mültecilerin kiralık ev bulmalarının zor ve kolay evrelerini anlattım. Şimdi de neden genellikle aynı mahallede yaşadıkları üstünde duracağım.

4.1.2. Aynı Mahallede Oturmak

Tezin taşrası/Mekânı: Kütahya başlığında M. Mahallesini anlatmıştım. Ek olarak çarşıya yakın olan bu mahallenin sokaklarının araç trafiğine açık olduğunu ama trafiğin yoğun olmadığını söyleyebilirim. Dolayısıyla sokakta oynayan çocuklar görmek, kapı önünde sayıları fazla olmasa oturan kadınlara rastlamak mümkün. Muhafazakar bir

mahalle olmasına rağmen bireysel hayatlara müdahale yoğun gözüküyor. Yine de sokakta bir taşra adeti olarak yaşlı kişiler sizinle iletişime geçebilir. ED2 sokakta bana nereyi aradığımı soran bir yaşlı bir kadın olarak bu adeti devam ettirdi.

Kütahya’da yaşayan Somalililerin çoğu aynı mahallede oturuyor. Çoğu zaman evleri akrabaları ya da tanıdıkları vasıtasıyla buluyorlar. Seneler içinde evlerinden taşınırsalar bile yine aynı mahalle içinde ya da ona komşu mahalleye taşınıyorlar. M. Mahallesinde yoğunlaşmanın temelde dört nedeni buluyor: Birincisi bu mahalle çarşıya yürüme mesafesinde olduğundan ulaşım para vermek zorunda kalmıyorlar İkincisi bu mahalleden bulunan M. Aşevi’nden gıda yardımı alıyorlar. Üçüncüsü Somalili kadınlar aynı mahallede olmak Somalili kadınların kendi aralarında sosyalleşmelerini sağlıyor. Dördüncüsü ise bu mahallede uygun fiyata kiralık ev bulabiliyorlar. Ancak kendi istekleriyle Somalililerin yaşadığı mahalleden uzakta yaşamak isteyen Somalililer de bulunuyor. Bu mahalleden bütçesine göre ev bulamayan Somalililer de var. Dolayısıyla Kütahya’da yaşayan 150 kişilik Somalili nüfusun tamamı burada yaşamıyor. Nüfusun fazla olmaması henüz M. Mahallesinin Somalili mahallesi olarak anılması noktasına gelmemiş. Castles ve Miller’in tespiti olan “Etnik gruplar kendilerine ait bir mahalle oluştururlar. Bu mahalleler genellikle yerel halk tarafından bölgelerinin ele geçirilmesi olarak algılanır. Yerel halk göçmen grupların kültürlerini gerici, ilkel bulabilir” (2008: 53) aşaması Kütahya’daki Somalililer için henüz geçerli değil.

Somalili kadınlardan S3 daha önce Somalili nüfusun az olduğu mahallelerde de yaşamış ve M. Mahallesinde Somalililerle komşu olmayı seviyor. S11, Somalililer ile aynı mahallede oturmaktan sosyalleşme sağladığı için memnun ama Türkçesini geliştirememesine neden olduğunu düşündüğü için memnun değil. S15 ise; bir diğer Somalili kadının ailesi ve kendisi hakkında dedikodu yapması, otizmli çocuğu ile dalga geçmesi nedenleri ile Somalili bazı kadınlarla kūs olduklarını anlattı. S15, M. Mahallesinden uzaklaşmak istiyor ama uygun ev bulamadığı için mecburen Somalililere

yakın olarak yaşamaya devam ettiğinden söz etti. S9 ve oğlu ES5'in saha esnasında evlerini taşıdıklarından bahsetmiştim. Aynı apartmanda oturdukları Somalililer'den ayrılıp “yürüme mesafesinde” olan başka bir eve ve mahalleye geçtiler. S9 Somalili kadınlara daha yakın olmak isterken oğlu ES5 biraz uzakta kalarak birbirlerini özlemenin daha iyi olduğunu söylüyor. Dolayısıyla aynı mahallede yaşayanlardan memnun olan olduğu kadar olmayanlar da var. Fakat her halükarda Somalili mülteci kadınların kendi aralarındaki iletişim ağları çok kuvvetli. Aynı mahallede ya da farklı mahallede yaşasa da bütün Somalililer onlarla ilgili bir saha çalışması yaptığımdan hemen haberdar olmuştu.

Tezimin örneklemini açıklarken örneklem grubumun özellikle “siyah” mülteci kadınlar olmadığını anlatmıştım. Somalili kadınların Kütahya'daki yaşam deneyimlerinin uzun olması, “şaşkınlık, yabancılık, ayrımcılık, ırkçılık” konularına sahadan tematik konu olarak getirdi.

Bir başlık olarak bu konulardan bahsedeceğim. Ancak burada kısaca değinirsem ırkçılık bir anda başlamıyor. Benim tespitime göre şaşkınlık, yabancılık ve ayrımcılıktan sonra geliyor. Irkçılık gündelik hayatın çok içinden, çok sıradan kanallardan ilerlerse de sistematik hale geliyor. Kütahya'da Somalililerin yıllardır varlıklarını sürdürmesi ilk zamanlara göre nispeten daha kolay ev bulmalarını sağlıyordu, bunu onlardan teyit ederek söyleyebiliyorum. Buna rağmen ev bulamayanların ırkçılık evrelerine takılmış olup olmadığını anlamak için ekosisteme detaylıca sordum.

Bahsettiğim gibi saha esnasında ev taşıyan Somalililer kolayca kiralık ev bulabildi. Ancak S2 ise S. Kent Mahallesinde oturuyor. Burası merkeze otobüsle yaklaşık 40 dakikayı alacak mesafede uzaklığa sahip ve Kütahya için oldukça uzak sayılır. S2, M. Mahallesine taşınmak istiyor ama kirası uygun ev bulamadığını anlattı. S2, merkezde ev bulmaya en çok ihtiyacı olan, 2 engelli çocuğu olan ve pazarda çalışan ve saha

boyunca kiralık ev arayan bir kadındı. İşvereni pazarcı E8 ise bu durumun uygun fiyata kiralık evden ziyade ten rengiyle alakalı olduğunu düşünüyor.

“E8: En yakın arkadaşım bile (ev) veemedi. Çarşıda vaadı. Dükkana yakın.

B: Kirasını düzenli verse bile mi vermiyor evi?

E8: Bilmedikleri için veemiyolar işte. Ben dedim ben kefilim, benim yanımda çalışıyo dedim başkasına veemiş damat dedi, E8 dedi.

B: Ödemez falan diye mi?

E8: Ya ondan ya esmer.

(Pazar sesleri, hepsini oynuyoz, E8 abee)

E8: Renk koyu olunca. Şeyle falan buluyo da bunlara şey, koyu olunca.”

Evlerden de betimleyici olarak bahsedip diğer başlıkla devam edeceğim. Evlerin fotoğraflarını çekmedim. Ama olabildiğince detaylı olarak betimlemeye çalışıyorum. Özneleri daha iyi görmek için mekânları anlatmanın faydasına inanıyorum. Böylelikle derinlemesine mülakatlarda anlatılanlar ile gördüğüm evler bir sentez oluşturuyor. Elbette ki her mültecinin evi aynı değil. Ama genel tasviri şöyle yapmak isterim. Evin dış kapısının önünde çok sayıda ayakkabı oluyor. Düzensiz şekilde çıkarılmış, çoğu çocukların. Eve ayakkabılar çıkarılarak giriliyor. Yerler çeşitli desende ve uzunlukta halılarla tamamen kaplı oluyor. Bu zeminin laminant parke olmadığı evler için zemini kapatma ve yalıtım ihtiyacından dolayı olabilir. Dar gelirli hanelerin ısınma yöntemlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Genellikle salonlar geniş, 2-4 tane kanepeler ve bir televizyon sığmış durumda oluyor. Kanepelerin arasında boşluk bırakmıyorlar. Bunu da yine alt sınıf haneler üstünden bir okumayla yorumluyorum. Bu kanepeleri yatak olarak da kullandıklarından daha fazla kişiye yatacak alan sağlamak için sıkışık da görünse odaya bir kanepeler daha ekliyorlar. Televizyon genelde açık oluyor. Arapça haber kanalı izleniyor. Bazen evde Somalili kadınlar ve çocukları haricinde, Suudi Arabistan’dan, Somali’den gelen misafirleri de bulunuyor. Ben eve kabul edilmiş yeni

bir göz olurken ve beni de sokaktan beri izleyen gözlerle mültecilerin evine giriyorum. Görüşme boyunca da izlemeye ve çoklu gözlerle izlenmeye devam ediyorum.

4.2. NASIL GEÇİNİYORLAR?

Araştırmacı Konumu başlığında “Sınıf” konusundan bahsederken “yardımla ilişkilenme devletler düzeyinden başlayarak tabana doğru iniyor” demiştim. Bu başlıkta işte bu sosyal yardımların devletler üstünden taban nasıl indiğini ve nasıl hakim bir anlayış olarak Somalili kadınların hayatlarına ve zihinlerine sirayet ettiğini göstermeyi amaçlıyorum. Öncelikle, yardımları resmi kanallardan, aileden, sivil toplum kuruluşlarından gelenler olarak ayırıyorum.

4.2.1. Resmi Kanallardan Gelen Yardımlar

Tezimin konusu uluslararası koruma kapsamındaki kişiler olduğu için yardım konusunu da buradan ilerletiyorum. Uluslararası koruma kapsamında olanlar Kızılay Kart ile aylık kişi başı 120 TL yardım alabiliyorlar. Bu yardım Avrupa Birliği’nin finanse ettiği ve Türk Kızılay’ı vasıtasıyla dağıtımı gerçekleşen, bankamatik kartıyla çekilebilen nakdi bir yardımdır. Çocuklu hanelerin maddi durumlarının tek bir kişinin yaşam giderlerine göre daha fazla olacağı düşünülür. Ancak S3 tek kişi ve aylık 120 TL alabiliyor. Beraber yaşadığı S1 ve üç çocuğu toplamda 480 TL yardım alabiliyor. 4 kişinin toplamından oluşan bu para kiralarnı karşılamalarını ya da kiraya destek olmayı sağlarken yalnız bir kadın olan S1’in hayatına 120 TL neredeyse hiç etki etmiyor. Buradan konuyu göçün kadınlaşması üstünden de ele alırsam yalnız bir kadın olarak göç etmek maddi manevi kesif bir yalnızlıkla mücadeleyi de içeriyor diyebilirim.

Kızılay kart ile yapılan yardım resmi ve sistematığı olan bir yardım türü. Bunun yanı sıra yine devlet kurumlarından mültecilerin yardım talepleri bulunuyor. Saha

Analiz Günlüklerim SAG 5'te Müftülükte yaptığım, ses kaydı alamadığım görüşmeler sonrasında “Herhangi bir kuruma yardım başvurusunda birey olmaktan ziyade çocuğun olması önemli” (Saha Analiz Günlüklerim SAG 5) diye yazmıştım. Müftülükten yetkili kişi E9 kendilerinden dini değil; hep maddi temelli talepler olduğundan bahsetmişti. Valilik Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı kömür yardımı, Belediye sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü odun yardımı yapıyor. Bu nedenle mültecilerin evleri doğal gazlı olsa da baca da açık ve sobaları da var.

E7 de Halk Eğitim Merkezi'nde mülteci öğrencilerin neye ihtiyacı olduğunu öğrenip “gidiyoruz evine şöyle bir bakıyoruz” diyerek kurumun müdürünün iştiraki ile yardım yaptıklarını anlattı. Ancak bu yardımlar biri iki defaya mahsus olmak üzere, akut ihtiyaçları karşılamak için yapılıyormuş. Burada neyin yardım konusu olacağı da yine talep etme ile alakalı oluyor.

4.2.2. Aileden Gelen Yardımlar

Sosyal yardımlar konusuna girmeden katılımcım olan Somalili kadınların kendi imkânları ile geçinenlerin kayaklarını anlatayım. Kütahya'daki bu sahaya katılımcım olan 17 kadının 2 tanesinin kocası yanında, 3 tanesinin kocası da farklı ülkelerden onlara aylık para gönderiyor. S1'in kocası Cibuti'de bilgisayar mühendisi olarak; S13'ün kocası Yemen'de otobüs şoförü olarak; S15'in kocası da Somali'de inşaatta kepçe operatörü olarak çalışıyor ve Kütahya'daki ailelerine aylık para gönderiyor. SY16'nın kocası Kütahya'da bir ekmek fırınında çalışıyor. S9'un oğlu ES5 bir sivil toplum kuruluşunda Arapça tercümanlık yapıyor. SY17, kedisi çalışıp çalışmadığı zamanlarda buradan biriktirdikleri harcıyor ve Belçika'daki ablasından aylık yardım alıyor. Yine S7 Kanada'daki ve S15 de Amerika'daki kardeşinden yardım alıyor. Diğerleri de Somali'de ya da diğer ülkelerde yaşayan aile fertlerinden düzenli olmasa da yardım alıyor. (S2 de

Kütahya’da pazarda çalışıyor, katılımcım olan Somalili kadınlarda arasında çalışan tek kadın olduğu için onu dışarıda tutuyorum.)

4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarından Gelen Yardımlar

Aileden gelen yardımlar sonrasında hayatı devir daim ettirmek için sosyal yardım ağları devreye giriyor. Bu noktada Somalili mülteci kadınların yaşam koşullarından memnun olmasalar bile “Elhamdülillah” demeleri Kütahya’da sosyal yardım almalarında önemli bir anahtar işlevi görüyor. M. Aşevi yetkilileri onların bu tutumunu seviyor ve kanaatkar olduklarını söylüyordu (S-Saha Günlüklerim). “Elhamdilillah” Arapça’da “Allah’a şükürler olsun” anlamında ve Türkiye’de aynı anlamda kullanılan bir kelime. Böylelikle sosyal yardım konusunda dinin dili etkili oluyor (Saha Analiz Günlüklerim SAG 6).

Sosyal yardım konusunda S7’nin bir anlatısıyla giriş yaparak sizlere anlatacağım. S7 ile kiralık ev ve ev sahipleri üstüne konuşuyorduk. Erkek kardeşi kendisine ve 3 çocuğuna para göndermeyi kesince kirasını ödeyememiş, evden çıkmak zorunda kalmış. O günleri ile bu günlerini karşılaştırıp şunları anlattı:

“S7-Ç9: Şey diyor zor bir hayat diyor. Ama buradaki Türkler de bize yardım ettiler. Memnunuz. Kütahya’da ilk baştaki halimden şimdiki halimiz daha iyi diyor. Şu anda da daha memnunuz hayatımızdan. Burada çocuklarım öğreniyor, eğitim hayatına devam ediyorlar. Yani yeme de içme de Allah’tan gelir.”

“Yeme de içme de Allah’tan gelir” cümlesi sosyal yardımlarla yaşama zihniyetinin göstergesi gibiydi. S7 ve ailesinin, diğer katılımcı Somalililerin aylık kuru gıdalarını M. Aşevi karşılıyor.

Ekosistemden M. Aşevi yetkilisi E13 de onların hayatlarını şöyle gözlemlemiş:

“E13: Bizim karşıdan gördüğümüz kadarıyla normal bir hayat yaşıyorlar. Yani çok standartları iyi değil ama kötü de değil. Çünkü yardım alacakları kurumları biliyorlar. Kızılay olsun, çünkü tek burası değil, daha böyle büyük ulusal derneklerin yanı sıra küçük böyle bizim gibi kuruluşlar da var.”

Sonra E13 şöyle ekledi:

“E13: Yani talep ettiği sürece Somalili alır buradan, alıyor yani.”

Genel olarak yardım talep etmek; sosyal yardım almanın ön koşulu. Ancak talep etmek için şunlar gerekiyor: Birincisi, talepte bulunmaya kişinin psikolojisinin hazır olması. Bu muhtaç olma psikolojisini içselleştirme ile kötü niyetli olarak hazır konma psikolojisine sahip olmayı gerektiriyor. İkincisi nereden talepte bulunulacağını bilmek gerekiyor. Üçüncüsü; nasıl talep edileceğini, dördüncüsü ise bu yardımın sürekliliğine bel bağlayıp onunla yaşamayı gerekli kılıyor. Saha Analiz Günlüklerim SAG 3’te ise “Somalili mültecilerde evde zaten çoğunlukla yetişkin bir erkek bulunmadığı için kadınlar yardım talebinde bulunan kişi oluyor. Güçsüz ve muhtaç olma, bakım yükünü üstlenme kadınlara ait özellikler olarak görüldüğü için bu teamül “normal” demenin de adı oluyor.” diyerek yardım talep etme ile kadın olmak arasındaki bağlantıya değinmek istedim (Saha Analiz Günlüklerim SAG 3).

Somalili kadınların günlük rutinlerinde ekmek almaya gitmek var. Ekmeğin temel sağlayıcısı Galibiler isminde bir dini vakıfmış.

“E13: Ekmek işini Galibiler yapar. Bizim ayrıca ekmek işimiz de var.” dedi. Sivil toplumdan İHH yetkilileri ile görüştüğümde sosyal yardım konusunda genel olarak organizasyon sağlayamama ve yetki sahibi olmama konularında yaşadıkları sıkıntıdan bahsetti (Burada ES1, ES2 İHH’nın evlerinde kalan üniversite öğrencileri olduğunu da hatırlatayım).

“E19: Bütçesine (devletin) de sahip değilsin, yetkisine de sahip değilsin. mesela şöyle söyylim burada sosyal yardımlaşma vakfı var. Devletin verdiği yetki ile girdiği için eve. Girme izni var yani. Dolabını karıştırabiliyor, cüzdanının karıştırabiliyor. Resmi girdiği zaman sgksını (sigortasını) şununu bununu , nerden ne almış her şeyin dökümünü alabilir ama biz gidiyoruz. Kadın maaşım yok diyor. Hayır var diyemiyoruz biz mesela. Halbuki var ama sana yok diyor.”

Bu yardım kanalları haricinde kategoriye almadığım komşuları ve yerel halk da Somalililere kısa süreli, küçük yardımlarda bulunuyor. S10 bu nedenle de Türkiye’de yaşamın Somali’den kolay olduğunu söylüyor:

“S10: Hayır, Türkiye kolay. İnsanlar çok yardım ediyor.”

Resmi kanallardan, aileden ya da sivil toplumdan gelmesi sosyal yardımın bir süre sonra, umulmadık bir anda kesilme riskini ortadan kaldırmaz. Bu riske karşın, hatta bu riskin gerçekleşip yardımın kesildiği zamanlarla karşılaşmalarına rağmen sürekli maddi yardımla yaşamak Somalili mülteciler için bir yaşam biçimi haline gelmiş. Oysa ki bu durum her zaman dar gelirli olmaya ve psikolojik olarak hep muhtaç kalmaya neden oluyor. Türkiye’de işsizlik ve enflasyon arttıkça Türkiye vatandaşları da yardım talep edeceklerdir. Dolayısıyla mültecilerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanmaları gibi sivil toplum kuruluşlarının yardımlarını da gelir beyanından muaf olmalarının gelecekte sosyal gerilim yaratacak konulardan bir diğeri olacağını düşünüyorum. E13, kendilerine yerel halktan yardım başvurusu yapanlardan bazı evraklar talep ettiklerini ama mültecilerden böyle bir talepleri olmadığını anlattı.

“E13: (Evrak talep) Etmeyoz. Şöyle, orada biraz böyle pozitif ayrımcılık yapıyoz. Yani mülteci sonuçta hicret etmiş gelmiş. Mağdur gözüyle bakıyoruz onlara. Çünkü vatanını terk etmiş kimliğinde dahi vatansız yazıyor. O yüzden zaten. Bir de şu var. Dil sorunu var. Biz burada çat pat, tabiri caiz ise tarzanca anlaşmaya çalışıyoz.”

Genel olarak yardımlar başlığını istihdam ve çalışma izni başlığıyla birleştirerek kapatmak istiyorum. Emek sömürsü yaşamadan, çalışma izni ile çalışarak geçimini sağlayamadan Somalili mülteci kadınlar sosyal yardımlara bağımlı kalacaklar. Benim “bağımlılık” olarak adlandırdığım onlar için “durumunda memnun olmak” anlamına da gelebiliyor. Burada Somalili kadınların refah içinde olup ayrıca sosyal yardım aldığını söylemiyorum. Yaşam şartları hiç düzelmediği için senelerdir sosyal yardımlarla geçinmek durumunda kalıyorlar ve bir şekilde oluşan yaşam standardından memnun olmaya çalışıyorlar. S7’nin anlatısını, S4’ün Somalililerin genelinin çocuk, hasta ve yaşlı olduğunu, çalışamayacak durumda olduklarını anlatısını hatırlayalım. Dolayısıyla Türkiye’nin göç politikalarını planlarken bu durumları da dikkate alarak planlamak faydalı olabilir.

4.3. İÇE KAPANMAK

Tez içinde, içe kapanmak deyimiyle çeşitli nedenlerle kendini eve kapatmayı, belirli mahallede belirli insanlarla iletişim kurmayı ve kısıtlı bir sosyal aktiviteyi kastediyorum. Kütahya’daki Somalili kadınların içe kapalı bir hayatı olduğu kendi anlatılarında ve ekosistemlerinin anlatılarında ortak bir payda olarak varlık gösterdi. Taşra sıkıntısına ve taşrada yaşamayı sevmeye dair açılan yol; içe kapanmak kavramından geçiyordu. Bu nedenle taşrada yaşam deneyimi ile sahayı bağlayan da bir kavramdı. Aşağıda Somalili kadınların içe kapanma nedenlerini başlıklar haline inceleyeceğim.

4.3.1. Türkçe Öğrenme Süreci

Katılımcım olan Somalili kadınların hem taşrada yaşam deneyimlerinin oluşmasına hem de Kütahya’da yaşamaya alışmalarını derinden etkileyen konu Türkçe

öğrenmeleri/öğrenmemeleri/öğrenememeleri idi. Bunun birkaç nedeni bulunuyor. Genellikle aynı mahallede oturuyorlar ve sosyal çevreleri hep Somalililerden oluşuyor. Türkçe öğretimi Halk Eğitim Merkezi tarafından yürütülüyor. Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde de bir Türkçe kursundan bahsettiler ama hocanın devamsızlık yapması nedeniyle verimli olmadığını anlattılar.

Saha boyunca Somalili kadınları Türkçe konuşabildikleri konusunda cesaretlendirmeye çalıştım, bunu feminist yöntemin bir parçası olarak gördüm. SY16 Türkçe konuşabildiğini düşünmüyordu ama bu yaklaşımla saha boyunca hiç tercüman istemedi. (Somalili kadınların çok kullandıkları kelimeler için Bkz ŞEKİL 5: Somalili Kadınlar Kelime Bulutu)

“B: Ama senin Türkçen çok güzel.

SY16: Güzel değil.

B: Yoo güzel ben seni anlıyorum. Çok güzel.

SY16: Evet (Gülümseme)

B: Kendine güven. Çok güzel. Kendine güven.”

Türkçe seviyesi ne olursa olsun kadınlar kendilerini Türkçe olarak ifade etmek istediklerinde, çok vaktimi almasına rağmen onları dikkatle dinledim. Ancak gündelik hayatta iletişimde bulundukları kişiler onları anlama çabasında değil. Bu nedenle de Somalili kadınları çok dinlemiyor ve onlar da çok konuşmamayı tercih ediyor. Türkçe dil sorununun nedenlerini şöyle sıralayabilirim: Somalili kadınların eğitim durumları genellikle ilköğretim düzeyinde olması: Eğitim öğrenme pratiği sağlar, Somalili kadınların pek çoğu bir dili öğrenme pratiğine sahip olmadığı için Türkçeyi öğrenmekte de zorlanıyor. “Eğitimin anlamayı ve ifade etmeyi geliştirildiğini düşünüyorum ama eğitim almamış/alamayan kişilerin bu yetilerinin olmadığı ya da gelişmediği varsayımında bulunmuyorum” (Saha Analiz Günlüklerim SAG 2).

Somalililerde aynı Türkçe gramer hataları var. Beni anlamaları için zaman zaman onların grameri ile konuşmak durumunda kaldığım oldu. S6, yaklaşık 2010'dan beri Kütahya'da yaşıyor, hala Türkçe kursuna gidiyor. Türkçesi çok gelişmiş sayılmaz ancak anlaşılıyor. Maxqda'da bu konuya şu notu eklemiştım: S6 cümle içinde gizli özne kullanınca özneyi bulamıyor ki bu gündelik hayatta Türkçeyi anlamasını çok zorlu kılar. S6'nın diyalog sonunda Türkçe konuştuğunu düşünmesi önemliydi.

“B: Türkçeyi ne kadar süre sonra konuştun?”

S6: Meselam bilmiyor 2 tane, 3 sene.

B: 3 sene. Türkçe bilmeyince zor oluyor mu?”

S6: Kim?”

B: Sen, zor oluyor mu? Türkçe bilmediğin zamanlar zor muydu?”

S6: Evet, evet ama şimdi iyi, Elhamdüllillah. Konuşuyor, konuşuyor.”

Somalili kadınlar arasında uzun süredir Kütahya'da yaşamasına rağmen hiç Türkçe bilmeyenler genellikle yaşça büyük ve ilkokul mezunu olanlardı. S9, 2008'de Kütahya'ya gelmiş ve hiç Türkçe bilmiyor, 58 yaşında ve ilkokul mezunu. S12, 2016'da, o da 55 yaşında ve ilkokul mezunu. S7 de 2013 yılından beri Kütahya'da. 45 yaşında ve ilkokul mezunu. Kütahya'da. Halk Eğitimde kursa gitmeyi de dizindeki bir sorun nedeniyle erteliyor.

“S7-Ç9: Fazla mesafeler yürüyemiyor. Zaten siz de biliyorsunuz kurs uzak buradan. (15 dakika yürüme mesafesi ama taşrada yaşamak bir noktadan sonra böyle bir uzak-yakın algısı oluşturuyor).

Halk eğitim merkezinde Türkçe kursu, Türkçe öğretmeni E7'nin anlatımıyla şöyle:

“E7: Halk eğitim olarak bir sürecimiz var. Önce ön başvuru formu dolduruyorlar. Ön başvuru formundan sonra en eski başlayandan yeni başlayana doğru öğrencileri çağırıyoruz. 136 saatlik Türkçe kursu veriyoruz biz onlara. Türkçe kursunu bitirdiklerinde, İngilizce kursuna gitmişsinizdir muhakkak. Aynı öyle

başlıyoruz. Önce kelime bilgisi, önce alfabe hiç bilmedikleri için. Bir hafta alfabe sürüyor zaten. Sonra kelime bilgisi. Kıyafetler, meyveler ondan sonra gramer bilgisine geçiyoruz.”

B: 5 senedir mi başladı yoksa daha önceden de Türkçe kursu var mıydı?

E7: Benden önce varmış. Benden önce bir tane erkek öğretmenleri varmış. Ama ben geldiğimden beri biraz devlet politikası sanırım. Türkçe eğilim gösteriyorlar. Zaten yaklaşık 2 senedir de Türkçe sertifikası alana sosyal yardımlaşma 300 lira para veriyor.”

Somalili kadınlar sertifika ve paradan bahsetmedi. Neden daha önce kursa gidemediklerini anlattılar. S11 başka bir mahallede yaşarken Türkçe kursunun varlığından haberdar olmadığı için kursa geç başladığını, SY16, kurs saatlerinin çocuklarının okul saatine uymaması nedeniyle kursa geç başladığını anlattı. S3 ise Türkçe biliyor ama geliştirmek için kursa devam etmek istemiyor.

“S3: Somali’de biraz vardı. Ama Irakta çok var. Afganistan halk eğitimde Irak çok var. Somali tek kişi yok. Ben tek kişi.”

Somalili kadınların Türkçe kursu ile bağlarını anlatmaya çalıştım. Neden Türkçe’yi çok iyi öğrenemedikleri başta eğitim düzeyi ve yaş parametreleri ile ilişkilendirdim. Fakat Türkçe öğretmenleri E7 şöyle bir cümle kurdu:

“E7: Şimdi Somalilileri biraz euvv böyle demek de çok mantıklı değil ama algıları çok yüksek bir ırk değil Somalililer.”

E7’nin Somalili kadınlarla iletişimi iyi gözüküyor. Özellikle S2 ile birbirlerini seviyorlar. Benim S2’ye ulaşmamı da E7 sağladı. Derinlemesine mülakat boyunca hissettiğim şey şuydu: Somalili kadınların anlattıklarını yavaş öğrenmeleri ya da öğrenememeleri E7’de bıkkınlık yaratmış. Öğrenme sorununu ırkla ilişkilendirirken kendi içinde de bir çelişki yaşıyor. Söylememesi gereken bir şeyi söylediğinin farkındaydı ama yine de söyledi. Burada E7’in cümlesinin ardında ırkçılıktan ziyade

sorunlu bir vaka analizi vardı. Öğrenmenin ırkla ilgili olmadığını eğitim düzeyi ve yaş ile alakalı olduğunu diyaloglarımız arasında kendisine aktardım. E7, derinlemesine mülakatın 25. dakikasında başlangıçta söylediği ırkla-öğrenme arasındaki bağı; eğitim seviyesi-öğrenme pratiği bağına dönüştürebildi. En azında bu konuda E7'nin düşüncelerinde değişim sağlayabildiğime inanıyorum:

“B: Peki onların eğitim seviyesi nedir?”

E7: İranlıların mı? İranlıların lise, üniversite düzeyi. Somalililerin muhtemelen eğitim seviyeleri düşük... E7: Gençlik var bir de. Biraz daha genç ve biraz daha eğitim seviyesi de yüksek olabilir SY17'nin S6'dan. O da çok etkili.”

Halk Eğitim Merkezindeki Türkçe kursu, sahada kadınlarla Türkçe iletişim kurmamı sağladı. Ancak kadınların bahsettiğim nedenlere ek olarak kursa devamsızlık yapmaları, kursu bırakmaları da Türkçelerini geliştirememeye nedenlerindedir. Somalili kadınlar, Halk Eğitim Merkezi haricinde Türkçeyi gündelik hayatlarında kullanıyorlar ancak sınırlı şekilde. Komşuları, sosyal yardım aldıkları kurumlardaki kişiler sınırlı şekilde iletişimde oldukları kişilerin başında geliyor. Çocukları okula gittiği için Türkçeyi çok iyi konuşuyor ve kadınlar ihtiyaç duyduklarında (hastaneye gitmek gibi) yanlarına tercüman olarak çocuklarını alıyor. Sonuç itibarıyla katılımcım olan Somalili kadınların içlerine kapanmalarının bir nedeni Türkçe dil sorunu diyebilirim.

oluşturmuş (S-Saha Günlüklerim). Bu durum Somalili kadınların taşrada ya da merkezde yaşamasıyla bağlantılı olmaksızın içe kapanma nedenlerini oluşturuyor. Ancak taşrada yaşamak, içe kapanmayı zorunlu da kılıyor. S3'ün İstanbul'da tanıdıklarının gittiği gibi nitelikli bir Türkçe kursunu Kütahya'da da araması ama Kütahya'da bunu bulamaması taşrada imkânların az olmasının bir tezahürüdür. Literatür taraması bölümünde de bahsettiğim gibi taşra “azami düzeyde hayati her şeyin bulunabildiği ama bir adım üstündeki hiçbir şeyin bulunmadığı” (Özarlan, 2016: 24) yerdir. S3 bu süreçten sonra Türkçe kursuna gitmekten vazgeçiyor ve evden dışarıya nadiren çıkmaya başlıyor.

Taşranın Türkiye'ye özgü anlamını bilmeseler de Somalili mülteci kadınlar da taşra sıkıntısını hissediyor. S3 örneğindeki gibi bu durum önce bir rahatsız olma haline sonra da taşrada sıkılmaya ve içe kapanmaya neden oluyor. Kütahya'da BM'nin bir ofisi yok, SGDD'nin bir ofisi yok. Türk Kızılayı'nın toplum merkezi de bulunmuyor. Bu üçü mültecilerin en çok kullandıkları uluslararası örgüt ve sivil toplum kuruluşlarındandır. Bu nedenle taşra tanımımı daraltıp sınır taşrası olmama, ülke içinde çok bilinen bir şehir olmama, gibi özellikleri de Kütahya'nın taşra tanıma eklemek gerekebilir. Bunlar Kütahya'nın taşra tanımları, spesifik olarak Kütahya'ya ait ama hangi taşra için tanımlanırsa ona göre içi dolacak tanımlar olarak düşünülebilir.

Taşrada mülteci kadın olarak yaşamak tezin literatür taraması bölümünde bahsettiğim taşra sıkıntısı, hep merkezin ötekisinde olmak gibi kavramalar genç kadınlar üstünden örtüşüyor. Hem genç kadınlar hem de hasta ve yaşlı kadınlar için ise taşrada mülteci kadın olmak daha çok taşranın olumlu taraflarında payda buluyor. Taşrada bulunmak bir kadın için anne olmak ya da olmamaktan ziyade genç ya da yaşlı olmakta kendini hissettiren bir duygu olarak karşıma çıktı (S-Saha Günlüklerim).

Ekosistemden ES2 ve ES1'de Kütahya için şöyle diyor:

“ES2: Kendini böyle geliştirecen bir yer de olmuyor. Farklı imkânlar da yok. Tek üniversite var. Başka bir şey yok.

ES1: Aktivite yok.”

ES2: Ama ben geldiğimde 2014 ‘te geldim ben Kütahya’ya şimdi biraz daha geliyor. Ben geldiğimde çok kötüydü yani.”

ES5 de Kütahya’nın sakin olmasını seviyor ama bundan da sıkılıyor. Bu tam olarak taşrada yaşamının özeti gibi.

“ES5: (Uzunca bir sessizlik) immm Kütahya’da ee şey valla gezilecek bir şeyler, yerler yok Kütahya’da. Eğlencek bir yerler yok... Büyük şehirlerde gezmek için sebep. Ama küçük şehirleri de severim. Ama her zaman sakin olmasını değil.”

Taşrada sıkılmak hem Somalili ekosistemdeki gençler hem de genç Somalili kadınlar için geçerli ama Somalili kadınlar bu durumu kendilerince çözüyorlar.

“B: Ya da çok sıkılınca, insan böyle evde sıkılır ya bazen.

SY16: Komşumuz yani. S1, S6’ya gidiyorum... ama boş boş Kutahya çarşıda ııhh.”

Çarşıdan taşra bölümünde bahsetmiştim ama burada da hatırlamakta fayda olabilir. Çarşı, bir taşra kelimesidir. Bunu İstanbul’da ya da Ankara’da söylemek bir anlam ifade etmez. Çünkü nereye gittiğiniz tam olarak anlaşılmaz. Ama taşra için çarşı, çarşıdır. Çarşının Somalili mülteci kadınların sınırlı kelime haznelerine girecek kadar bilindiğini gördüm. Taşrada kadınlar çarşıda SY16 deyimiyle “boş boş” gezmez. Çünkü taşrada çarşıda gezmek literatür taraması bölümünde Çur’a atıfla söylediğim gibi erkeklerin hakimi olduğu alanlarda varlık göstermektir. Taşranın izleyen gözlerinden kurtulmak için bir arkadaşla hızlıca işler halledilip eve dönülür.

4.3.3. Komşular

Somalili kadınlar genellikle kendi aralarında komşuluk ilişkisine sahipti. Bu onların içe kapalı gündelik hayatlarını ekosistemlerindeki Somalili kadınlar vasıtasıyla açtıkları bir alandı. Türkiyeli komşuları da genelde Somalili mülteci kadınlara gıda ya da

ev eşyası gibi yardımda bulunuyordu. Bu komşuluk ilişkisi gündelik hayatlarının içindeydi. Herhangi bir komşu yemek yaptıysa getirebiliyordu ancak sosyalleşme anlamında bu komşularıyla oldukça sınırlı bir ilişkileri vardı.

S15, otizmli çocuğuyla dalga geçilmesi nedeniyle Somalili kadınlardan uzakta yaşamak istiyor. 8 çocuğunun olması, bu çocukların sürekli mahallede oynaması onun apartmandaki ve çevredeki komşularıyla ilişkisini artırmış. Evine görüşmemizi organize etmek için gittiğimde kapıda ED14 ile karşılaşmıştım. S15'ten makarna istemişti. S15 de ona bir paket fiyonk makarna verdi. ED14 ile kapıda kısaca konuştuk. Evinden S15'e gelmesi için bir market geçmesi gerekiyor. Ancak o makarnayı marketten değil; bir Somalili mülteci olan, 8 çocuklu S15'ten istemeye gelmişti. Bu durum bana oldukça ilginç geldi fakat çok üstünde durmadım. Daha sonra S15 ile görüşmeyi organize ettim ve ayarladığımız saatte evine gittim. Evde tercüman olarak kızı vardı. Ancak 5 yaşındaki küçük kızı, otizmli oğlu ve bir diğer oğlu da evdeydi. İdeal olmayan, oldukça gürültülü bir derinlemesine mülakattı. Mülakat esnasında kapı çaldı. Üst kat komşusu irmik tatlısı yapmak için oğlunu irmik istemeye göndermişti.

“Ç4: Napcaksınız? tatlı yapacaklarmış

S15: Bilmiyor ben. Bilmiyor.

(d udi yi d udi y ika çi yaaa diye bir şarkı çalıyor, hangi dil anlayamıyorum, Çince gibi, o oyuncaktan çıkıyor ses)”

Bu çocuk gitti ve sonra un istemek için yine geldi.

“B: Bu sefer de un mu diyor?

S15: Un diyor.”

İrmik tatlısının tarifini bilmeseniz bile ana maddenin irmik ve un olduğunu anlamışsınızdır. Yani eksik kalan ürünü değil; temel ürünleri isteyen bir komşu var. Daha önce gördüğüm ED14'ünde makarna istemeye gelmesini de eklersek mülteçiden gıda talep eden, üstüne üstlük bunu keyfe keder yapacağı yemeğin ham maddesi olarak isteyen

ve Kütahya’da yaşayan (Kütahyalı ya da değil) bir grup insan var. Görünen o ki S15 de bu grupla iç içe yaşıyor. Kulağa sürrealist gibi gelen bu hikaye gerçek, fakat herkes böyle değil. Çünkü S15’in diğer komşuları ondan bir şey istemiyor, hatta ona yardımda bulunuyormuş. Taşrada komşuluk ilişkileri merkeze göre daha samimi olabilir. Ancak komşular taşra sıkıntısına her zaman çözüm olmayabilir, hatta komşuların kendisi sorunun kendisi kabul edilebilir. Dolayısıyla böyle bir komşuyla vakit geçirmek yerine, “içe kapanmak” daha iyi bir alternatif olabilir.

4.3.4. Gündelik Hayat: Ev

İçe kapanmak, evde yaşamaya alışmakla yumuşamaya başlayan bir kavramdı. Katılımcım olan, Kütahya’daki Somalili kadınlar günlerinin çoğunlukla evde geçtiğini anlatıyorlardı. Bu ev kendi evleri değilse Somalili komşusunun evi oluyormuş. Çocuklar okula gittiğinde kadınlar, Halk Eğitim Merkezindeki Türkçe kursuna, çarşıya, pazara gittiklerinden; hastaneye ise tercüman ihtiyacı dolayısıyla çocukları ile gittiklerinden bahsediyorlardı. S3’ün günlük rutini şöyle geçiyormuş: Sabah yemek yapıyor sonra komşuları evlerinde ise ki genelde evdeler, onlara ev oturmasına gidiyor. Sevgi Yolu’nda yürüyüş yaptığı da oluyor ancak herhangi bir kafede oturmuyor. Çünkü zaten evde oturduğunu dışarıya yürümek için çıktığını anlatıyor. Evde olduğu zamanlarda da sıkılmıyor, çünkü internette vakit geçiriyor. Akrabaları ile konuşuyor, Youtube’da bir şeyler izliyor. Taşra sıkıntısını gündelik rutininde değil; Türkçe öğrenmek için alternatif bir kurum bulamadığında yaşamıştı. Sürekli evde yaşayan kadınlar bir süre sonra evde bulunmaya alışıyor.

Benzer bir rutini S11 de anlattı. S11 evde temizlik ve yemek işlerini bitirince dua ediyor ve zikir yapıyor. S7 ise yine benzer anlatımla “*Evi temizlemekle yemek yapmakla vakit geçiyor zaten*” dedi. Dışarıya ise çok çıkmadığını anlatıyor: “*Yani kime gidecem diyor çıksam*”. Bu durum hem taşra sıkıntısı hem de bir işin olmamasından

kaynaklanıyor. S9 ise sabah ezanı ile kalıyor, zikir yapıyor. İşe gitmesi için oğlunu uyandırıyor. Kahvaltı yapıyor. Saat 12'ye kadar yine Kur'an okuyor. Sonra komşularına gidiyor ya da yürüyor. SY17 ise benim içlerinde en çok Kütahya'yı ve Türkiye'yi gezdiğini gördüğüm kadındı. Fakat o da gününün çoğunluğunun evde geçtiğini ve evde oturmaya alıştığını anlattı.

Yemek olarak mercimekten ve pirinçten yapılan *Ab cambuloo* gibi Somalili yemeklerini yaparken; mercimek çorbası gibi Türk mutfağından yemekler de yapıyorlar. Sokağa çıkarken genç kadınlar etek ve üstüne uzun hırka giyerken, daha yaşlı olanlar çarşaf giyiyor. Alın kısmı boneyle tamamen kapalı. Eşarp ötmekten farklı bir tarzı var. Somalili ekosistemdeki erkek çocuklarla konuşunca onların toplumsal cinsiyet içindeki yerini de kelimeler üstünden görmek mümkün oluyor. Kadınların gündelik hayatlarında çok baskın yeri olan şeylerin isimleri onların sözlüğünde bulunmayabiliyor. Ç8, babaannesinin dışarıya çıkarken giydiği şeye "halı gibi" dedi.

"S12-Ç8: Çarşaf değil ya. Çarşaf da giyiyor ama adı ne bilmiyorum ya.

B: Somalili kıyafeti mi?

Ç8: Yok Somali. Türkler de giyiyor ya. Böyle kapalıların giydiği

B: Manto

Ç8: Manto gibi, halı gibi değişik bir şey. İsmi unuttum ben"

Gündelik hayatta Somalili kadınların sıkı komşuluk ilişkilerinin sorunlara yol açtığı zamanlar da oluyor. Böyle durumlarda SY16 kendini eve kapatıyor.

"SY16: Öyle büyük problem yok. Biz zaten büyük problem çıkıyor ben eve kalıyor. Anladın mı? Beklemiyor. Yemen'de de aynı. Büyük problem var eve kaldı."

4.4. TAŞRADA YAŞAMAYI SEVMEK

Tezin literatür taraması bölümünde taşrayı güzelleme ve yergiden uzak, olduğu hali ile anlatmak istediğimden bahsetmiştim. Bu konunun teoriden pratiğe dönüşmüş hali de taşraya dair hem olumsuz hem de olumlu özellikleri bir arada vermektir. Dahası, mülteci kadınların gündelik hayatlarında bu iki gerçekliğin etkilerini görmek de daha sağlıklı bir analiz yapmayı sağlıyordu. Ayrıca Somalili kadınlar için sürekli içe kapanmak sürdürülebilir değildi. Bu nedenle dışarıyla az sayıda da olsa temasta konfor sağlayacak unsurlara ihtiyaç vardı. Kütahya, Somalili kadınlara bu konforu sunuyordu. “Taşrayı sevmek” başlığında mültecilerin taşrada yaşamayı neden sevdiklerini sahadan örneklerle destekleyerek inceleyeceğim:

4.4.1. Ulaşım Kolaylığı

Kütahya, küçük bir taşra kenti. Şehirde toplu taşıma otobüs ve dolmuşlarla yapılıyor. Metro ve tramvay bulunmuyor. Şehrin tek bir merkezi bulunsa da, yerleşim alanı oldukça geniş. Dolayısıyla merkezden uzaklaşırsanız hem resmi kurumlar (valilik, belediye, hastane, banka vb) hem de çarşı merkezde olduğu için toplu taşımaya ihtiyaç duyabilirsiniz. Genellikle toplu taşımada geçirdiğiniz süre şehrin bir ucundan diğer ucuna 40-50 dakika arasındadır. Merkez mahallelerde oturuyorsanız ulaşım gideriniz neredeyse yoktur. Somalili mülteci kadınlar da bu durumun farkındaydı. Hatta SY17 ve S11 büyükşehirler ile Kütahya kıyaslaması da yaptılar:

“SY17: Az insan, az, küçük bir yer. Ne zaman bir yere gitmek, otobis almıyorum. Sadece ne zaman şöyle bir hastane, emniyet, göç idare otobis alıyorum ama Ankara ne zaman bir yere istiyorsun hep otobisle gidiyorum.”

“S11: Yeah (Ulaşım) zahmet değil (gülüyor)... İzmir, Ankara, İstanbul çok zahmet.”

Ayrıca küçük şehirde yaşamak çocukların okula yürüyerek gitmesini sağlıyor. Bu durumdan kadınlar oldukça memnun. S7, Ankara’da da yaşadığı için kıyaslama yapıyor ve Kütahya’da yaşamaya alıştığı için Türkiye’de farklı bir şehirde yaşamak istemiyor.

“S7: (S7 Türkçe konuşuyor) Yok Kütahya güzel. Çocuklar okula gider. Burayı tanıdık İnsanlarını da tanıdık.”

4.4.2. Sağlık Hizmetleri

Sağlık hizmetlerinin ücretiz olmasından ve hastanelere ulaşımın İstanbul’a Ankara’ya göre kolay olması Somalili kadınların hayatlarını kolaylaştırıyor. Burada Kütahya’nın taşra olmasının yanında bir de kendine has bir özelliği ortaya çıkıyor. Kütahya’da termal su ve fizik tedavi hastaneleri bulunuyor. Somalili kadınlardan özellikle S6 dizindeki sağlık sorunları nedeniyle fizik tedavi hastanelerini kullanıyor. Hatta derinlemesine mülakat organizasyonumu onun fizik tedavi günlerine göre düzenlemiştim. Özellikle S4, S12, S9, S7 sağlık sorunları yaşadığı ve Kütahya’da tedavileri gerçekleşip sağlıklarına kavuştukları için bu şehri seviyorlar. Ancak Kütahya’nın normalde hastane ve sağlık hizmetleri kapasitesi ne kadarsa Somalili mülteciler de o kadarından faydalanabiliyor ve şu durumda bu kapasite onların taleplerine karşılık geliyor.

“S4: Kütahya’yı seviyorum. Sağlıktan dolayı.”

4.4.3. Güvenlik

Taşranın sınır kenti olup olması önem taşıyor. Kütahya’nın coğrafi konumunun İç Ege’de olması da etkili oluyor. Şehrin güvenli olmasından hem Somalili kadınlar hem de onların ekosistemi bahsetti.

“S6: Valla iyim, güvenli emanet.”

“E7: Güvende olması, çocuklarının güvende olması.”

2011’den beri Kütahya’da yaşayınca şehri öğrenmiş olması da S3’e güven vermiş.

“S3: Çok güvenli. İstanbul’da korkuyor (gülüyor)

B: İstanbul’dan korkuyorsun.

S3: Bilmiyorum. Terbiyesizler olbiliyor. Ankara ben bilmiyorum hiç ama Kutahya ben maksut. Eskişehir’de bilmiyorum ama bura biliyorsun.”

SY16’da Kütahya’yı gündelik hayatta kullandığı mekânlar olarak güvenli buluyor. Ancak Kütahya’ya ilk geldiği zamanlar kocası ile bir çay bahçesine gitmişler. Kocası Yemenli, Somali biyolojik kökeni yok. Mekândaki tanımadıkları bir kişi onlara bıçak çekmiş. Ne olduğunu anlayamamışlar. Daha sonra araya giren başka kişiler tarafından o kişiyi uzaklaştırmışlar. Saldırgan, SY16’nın kocasını başkası ile “karıştırmış”.

“SY16: Karıştırdı evet. Başka erkekler geldi ayırdı. Sordular yani ne problem var. Bir diyor ki o böyle böyle yaptı. O (eşi) diyor ki ben zaten tanımıyorum. Sonra dedi ki ben Yemenli, ben Türk değilim.”

Bu anlatıdan da hareketle Kütahya’yı elbette ki dünyanın en güvenli yeri kabul edemeyiz. Ancak S3 ve SY16’nın anlatılarında onların şehrin güvenli alanlarında kendi bilişsel haritalarını oluşturduklarını da görebiliriz. Belirli insanlarla sosyal iletişim, şehrin belirli mahallesinde yaşama, belirli sokaklarında, parklarında yürümek gibi.

4.4.4. Aidiyet

Göç İdaresi İl Müdürlüğüne gittiğimde ses kaydı alamadığım bir görüşmede ED8, mülteciler için “misafir” kelimesini kullanmıştı. Oysa ki S11, S1 ve SY12 Kütahya’daki Somalililer kendilerini misafir gibi hissetmediklerini anlattılar.

“S11: Bir gün İzmir’e gittiğimde bir polis memuru bana nereli olduğumu sordu. İzin yani. ‘Nerelisin?’ dedi. ‘Kütahyalıyım’ dedim. (Gülüyor). O zaman dönüş için izin almamıştım. Hangi ülkedensin dedi. “ Kütahyalıyım” dedim. Kütahya? Sen? Evet ben Kütahyalı. Kütahya’yı benim memleketim olarak hissettim. Kütahya’yı benim ülkem gibi hissettim. Bilmiyorum. Bunlar benim hislerimdi.”

“S1: İşte İstanbul falan bazen gidiyor. Dönerken Kütahya kendi şehri gibi hissediyor.”

“S3: Kütahya benim ikinci ülkem.”

“S12-Ç8: Valla şey diyor birisi ülkesinden ayrıldığı zaman eğer bir ülkede yaşıyorsa güvenli bir şekilde o ülkede kendi ülkesi gibi gelir diyor. Güvenli bir şekilde yaşıyorsa hiçbir sıkıntısı yoksa. Ülkede kendi ülkesi gibi gelir diyor. Misafirlik hissetmiyorum diyor yani.”

SY17 çalışıp karşılığında ücretini alamadığını anlatmıştı. Ancak yine böyle bir durumla karşı karşıya kalırsa polise gitmeyi düşünüyormuş. Çalışma izni konusunda reel sıkıntılar varken polisle arasında geçen bir diyalogu aktardı:

“SY17: Eğer öyle bi şey olursa, pulis gittim sordum yani. Gelebilirsin yani. Biz nasıl burda biz nasıl yaşıyoruz hatta siz öyle yaşıyorsunuz. Yani kendini yabancı sanma. Öyle dedi bana. Kendi memleket san dedi bana.”

4.4.5. Şehrin İklimi ve Şehre Alışmak

Kütahya’nın karasal bir iklimi var. Coğrafya derslerinin tanımıyla kışları soğuk, yazları sıcak ve kurak. Somalili mülteci kadınlar şehrin nemli olmamasını, hatta serin zamanlarını sevdiklerini söylediler. Ayrıca merkez kadar kalabalık olmaması, sakin bir havası olması da onların olumlu buldukları özelliklerdi. S1’in kardeşi İstanbul’da olduğu için yaz tatillerinde onun yanına gidiyormuş ve kıyaslama yaptığında Kütahya’da olmayı

daha iyi buluyor. Yine SY17'den bir alıntıyı ekleyeceğim. Çünkü kendisi önceden Ankara'da yaşadığı için çok net kıyaslamalar yapabiliyor.

“SY17: Ben Kütahyasız yaşamıyorum. Ben burda ne zaman çıkıyorum. Ankara gidiyorum ya, havalar, Kütahya havası çok seviyorum. Evet yani sakın bir yerde. Kalabalık diil. Hava pis değil yani İstanbul gibi, Ankara gibi.”

“SY17: Kütahya'yı çok özliyorum. Mesela Ankara'yı çok özlemiyorum.

B: Neden özliyorsun burayı?

SY17: Bilmiyorum, Alıştım zaten. sakinlik çok seviyorum ben.”

ES5 ise şöyle ifade ediyor:

“ES5: Fazla Gürültü yok, insan fazla kalabalığı yok. O şeyde o yönde çok iyi Kütahya. Sakin bir yer.”

S12 evinden dışarı pek çıkmayan 55 yaşında, kalp hastası bir kadın. Onunla görüşmemde günlüğüme şunları yazmışım: Taşra algısı yaşla ilgili. Yaşlı ve hasta kişi için taşrada ya da merkezde olmak pek önemli değil ama taşrada hastane daha yakın. Hayatının çoğunlukla evde geçtiğini anlatıyor. Salonda bir yatağı var. Konuşurken de orda yatıyordu (S-Saha Günlüklerim). Somalili mülteci kadınlar Kütahya'da yaşamaya alıştıklarını, Kütahya halkının da kendilerine alıştığını ve kendilerini kabullendiğini aktardı. Şehri tanıyıp kendi güvenlik çemberlerini oluşturmuşlar. Kütahya'nın da bir taşra şehri sakinliğine sahip olmasına alışmışlar. Bu onların gündelik hayatlarını kolaylaştırmış.

“S11: (Türkçe konuşuyor), Kütahya ufak ben yani çok rahat var yani meselan (İngilizceye geçiyor) Gezmeye gittiğimde Sevgi Yolu, kendimi çok rahatlamış hissediyorum.”

Fakat şehrin bu sakinliği sıkıcılığa da sınır çizgisi kabul edilebilir. Taşra sıkıntısı da genç Somalililer tarafından hissedilmeye başlamış. Ayrıca Somalili kadınların çocuklarının çocuğu ilköğretim ve lise seviyesinde öğrenim görüyor. Bu çocuklar genç

yetişkinler olduğunda hala Kütahya’da yaşamaya devam ederlerse, taşra sıkıntısı o zaman daha ön sıralara çıkan bir his olabilir. Taşrayı sakinliği ile sevmek ve bir süre sonra bu sakinlikten sıkılmak gençler için taşrada yaşamının tanımını oluşturuyor. Bu öylesine kuvvetli bir döngü ki tez içinde de konu taşra sıkıntısı, taşrayı sevmek yine taşra sıkıntısına sürüklendi. Buradan bir önemli noktaya daha değinmek istiyorum. SY16’nın dediği gibi sosyal çevreyi oluşturabilmek çok önemli.

“SY16: Küçük şehir daha kolay. Yani fark etmez sen nerde oturuyorsun kim konuşuyorsun o daha önemli. Küçük şehir büyük şehir bende fark etmez.”

4.5. TAŞRADA IRKÇILIK VAR MI?

4.5.1. Şaşkınlık (Tepki) /Yabancı (Tanımlama)

Somalili mülteci kadınları neden bu tezin örneklemini olarak seçtiğimi hatırlarsak, siyah kadın deneyimi üstünden yola çıkmadığımı, taşrada yaşam deneyimi üstünden yola çıktığımı görürüz. Ancak kesişimsellik teorisinden yardım alarak taşrada kadın olmak, göçün kadınlaşması ve toplumsal cinsiyet mültecilik üstünde kesişti. Siyah olmak bu kesişim kümesine bütün mültecilerin yaşayabileceği şaşkınlık, ayrımcılık, ırkçılık ana kümelerini daha dramatik hale getirdi denilebilir. Somalili mülteciler Kütahya’ya geldiklerinde 2010lu yıllarda sert bir şaşkınlıkla karşılaşmışlar. S3’ün anlatımıyla;

“S3: Once once adam insanlar Somalililer 2011 ev sahibi Afrikada gördüm ama eşim hiç görmedi diyor (ev sahibinin eşi hiç Afrikalı görmemiş) Nasıl İngilizce konuşulduğunu bilmiyor, kiralık ev diyor, eşim, seni hemen görmek istiyor. Nedi diyor Türk mü istiyorsun. Afrika’da görmedim hayatı. Teyzen görmek istiyor hemen. Eve gittim. Türkçe konuştum ama ben bilmiyorum. Adam tercüman İngilizce. Bu mu Somali’de. Normal, aynı de ama gördüm Afrika’da gördüm. Televizyon gördüm. Hepsi insan. Tabii insan. Ama şimdi maşallah.”

Şaşkınlık kelimesi, aslında benim olayları tanımlamamdan ziyade sahanın tanımlama için bana hazır verdiği bir kelime oldu. Ekosistemden ES1 ve ES2, Kütahyalıların kendilerini merak ettiğini ama bunu;

“ES2: Yok yani öyle(ırkçılık) olduğunu sanıyorum. Şaşkınlıktır.” Diye tanımladılar.

Doktor E9 hastaların kayıt bilgilerinden nereli olduklarını görebiliyor. Somalili kadınların ortopedik sorunları için fizik tedavi hastanesini kullandıklarını anlatmıştım. Taşranın küçüklüğü yine bir doktorla yol keşimi sağladı. Somalililerin aile hekimi onları ilk olarak fizik tedavi hastanesinde çalışırken görmüş.

“E9: Yoksa ilk zenci gördüğümde ben de şaşırmıştım biraz. Ben hastanedeyim. Fizik tedavi hastanesinde daha önce burada.”

Bu şaşkınlık hali geçtiğinde soru sorma ve tanımla evresine geçiliyor. Bu durum Kütahya içine nispeten daha yumuşak evre ile sağlanıyor. Somalili mülteci kadınlara soru sorabilen kişiler sadece yaşlılar. Çünkü taşra yaşlısı merak eder, soru sorar. S3’e de hala 60-70 yaş grubundan yaşlılar nerelisin sorusunu soruyormuş ve S3 cevap olarak Çinli olduğunu söyleyerek bu durumu kendince daha eğlenceli hale getirmiş. Gençlerden kendisine böyle bir soru soran kimse olmamış. Çünkü S3, 28 yaşında. Görünmez bir taşra kuralı olarak gençler soru sorduğunda bunun şaşkınlık mı, ilgi mi, ırkçılık mı olduğunu anlamak güçleşirdi. Fakat taşra yaşlısı kendini karşı tarafın hayatına doğrudan girmeyi muktedir görebilir. Aslında yabancı tanımlaması Somalililerle Kütahyalıların birbirlerini adlandırmasıdır denilebilir. Olumsuz bir aşama değil; sadece ayrımcılık sınırında yer alan bir konumlaması var.

Muhtar E11 diyor ki:

“E11: E tabe canım ne de oosa yabancısı. Deminleede dediğiniz gibi yabana gittiğiniz zaman da biz hemen birden de şey yapamayoz yani. Epey sürer bu şey yani.”

4.5.2. Ayrımcılık (Eylem Başlangıcı)

Şaşkınlık ve yabancılık, hem ekosistemde hem de Somalili mülteci kadınlar üstünde çok ciddi, olumsuz bir etki bırakmamıştı. Daha doğal bir evre olarak görülüyordu. Davranışlar çok kaba da olsa Somalililer davranışın altında yatan duyguyu tanımlayabiliyordu. Şaşkınlık ve yabancılık evrelerinden sonra ayrımcılık evresine geçildiğini tespit ettim. Bu evre aynı zamanda düşüncenin eyleme geçtiği evredir. Bu durumun sosyal gerilim oluşturmaya başladığını şu örnekte görebiliriz:

“SY17: Bir kere şey oldu. Bir gün gittim. Sıradayım. Gaz alıyoruz yani fiş sırda alıyor. İlk girdim ve iki adım var yani. Bir tane kadın geldi arkamda yani. O gelmiş benim sıra alıyor. O Türk kadın. Benim memleket yani.

B: Sana öyle dedi.

SY17 :Öyle bir şey yani. Ben dedim niye öyle düşünüyorsun ki. Hepimiz sonuçta insanız. Hayır o benim toprağım o benim bilmem ne.”

Sağlık sistemini anlatırken ES1’in anneannesinin hastanede sıra beklerken doktorun ona öncelik tanınmasıyla sıradaki diğer hastaların tepki göstermesinin sosyal gerilim yarattığından bahsetmiştim. Konuyu burada açarsam, zaten çok kalabalık olan hastanelerde doktor için hangi hastanın ne zaman muayene odasına gireceği çok önemli olmuyor. Ancak artık mültecilerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandıkları bilinir oldu. Bu örnekte de olduğu gibi sosyal gerilimden zarar görenler uzun vadede mülteciler olabilir. Burada da doktora ya da sekreterine sıranın kaydığını söylemek yerine mülteci hastaya tepki gösterilmiş.

ES5 ise ayrımcılık konusunda alingan davranmak istemiyor.

“ES5: valla ben öyle şeyleri takmadığım için. Mesela (Türklerle) konuşuyoruz şaka yapıyoruz. Kavgı ediyoruz. Bence öyle şeyler normal ya. Hemen şey değilim yani o sana ayrımcılık yapıyor. O sana laf sokmuş. Öyle düşünen değilim.”

Fakat Suriyelilerden sonra bir sosyal gerilim oluşmuş ve ES5 bu durumu kendisi hafifletmeye çalışıyor.

“ES5: Çok ama ben hemen şey diyorum. Ben Suriyeli değilim. Ben Somaliliyim. Sığınmacıyım. Ülkem düzelirse belki geri dönebilirim. Ben burada öğrenciyim. Hoş bir şekilde anlatmaya çalışıyorum.”

Ekosistemden E13 ise mültecilere karşı kuruluş olarak ayırım gözetmediklerini ancak bağışçılarından ayrımcı olanları anlattı:

“E13: Çünkü toplum işte. Siz daha iyi biliyorsunuz yani her kesimden insan var. Siz burada yabancılara yardım yapamazsınız diyen adam da oldu burada. Yüzümüze söyledi bunu. Verdiğim para haram olsun diyen de oldu. Böyle ayrımcı olanlar oldu. Yabancılara yardım yapıyoruz diye.”

4.5.3. İrkçılık (Eylem)

Nefret bir anda başlamıyor. Mutlaka öncesi bulunuyor. Şaşkınlık, yabancılık, ayrımcılık evrelerinden sonra bireylerin can, beden ve mal güvenliğini tehdit etmesi noktasına kadar gidiyor. İrkçılığın bir kelime anlamı olsa da tarihselliği ile anlamı tamamlanıyor. Dolayısıyla Türkiye’deki siyahlara karşı ırkçılıkla ABD’deki aynı tarihselliğe sahip değil ve etkileri de aynı boyutta değil. ES4 kendisine sokakta zenci dediklerinde önceleri çok kızırırmış. Ancak zencinin Türkiye’deki tarihsel bağlamının “siyah” ile aynı olduğunu sonradan anladığını ifade etti ve artık bunun kötü bir şey olmadığını düşünüyormuş (E-Saha Günlüklerim).

Somalililer ile ilgili bir tez çalışmam olduğunu söylediğimde ilk sorulan soru ırkçılıkla ilgili oluyordu. Bu nedenle her ne kadar tezi taşra, toplumsal cinsiyet ve göçün kadınlaşması merkezli yürütsem de Somalililerin Kütahya’da ırkçılıkla karşılaşp karşılaşmadıkları bir varsayılan olarak tezin konusuna dahil oldu. ırkçılıkla ilgili soruları ekosisteme sorduğumda “Kütahya’da ırkçılık olmaz, yoktur” cümlesiyle karşılaştım.

“E9: Ha ırkçılık vardır. Yunan düşmanlığı, Ermeni düşmanlığı falan ama ben öyle zencilere karşı bir ırkçılık, renk ayrımı yok yani. Renk ırkçılığı hiç görmedim. Ben hiç bilmiyorum yok yani. En azından futbolcuları falan daha çok seviyorlar. Zenci futbolcuları. Burada yok öyle bir şey. Benim yok. Asla ırkçı bir adam değilim. Edene de izin vermem. Ama diğer birimleri bilmiyorum açıkçası ama hiç duymadım rastlamadım yani.”

Sonra ekliyor:

“E9: Bizden biri gibi olmuşlar. Dışarıda da bunlara bir tepki yok. Mesela sokakta çok rahat. İstanbul’da falan yürüyebilir misiniz bilmiyorum orada da çok mülteci var da. Lisede aynı sınıfta okuduğu için çocuklar gayet rahat arkadaşlık yapabiliyorlar Kütahya’da. Bu çok güzel bir şey. Güzel geliyor bana. Lisede okuyor çocuk. Doğal olarak Somalili ve mülteci olduğu için buradaki Türk çocuklarla okuyor. Beraber geliyor rapor almaya falan.”

Size Halk Eğitim Türkçe öğretmeni E7’nin Somalili kadınlarla ilgili cümlelerini aktarmıştım. ırkçılıkla ilgili de şöyle söyledi:

“E7: Kütahya’da zaten böyle bir şey bulamazsın.”

Ekosistemden özellikle öğretmenler “ısrarla” Kütahya’da ırkçılık olmadığını söylerken Somalili kadınlar da kendilerine ırkçı davranılmadığını anlatıyorlardı. “Elhamdüllilah” kelimesi her zaman olduğu gibi ırkçılık konusunda da ortamın “normal” ve “sorunsuz” olduğunu anlatıyordu. Sahanın ortasına geldiğimde bile evlerine defalarca gittiğim Somalili kadınlardan bu konuda ayrıntılı bilgi alamadım. Hem ekosistem hem de

Somalili kadınlar Kütahya’da ırkçılığın olmadığını söylüyordu. Bir süre bu cümleleri nasıl anlamam gerektiğine karar veremedim. Bir araştırmacı olarak her cümlenin içinde ırkçılık arıyormuşum gibi olmaktan rahatsızlık duydum. Zira davranışları “ırkçılık” diye tanımlarken çok dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bir kez tanımlama gerçekleşirse artık o ete kemiğe bürünmüş olur. Bu nedenle Kütahya’da siyahlara karşı “sistematik ırkçılık vardır” diyemem ama ırkçı gözüken cümleler kurulmaya başlanmış diyebilirim. Bunu şu örnekle daha rahat açıklayabilirim. Kütahya’yı ırkçı görmeyen Somalili çocukların öğretmeni E14, Somalili öğrencisinin ne kadar zeki ve çalışkan bir öğrenci olduğunu anlatırken dedi ki:

“E14: Ya affedersin bir yüzü esmer diğer türlü.”

E14’ün cümlesi insanı incitecek kadar ırkçı. Bu nedenle ırkçılığın söze dökülmüş olduğunu tespit ettim. Diğer taraftan altında bir nefret bulunmuyor. Sahayı etkileyen etmenlerde “güven” konusundan bahsetmiştim. Sahada güveni tekrar sağladıktan sonra sahaya devam etmiştim. Bu durum saha için bir dönüm noktasıydı. Bir diğer dönüm noktası da ırkçılığı araştırmacı olarak tanımlama aşamalarımdır. Somalililerin ve ekosistemlerin bazı kişilerin Kütahya’da ırkçılığın olmadığına dair manipülasyonundan sıyrılıp saha deşifrelerimdeki bütün ırkçı cümleleri buldum. Sözlerden başlayan ırkçılığın, elbette eylem kısmı da vardı. Bu da saha güven kanalıyla kendini açtıkça ortaya çıktı.

“E16: Şimdi mutlaka var. Bizim aramızda da var. Bu Suriyeliler niye geldi? Bu Araplar niye geldi? İşte gitsinler.”

İrkçılık sadece siyahlar için geçerli değil. Taşra tutuculuğu, mültecilerin hepsine yönelmeye başlamış. Belki de taşra tutuculuğundan beslenen bir zenofobi durumu diyebiliriz. İrkçılık sadece siyahlar üstünden de ilerlemiyor ama taşrada siyah olmanın görünürlüğü ile daha dramatik bir artış yaşıyor. Şimdi ırkçılıkla ilgili Somalililerin yaşadığı somut olaylar üstünde ilerleyelim:

Somalili S7'nin oğlu Ç9, sokakta Somalili bir arkadaşıyla Somalice konuşurken bir adam yanlarına gelip kendisinin Türkiye vatandaşı olduğunu göstermek için kimliğini çıkarmış ve Ç9'dan Türkçe konuşmasını istemiş. Bu anlatıdan sonra şunu da eklediler.

“S7-Ç9: Bir de bu ırkçı inşalara karşı iyi insanlar da var burada diyor. Tanıyorum mesela yolda görüncel halimi soruyorlar, iyi misiniz? Bir şeye ihtiyacınız var mı?

S17: Çok var.”

Sonra saha açılmaya başladı. Ekosistem içinde de ırkçılık var diyenler çıkmaya başladı. Saha ırkçılık konusunu konuşmak için açılmıştı ama hızlıca akmiyordu. S1'in evine üçüncü kez gittiğimde, ses kaydı almadığım bir görüşmede ortaya çıkabildi. Bu görüşmeyi de saha günlüklerime yazmışım. S1 ve SY16, sabah erken saatte, telefon operatörünün şubesinde çalışan bir kadınla karşılaşmışlar. Yol tenhaymış. Kadın S1'e hızlı yürümelerini söylemiş. Neden aranızda Arapça konuşuyorsunuz demiş. Sonra burası benim ülkem, kendi ülkenel git benden de özür dile demiş. S1 ve arkadaşısı SY16 da biz neden özür diliyoruz, sen yolumuzu kestin dediğinde kadın çantasından bıçak çıkarmış. Seninle tekrar görüşeceğiz diyerek S1'i tehdit etmiş. Etrafta bulunan diğel kişiler olaya müdahale etmemiş. Dedim bu ırkçılık , bu büyük bir sorun sence öyle değıl mi? Dedi ki: Bence kadın sorunluydu. Ben onu daha önce de gördüm. Tanışıklığımız yok ama aranıyor. Ona uymadık, uzaklaştık oradan ve polise de gitmedik çünkü olay büyüsün istemiyorum. Bence kadın zaten kendisi sorunlu. İlk defa iki gün önce böyle bir olay yaşadım daha önce Kütahya'da hiç yaşamamışım. (S-Saha Günlüklerim)

Somalililer karşılaştıkları ırkçı davranışları doğrudan ırkçılık olarak adlandırmak istemiyor. Bunların münferit olaylar olduğunu vurguluyor. ES5 de çok üstünde durmadığını söyleyerek ama bütün ayrıntılarını hatırlayarak bir olay anlattı.

“ES5: Irkçı davrananlar. Olabiliyor ya. Mesela bir kere taksiye bindim. Şey dedi sen Kutahyada mı yaşıyorsun? Evet dedim. Burada ne işin var dedi? Ne zaman

gidiyorsun dedi, ne zaman geri dönüyorsun? Geri, ülkemiz karışık. O nedenle zaten Türkiyedeyim. Yani belli değil dedim. Niye orada savaşmadın dedi. Şey dedim orada savaşmam çünkü orada iç savaş var. Yani mesela oradaki savaşanlar, hatta anlattım oradaki savaşanlar benim komşum, akrabam, yani şey değil. Ben şeyden kaçmadım yani. Başka bir ülkeden gelen ordudan kaçmadım.

B: Evet

ES5: Niye orada ölmedin dedi? (sinirli bir gülme) orada ölseydin. Orada savaşsaydın. E kardeşim iç savaş var. İç savaş. Yani iki kardeş arasında bir savaş.

B: Hı hı.

ES5: şey değil yani. Bir şeyden kaçmadım ben. Amerika'dan, İngiltere'den kaçmadım. Hayır sen, siz bizim ülkemiz devletimiz size para veriyor. Bizde şey alıp vergi alıp size veriyor. Öyle bir şey yok dedim kardeşim rahat ol. Devlet hiçbir şey vermiyor. Öyle mi? Ama biz öyle duyuyoruz. Hayır dedim. O zaman ülkenize geri dönün. Suriyeliler, Iraklılar. Nasıl bir adam ya. Öyle bir şey oluyor da ben nasıl (takmam).”

ES5'in yaşadığı olayı ırkçılıktan ziyade sosyal gerilim ile ilişkilendiriyorum. Irkçılıkla ilgili en sert olaylardan birini SY17 yaşamış. Ancak bu durumla Kütahya'da değil; Ankara'da karşılaşmış. Bu anlamda taşra insanının hala beden bütünlüğüne karşı bir sınırı var gözüyor.

“SY17: İlk geldik. Ankara'da Kızılay gittik. Bayramdı o zaman hatta, bir kız geldi yaklaştı benim rengimi görüyordu yani. Benim rengi görüyordu. Gelmiş peçeteyle şöyle yapıyor (Peçeteyle SY17'nin kolunu siliyor).”

4.5.4. Taciz (Kesişimsellik)

Araştırmacı Konumu başlığında kesişimsellikten bahsetmiştim. Tezin sahasında ırkçılık ile tacizin kesişim noktalarıyla karşılaştım. ES3, Somalili ekosisteminde

Ankara’da yaşayan ve Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde okuyan bir erkek öğrenciydi. Öğrenciliğinin yanı sıra bir işte çalıştığı için Somalili kadınların evden çıkmadıkları ırkçılıkla karşılaşmadığını ama Türkiye’de ırkçılığın olduğunu düşünüyordu. Somalili kadınlar evin korunaklı ortamından dışarıya çıktıklarında karşılaştıkları tek şey ırkçılık değildi. Taciz de kişinin kent kullanımını kısıtlar ve güvenli alanlarını belirlediği bilişsel haritasını oluşturmaya neden olur. Yine araştırmacı konumu başlığında Somalili kadınlarla cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin bir ortak nokta olduğunu anlatmıştım.

SY17 ise 23 yaşında ve cevap vermeyi tercih ediyor. Hatta ırkçılık ve tacize yine kesişimsellik noktasında maruz kalmış. Kendisine “kara kız”, “bitter (çikolata)” diyenler de oluyormuş.

“SY17: Evet, kim bir şey söylüyor benim cevap veriyorum yani.

B: Cevap veriyorsun. Ne diyorsun?

SY17 :Hayırdır! öyle bir şey diyorum.”

S5’de 18 yaşında genç bir kadın ve sokağa çıktığında kendisini taciz eden kişilere cevap vermeme yöntemini seçiyormuş. SY16 ise 38 yaşında ve onun yöntemi ise yanında kocasıyla ya da bir başka kadınla dışarıya çıkmaktı.

“SY16: Sevmiyorum. Kandim çıkmak sevmiyorum. Biri var ben gidiyor.”

Taciz sadece sokakta değil iş yerinde de kadınların karşılaştığı sorunlardan biri olmuş. SY17, Kütahya’nın bilinen bir restoranında garsonluk yapmış. Patronu hem ona hem de diğer garson kadınlara tacizde bulunuyormuş.

“SY17: Patron yüz vermiyorsun yani, rahatsız ediyor yani. Nasıl anladınız siz yani.

B: Mesela nasıl yaklaşıyor?

SY17: Evet yaklaşıyor. Tuhaf bir şey yani. Bakışından rahatsız oluyorum.”

S3, İstanbul’da Aksaray’da bir dükkana kendi deyimiyle Afrika tarzı krem almak için girmiş. Kendisine “ne kadar?” diye sorulmuş.

“S3: Ne kadar! Anlamadım ne kadar. Nasıl ne kadar? Bir adam dükkanda gördüm kız kız gel. Burada safe değil. Kadınlar satılıyor o dükkanda. Aaa ben korkuyor. Ben anlamadım. Orda adamlar gördüm burada satılıyor kadınlar. Terbiyesiz. Sen ne istiyorsun... Nee sen büyük aynı baba nasıl ne kadar diyor. Anlamadım tamam tamam yanlış diyor.”

Burada taşra ile merkezin bir farkı var. Taşrada birisi sizi bakışlarıyla takip eder, hatta siz ufukta kayboluncaya kadar arkanızdan bakıldığını hissedersiniz. Size söylenen ama ortalığa atılmış gibi duran, tepki verdiğinizde sizin üstünüze alındığınız ima edilen tacizler de olur. Ancak görünmez bir sınır da var gibidir.

S11’in anlatımıyla bu şöyle bir şey:

“B: Dokunmadı mı?”

S11: No. Adap var.”

Bölüm Sonucu

Bu bölüme Kütahya’ya gelen Somalililerin Köşk Otel adında bir otelde kaldıktan sonra kiralık ev bulma süreçlerini anlatarak başladım. Yine bu dönemde Kütahya’daki taşra tutuculuğunun ve ev sayısındaki azlığın burada yaşanan sorunların nedenleri olduğunu anlattım. Somalili kadınların kendi aralarındaki kuvvetli komşuluk ilişkilerine ve aynı zamanda gündelik hayattaki anlaşmazlıklarına değindim.

“Nasıl Geçiniyorlar?” başlığı altında resmi kanallardan, aileden ve sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımları/gelirlerini grupladım. Somalili kadınların Türkçe öğrenme süreçleri çok yavaş ilerliyor. Bunun nedenleri olan eğitim seviyesinin düşük olması ve yaş faktörüydü. Bu tespiti ve ekosistemden Türkçe öğretmenlerinin ifadelerini aktardım. Türkçelerinin çok iyi olmamasına taşra ataletinin de eklenmesiyle ortaya çıkan içe kapanma sürecini köprü yaptım. Buradan taşra sıkıntısına geçtim. Taşra sıkıntısının genç ve yaşlı mülteciler farklı anlamları olduğunu ortaya çıkarmaya çalıştım.

Somalili kadınların taşrada yaşamayı sevmelerin nedenlerini olan ulaşım kolaylığı, sağlık hizmetleri, güvenlik, aidiyet, şehrin iklimi ve şehre alışmak başlıklarıyla ayırdım. Tez örnekleminin Somalili kadınlar özelinde olması nedeniyle ten rengi üstünden ırkçılık konusuna da değindim. Kelimelerin dile dökülmesinin kavramların vücut bulma hali olduğunu düşündüğüm için bu konuda örnek olayları titizlikle ayırmaya çalıştım. Bu nedenle şaşkınlık (tepki), yabancı (tanımlama), ayrımcılık (eylem başlangıcı), ırkçılık (eylem) ve taciz (kesişimsellik) evrelerinden bahsettim.

Tezin sahasında “Bugün”e tekabül eden Kütahya’daki Somalili mültecilerin gündelik hayatını bu bölümde betimlemeye çalıştım. Son bölümde “Dün” ve “Yarın” başlıklarıyla göç öncesi hayatlarını ve Kütahya’dan sonraki hayatlarına dair dileklerini anlatarak saha anlatımımı tamamlamayı planlıyorum.

BÖLÜM 5: DÜN-YARIN-SONUÇ

Giriş

Bu bölüme kadar hep “Bugün”ü, şimdiki zamanı anlatmaya çabaladım. Bugün başlığı içeriği daha geniş bir başlık olduğu dün-bugün-yarın zamansal çizgisini kırmıştım. Ancak şimdi tezin sonucuna katkı sağlaması için “Dün” başlığı ile Somalili mülteci kadınların göç öncesi hayatlarından; “yarın” başlığı için de geleceğe dair umutlarından bahsedeceğim.

Somalili kadınların Kütahya’da yaşamaya başlamadan önceki hayatlarını “Göç Etmeden Önceki Ekonomik Durum”, “Göç Etmeden Önceki Sosyal Hayat” ve “Göç Karar Aşaması” olarak alt başlıklara ayırdım. Bu başlıkları yine bugünkü hayatları ile karşılaştırmalı anlatıyorum. Ayrıca Kütahya’da yaşayan Somalili kadınların Kütahya’ya gelmeden önce hangi ülkelerde yaşadıklarını öğrenmek istedim. Çünkü sanılanın aksine hepsi doğrudan Somali’den Türkiye’ye gelmemişti. Göç; Somalili mülteci kadınların hayatlarında “sürekli göç” kategorisinin izlerini taşıyordu ve aynı zamanda Kütahya’da son durakları olmayabilirdi.

“Yarın” başlığında ise, Kütahya’da yaşayan, bu tezin katılımcısı olan Somalili kadınların ve ekosistemlerindeki Somalililerin gelecek ile ilgili düşüncelerinden oluşuyor. Bu başlığı tek bir kelime ile özetleyecek olursam bu kelime “inşallah” olur. Bu başlıkta Somalili kadınların, “Türkiye’de Kalmak”, “Somali’ye Dönmek” ve “Başka Ülkeye Gitmek” şeklindeki düşüncelerini anlatıyor olacağım.

5.1. DÜN: GÖÇ ÖNCESİ HAYATLAR

5.1.1. Göç Etmeden Önceki Ekonomik Durum:

Tezin saha görüşmelerini Somalili mülteci kadınların evlerinde gerçekleştirdiğim için onların Kütahya'daki ekonomik durumlarını evleri üstünden görme imkânım oldu. Evlerine her gittiğimde tez için görüşme gerçekleştirmiyordum ama evden mutlaka bir veri ile çıkıyordum. Evdeki yemek kokularından, eşyalardan, evin düzeninden haneler arasındaki farklı gelir durumlarını izlemek mümkündü.

S1'in kocasının aylık olarak para göndermesi et ve balık gibi gıdaları diğer hanelere göre daha sık tüketmesini sağlıyordu. S11 ve S12'nin de hanesinde de ete alım gücü vardı. S12 eti almamaktan değil; Somali'deki gibi taze kesim ete ulaşamamaktan bahsetmişti. Elbette ki evdeki yemek kokuları her ne kadar bazı zamanlarda Somalili mülteci kadınların evlerine sık gitsem de alım gücü için tam bir belirleyici değildir. S15'in de çocuklarının yeni bir bisikleti ve çocukların yeni sayılabilecek ayakkabısını yine evlerine görüşme randevusu için gittiğimde görmüştüm. Diğer yandan evler eskiydi ve düzenli değildi, ev eşyaları yıpranmıştı. Evlerin 2+1 ya da 3+1 olması burada ikamet eden nüfusun genelde 5 kişi ve üstü olması ev içinde ve ortalıkta fazlaca eşya olmasına neden oluyordu. Evlerde çamaşır makinesi bulunmaktaydı. Hatta S7 ile görüşmemizin bir kısmını çamaşır makinesi sesi eşliğinde yapmıştık. Resmi kanallardan, aileden ve sivil toplum üstünden gelen sosyal yardımlarla dar gelirli bir hayatları vardı. Sahaya katılımcı olan Somalili mülteci kadınların hepsi M. Aşevinden gıda yardımı alıyordu. Görünürde açlık çekmiyorlardı ama alım güçleri zayıftı. Ekosistemden M. Aşevi yetkilisi de benzer bir gözlem yapmış.

“E13: Buralardan (sivil toplum) yardım alıyor. Komşuları yardım ediyor. Bu şekilde geçiniyorlar. İşte dışarıdan da böyle yardım gelen veya şu da var. Bu

bahsettiğim bu Almanya'ya giden burda bacanağı var. Bacanağına oradan para gönderiyor. İşte böyle geçiniyorlar yani kıt kanaat.”

Somalili kadınların Türkiye'ye gelmeden önce bulundukları ülke olan Somali, Suudi Arabistan, Yemen'deki ekonomik durumları genellikle Türkiye'dekinden kötüymüş. Somalili kadınlara göç etmeden önceki hayatlarını, Kütahya'daki hayatı zor bulup bulmadıklarını ve mesleklerini sordum. S4 Kütahya'yı hiç zor bulmadığını söyledi. Çünkü Somali'den gelmeden önce şöyle bir hayatı varmış:

“S4: Yani Türkiye'ye geldiğimde (gelmeden önce) iş bulamadım, param yoktu, hiçbir şeyim yoktu. Bu sorunları geride bırakıp geldim. Kızım ile birlikte geldim. Çünkü Somali büyük sorundu. Kızlar için problemliydi.”

Ancak bu savaşın olduğu her ülkede ve her mülteci için benzer bir anlatıydı. S4'ün kendi sınıfını anlatımını ise bir ünlemiyle ve yüz ifadesi ile fark ettim. Kızının tıp fakültesinde okuduğunu söyledi.

“B: Kızın doktor mu olacak ya da hemşire?”

S4: Purf (yani bizden doktor olamaz gibi bir ünlem ve yüz ifadesi) no doctor, nurse. Hayır doktor değil, hemşire.”

S1, Suudi Arabistan'da bir kreşte öğretmenlere yardımcı olarak çalışmış. S3 lise mezunu ve daha önce çalışmamış. S3'ün Somali'deki annesi S1 gibi kreşte çalışıyormuş ve artık emekli olmuş. Annesi ve kardeşleri haricinde ona gelir sağlayan birisi bulunmuyor. SY17 Yemen'de kuaförlük yapmış. Kuaförlük bir meslek olarak usta çırak ilişkisine dayansa da çocuk işçiliğin meşru kabul edildiği mesleklerdendi ve ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin hemen meslek edinmesi için çocuklarını yönlendirdikleri bir alandı (Hatipoğlu, 2017).

S7'de Somali'de ev hanımıymış, ekonomik getiri sağlayan bir işte çalışması Türkiye'de, Kütahya'dan Ankara'ya izinsiz olarak geldiği zamanlarda bir terzinin yanında çalışmasıyla başlamış. Kütahya'ya tekrar geldiklerinde ise sağlık sorunları

nedeniyle çalışmayı bırakmış. SY16'nın kocası Kütahya'da fırında çalışıyor. SY16 evlenmeden önce bir bilet satış ofisinde ulaşım için biletme işlerini yapıyormuş. Evlendikten sonra çalışmaya devam etmemiş. Şimdi ise iki çocuğu var ve Kütahya'daki ekonomik durumunun iyileşmesi için kendisi de çalışmak istiyor.

“SY16: Çünkü eşim çalışıyor ya tek bir kişi çok bara kazanmıyor.

B: Türkiye’de çalıştın mı?

SY16: Türkiye hayır. Çocuklar bakıyor. Sabahtan gidiyor öğlenden geliyor gidiyor.”

Diğer yandan ilkokula giden çocukları olduğu için, çini tabak yapmak gibi işlerin çok emek isteyip az kazanç getirmesi, işverenin mültecileri çalıştırıp ücretlerini vermemesi gibi nedenler de çalışmıyor. Yani hem mülteciliğin koşulları hem de toplumsal cinsiyet temelli bakım yükü kadın olarak iş piyasasında çalışmasını zorlu kılıyor. Eşi çalışıp az da olsa gelirleri olduğu için de çalışmaya muhtaç kalmıyor.

Örneklerle de anlatmaya çalıştığım gibi göç öncesi bir işte çalışan ya da çalışmayan kadınlar var. Fakat Somali’de can ve mal güvenliklerinin olmaması, Suudi Arabistan’daki güvensizlik hissi gelirlerinin bir miktar daha fazla olmasını avantajlı kılamamış. Aynı zamanda savaşın ekonomiyi de yıkması, Somali para birimi yerine dolar kullanımı, işsizlik temel sıkıntıları olmuş. Dolayısıyla Kütahya’daki ekonomik durumlarının göç etmeden önceki ekonomik durumlarına göre daha iyi olduğu söylenebilir.

5.1.2. Göç Etmeden Önceki Gündelik Hayat

Gündelik hayat insanların yaşamının doğal bir akışı olduğu için önem atfettikleri bir konu olmuyor Oysa ki geri dönüp baktığınızda gündelik hayatınız nasıl geçiyorsa ömrünüzü de o şekilde geçirmişsiniz demektir. Lefebvre der ki “İnsanların bir çoğu, hatta genel olarak insanlar, nasıl yaşadıklarını iyi bilmezler ya da yanlış bilirler” (2010: 100).

Belki de bu nedenle Somalili mülteci kadınlara göç öncesi gündelik hayatlarına dair sorular sorduğumda “normal” cevabını alıyordum. Günlük hayatın açıklama gerektirmeyecek kadar “normal” olması ve normalin ne demek olduğunu açıklamaya çabam sahanın her aşamasında yerini alıyordu.

S1, ES1’in çeviri yardımıyla şöyle söyledi:

“B: Peki orada (Suudi Arabistan’da) ve öncelikle 16 yaşına kadar Somali’de hayat nasıldı? Günlük hayatınız nasıldı?”

S1-ES1: İşte o zaman biraz iyiydi. O zaman devlet vardı, devletin son zamanlarında falan. Sonra zaten savaş başladı, ama savaştan önce hayat güzeldi, normaldi, normal bir hayat vardı.”

Elbette “normal” bir hayatın olması normalin ne olduğu ile ilişkilidir. Ancak anlatmak istedikleri şeyin Kütahya’daki hayatlarına benzer bir hayatları olduğuydu. O döneme dair özlediği şey ise huzurdu.

“S1-ES1: Şey vardı. Savaş yoktu işte o yüzden huzur falan vardı.”

Gündelik hayatın içinden huzur kavramını yakalayınca Somali’deki gündelik hayatın içeriğini ortaya çıkarmaya zeminim oldu. Savaş, can güvenliği ve terör gündelik hayatın oldukça merkezindeydi. S3’ün anlatımıyla; Eş-Şebab’a²⁶ dahil olmaya, ona istihbaratta bulunmaya zorlanmak, bu gerçekleşirse devletle sorun yaşamak ve en nihayetinde savaş ortasında kalmak Somali’deki gündelik hayatın başlıca sorunlu konularıydı.

“B: Fakat bazıları orada yaşamaya devam ediyor. Mesela senin ailen hala orada yaşıyor.”

S3: Annem orada yaşıyor ama yetişkin. Eş-Şebab çocukları öldürmek istiyor.

Çocukların zihnini değiştirmek istiyor.

B: Kadınları mı seçiyorlardı?

²⁶ Eş- Şebab: Somali’de bir terör örgütü.

S3: Kadınları, hayır, çocukları. Benim gibi. Hala çocuğum (Gülüyor, el şaplatma sesi) Benim gibi, senin gibi. Onlar yalan söylemek istiyor. İstedikleri olmazsa öldürüyorlar. Bana bilgi ver. Eğer söylemezsen seni öldürürüm. Bana söylemek zorundasın. O (kadın) nerede yaşıyor, o (erkek) nereye gidiyor. Eğer Eş-Şebab'a gidersen devletle sorun olur."

Hatta bu kavramlar gündelik hayatın için öylesine işlemiştir ki benim hanedeki ataerkil baskıyı anlamak için sorduğum soruların cevaplarından da çıkıyordu. Kadınların dışarıda nasıl giyineceklerine Eş-Şebab karışıyormuş. Hatta Eş-Şebab baskısı oldukça sert olduğu için haneden gelenler daha hafif kalıyor.

"S7: Yani açık ve kısa olan şeyleri giymiyorlar. Bir de hani Somali'de teröristlerle şeyler, açık ve kısa bir şey giyersen hemen. (kötü bir şey olur)

Somalili kadınlar, Somali'de kadınların başını kapatmasının varsayılan olarak kabul edildiğini anlattılar. Sahada bütün Somalili kadınların başları aynı stilde kapalıydı.

"S3: Lazım. Somalililer hepsi kapalı. Çocuklar kapalı (gülüyor)"

Somali'de hane içinde ataerkillik de oldukça baskın olmasına rağmen Somalili kadınlar kendi hanelerinde ataerkilliğin çok baskın olmadığını anlatıyorlardı. Sanki hanelerinde değil de sadece Eş-Şebab'tan kaynaklanan durumlarda ataerkillikle ilgili sorunları varmış gibi. S7'nin anlatımıyla belki de benim sahamın katılımcılarının göçmenlik halleri de bu durumun değişip dönüşmesinin göstergesidir.

"B: Somali'de ailede erkekler karar verici midir? Onların dediği mi olur?"

S7: Doğru olduğu halde ona (erkeğe) uyuluyor da doğru olmadığı halde hayır."

Ataerkilliğin Kütahya'daki yaşamda değişimin gerçekleştiğini SY16'nın anlatımında görmüş oldum. Aynı insanlar ama ülke değiştiğinde davranışlar da değişiyor.

"B: Sen dışarıya çıkmak istiyorsun eşine soruyor musun?"

SY16: Biz Kütahya'da etmiyoruz. Yemen'de var ama burada yok .İyi Yemen'de olur ama buradan karar. Mesela ziyaret mi yapacam?"

B: Çarşıya çıkacaksın?

SY16: Hayır soracam ama cevap beklemiyorum (Gülüyor)

B: Çok iyi. (Gülüyorum)

SY16: Ben çıkıyorum, hadi görüşürüz. (Gülüyoruz çokça).”

Gündelik hayatın nasıl geçtiği, toplumsal cinsiyet rolleri ile oluşturulmuş iş yüklerinin neler olduğunu anlamak için kadınların ve erkeklerin gündelik hayatta ne kadar birlikte olabildikleri önemliydi. S15 ve tercümanı olan kızı Ç4 ile konuşurken S15’in sekiz çocuğundan dördü evdeydi. Çocuklar 5 yaş civarında oldukları için ideal derinlemesine mülakat koşullarında değildik.

“B: Peki Somali’de erkeklerle, sizin ailede, kadınlar aynı ortamı paylaşabiliyor muydu?

Ç4: Fazla değil. Sakıncalı gibi bir şey.

S15: Çocuğa (bırak bırak bırak)

B: Sakıncalı derken?

Ç4: Ayrımcılık oluyor.”

Somali’de ataerkilliğin bir diğer yönünü de bakım emeği üstünden görebiliyorum. Ailelerde çocuklar başka ülkelere göç etse de ebeveynlere bakım hizmeti verecek bir çocuk Somali’de kalabiliyor.

“S6: Yok çocuklar evlendi. Kardeşim 2 çocuk, yani oğlan, 2 kız var kardeşim ama hepsi evlendi, evlendi. Ama bir kız küçük yanında oturuyor, bakıyorlar.”

5.1.3. Göç Karar Aşaması

EK 1: Kütahya’daki Somalili Kadınlar Göç Edilen Ülkeler’de görüleceği üzere sadece 7 kişi doğrudan Somali’den Türkiye’ye gelmişti. Somali’den Suudi Arabistan’a göç edip Suudi Arabistan’dan Somali’ye dönmek zorunda kalanlar için tekrar bir göç süreci başlamıştı. Göç karar aşaması hayatın akışını değiştiren çok ciddi bir yol ayrımında

olmak demekti. Bu tezin sahasındaki gibi her ne kadar savaş hali ya da oturma izninin iptali gibi durumlar olsa da mülteci olarak göç etmek geriye dönmenin çok mümkün olmadığı bir yola başlamaktı.

5.1.3.1. Somali'den ve Suudi Arabistan'dan Gelenler

S3 Somali'den İtalya'ya gitmek için göç karar aşamasını şöyle anlatıyor:

“S3: Anne, arkadaş diyor. Türkiye safe. Burada safe değil. Kızlar hayatı bitti. Problem. Tamam Türkiye Avrupa'da bilmiyorum ama ben İstanbul'a geldim bura Türkiye diyor. Ship burası İstanbul bitmiş. Burada oturuyorum. Burada İstanbul. Ama ben İstanbul'da bilmiyorum. Somali'de geldim burada İstanbul bilmiyorum. Avrupa'da gidiyorum.

B: Sen Avrupa'ya gidiyordun?

S3: Evet, İtalya'da istiyorum. Ama misafirler gel gel buraya oturun. Ekmek veriyor, su veriyor bir dakika orada oturuyorum (el çırpma-ortadan kaybolma) gerçek geldim. Anladın mı?”

S5'in durumunda ise hem Somali'deki savaş hem de aile içi şiddet göç kararında etkili olmuş.

“S5-S11: Bu kızla o oğlanı evlendirmek istiyor. Bu kızı dövüyor dövüyor dövüyor. O (S5) okula gidemedi. Somali'de iç savaş var artı (plus) bu problem yüzden Somali'den buraya gelmeye karar verdi.”

Bir de Somali'den asıl amaçları tedavi olduğu için gelenler vardı:

“B: Peki o zaman onların Türkiye'ye gelme nedeni sadece hastalık mı?

S12-Ç8: Tedavi için geldiler, ülkede biraz sıkıntılar falan vardı öyle. Terör sıkıntısı vardı. Eş- Şebab bir de tedavi için geldiler.”

Göç kararı can güvenliği olmadığı Somali'den göç etmeye karar vermek ama aslında İtalya'ya gitmek isterken Türkiye'de yaklaşık on senedir yaşayama dönüşen bir

karar. Başlangıcı, süreci ve sonucu tam olarak öngörülemeyen, riskli bir karar. Suudi Arabistan'dan Somali'ye dönenler de yeniden bir göç kararı alıyorlar.

“S7-Ç9: Suudi Arabistan'da sıkıntılar falan vardı. İkametgahımız falan yoktu. Geri gönderdiler ülkemize.

B: Sonra Somali'ye gittiniz. Somali'de ne oldu?

Ç9: Gittiğimiz anda savaşlar falan vardı. İşte onun yüzünden de, en güvenli bölge burasıydı.

S7-Ç9: Bir de biz o anlarda küçüktük de büyükler, küçükleri alıyordu orada. Siz gelin savaşın falan öyle diyorlardı ondan.

B: Orada güvensizlik vardı. Peki Türkiye'ye gelmeye nasıl karar verdiniz?

S7: Bize şey dediler de gelin sizi Avrupa'ya götüreceğiz falan. İtalya'da. Para aldılar. Sonra buraya getirdiler.

S7: Eeet, Arupaya. Arupa geliyor

Ç9: Burası Avrupa dediler. Sonra Türk bayrağını gördük.”

Suudi Arabistan'dan Somali'ye bir başka dönüş ve göçe karar sürecini de S4 anlatıyor:

“S4: Ben ev temizliğine geri döndüm Arabistan'da. İstemem. Yürüyoruz, evine git, evine git, puufff, Somali'ye gitti. Somali yoktu. Somali bitmiş. Ev yok, insanlar yok, yarısı ölmüş yarısı gitmiş, mülteciler ama, 5 erkek kardeşim var. Erkek kardeşlerimin evine gittim.”

S4 Somali'ye döndüğünde erkek kardeşleri ile çevrili güvenli bir alan olmuş. Ancak sonra bu güvenli alan dağılmış ve Eş-Şebab tarafından erkek kardeşinin parasının S4'te olduğunun bilinmesi de sürekli taciz edilmesine neden olmuş.

“S4: Korudu. Sonra koruyamadı. Onlar geldi (Eş-Şebab), kızını alacağız diye. Ben hayır dedim. Vurdular, vurdular. Erkek kardeşim geldi. Tık tık tık tık! Erkek kardeşim öldü, onlar kızımı almadan gittiler. Çünkü erkek kardeşimin ölmesi

problem. Sonra erkek kardeşimin evi, parası, her yer kızım. Her yer. Bana para ver, bana para ver. Git her yere. Ölmek istemedim “yani” önümde git. 2000 dolar. Allah rahmet erkek kardeşim bana para verdi. Sonra öldü.”

Suudi Arabistan’ın oturma ve çalışma izinlerini iptal etmesi ile de Suudi Arabistan’da bulunan Somalililer için yeni bir göç yolcuğu başlamış. Suriye üstünden kaçak olarak arabayla ve sonra da yürüyerek Türkiye’ye girmişler. Bazı Suriyeliler de S15 ile Türkiye’ye birlikte gelmiş.

“S15: Oradan çıkın gibisinden dediler ülkede (Suudi Arabistan’dan) yabancıları istemiyorlardı. Irkçılık vardı. Somali’ye de dönsek orada savaş var. Mecburen buraya geldik. Zorunda kaldık.”

5.1.3.2. Yemen’den Gelenler

S13’te Suudi Arabistan’daki oturma ve çalışma izni bitince Somali’ye, oradan da Yemen’e göç etmiş.

“S13-S6: (S6 kendisine zor yeten Türkçesi ile benim ilgimi ve dinlediğimi görünce çeviri yaptı Arapça’dan) Yemen ama Suudi Arabistan oturuyorlar bunlar annesi. Sonra Suudi Arabistan insanlar istemiyorlar. Yabancı istemiyorlar. Gidiyorlar yani Somali de gidiyorlar Yemen’de gidiyorlar. Hepsi istemiyoruz dedi hükumat. Sonra git S13, çocuklar gönderen Yemen’de dedi S13. S13 değil de oğlu istemiyor Yemen. Yemen harbi var, yavaştta var. Sonra gönderi Kütahya’ya.”

SY16 ise zaten Yemenli ve Yemen’de can güvenliği sorunu yaşadıkları için göç etme kararı almışlar. Bu diyalog sonrasında SY16 ağladı ve ben o günleri hatırlatıp onu daha fazla üzmemek istemediğim için üstüne gitmedim. Onu sakinleştirmeye çalıştım. Göç karar aşamasına veri toplamak, katılımcılarımın travmalarını nüksettiriyorsa konuyu devam ettirmeyi doğru bulmuyorum.

“SY16: Kabile için yani ben nasıl anlatacam bilmiyorum. Ama onlar yüzünden biz buraya geldik. Kaçarak.

B: Böyle düşmanlık kavga mı?

SY16: Evet düşman yani. Benim eşim dövdüler. Araba kaza yaptılar onlar.

B: Öldürmeye çalıştılar.

SY16: Eeeeet. Burayı biz gördü hemen

B: Neden böyle bir şey yaptılar?

SY16: Vallahi büyük problem var. Boşver.”

S10 göç kararını biraz daha esprili bir dille yanıt verdi.

“B: Buraya gelmeye nasıl karar verdin?

S10: Nasıl Türk erkeği bulabilirim? (gülüyor).Okumak, inşallah. Çünkü evlilik gerekli değil.”

5.1.3.3. Somali’de Kalanlar:

Bir de koşullar ne kadar zorlu olursa olsun göç kararı alamayanlar var. Somali’de kalmak hem ekonomik koşullarla hem mülteci olmaya hazır olup olmamakla ilgili duruyordu. Zira bir kez mülteci olmaya karar verildiğinde geri dönmenin mümkün olmadığı Somalili kadınların anlatılarında kendine yer bulmuştu. S11 ekonomik koşullar hakkında şöyle şöyleydi:

“B: Onlar (aileden diğer kişiler) neden hala Somali’de?

S11: Birincisi buraya gelmek için yeterli paraları yok, Somali’de kalmaya karar verdiler.”

SY17 ve E1 ise konunun diğer boyutu olan göç kararı ile ilgili konuştu:

“B: Peki kalanlar niye hala orada?

SY17: Çünkü onlar nasıl ohuyorlar. Vatanlar çok seviyorlar yani.

E1: Çıkamadıkları için.

B: Çıkamadıkları için?

El Bi de seviyorlar olabilir ama bazen başka bir yere gitmek düzen kurmak yeni şey istiyor. Kendini hazır mısın, gidebilecek paran var mı , gidiyor musun o da var yani herkes çıkamıyor. Herkes çıkamıyor.

B: Herkes çıkamıyor.

El Bi de gönüllü olarak orada kalanlar da var yani.”

5.2. YARIN: GELECEK TAHAYYÜLÜ

Bugünü, gelecek adına feda etmek ağır ve büyük bir bedeldi. “Geçicilikte beklenen zaman” (Biner: 2016, 17) gündelik hayata tekabül ediyor. Somalili mülteci kadınlar için Kütahya’da bekleme süresi uzadıkça yeni ülkeye göç etmeye dair planlar ve umutlar da askıya alınmış gibiydi. İnşallah, nasip gibi kelimeler bile bir inancı değil; olmayacak ama nasipte varsa belki olur gibi bir anlama tekabül ediyordu. 2018 Eylül itibariyle uluslararası koruma başvuruları (destek faaliyetleri, danışmanlık ve yönlendirme gibi faaliyetler dışında) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nden Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne geçti (Menekşe, 2018: 216). Bu süreye kadar Somalili kadınların muhatap oldukları kurum BMMYK idi ve S6 şöyle anlatıyor:

“S6: Ankara’dan. Konuştu Birleşmiş Milletleri, sonra gel, otur. inşallah sonra, inşallah sonra, bekle, bekle.”

“S7: Bir kaç belge falan oradan göndermişler. Biz de Birleşmiş Milletlere götürdük, size geri döncez, size geri döncez dediler de hiç de dönmediler.”

Beklemeler her derinlemesine mülakatın inşallahlı ve cümlesiydi.

“S1: Ama bilmiyor hiç bir şey çıkmadı yani. Bekliyor yani nerde çıkacak yani.

B: Bekliyorsun.

S1: Bekleyim, inşallah.”

5.2.1. Türkiye’de Kalmak

Somalili mülteci kadınların Türkiye’de uluslararası koruma kapsamında sığınmacı ya da şartlı mülteci statüsü ile bulunduklarını anlatmıştım. Bu yasal statüler, Somalili kadınlar Türkiye’de kalıcı olmak isteseler de buna imkân vermiyor. Ancak uluslararası koruma kapsamında bulunmaları onların ülkelerine iadesini de engelliyor. Dolayısıyla üçüncü ülkeye göç etmeye dair “bekleme” süreci başlıyor. Bekleme süreci uzun olduğunda ve sürekli gitme üstüne uğraş verilmesi bir kenar bırakıldığında bu tezin de konusu olan taşrada mülteci kadın olma deneyimi ortaya çıkıyor. Yine de Somalili kadınlara Türkiye’de kalmak isteyip istemediklerini sordum. Türkiye’de gerçek manada mülteci statüsünde olmadıkları için kalmak istemeyenler vardı.

“S7-Ç9: Mesela Türklerin yaptığı şeyleri biz yapamayız yani. Türkiye’de yaşanırsa bize vatandaşlık verilirse öyle yaşanır ama öbür türlü bu kimlikle yaşanmaz.”

Sağlık sorunu nedeniyle gelen, oğlu da Kütahya’da yaşayan S12 Türkiye’deki halinden memnundu:

“S12-Ç8: Zaten güzel bir ülkedeyim diyor. Demokrasi cumhuriyeti var sıkıntı yok. Canım tehlikede değil. Erdoğan’dan Allah razı olsun. Müslüman ülke Elhamdülillah diyor. Ezan sesini duyarım diyor rahatça.”

Bu memnuniyet haline dair E13 de kendi gözlemini paylaştı.

“E13: Onlar mesela Türkiye’de olmaktan mutlular çoğu. Yani Türkiye’ye dua ediyorlar yatıp kalkıp... Müslüman ülke.”

Ekosistemin gözlemleri yersiz değil ama katılımcım olan Somalililer için çok kısıtlıydı. S7, 17 yaşında göç ettiği Suudi Arabistan; göç politikasını değiştirip onları sınır

dışı ettiğinde Müslüman ülke olmasına rağmen Suudi Arabistan'ı özlemedi. Aksine daha önce kendisine yaşama alanı sunan bir ülkeyi, kendisine hiç böyle bir imkân vermemiş gibi değerlendirebildi. Somali'yi kendi ülkesi olduğu için her türlü olumsuzluğa karşı özlerken, Suudi Arabistan'ı özlemediğini belirtti. Mültecilerin göç etmek istediği ülkeler için de din faktörü oldukça geri planda kalıyor. Temel istekleri SY17'nin anlatımıyla bir ülkenin “Müslüman ülke” olması önemli değil:

“SY17: Ne en çok önemli senin saygı göstereceğin, yani sana iyi davranacağını, sana hiç kötü davranacağını.”

S8, Suudi Arabistan'da Cidde'de yaşıyormuş. Türkiye ile Suudi Arabistan'ı karşılaştırdığında Suudi Arabistan'ı daha iyi bulduğunu anladım. Çünkü Mekke ve Medine gibi kutsal şehirlere yakın olmak onu Suudi Arabistan'a bağlayan önemli nedenlerdi. Türkiye'de Müslüman ama bir Suudi Arabistan gibi değil diyordu. Gitmek istediği ülke ise din faktöründen bağımsız olarak Amerika idi.

Kütahya'da sahaya katılımcım olan Somalili kadınlar üzerinden bir analize girişmeden onlara kendi hayatlarının daha iyi hale gelmesi için Kütahya'da kısa vadede neler olmasını istediklerini sordum. Somalililer Kütahya'ya ilk geldiklerinde Köşk Otel adında bir otelde ikamet ediyorlardı. Bazıları hiç geliri olmayan kişiler için bu uygulamanın tekrarlanması iyi olacağını düşünüyor. İsteklerini genel olarak ifade edersem kendilerine yapılan sosyal yardımların artırılmasıydı. Kira yardımı, elektrik, su ve doğal gaz faturalarının ödenmesi gibi temel giderler kategorisine dair “yardım” talep ediyorlardı.

Somalililer Kütahya'ya geldiklerinden beri zaten bu yardımlarla geçimlerini sağlıyordu. Benim sormak istediğim ise sosyal yardımlara bağımlı olmadan neler yapılmasını istedikleriydi. Sorunun net anlaşılmamasının nedeni böyle bir düşüncenin zihinlerinde oluşmamış/oluşmamış olmasıydı. Buradan hareketle söyleyebilirim ki Kütahya'daki Somalili mülteci kadınlar için mültecilik; çok ciddi bir “muhtaç olma”

psikolojisi üstüne kurulu bulunuyor. Gelen cevaplar arasında sosyal yardımların artırılması haricinde kendilerine iş verilmesi vardı. Bir mesleği olmayan kadınlar bu işi “herhangi bir iş” olarak tanımlıyordu. Ancak böyle bir tanımlama aslında ne yapacağını bilmemeye tekabül ediyordu.

5.2.2. Somali’ye Dönmek

Görüştüğüm bütün Somalili üniversite öğrencileri Somali’ye geri dönmek istiyorlar. Ancak bebeğinin sağlık sorunu nedeniyle gelmiş olan S14 haricinde mültecilerden Somali’ye dönmeyi isteyen bulunmuyor. Türkiye’den genelde Avrupa ülkelerine, Amerika’ya ya da Kanada’ya gitmeyi amaçlıyorlar. Saha sırasında Somali’ye dönen biri olmadı. Fakat daha önceki yıllarda E13’ün bahsettiği Somalili mülteci bir kadın Kütahya’dan Somali’ye dönüp orada tercümanlık yapmaya başlamış.

“E13: Birisi memleketine geri döndü (Somali’ye).”

Üniversite öğrencilerinin ülkelerine dönmek istemesi, ülkenin yaşanabilir bir kısmının olduğunu gösteriyor. Daha önce bahsettiğim teröre alışmak da belki bunun içinde değerlendirilebilir. Diğer yandan göç biraz da kişinin evden çıkarken bir daha geri dönüp dönmeyeceğini kafasına yerleştirmesi ile ilgili bir durum. Üniversite öğrencileri Türkiye’ye geldiklerinde de Somali’ye dönmeyi planlamışlar. ES4, 2012 yılında Manisa/Soma’ya gelmiş ve liseyi orada okumuş. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi’nde de makine mühendisliğinde okuyor. Somali’de kendisine ihtiyaç olduğunu Türkiye’de iş bulamayacağını düşünüyor. Bu nedenle de Somali’ye dönmek istiyor. İleride Türkiye’de üniversite okuyup Somali’ye dönen öğrenciler ile ilgili bir araştırma yapılırsa bu tez bir alt yapı niteliği taşıyabilir.

5.2.3. Başka Ülkeye Gitmek

Somalili kadınlardan İtalya’ya gitmek için yola çıkıp kendilerini Türkiye’de

bulanlar başından itibaren başka bir ülkeye göç etmek istiyor. İlk basamak ülke olarak Türkiye'ye gelenler de akrabalarının ve aile üyelerinin olduğu ülkelere göç etmek için beklemedeler. Türkiye ile üçüncü ülke arasında anlaşma sağlanamaması bekleme süresini uzattığı için farklı bir ülke üstünden istenilen ülkeye göçmek gibi alternatif bir yol oluşmuş. S3'ün Kütahya'daki Somalili bir kadın arkadaşı İngiltere'ye Uganda üstünden göç etmiş. Dolayısıyla başka ülkeye göç için bekleme süresi mülteci kişinin sahip olduğu şartları ile de değişkenlik gösteriyor.

“B: Sen neden aynı şeyi yapmadın?”

S3: Aynı şey, onun ailesi yardım etti. Onun annesi Somalili, Kenya'da, Uganda'da işi vardı. Sonra elçilikte çalışıyordu. Visa alcam orada gidiyorum.”

S13'de Almanya'ya gitmek istiyordu. Saha görüşmelerim esnasında Almanya'ya gitmiş. Ancak Türkiye üstünden gitmediğini, Yemen'e dönüp gittiğini söylediler. Somalili kadınlardan Birleşmiş Milletler vasıtasıyla üçüncü ülkeye göç eden kişilerden biri S15'nin kocasının kardeşi, yani çocukların halasıymış. İngiltere'ye kabul almış. Bekleme süreci diğerlerine nazaran oldukça kısa sürmüştü (1 yıl). S6'nın Kütahya'dan bir kadın arkadaşı da Amerika'ya gitmiş.

“S6: Kız arkadaş benim 1 kız var. ismi x. Gidiyorlar uç sene.

B: Üç sene?

S6: Evet, iç sene burada oturuyorlar Kütahya'da, sonra Amerika gidiyorlar. Vize geldi.

B: Nasıl gidiyor?

S6: Nasip yani, Birleşmiş Militerya, evet vize yapıyor Amerika aldınız.

B: Amerika'ya vize aldı.

S6: Kabul aldı.

B: Peki sen neden alamadın daha?

S6. Bilmiyor, nasip.”

Bu sahada mülteci kadınların yasal statülerini araştırmıyordum. Yasal statülerine dair sorularım onların durumunu daha iyi anlamak içindi. Fakat yasal statü soruları onlarda gerginlik yarattı. Çoğu zamanda ırkçılık konusunda “Elhamdülillah iyiyiz” şeklinde aldığım cevaplar gibi burada da “nasip” cevabı tikanıklık yaratıyordu. Ancak hem araştırma konum bu değildi hem de bu araştırmayı yapmaya yetkili kişi değildim. Bu nedenle gitme istekleri üstüne yoğunlaştım. Somalili aileler genellikle 7-8 kardeşli çok çocuklu ailelerden oluşuyor. Buna çok eşlilik, boşanma ve tekrar evlilik gibi nedenler eklendiğinde kardeş sayısı daha da artıyor. S7’nin ailesi böyle bir aileydi.

“S7-Ç9: Kanada’ya gitmek istiyoruz. Anneannem, ailelerimiz hepsi orada.”

“SY17 Amerika’da, Kanada olsun gitmek istiyor.

B: Peki Amerika’da ne yapmak istiyorsun?

SY17: Yani kardeşler var orada. Onlar gitmek istiyor yani. İki kardeş.”

Yeni göç edecekleri ülkede mesleklerin toplumsal cinsiyet kalıplarından sınırlanabileceklerini düşünen mülteciler vardı:

“SY17: Burada Türkiye’de yok. Bazen görüyorsun. Kim taksi sürüyor kadın.

orada otobis sürebilir kadınlar. Bir iş bulmadın şoför olacam. Öyle düşünüyorum.

Benim yeğenim öyle yani. Otobis şoförü. İngiltere’de yaşıyor.”

S10’da Norveç’e gitmek istiyor ama yeni bir göç sürecine girmek için de kendini hazır hissetmek istiyor.

“S10: Zamana ihtiyacım var. Norveç.”

Üçünü ülkelere yasal olmayan yollardan gidenlerin çoğunu Somalili kadınlardan değil; ekosistem ED3’ten ve E13’ten öğrendim. Hatta Kütahya’da on yıldır yaşayan Somalili bir erkek ve ailesi de sınırı 2015’de Ege Denizi ve Yunanistan üstünden botla geçmeye çalışmış ama yakalanıp geri gönderilmiş. Bu kişi ile irtibata geçtim ama sahaya katılımcı olmayı “meşgul” olduğu bahanesi ile kabul etmedi. E13, Somalili mültecilere

hem gıda yardımı yaptığı her ay görüşüyor hem de bazıları ile arkadaşlığı var. Bu nedenle yasal olmayan yollardan gidenleri ondan öğrendim.

“E13: O zaman şöyle somut örnekler vereyim. S diye bir kardeşimiz vardı o Yunanistan’a geçti mesela.”

B: Erkek mi kadın mı?

E13: Üç tane çocuğuyla gitti. Eşi de yanında. Erkek... Çanakkale’den gitmişler... Yok o kaçak gitti. Kaçtı yani. Riske girdi. Hani bir ara kapı açılmıştı. Devamlı gidenler oluyordu. Hani bir karmaşa oldu. Hani o Sırbistan sınırında istenmeyen görüntüler oldu. O dönemde o, ben riske aldım dedi. Ben gitcem dedi. Gitti.”

E13 arkadaşının aslında Türkiye’de kalmak istediğini ama Türkiye’de mülteci olmanın şartları ile yaşamaya devam edemediğini anlattı. Türkiye’nin, Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi kısıtlılık şartına göre Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermediğini hatırlayalım.

“E13: Neden gitmek istedi o da var. Mesela bu kardeşimiz Türk vatandaşı olmak istiyor. Ben Türkiye’den ayrılmak istemiyorum, ben bu ezan sesini durmak istiyorum diyor. Biz çok konuştuk onunla ve samimiyetimle inanıyorum, doğru söylüyor ama şimdi şartlar farklı. Ben tam bilmiyorum ama bizim Türkiye’nin kucak açıyor ama kucak açarken bu mültecilere şartı var yani. Ben senin her şeyine bakamam. Can güvenliğini sağlarım. Benim anladığımı söylüyom ama öyledir demiyorum. Can güvenliğini sağlarım.”

B: Evet

E13: Diğer hizmetleri sen kendin yaparsın ya da alırsın benim kurumlarımdan alabildiğin kadar. Bunu kabul ederek giriyor Türkiye’ye. Ama Avrupa öyle değilmiş, -miş diyorum ama gene. Oranın da şartları var. orada can güvenliği yanı sıra bir ilave var. Mesela altı ay içinde dilimi öğrendiğin zaman ben sana

vatandaşlık veririm. Ev veririm veya maaş başlarım gibi. Bunlar bunları çok iyi biliyor. Takip ediyor mülteciler.”

S9’un kızı ve ES5’in kız kardeşi de kuzeni ile birlikte Ege Denizi ve Yunanistan üstünden botla İsveç’e gitmiş. S9 ve ES5 çok tehlikeli buldukları için bu yolla göç etmeyi göze alamamışlar. Şimdi onun yanına yasal yollardan gitmek için bekliyorlar.

“ES5: Yani İsveç’te annem çok istiyor oraya gitmek. Kardeşim bir de kız olduğu için, yalnız olduğu için orada.

B: O n’apıyor İsveç’te şimdi?

ES5: Şimdi bir kampta yaşıyor.

B: Mülteci kampında?

ES5: Mülteci değil o artık oturmayı aldı. Tamamı bir kamp değil yani. Bir ev gibi düşün.”

S4’ün kızı da Almanya’ya aynı şekilde geçmiş. S4 Türkiye’deki halinden sağlık hizmetleri nedeniyle memnun ama kızını özlediği için Almanya’ya gitmek istiyor.

“S4: Kızımın yanına gitmek isterim. (Almanya)”

Bölüm Sonucu

“Dün” ve “Yarın” başlıklarını, “Bugün” başlığının daha iyi analiz edebilmek için anlattım. Böylelikle tezin sonuç başlığı için sahadan gelen verilerle analizi tamamlamak istedim. Kütahya’da yaşayan, bu tezin katılımcısı olan Somalili kadınların ve ekosistemlerindeki Somalililerin her birinin hikayesi farklı. Hepsi yasal olarak uluslararası koruma kapsamında olsa da sığınmacı ve şartlı mülteci olarak ayrılanlar var. Bu nedenle Türkiye’de kalmaları, başka ülkeye göç etmeleri bu statülere ve bireysel imkânlarına bağlı gözüküyor.

Kütahya'daki Somalililer için “bekleme” bir gerçeklik ama gündelik hayatta sürekli akıllarında tuttıkları bir şey değil. Şartları Kütahya'da yaşamalarını gerektirirken “beklemek” bilgisayarda arka planda çalışan bir uygulama gibi düşünülebilir. Türkiye'ye sağlık problemleri nedeniyle doğrudan Somali'den gelen kadınlar, Türkiye'de yaşamaya devam etmek, sağlık sorunu geçtiğinde ya da Somali'de şartlar düzeldiğinde Somali'ye dönmek istiyor.

Üçüncü ülkeye göç etmek isteyenler, Türkiye'de mülteci statüsünde bulunmak, pasaportlarının olması, çalışma izinlerinin ve izne mukabil çalıştıklarında ücretlerini alabilecekleri bir işlerinin olması durumunda Türkiye'de yaşamaya devam etmeyi istiyor. Ancak Türkiye'de bu şartlara sahip olmadıkları için Almanya, İsveç, Norveç, Kanada, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde yaşayan aile fertlerinin ya da akrabalarının yanına gitmek istiyor.

Somali'ye dönmek isteyenler genelde Somalili ekosistemdeki üniversite öğrencileriydi. Onlar Türkiye'den lisans diploması ile Somali'de iş bulabileceklerini ve ülkelerinin kendilerine ihtiyacı olduğunu düşünüyorlar. Bu üniversite öğrencilerinin aileleri halen Somali'de yaşıyor. Benim araştırmacı olarak aklımı karıştıran Somalili kadınların kesinlikle Somali'ye dönmek istememesine rağmen üniversite öğrencilerinin Somali'ye dönmek istemesiydi. Somalili kadınlar Somali'de iç savaş gerekçesiyle ülkelerine dönmek istememelerini gerekçelendiriyordu. Ancak ekosistemlerindeki bu öğrenciler de aynı savaş ortamına dönmüş olacaktı. Dolayısıyla mülteci olmak, can güvenliği tehdidi iken bir anlamda da bireysel bir karardı. Anlatılar üstünden gidersem ülkeden bir kez mülteci olmaya karar vererek çıkıldığında artık geriye dönmek bir alternatif olmaktan çıkıyordu. Dolayısıyla literatür taramasının “Göç Kategorileri” alt başlığında bahsettiğim “sürekli göç” kavramı ön planı çıkıyordu. Ancak koşullar sürekliliği sağlamaktan ziyade taşrada beklemeyi zorunlu kılıyordu.

SONUÇ

Bu çalışma “taşrada mülteci kadın olmak ne demektir?” sorusu üstünden ilerleyip “Kütahya’daki Somalili kadınların gündelik hayatları nasıldır?” sorusuna geçerli bir yanıt ve tasvir aradı. Tezin yapısı toplumsal cinsiyet kavramıyla oluştu. Göçün kadınlaşması kavramı örneklem seçiminin de belirleyeni olarak varlık gösterdi. Taşra ise gündelik hayatın ve duyguların mekânı olarak tasviri sağladı. Bahsettiğim üç kavram ekseninde Somalili kadınların Kütahya’daki gündelik hayatlarının bir fotoğrafını çekmeye çalıştım. Taşrada mülteci kadın olma deneyimini Kütahya’daki Somalili kadınlar ve ekosistemleri üstünden anlatmayı amaçladım. Bu doğrultuda gömülü teoriden ve etnografiden yardım aldım. Feminist yöntemin temel yaklaşımlarını kullandım.

Literatürde ulaşabildiğim, Türkiye’de mülteciler üzerine yapılan çalışmalar taşrayı uydu kent olması üstünden ele alıyordu. Taşraya dair yapılan araştırmalar da taşra tanımlamaları ve yerellik üstünden ilerleyip taşra-merkez karşıtlığından bahsediyordu. Uydu kent örneklemli çalışmalarda taşradan; taşra temelli çalışmalarda da mültecilerden bahsedilmiyor olması bu birleşimi sağlayan saha çalışmalarına ihtiyacı doğurmuştu. Ancak öncelikle Somalili kadınlarla ilgili Türkiye’den ve dünyadan çalışma örneklerini taradım. Toplumsal cinsiyet, taşra, göç, zorunlu göç ve göçün kadınlaşması üzerine yapılmış çalışmaları genellikle birlikte ele alınmadığı için ayrı ayrı inceledim. Bu çalışmaların açtığı yolda tezin saha verileriyle bir birleşim sağlamaya çalıştım. Böylelikle araştırmacı konumumu da belirterek oluşturduğum birleşimle Türkiye’deki Somalili mülteci kadınlarla yapılan sınırlı sayıdaki literatüre katkı sunmayı amaçladım.

Somalili kadınlar ve ekosistemleri ile yaptığım görüşmeleri, saha günlüklerimi, saha analiz günlüklerimi, notlarımı, konuyla ilgili konferans ve atölyelerde aldığım notları kodlayarak (etiketleyerek) bir içerik analizi oluşturdum. Yoğun veri havuzunun içinden sıklıkla tekrar eden kodlamaları seçip grupladım. Maxqda nitel veri analiz

yazılımı ile kod kitapçıkları oluşturdum. Buradan teze aktarabileceğim oranda veriyle tezin bölümlerini ve başlıklarını belirledim. İçerik ve dil olarak uyumlu bir çalışma ortaya çıkarmaya çalıştım.

Tezin sahasını etkilen üç etkeni tespit ettim. Bunlar göç çalışmak, güven kavramı ve dil sorunu başlıklarını taşıyordu. Somalili mülteci kadınların Türkiye’deki yasal statüsü gündelik hayatlarının da önemli bir belirleyeniydi. Çünkü çatı kavram olan uluslararası koruma kapsamında olmaları, buna mukabil sığınmacı ve şartlı mülteci olmaları Türkiye’de ve bir uydu kent olan Kütahya’da yaşamalarına olanak sağlıyordu. Tez izleme komitesi toplantılarımdan birinde yasal statüyle ilgili konuların mülteci kadınların anlattıkları gibi olup olmadığı, bunun SGDD ya da BMMYK üstünden teyit edilmesiyle ilgili bir soru/öneri gelmişti. Göç çalışmalarında, özellikle zorunlu göç çalışmalarında bu soruyla karşılaşılabilirdi ve bu sorunun cevabı yöntemsel olarak araştırmanın konumunu da belirlemekteydi. Araştırmanın feminist yöntem ile vücut bulması teyit alınmasına ihtiyaç olmadığını gösterdi. Zira katılımcılarının anlatılarına güvenerek onların anlatılarını esas almak feminist yöntemin bir parçasıydı. Katılımcı ile araştırmacı arasında dikey hiyerarşi yerine yatay yönlü bir iletişim sahanın yapısı için elzemdi. Araştırmacı ve katılımcı arasında bir kontrol mekanizması oluşturmuyordu. Ayrıca herhangi bir kişinin anlatılarını teyit etmeye yetkim ve imkânım da bulunmamaktaydı.

Güven kavramı ise nitel yöntemli çalışmalarda birden fazla kez inşa edilebilen bir kavramdı. Nitekim bu çalışma da sahayı devam ettirmek için güven ortamını tekrar inşa etmem gereken zamanlar oldu. Nitel araştırma tekniği ile derinlemesine mülakatlar ekseninde ilerleyen sahada etnografiden de destek aldım. Somalili kadınların evlerine görüşme haricinde ziyaretlerde bulunmam sahanın ilerlemesini ve tamamlanmasını sağladı. Yine feminist yöntem katkısıyla araştırmacının sadece bilgiyi alan değil; aynı zamanda katılımcıya fayda sağlayabilecek bilgileri katılımcıyla paylaşması da güven

inşasına katkıda bulundu. Araştırmacı konumunun ardılı olarak Kütahya'nın bir mekân olarak kullanımı, dil öğreniminde gramer ve kelime bilgisi üstüne paylaşımlarımız bu konuya örnek teşkil edebilir.

Tezin sahasını etkileyen üçüncü etken; sahanın çok dilli yapısı ve bundan kaynaklı sorunlardı. Araştırma, ekosistem ile Türkçe yapıldı. Somalili kadınlar ve ekosistemleri ile Türkçe, İngilizce gerçekleşti. Somalilice ve Arapça'dan çeviriler de oldu. Bu durum hem araştırmacı hem de katılımcı için ana dil haricindeki bir dilde konuşmanın yarattığı sorunları beraberinde getirdi ve de iletişimi zorlaştırdı. Ancak feminist yöntemin yatay iletişim anlayışıyla Somalili kadınları dikkatle dinlemem ve onların kendilerini ifade etmeleri konusunda cesaretlendirmeye çalışmam olumlu sonuç verdi. Böylelikle dil sorunu; sahadan deşifreye; deşifreden tezin diline kadar her aşamayı zorlaştırsa da üstesinden gelinebilir düzeyde kaldı.

Katılımcım olan Kütahya'daki Somalili kadınların anlatılarında taşrayı aşan bazı konular ön plana çıktı. Bu durumu matematiksel olarak ifade edersem; Türkiye'de mülteci olmak büyük kümeydi ve taşrada mülteci olmayı kapsıyordu. Bu nedenle Türkiye'de mülteci olmanın gündelik hayata yansımalarına odaklandım. Uluslararası koruma kapsamındaki kişilerin gündelik hayatlarını çalışma izni ve seyahat izni gibi konular kısıtladığı için Kütahya'daki Somalili mülteciler de bu kısıtlanmadan etkileniyordu. Diğer yandan uluslararası koruma kapsamındaki kişilerin Türkiye'de eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları, Kütahya'daki Somalili mülteci kadınların kendilerinin ve çocuklarının hayatlarını kolaylaştırıyordu. İçerik kodlamalarında sıklıkla tekrarlanan bu konuların başlıklar haline gelmesiyle Türkiye'de mülteci olmanın, mülteciler açısından olumlu ve olumsuz yönleri ortaya çıktı.

Kütahya'daki ilk zamanlarında, 2010lu yılların başında ve ortalarında kiralık ev bulmakta zorlandıklarını anlattılar. Bu durum taşra tutuculuğu, inşaat sektörünün talebe karşı ev arzına karşılık vermemesi gibi konular nedeniyle mültecilere de zorluk

çıkarmıştı. Ancak zaman içinde taşra tutuculuğu Kütahya’da üniversite öğrencilerinin yoğun olarak bulunmasının da etkisiyle kırıldı. İnşaat sektörünün hızlı arz oluşturması ev sahiplerinin daha pragmatik düşünmeye sevk etti. Böylelikle barınma, Kütahya’daki Somalililer için temel ihtiyaçlar kategorisinde aşabildikleri bir unsur oldu.

Temel ihtiyaçlardan beslenme de Kütahya’daki Somalililer için görece aşılmış bir evreydi. Yerel bir aşevi aylık olarak kuru gıda yardımında bulunuyordu. Aşevi yetkilileri ile görüşmelerimde mültecilere karşı pozitif ayrımcılıkta bulunarak yerellerden talep edilen fakirlik belgesinin mültecilerden talep edilmediği belirtilmişti. Somalili kadınlar resmi kanallardan, aileden ve sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımlarla hayatlarını devam ettirerek dar gelirli bir hayat sürdürüyorlardı. Devletler arası ilişkiden başlayarak gündelik hayata inen yardım ile ilişkilene biçimleri Somalili kadınlardan bazıları için refleks haline dönüşmüştü. Benimle ilişkilene biçimlerini yardım üstünden ilerletmek isteyenler olduysa da sahanın gidişatını etkileyen bir durum gerçekleşmedi.

Katılımcım olan Kütahya’daki Somalili kadınların ve ekosistemlerinin anlatılarında, nedeni; taşra sıkıntısı, sonucu; taşrada yaşamayı sevmek olan bir “içe kapanma” temasının hakimiyeti vardı. İçe kapanmak; evde zaman geçirmeyi ve çok kısıtlı bir sosyal hayatı içeriyordu. Bu durumun taşra sıkıntısının nedeni olması; Kütahya’da merkezle kıyaslandığında sosyal aktivitenin sınırlı olmasından ve genç Somalililerin zorunlu olarak evde kalmasından kaynaklanıyordu. İçe kapanma hâli, daha çok Somalili genç bekar kadınları ve Somalili ekosistemlerini kapsıyordu. İçe kapanmanın Kütahya’da yaşamayı sevmenin sonucu olması ise içe kapanma halinin nabızı yavaşlatmayı sağlamasıydı. Somalili kadınlar bunu yaparak sürekli sıkıntıyla mücadele etmek yerine kendilerini taşra sakinliğini sevmeye alıştırmışlardı. Böylelikle daha dingin bir gündelik hayata sahip oldukları görülmüyordu. Ekosistemleri de onların bu dingin hallerini, sosyal yardımlar karşısındaki şükürlerini kanaatkar olmakla ve tevekkülle ilişkilendiriyorlardı. Tezin “Giriş” kısmında bahsettiğim “Elhamdülillah” kelimesini çok kullanmaları bu

sonucun nedeniydi. Somalili kadınların Kütahya'ya karşı kavgasız, sabırlı ve dingin halleri (kendi aralarında kavgalı olabiliyorlar), üçüncü ülkeye göç etme bekleyişleri sürüyordu.

İçe kapanma halleri literatürden çeşitli araştırmaların bulgularında da ifade edilmekteydi. Kütahya'da çoğunlukla aynı mahallede yaşamaları ve yine Somalili komşuları ile iletişimde bulunmaları da içe kapanmayı bireysel olmaktan çıkarıp bir grubun içe kapanması konumuna getiriyordu. Somalili kadınların Türkiyeli ekosistemleri de onları içe kapalı bulduklarını ifade ediyorlardı. Saha araştırması ile bu durumun hem Somalili kadınlar özelindeki hem de taşra özelindeki nedenlerini tartıştım. Kütahya'daki katılımcım olan Somalili kadınların anlatılarında Türkçeyi tam olarak öğrenememe, ücretli bir işte çalışmıyor olma ve dar gelirlilik gibi içe kapanma nedenleri ön plana çıkıyordu. Katılımcım olan Somalili kadınların eğitim seviyeleri genellikle ilkokul seviyesindeydi, çoğunun bir mesleği yoktu. Eğitim seviyeleri yeni bir dil öğrenme konusunda çok zorlanmalarına neden oluyordu. Göç ettikleri Somali, Suudi Arabistan, Yemen gibi ülkelerde de yardımcı pozisyonunda işlerde (okul öncesi öğretmeni yardımcısı gibi) çalışmışlardı ya da hiç iş deneyimleri olmamıştı.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların eğitime ulaşamamalarına neden olduğu için hayatlarının gidişatını başından itibaren belirlemişti. Türkiye'ye göç etmeden toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile zaten karşılaşmışlardı. Yine kadınlara görev biçilen çocuk, hasta, yaşlı bakımı ve de ev işi gibi ücretsiz emekler Somalili kadınların evden dışarı çıkmasını engelliyordu. Türkiye'de istihdam sorunu, çalışma izni gibi konular nedeniyle önlerinde aşmaları gereken yeni engeller/aşamalar bulunuyordu. Ayrıca kadınların birçoğu hasta olduğunu belirtmiş çalışmak istemediğini dile getirmişti. Yaşlı, çocuk ve hasta bakımı yapan kadınlar da kendilerini başka bir işte çalışmaya uygun bulmuyorlardı. Görüştüğüm Somalili mülteci kadınların bu koşulları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin Somalili kadınlara öznel durum oluşturmasıyla bağlantılıydı.

Somalili kadınların öznel durumlarına dair saptamalardan sonra taşrada yaşamanın hayatlarına etkisini tartışabiliriz. Taşrayı anlatırken taşrayı yermekten ya da taşraya güzelleme yapmaktan uzak durarak, onu olduğu gibi anlatmayı amaçlamıştım. Burada da aynı nesnelliğe devam etmeye çalışıyorum. Önceliği literatürden ödünç aldığım taşra sıkıntısı kavramına verirsem taşra sıkıntısını hissetmek yaş kategorisine göre değişim göstermekteydi. Nabzı yavaşlatma metaforu ile ifade ettiğim strateji ile Somalili kadınlar taşra sıkıntısına kapılmamaya çalışıyordu. Ancak taşranın da enerji tüketmek gibi güçlü bir potansiyeli bulunmaktaydı. Bireysel enerjisini taşranın merkeze kıyasla sahip olamadığı noktalarda harcayanlar da Somalili genç kadınlar ve Somalili kadınların yetişkin çocuklarıydı. Bir kısır döngü halinde taşra sıkıntısından kurtulmak için şehri daha fazla kullanıyorlardı. Bu da taşrada daha çok sıkılmalarına neden oluyordu. Mültecilerle rabitali kurumlardan bahsedecek olursam, mültecilerin merkezde (İstanbul, Ankara) yoğun olarak gittikleri bazı sivil toplum kuruluşları ya da uluslararası kuruluşların şubeleri Kütahya’da bulunmuyordu. Katılımcım olan Somalili kadınlar Türkçe kursu için alternatif dil kursları olmadığını anlatıyorlardı. Bu esnada zaman akıyor ve Kütahya’da on yıllar kadar uzanan yaşam deneyimlerinde gündelik rutinleri oluşuyordu. Mülteci kadınlar için Kütahya sadece bir uydu kent değil, gündelik hayatlarının içinden aktığı bir zaman- mekân kavşağıydı. “Mülteci kadınların taşrada ya da merkezde yaşaması onların hayatlarında bir etkiye neden olmaz, çünkü zaten içe kapalı bir hayat yaşıyorlar ve evden dışarıya çıkmıyorlar” algısının geçerli olmadığını saha verileri ile desteklemeye çalıştım. Zira bu algı, mekânın insanlar üstündeki etkisini görmezden gelmeye neden olabilir. Taşranın mültecilerin hayatında etkisi var ama boyutları yaş, cinsiyet, sınıf kategorileri üstünden tartışılabilir.

Her ne kadar Somalili kadınların hayatlarında ev ile dışarı arasında ev baskın olsa da dışarı ile de iletişimleri devam ediyordu. Somalili kadınlar Kütahya’da taşra sıkıntısını hissederken ibre, taşranın onlar için olumlu özelliklerine de dönüyordu.

Taşrada yaşamayı sevmeyi etkileyen unsurlardan ulaşım kolaylığı Kütahya'nın küçük bir şehir olması nedeniyle başı çekiyordu. Taşrada tek bir şehir merkezi (çarşı) olması ve Somalili kadınların yoğunlukta yaşadığı mahallenin de buraya yürüme mesafesinde bulunması, Somalili kadınların kent kullanımına işlevsellik katıyordu. Somalili kadınların kendileri ve çocukları için ihtiyaç duyduklarında hastaneye yürüme mesafesinde ya da tek araçla ulaşılabilir olmaları da kadınların anlatılarında yer buluyordu. Kütahya'dan önce Ankara'da yaşamış olanlar ile, uzun süreli olmasa da İstanbul'da bulunanların taşra merkez karşılaştırmaları bulunuyordu. Katılımcım olan Somalili kadınlar Kütahya'yı güvenli bir şehir olarak görüyorlardı. Burada güvenli şehir kavramını biraz açmakta fayda olabilir ve Kütahya'ya görece güvenli demek uygun olabilir. Somalili kadınlar için güvenlik; çok temel haklar olan can ve mal güvenliğine tekabül ediyordu. (Sokakta bomba patlamaması, paranın gasp edilmemesi gibi.) Yine de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlara kendi güvenli bilişsel haritasını oluşturma öğretisi, gündelik hayatta gittikleri yerleri sabitlemelerine neden oluyordu. Araştırmacı olarak benim de saha esnasında kullandığım yolları belirlemem benzer bir güvenli bilişsel harita oluşturma stratejisiydi. Somalili kadınların taşrada yaşamakla da iç içe geçen, işi olmadan dışarıda çok fazla bulunmama durumu kadınların anlatılarında ortaklaşıyordu.

Somalili mülteci kadınlar ve Somalili ekosistemleri anlatılarında Kütahya'ya dair aidiyet hisleri oluştuğundan bahsetmişti. Türkiye'deki farklı şehirlere gittiklerinde Kütahya'ya dönmek istediklerini, zaman zaman sıkıldıkları sakinliği özlediklerini anlatıyorlardı. Senelerdir Kütahya'da yaşadıkları için şehre alışmaları da aidiyet kurmalarında önemli bir etkendi. Kütahya'nın Somali, Suudi Arabistan ve Yemen'de yaşadıkları şehirlere göre soğuk bir iklime sahip olmasının Somalilileri çok etkileyeceğini düşünmüştüm. Soğuk iklimden doğal gaz faturası haricinde şikayetleri bulunmuyordu. Hatta soğuk iklimi sıcak iklime tercih ediyorlardı.

Katılımcım olan Somalili kadınlarla gerçekleştirdiğim derinlemesine mülakatlarda karşıma çok çıkan ve sonraki anlatılara set çeken kelimeler vardı. “Elhamdülillah” / “normal” ve “inşallah” bu kelimelerdendi. Saha etnografinin yardımıyla açıldıkça bu kelimelerin gardı yavaşça inmeye başladı. Hem Somalili kadınların hem de ekosistemlerinin mesafelerini korudukları konular üstünde de konuşmaya başladığını gördüm. Irkçılık ve taciz bu konulardandı. Somalili kadınları bu sahanın örnekleme olarak seçerken siyah olmaları seçim sebebim değildi. Örneklem için onları seçme sebebim, taşrada on sene civarı yaşam deneyimlerinin olması ve göçün kadınlaşmasına örnek olarak hanede çocuklar haricinde erkek olmamasıydı. Ancak atölye ve konferanslarda karşılaştığım çoğu kişinin aklına önce ırkçılıkla ilgili sorular geliyordu. Çünkü çoğunlukla Batılı kaynaklardan ya da Türkiye’de İstanbul sahasıyla hazırlanmış okumaları olmuştu. Irkçılık Türkiye’de Amerika Birleşik Devletlerindeki gibi bir tarihsellikten gelmediği için bu araştırmanın sahasını ırkçılık üstünden okumak anakronizme neden olabilirdi. Bu nedenle anlatıları dikkatli bir şekilde, şaşkınlık (tepki), yabancı (tanımlama), ayrımcılık (eylem başlangıcı), ırkçılık (eylem) olarak grupladım.

Şaşkınlık; Somalili kadınların Türkiyeli ekosistemleri ile ilk karşılaşmalarında her iki tarafın da yaşadığı bir durumdu. Somali, Sahra Altı Afrika’da ve Türkiye ile farklı kıtalarda bulunuyor. Kütahya da İç Ege’de bulunan bir taşra kenti ve insan sirkülasyonu İstanbul’a ve Ankara’ya göre çok sınırlıydı. Dolayısıyla daha önce karşılaşmamaları şaşkınlık yaratmıştı. Şaşkınlıktan sonra karşıdaki kişinin kim olduğu aşması yabancı tanımlamasıyla gerçekleşiyordu. Bu iki aşama doğal bir süreç olarak görülebilir. Fakat bu noktadan sonra ayrımcılık (eylem başlangıcı) aşamasına geçilmesi ırkçılığa doğru bir adım sayılabilir. Somalili kadınlar kendi bilişsel haritalarını oluşturduğu ve çoğunlukla da evde zaman geçirdikleri için ayrımcılıkla karşılaşma ihtimalleri de azalıyordu. Ancak fatura yatırmak için sıraya girdiklerinde sırada öne geçmeye çalışanlar ya da homurdanmalar ayrımcılık olarak nitelendirilebilir. Yine de bunu ten rengi üstünden bir

ırkçılıkla ilişkilendirmek için temkinli davranmak önemliydi. Çünkü sırada önünüze geçmeye çalışan insanlarla karşılaşmak Türkiye’de yaygın bir durumdu. Bu durumun ülkede yaygın olması davranışları doğrulamaz ama ten rengi üstünden ırkçılığın olup olmadığını analiz etmeye olanak tanır.

İrkçilik (eylem) safhasının ise önce “söz” ile başlaması tehlikeli işareti olarak kabul edilebilir. Kelimeler, eylemleri doğurur. Kelimelerin gücü vardır. Somalili kadınların ekosistemlerinde bulunan öğretmenlerden, temelinde nefret barındırmasa da bazı ırkçı cümleler kuranlar oldu. Ancak bunun öğretmenler için bir genelleme niteliği taşımadığını belirtmek gerekir. İrkçilik (eylem) aşaması ise fiziksel bir tehdit ile vücut buluyordu. Saha verilerinde Somalili kadınların kendi aralarında Somalice ve Arapça konuşmasına karışıp yolda kendilerine bıçak çeken bir kişi ile karşılaşmalarını ırkçılık olarak adlandırıyorum. Ancak bu olayı yaşayan Somalili kadınlar olayı ırkçılık olarak adlandırmadı, münferit bir olay olarak gördüklerini dile getirdi. İrkçılığı hayata geçirmenin ne kadar korkutucu olduğunu buradan da anlamak mümkün olabilir. Çünkü Somalili kadınlar Kütahya’da yaşadıkları bu olayı ırkçılık olarak adlandırırlarsa sürekli bir korku ve öfke ile mücadele etmek durumunda kalacaklardı. Bunun da gündelik hayatı olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmaz olurdu. Taciz ise ırkçılık ile toplumsal cinsiyetin kavşağında bir kesişim noktası oluşturmaktaydı. Somalili kadınların sorundan uzak durma politikası her zaman davranışlarının sebebiydi.

Şaşkınlık, yabancı, ayrımcılık, ırkçılık saha verilerinin analizi ile ortaya çıkan kategoriler ve bulgular. Sınırları ve evreleri daha görünürdü, kontrollüydü. Somalili kadınların ve ekosistemlerinin anlatılarına göre bir kişi doğrudan şaşkınlıktan ırkçılığa geçmiyordu. Bu evreler bazı kişilerde bir basamak gibiydi ve geçişler hızlı değildi. Ancak bir de bu evrelerin arasında geçişleri karmaşıklaştıran ve hızlandıran fevri bir kavram vardı: “Sosyal Gerilim”. Sosyal gerilim, Suriyelilerin Türkiye’ye yoğun göçüyle birlikte

varlık bulmuştı. Kütahya’da merkez kadar olmasa da sağlık hizmeti alma gibi konularda görünür olmuştu.

Sosyal gerilimin tehlikeli bir yapısı olmasını eyleme çok hızlı geçiş yapmasına ve taşrada da hissedilmesine bağlıyorum. Çünkü gerilim taşrada da varsa sonuçları merkeze göre daha şiddetli olabilir. Burada sosyal gerilim sağlık çalışanları tarafından değil; kalabalık bir hastanede muayene sıra bekleyen vatandaşlar mültecilere tavırlarıyla belirginleşmektedir. Yine Türkiye’deki yasal statüsü aynı olmayan ama hepsi aynı kategoride değerlendirilen mültecilere esnafın da tavırları değişmeye başlamıştı. Mülteciler konusunda bilgi kirliliği ve genellemeler sosyal gerilimi beslemekteydi. Sosyal gerilim maddi temellere dayanıyor, sahadan verdiğim ten rengi üstünden ırkçılık örneklerinde ise da böyle maddi bir temel bulunmuyor. Fakat her ikisinin de bir ortak noktası vardı: Eylem otoriteye karşı değil; mülteciye karşı gerçekleşiyordu.

Araştırmamın sınırlarıyla ilgili olarak belirtmem gereken ilk önemli nokta bu araştırmanın bir araştırma bursu ile gerçekleşmemiş olmasıdır. Hem sahayı hem de doktora sürecimi tamamen kendi kaynaklarımla finanse etmek zorunda kaldım. Bu nedenle uydu kent olan farklı taşra şehirleri ile kıyaslamalı bir araştırma yapmak hem araştırmanın maliyeti hem de ölçeğinin büyüklüğü nedeniyle mümkün değildi. Ancak Kütahya’da kendi sınırlarımı çok zorlayarak araştırmaya derinlik katması için Somalili kadınlar haricinde bir de ekosistemlerini dahil ettim. Bu noktada ekosistemin Somalili kadınların etkileşimde bulundukları kişilerden olmasına dikkat ettim. Taşrada mülteci kadın olmanın, bir önceki hali taşrada kadın olmak kategorisi olabilirdi. Ancak pratikte yerli kadınlar ile Somalili kadınlar arasındaki sınırlı bağlantı bulunması ve yerli kadınların belirsiz örnekleme nedeniyle bu düşünceden vazgeçildi.

18 yaş ve üstü, Kütahya’da çalışan, Somalili kadınların yaşam alanına giren kişi ve kurum yetkilileri ile sahayı genişletmemi uygun bulduk. Gerekli gördüğüm konularda Kütahya’da çalışmayan ama Somali’de çalışma deneyimi olan katılımcıyla küçük bir

esneme de yarattım. Sahanın Somalili kadınlar hakkında derinlikli veri almaya yönelik ilerlemesini ekosistem sağladı. Ayrıca tezin sadece göç ayağından değil; taşra ayağından da beslenmesine olanak tanıdı. Somalili kadınlar çalışma örnekleme olarak oldukça net bir kümeydi. Ancak ekosistem dediğim küme çok geniş ve çeşitliydi. Ekosistem doğası itibariyle de çeşitli olmak zorundaydı. Kartopu yöntemi ile ulaşabildiğim en geniş sınırlara ulaşmam, o noktadan sonra ekosistemdeki katılımcı sayısını azaltmam gerekiyordu. Tezin sahası için kendi koşullarımda yapabildiğim en üst seviyeden ekosistem çeşitliliği sağlamaya çalıştım. Bu noktada büyük bütçeli çalışmalarla sahanın hem maddi yükünün hem de emek yükünün paylaşıldığı projeler vasıtasıyla ekosistem çeşitliliği daha artırılabilir.

Somalili kadınların Kütahya'daki yaşamlarını sosyal yardımlar doğrudan etkilemekteydi. Sosyal yardımların zaman içine gelir sağlayan işlere dönüşmesi gerekir. Burada Somalili mülteci kadınlara yapılan sosyal yardımların yerine bir iş konulmadan kesilmemesi göz ardı edilmemesi gereken unsurlardandır. Zira sosyal yardımların kesilmesi onları dar gelirlikten yoksulluğa sürükleyebilir. Kocasından aylık geliri olan, yurt dışındaki aile fertlerinin yardım ettiği kadınların edilgen olduğu düşünülebilir. Buna karşın Somalili kadınlar içinde ücretli bir işte çalışan kadının ekonomik özgürlük elde ettiği de düşünülebilir. Ancak bu düşüncelere taşra, bekar, çocuklu, siyah mülteci kadın kategorileri dahil edildiğinde Batılı beyaz feminizmin iç dinamiklerini kesişimsellik kuramı tersyüz eder. Çünkü Somalili kadınların koşullarında, bir işte çalışmak zorunda kalmak; başka erkeklerden korunmak için bir erkeğin himayesi altına girmeye tekabül ediyor. S2 bu duruma en açık örnektir. Bu bağlamda kocadan ya da aileden gelire sahip kadınların bağımlı olduğu gerçeğini yadsımadan, yeni hayata tutunma mücadelelerinin görünür kılınmasına aracı olmak isterim.

Sınıf ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaklaşa kestiği hayatların iyi bir eğitime sahip olma ihtimali zayıf bulunmaktadır. Ataerkilliğin iktidar alanında sıkışan kadınlar

için eğitimsizliğin üstüne mülteciliğin koşullarının eklenmesi kalıcı çözümlere ulaşmayı güçleştirmektedir. Bu noktada Somalili kadınların göç öncesi hayatlarına dair anlatılarında ekonomik durumlarının Türkiye’deki şartlarından daha zorlu olduğu ortaya çıkıyordu. Ataerkillik ise hane içindeki erkeklerle değil; Eş-Şebab’ın kadınlar üstündeki kontrolü ile görünürlük kazanıyordu. Göç karar aşaması can ve mal güvenliğinin güvencede olmamasıyla temelleniyordu. Ancak aynı zamanda göç etmek bireysel bir karardı. Somali’den Suudi Arabistan ve Yemen’e göç edip tekrar Somali’ye dönenler ülkede kalamayarak yeni bir göç sürecine girmişlerdi. Türkiye, göç süreçlerinin belki son noktası, belki de “bekleme salonu” idi.

Somalili kadınların gelecekle ilgili düşüncelerinde başka ülkeye gitmek bir gelecek tahayyülüydü. Somalili kadınlara Kütahya’da hayatlarını daha iyi hale getirebilecek unsurları sorduğumda sosyal yardımların artırılması ön plana çıkıyordu. Geleceklerini Kütahya’da biçimlendirecek bir plandan bahsetmiyorlardı. Başka ülkede yaşamaya dair mültecilik statüsü alma motivasyonları ve çalışmakla ilgili düşünceleri bulunmaktaydı. Ancak çoğu zaman başka ülkeye göç etmek hayatlarındaki sorunları birden çözecekmiş gibi bir anlatıları vardı.

Somalili kadınların ekosistemlerindeki Somalili üniversite öğrencileri Somali’ye dönmek isteyen tek gruptu. Somalili kadınlardan Somali’ye dönmek isteyen bulunmazken bazıları Türkiye’de kalmak istiyordu. Ancak yasal statüleri Cenevre Sözleşmesi hükümleri gereğince Türkiye kalmalarına olanak tanımamaktaydı. Diğer yandan uluslararası koruma kapsamında olmaları ülkelerine iadelerini engelleyerek Türkiye’de yaşamaya devam etmelerini sağlıyordu. Bu nedenle Kütahya’daki gelecekleri belirsizliğini sürdürmektedir.

İleri zamanlı araştırmalarda Türkiye’deki diğer uydu kentlerin bu tezin vurguladığı taşra kavramıyla değerlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet alt yapıli analizler yapılması konu hakkında daha fazla bilgi edinme, politika üretebilme imkânını

sağlayabilir. Tezin sahası Covid-19 salgını öncesinde gerçekleştiği için sonraki çalışmalar için baz veri niteliği taşıyabilir. Salgının Somalili kadınların gündelik hayatlarına etkilerini ortaya çıkarabilecek çalışmalarla göç politikalarının farklı koşullardaki ekonomik ve sosyal etkileri değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Abadan- Unat, N., (1977), “Implications of Migration on Emancipation and Pseudo Emancipation of Turkish Women”, International Migration Review, V.11, N.1, s. 31-57.

Akbal- Süalp, T., (2010), “Taşrada Saklı Zaman- Geri Dönülemeyen”, Taşrada Var Bir Zaman içinde, Der. Tül Akbal Süalp, Aslı Güneş, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 87-116.

Alkan, T. A., (2016), “Memleketin Taşra Hâli”, Taşraya Bakmak içinde, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 67-76.

Alver, K., (2017), “Taşra Halleri”, Taşra Halleri içinde, Der. Köksal Alver, Konya: Çitlembik Yayınevi, s. 9-26.

Argın, Ş., (2016), “Taşraya İçeriden Bakmak Mümkün müdür?”, Taşraya Bakmak içinde, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 271-296.

Bakewell, O., (2008), “Research Beyond the Categories: The Importance of Policy Irrelevant Research into Forced Migration”, International Migration Institute, Department of International Development, Journal of Refugee Studies V. 21, N. 4, Oxford: Oxford University Press, s. 432-453.

Biehl K., İçduygu, A., (2009), “Managing International Urban Migration- Turkey, Italia, Espana”, Report on the Migration Phenomenon in Turkey the National Dimension and an Introduction to İstanbul, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Biner, Ö., (2016), Türkiye’de Mültecilik, İltica, Geçicilik ve Yasallık ‘Van Uydu Şehir Örneği’, Çev. Ezgi Çakmak, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Birkan, T., (2016), “Taşraya Bahar Hiç Gelmez mi?”, Taşraya Bakmak içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 297-317.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği,
<https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, Son Erişim Tarihi: 06.03.2020

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye İstatistikleri
<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, UNHCR Türkiye İstatistikleri Son Erişim Tarihi: 07.03.2020

Black, R., (2001), “Fifty Years of Refugee Studies: From Theory to Policy”, International Migration Review, Special Issue UNHCR at 50: Past Present and Future of Refugee Assistance, V. 35, N. 1, Sage Publishing, s. 57-78.

Bora, T., (2010), “Taşralaşmamak ve Taşrayı Yitirmemek”, Taşrada Var Bir Zaman içinde, Der. Tül Akbal Süalp -Aslı Güneş, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 167-182.

Bora, T., (2016), “Taşralaşan ve Taşrasını Kaybeden Türkiye, Taşraya Bakmak içinde, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 37-66.

Brewer, K. T., Yüksek D., (2006), “A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in İstanbul,” Research Report, İstanbul: MIREKOC.

Buch, E. D., Staller K. M., (2007), “The Feminist Practice of Ethnography”, Feminist Research Practice, Ed. Sharlene Nagy Hesse-Biber ve Patricia Lina Leavy, California: Sage Publishing, s. 187-122.

Buz, S., (2006), Göç Kadın İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Buz, S., (2008), “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profilleri”, Polis Bilimleri Dergisi, C. 10, S. 4 , s. 1-14.

Can, İ., (2017), “Taşra Ne Tam ‘Merkez’indendir Siyasetin Ne de Bütünü Dışında”, Der. Köksal Alver, Konya: Çitlembik Yayınevi, s. 103-146.

- Cangızbay, K., (2002), *Sosyolojiler Değil Sosyoloji*, Ankara: Ütopya Yayınevi
- Castles, S., Miller, M., (2008), *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, N. B., (2010), *Bir Zamanlar Anadolu'da*.
- Charmaz, K., (2015), *Gömülü (Grounded) Teori Yapılandırması: Nitel Analiz Uygulama Rehberi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Crenshaw, K., (2011), “Demarginalising the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Anti-Discrimination Doctrine, Feminist Theory and Anti-Racist Politics”, *Framing Intersectionality: Debate on Multi-Faceted Concept in Gender Studies*, Ed. H. Lutz, M. Vivar, L. Supik, Routledge, s. 25-42.
- Çiğdem, A., (2016), “Taşra Karalaması- Küçük Bir Sosyolojik Deneme”, *Taşraya Bakmak içinde*, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 101-114.
- Çur, A., (2016), “Kadınlar Taşranın Yurtsuzları”, *Taşraya Bakmak içinde*, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 115-136.
- Davis, K., (2008), “Intersectionality as Buzzword”, *Feminist Theory*, V.9, N.1, s. 67-85.
- Eastmond, M., (2007), “Stories as Lived Experience: Narratives in Forced Migration Research”, *Journal of Refugee Studies*, V. 20, N. 2, Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Eco, U., (2019), *Tez Nasıl Yazılır?*, İstanbul: Can Yayınları.
- Engle, L., B., (2004), “The World in Motion, Short Essays on Migration on Gender”, *International Organization for Migration (IOM)*, İsviçre: Cenevre.
- Erder, S., Kaşka, S., (2012), “Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities”, *Turkey in the New Migration Era: Migrants between Regularity and Irregularity*, Der. Seçil Paçacı Elitok and Thomas Straubhaar, Hamburg:

Hamburg Üniversitesi Yayınları, s. 113-132.

Erdoğan, M. M., (2015), “Türkiye’ye Kitleli Göçlerde Son ve Dev Dalgası: Suriyeliler”, Türkiye’nin Göç Tarihi içinde, Der. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 317-320.

Ergun, A., Erdemir, A., (2010), “Negotiating Insider and Outsider Identities in the Field: ‘Insider’ in a Foreign Land; ‘Outsider’ in One’s Own Land”, Field Methods, V. 22, N. 1, s. 16-38.

Faist, T., (2003), Uluslararası Göç ve Ulusal Toplumsal Alanlar, Çev. Azat Zana Gündoğan, Can Nacar, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Fay, B., (2001), Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok kültürlü Bir Yaklaşım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gilman, C. P., (2012), Sarı Duvar Kağıdı, Çev. Aksu Bora, Aysun Altunışık, İstanbul: Otonom Yayıncılık, s.7-28.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-sss>, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Son Erişim Tarihi: 01.03.2020

Gülçür, L., İlkaracan P., (2002), “The ‘Natasha’ Experience: Migrant Sex Workers from The Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey”, Women's Studies International Forum, s. 411-421.

Güribilek, N., (1994), “Taşra Sıkıntısı”, Defter, Bahar, İstanbul: Metis Yayınları, S. 22, s.74-92.

Gürel, A., Halıcıoğlu, M. B., Taşkın, S., (2015), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hall, E., (1990), “Vocational Training for Women Refugees in Africa: Guidelines from Selected Field Projects”, Ed. Katie Willis ve Brenda Yeoh, Gender and Migration, UK: Edward Elgar Publishing.

Haraway, D., (2010), “Konumlu Bilgiler: Feminizmde Bilim Meselesi ve Kısmi Perspektifin Ayrıcılığı”, Başka Yer: Donna Haraway'den Seçme Yazılar, Çev. Güçsal Pusar, İstanbul: Metis Yayınları, s. 91-120.

Hartmann, H., (1975), Marksizm ve Kapitalizmin Mutsuz Evliliği, Çev. Aytül Kantarcı.

Hatipoğlu, B., (2017), “Kadınların Mekânı: Kütahya Örneğinde Kuaförler ve Güzellik Salonları”, Aynanın Önünde Cımbızın Ucunda Kuaför Kitabı içinde, Der. Funda Şenol Cantek, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 323-354.

Hazan, J. C., (2015), “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmişler”, Küreselleşme Çağında Göç içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, s.183-198.

Heilburn, C. G., (1992), Kadının Özyaşamını Yazarken, İstanbul: YKY.

Heise, L. L., (1998), “Violence Against Women: An Integrated, Ecological Framework”, Violence Against Women, V. 4, N. 3, Sage Publishing, s. 262-290.

Hesse- Biber, S. N., (2007), “The Practice of Feminist In-dept Interviewing” Feminist Research Practice, Ed. Sharlene Nagy Hesse-Biber ve Patricia Lina Leavy, California: Sage Publishing, s. 111-148.

IOM, (2000), World Migration Report 2000, Geneva: IOM International Organization for Migration.

Irigaray, L., (1985), “The ‘Mechanics’ of Fluids”, This Sex which is Not One, Çev. Catherine Porter, Carolyn Burke, New York: Cornell University Press, s. 106-118.

İçduygu, A., Biehl, K., (2012), “Türkiye’ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi”, Kentler ve Göç içinde, Der. Ahmet İçduygu, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 9-72.

İçduygu, A., (2015), “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları içinde Transit Göç”, Türkiye’nin Göç Tarihi içinde, Der. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 279-294.

Jacobsen, K., Landau, L. B., (2003), “The Dual Imperative in Refugee Research: Some Methodological and Ethical Considerations in Social Science Research on Forced Migration”, Oxford: Blackwell Publishing, Disasters, S. 27, s. 185-206.

Kahya-Nizam, Ö., (2014), “Türkiye’de Sığınmacılık ve Uydu Kent Deneyimi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2. Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları içinde, Isparta, s. 4081-4114.

Kamus-i Turki, İhya Osmanlıca Sözlük Çalışması, <https://turki.cagdasozluk.com/osmanlica-sozluk-madde-17004.html>, Son Erişim Tarihi: 24.04.2020

Kandiyoti, D., (2013), Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, İstanbul: Metis Yayınları.

Karaca, S., Kirişçi, K., (2015), “Hoşgörü ve Çelişkiler:1989,1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kütlesel Mülteci Akınları”, Türkiye’nin Göç Tarihi içinde, Der. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 295-314.

Kavas, A., (2001), “Doğu Afrika Sahilinde Osmanlı Hâkimiyeti: Kuzey Somali’de Zeyla İskelesinin Konumu (1265-1334/1849-1916)”, İslam Araştırmaları Dergisi, S. 5, s. 109-134.

Kıratlı, T., (2011), Mülteci ve Sığınmacıların Toplumsal Görünümü (Türkiye Örneği), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji ABD, Isparta: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kleist, N., (2003), "Nomads, Sailors and Rrefugees: A Century of Somali Migration", Sussex Migration.

Laçiner, Ö., (2016), "Merkez(ler) ve Taşra(lar) Dönüşürken", Taşraya Bakmak içinde, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 13-36.

Lefebvre, H., (2010), Gündelik Hayatın Eleştirisi I, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H., (2014), Kentsel Devrim, Çev. Selim Sezer, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Leghtas, I., Sullivan, D., (2016). "Tanrı'dan Başka Kimsemiz Yok: Türkiye'deki Suriyeli Olmayan Mülteciler İçin Kalıcı Çözümlerin Bulunmaması", Refugees International Alan İnceleme Raporu, Şubat.

Lloyd, G., (1996), Erkek Akıl: Batı Felsefesinde 'Erkek' ve 'Kadın', Çev. M. Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lou De Clerck, H. M., (2013), "Sub-Saharan Arfican Migrants in Turkey : A case Study on Senegalese Migrants in Istanbul", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, C. 68, S.1, s. 39- 58.

Menekşe, T., (2018), "Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Mercileri", Göç Araştırmaları Dergisi, C. 4, S. 2, s. 190-231.

Middleton, J., (2010), "Barriers to protection: Gender-Related Persecution and Asylum in South Africa", Gender and Migartion: Feminist Interventions", London, New York: Zed Books.

Mies, M., (1995), "Feminist Araştırmalar için Bir Metodolojiye Doğru", Kadın Araştırmalarında Yöntem içinde, Der. Serpil Çakır, Necla Akgökçe, İstanbul: Sel Yayıncılık, s.48-64.

Mills, C. W., (2016), Sosyolojik Tahayyül, Çev. Ömer Küçük, İstanbul: Hil

Yayınları.

Nacak, İ., (2017), “Taşra ve Ötekileştirme”, Taşra Halleri içinde, Der. Köksal Alver, Konya: Çitlembik Yayınevi, s. 43-80.

Neuman, W.L., (2010), Toplumsal Araştırma Yöntemleri I, İstanbul: Yayın Odası Yayınları

Neuman, W.L., (2010), Toplumsal Araştırma Yöntemleri II, İstanbul: Yayın Odası Yayınları

Özarslan, O., (2016), Hovarda Âlemi- Taşrada Eğlence ve Erkeklik, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özensel, E., (2017), “Taşranın Yetim Çocuğu: Kır”, Taşra Halleri içinde, Der. Köksal Alver, Konya: Çitlembik Yayınevi, s. 81-102.

Palmary, I., Burman, E., Chantler, K., Kiguwa, P., (2010), “Gender and Migration: Feminist Interventions”, Gender and Migration: Feminist Interventions, London, New York: Zed Books.

Palmer, I., (1982), “Women Refugees in Urban and Rural Settlement”, Sudanese Refugees Held in Kartoum, September.

Parrado, E.A., Flippen, C. A., (2005), “Migration And Gender Among Mexican Women”, American Sociological Review, V. 70, N. 4, s. 606-632.

Payne, A., (2013), Nebraska.

Pekdemir, M., (2016), “Taşranın ‘Taşı Toprağı Altında’ Ne Vardır?”, Der Tanıl Bora, Taşraya Bakmak içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 77-100.

Pratt, G., (2003), “Between Homes: Displacement and Belonging for Second-Generation Filipino- Canadian Youths”, Domestic Spaces, BC Studies, V.4, s.41-68.

Puttick, M. R., (2016), “A Fine Balance: Cultural and Linguistic Barriers Shaping the Lives of Somali Refugee Families in Manchester”, Language Issues: The ESOL

Journal, Summer, National Association for Teaching English and Other Community Languages to Adults, V. 27, N. 1, s. 5-12.

Ramazanoğlu, C., Holland, J., (2002), Feminist Methodology: Challenges and Choices, Sage Publications.

Salah, M. O., (2015), Kuzey Somali’de Osmanlı Hakimiyeti (1559,1916), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Tarihi, Yüksek Lisans Tezi.

Schmidt, A., (2007), "I Know What You are Ddoing, Reflexivity And Methods iIn Refugee Studies", Refugee Survey Quarterly, UNHCR,V. 26 , 3.

Somers, M. R., (1994), “The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach", Theory and Society 23, Brighton: University of Sussex, s. 605 -649.

Stapleton, K., Wilson J., (2017), “Telling the Story: Meaning Making in a Community Narritive”, Journal of Pragmatics 108, s. 60-80.

Strauss, A. C., Corbin, J., (1998), Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory, Sage Publications.

Şaul, M., (2013), “Sahra altı Afrika Ülkelerinden Türkiye’ye İş Gücü”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, C. 68, N. 1, s. 83- 121.

Şeker, D., Uçan, G., (2016), "Göç Sürecinde Kadın", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. 14, S. 1, s. 200-214.

Şenol-Sert, D., (2012), “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, Küreselleşme Çağında Göç içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 29-47.

Toksöz, G., (2006), Uluslararası Emek Göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

TÜİK, (2020), İllerin Aldığı, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı, 1980-2020 Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 24.04.2020

Türkeş, A. Ö., (2016), “Orada Bir Taşra Var Uzakta”, Taşraya Bakmak içinde, Der. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 157-212.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı,
https://somaliturkishhospital.saglik.gov.tr/?_Dil=2, Son Erişim Tarihi: 12.03.2020

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2019,
<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>, TÜİK, Son Erişim Tarihi: 06.04.2020

Türkiye Somali Siyasi İlişkileri, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,
<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Türkiye Somali Siyasi İlişkileri, Son Erişim Tarihi: 12.03.2020

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Madde 6, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf>, Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Madde 6, Son Erişim Tarihi: 01.03.2020

UNHCR, Türkiye İstatistikleri, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, Son Erişim Tarihi: 06.03.2020

Varlık, M., (2010), “Gölgesizler ve Taşrasızlar”, Taşrada Var Bir Zaman içinde, Der. Tül Akbal- Süalp, Aslı Güneş, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 235-258.

Valentine G., Sporton, D., Nielsen, N. K., (2009), “Identities and Belonging: A Study of Somali Refugee and Asylum Seekers Living in the UK and Denmark”,

Environment and Planning D: Society and Space, V. 27, s. 234-250.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 71,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, Yabancılar ve Uluslararası
Koruma Kanunu Madde 71, Son Erişim Tarihi: 01.03.2020

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri ile İlgili Kanun 5683 Sayılı
Madde 17, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf>, (5683 Sayılı
Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri ile İlgili Kanun Madde, Son Erişim
Tarihi: 17 01.03.2020

Yalçın, C., (2004), Göç Sosyoloji, Ankara: Anı Yayıncılık.

Yavuz, H., (1984), Kâbe ve Haremeyn İçin Yemen’de Osmanlı Hâkimiyeti (1517-
1571), İstanbul: Serbest Matbaası.

Yüksekbilgili, Z., (2013), “Türk Tipi Y Kuşağı”, Elektronik Sosyal Bilimler
Dergisi, Bahar, C. 12, S. 45, s. 342-353.

EKLER

EK 1: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Göç Edilen Ülkeler

Kodlama Somalili Kadınlar	Yaş	Kütahya'ya Göç Tarihi	Göç Edilen Ülkeler
S1	36	2012	Somali-Suudi Arabistan-Somali-Türkiye
S2	40	2016	Somali-Suudi Arabistan-Somali-Türkiye
S3	28	2011	Somali-Türkiye
S4	65	2011	Somali- Suudi Arabistan-Somali-Türkiye
S5	18	2017	Somali- Türkiye
S6	43	2010	Somali-Türkiye
S7	45	2012	Somali-Suudi Arabistan-Somali- Türkiye
S8	42	2016	Somali- Suudi Arabistan- Türkiye
S9	58	2008	Somali-Türkiye
S10	26	2018	Somali-Türkiye
S11	28	2016	Somali-Suudi Arabistan-Somali- Türkiye
S12	55	2017	Somali-Türkiye
S13	45	2017	Somali-Suudi Arabistan-Somali- Türkiye
S14	18	2017	Somali-Türkiye
S15	38	2013	Somali-Suudi Arabistan-Somali- Türkiye
SY16	38	2013	Yemen-Türkiye
SY17	23	2013	Yemen-Türkiye

EK 2: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Görüşme Bilgileri

Kodlama Somalili Kadınlar	Derinlemesine Mülakat Dili:	Kodlama Çevirmen	Görüşme Yeri:
S1	Türkçe- Somalice	ES1	S1'in Evi
S2	Türkçe	/	Cuma Pazarı
S3	Türkçe-İngilizce	/	S1 ve S3'ün Evi
S4	İngilizce-Türkçe	/	S4'ün Evi
S5	İngilizce- Somalice	S11	Halk Eğitim Merkezi Lobi
S6	Türkçe- İngilizce	/	S6'nın Evi
S7	Türkçe-Somalice	Ç9	S4'ün Evi- S7'nin Evi
S8	Arapça	SY16	S8'in Evi
S9	Türkçe -Türkçe Somalice	ES5	S9 ve ES5'nin Evi.
S10	İngilizce	/	S10 ve S6'nın Evi
S11	İngilizce- Türkçe	/	S11 Evi -Halk Eğitim Merkezi Lobi
S12	Somalice- Türkçe	Ç8	S12'nin Evi
S13	Somalice - Arapça	S10-S6	S13'ün Evi
S14	Somalice	S10-S6	S13'ün Evi
S15	Türkçe-Somalice	Ç4	S15'nin Evi
SY16	Türkçe	/	SY16'nin Evi
SY17	Türkçe	/	S1 ve S3'ün Evi

EK 3: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Hane ve Medeni Durum Bilgileri

Kodlama Somalili Kadınlar	Hanedeki Yetişkin Erkek Sayısı	Hanedeki Kişi Sayısı	Çocuk Sayısı	Medeni Durum
S1	0	5	3	Evli-Kocası Cibuti'de
S2	0	3	2	Boşanmış
S3	0	5	0	Bekar
S4	0	2	2	Boşanmış
S5	0	2	0	Bekar
S6	0	6	2	Dul
S7	0	5	4	Dul
S8	1	3	2	Evli
S9	1	5	4	Dul
S10	0	6	0	Bekar
S11	2	4	0	Boşanmış
S12	2	4	12	Dul
S13	0	3	5	Evli-Kocası Yemen'de
S14	0	2	1	Evli-Kocası Somali'de
S15	0	9	8	Evli-Kocası Somali'de
SY16	1	4	2	Evli
SY17	0	5	0	Bekar

EK 4: Kütahya'daki Somalili Kadınlar Eğitim ve İş Deneyimi

Kodlama Somalili Kadınlar	İş ve Çalışmak İsteyip İş Bulamayanlar	İş Deneyimi	Eğitim Durumu
S1	Ev Hanımı	Okul Öncesi Öğretmen Yardımcısı	Lise
S2	Pazarcı	Güzellik Salonu Çalışanı	İlköğretim
S3	İşsiz	Yok	Lise
S4	Ev Hanımı	Temizlikçi	İlköğretim
S5	İşsiz	Yok	Okula gitmemiş/Okuma yazması var
S6	Ev Hanımı	Tarım İşçisi	İlköğretim
S7	Ev Hanımı	Terzi	İlköğretim
S8	Ev Hanımı	Yok	İlköğretim
S9	Ev Hanımı	Yok	İlköğretim
S9	Ev Hanımı	Yok	İlköğretim
S10	İşsiz	Öğrenci	Lise/Üniversiteye başlayacak
S11	İşsiz	Güzellik Salonu Çalışanı	İlköğretim
S12	Ev Hanımı	Sekreter	İlköğretim
S13	Ev Hanımı	Yok	Lise
S14	Ev Hanımı	Yok	İlköğretim
S15	Ev Hanımı	Yok	İlköğretim
SY16	Ev Hanımı	Satış Elemanı	Lise
SY17	İşsiz	Kuaför- Garson	Lise

EK 5: Kütahya'daki Somalili Kadınların Ses Kaydı Alabildiği Ekosistemi

Somalili Ekosistem Kodlama	Cinsiyet	Yaş Grubu Aralığı	Somalili Kadınlarla İlişkisi	Görüşme Yeri:
ES1:	Kadın	18-25	Tanıdık-Lisans Öğrencisi	Kafe
ES2:	Kadın	18-25	Tanıdık-Lisans Öğrencisi	Kafe
ES3:	Erkek	18-25	Tanıdık-Lisans Öğrencisi	S4'ün Evi
ES4:	Erkek	18-25	Tanıdık-Lisans Öğrencisi	S4'ün Evi
ES5:	Erkek	18-25	Yetişkin Çocuğu	S9 ve ES5'nin Evi.
E6:	Kadın	30-40	Sivil Toplum Kurumu Çalışanı-Somali'de Çalışmış	Ankara-Konferans Salonu
E7:	Kadın	30-40	Somalili Kadınların Türkçe Öğretmeni	Halk Eğitim Merkezi
E8:	Erkek	50-65	İşveren	Cuma Pazarı
E9:	Erkek	50-65	Aile Hekimi	Aile Sağlığı Merkezi
E10:	Kadın	30-40	Ebe	Aile Sağlığı Merkezi
E11:	Erkek	50-65	Muhtar	M.Mahallesi Muhtarlığı
E12:	Erkek	50-65	Muhtar	S. Mahallesi Muhtarlığı
E13:	Erkek	50-65	Aşevi Yetkilisi	M. Aşevi Vakfı
E14:	Erkek	40-50	Çocukların Okulunun Müdür Yardımcısı	İlköğretim Okulu
E15:	Kadın	40-50	Çocukların Öğretmeni	İlköğretim Okulu
E16:	Kadın	40-50	Çocukların Öğretmeni	İlköğretim Okulu
E17:	Erkek	30-40	Çocukların Öğretmeni	İlköğretim Okulu
E18:	Kadın	30-40	Çocukların Öğretmeni	İlköğretim Okulu
E19:	Kadın	30-40	Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanı	İHH Binası

EK 6: Kütahya'daki Somalili Kadınların Ses Kaydı Alamadığım Ekosistemi

Ses Kaydı Alamadığım Ekosistem	Cinsiyet	Yaş Grubu Aralığı	Somalili Kadınlarla İlişkisi	Görüşme Yeri
ED1:	Erkek	30-40	İKGV Yetkilisi	Kuruluş Binası
ED2:	Kadın	50-65	Komşu	P. Sokak
ED3:	Kadın	30-40	İHH Yetkilisi	Kuruluş Binası
ED4:	Kadın	40-50	Kütahya Müftülük Yetkilisi	Kurum Binası
ED5:	Erkek	50-65	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yetkilisi	Kurum Binası
ED6:	Erkek	40-50	Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü Yetkilisi	Kurum Binası
ED7:	Kadın	30-40	Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü Yetkilisi	Kurum Binası
ED8:	Erkek	40-50	Göç İdaresi İl Müdürlüğü Yetkilisi	Kurum Binası
ED9:	Erkek	40-50	Kütahya Müftülük Yetkilisi	Kurum Binası
ED10:	Erkek	30-40	Kütahya Müftülük Yetkilisi	Kurum Binası
ED11:	Kadın	20-30	Kütahya İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Yetkilisi	Kurum Binası
ED12:	Erkek	40-50	Aile Hekimi	Kurum Binası
ED13:	Erkek	40-50	Kütahya Müftülük Yetkilisi	Kurum Binası
ED14:	Kadın	50-65	Komşu	M. Mahallesi
ED15:	Kadın	40-50	Aile Hekimi	Kurum Binası

EK 7: Kütahya'daki Somalili Nüfus Bilgileri

United Nations High Commissioner for Refugees Current active cases in (Kütahya)

Nationality	Asylum Seekers		Not of Concern		Refugees		Total	
	Cases	Individ.	Cases	Individ.	Cases	Individ.	Cases	Individ.
Iraqi	1791	4522	0	0	306	837	2097	5359
Afghan	859	1835	0	0	25	70	884	1905
Iranian	365	518	0	0	31	63	396	581
Somali	5	18	0	0	45	100	50	118
Pakistani	42	47	0	0	0	0	42	47
Syrian	0	3	0	0	1	11	1	14
Egyptian	4	13	0	0	0	0	4	13
Yemeni	4	7	0	0	2	5	6	12
Sudanese	0	0	0	0	3	10	3	10
Palestinian	5	8	0	0	2	2	7	10
Ethiopian	1	1	0	0	3	9	4	10
Turkmen	8	9	0	0	0	0	8	9
Ugandan	6	6	0	0	0	0	6	6
Cameroonian	5	5	0	0	0	0	5	5
Eritrean	0	0	0	0	1	2	1	2
Congolese (Brazzaville)	2	2	0	0	0	0	2	2
Burundian	2	2	0	0	0	0	2	2
Ivorian	2	2	0	0	0	0	2	2
Uzbek	2	2	0	0	0	0	2	2
Sri Lankan	1	1	0	0	0	0	1	1
Libyan	0	0	0	0	1	1	1	1
Malian	1	1	0	0	0	0	1	1
Nigerian	1	1	0	0	0	0	1	1
Guinean	1	1	0	0	0	0	1	1
Congolese (DRC)	1	1	0	0	0	0	1	1
Central African	1	1	0	0	0	0	1	1
Bahraini	0	1	0	0	0	0	0	1
Grand Total	3109	7007	0	0	420	1110	3529	8117

EK 8: Somalili Kadınlar Saha Soruları Türkçe

1. Göç öncesi nerede yaşıyordunuz?
2. Göçe nasıl karar verdiniz?
3. Türkiye'ye geldiğiniz ilk hafta nasıldı?
4. Kütahya'ya yerleştirilme evresi nasıldı?
5. Gelecekte hangi ülkede olmak istersiniz?
6. Bunca zaman sizi burada tutan şey nedir?
7. Çalışmak istiyor musunuz?
8. Geçmişte hangi işlerde çalıştınız? Ev hanımı olmak dahil?
9. Tekrar bu tarz işler yapmak istemisiniz? Çocuklar ve ev işleri bu işleri yapmanıza ne kadar engel olur?
10. Çalışma izni için Göç İdaresine başvuruda bulundunuz mu?
11. Sizin için Kütahya'da ne yapılmasını istersiniz?
12. Sürekli sosyal yardım almak mümkün olmadığında ne yapmayı düşünürsünüz?
13. Türkiye'ye gelmeden önce/savaştan önce ekonomik durumunuz nasıldı?
14. Türkiye'de aylık gelir kaynaklarınız neler? (Türkiye dışında çalışan eş, sosyal yardımlar, devlet).
15. Hangi okulu bitirdiniz?(İlk-orta-lise-ünv)
16. Çocuklarınızın üniversite okumasını ister misiniz?
17. Somali'de aile nasıldır? Çekirdek, geniş, kaç kişilik?
18. Erkekler kadınlar dışarıda aynı mekânları paylaşır mı? (okul, cafe vs)
19. Erkekler (baba, abi, koca) ailede karar verici kişi midir? Kadınların dışarıya çıkmalarına, kıyafetlerine karışırlar mı?
20. Somali'deki giyim şekliniz ile Türkiye'deki aynı mı?
21. Düğün, ölüm, bayram gibi zamanlarda neler yaparsınız? Bunları Kütahya'da da yapıyor musunuz?

22. Türkiye dışındaki aile üyeleri ve akrabalar ile iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?
23. WhatsApp aile grubunuz var mı? Bu grupta hangi ülkelerden kimler var?
24. Kütahya’da yaşadığınız en önemli sorundan bahseder misin?
25. Kütahya’da yaşamamanın en sevdiğiniz yanı nedir?
26. Evde gününüz nasıl geçiyor?-Ev işleri-yemek-temizlik?
27. Kendinize zaman kaldığında ne yapıyorsunuz?
28. Bu şehirde dışarıda yalnız gezmekten korkuyor musun?
29. Karanlık olmadan eve döner misin?
30. Size sokakta bakıldığını görüyor ya da hissediyor musunuz?
31. Kütahya’da erkekler size nasıl bakıyor?
32. Sokakta ya da herhangi bir ortamda erkekler tarafından rahatsız edildiniz mi?
Taciz.
33. Komşularınıza gidip geliyor musunuz? Onlarla sıkıntılarınızı paylaşabiliyor musunuz?
34. Somalililer ve diğer göçmen gruplarla aynı mahallede olmaktan memnun musunuz?
35. Kütahya’da yaşayan diğer mülteciler ile bir karşılaşmanız oldu mu?
36. Olduysa onlara göre kendinizi bu şehre daha yakın hissediyor musunuz?
37. Kendinizi burada misafir gibi hissediyor musunuz?
38. Kütahya’ya yaşamaya ne kadar süre sonra alıştınız? 1 ay, 6 ay, daha uzun ya da daha kısa.
39. Çocuklarınızın okulda ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz?
40. Ten renginiz ile ilgili konuşanlar olduğunu duyuyor musunuz?
41. Türkçe konuşmayı ne zaman öğrendiniz?
42. Kendinizi rahat ifade etmeye ne zaman başladınız?
43. Türkçe bilmediğiniz için yaşadığınız sorunlar nelerdir?

44. Kütahya'daki yaşama nasıl alıştınız?
45. Dışarıya çıkmaya ne zaman başladınız?
46. En çok nereye gidiyorsunuz? Hastane, pazar, kurs, cami?
47. Dışarıya çıktığında kendini rahatsız hissediyor musun?
48. Ev ve çocukların sorumluluğu gittiğiniz yerlere daha kolay alışmanızı sağladı mı?

EK 9: Somalili Kadınlar Saha Soruları İngilizce

1. Where did you live before immigrating?
2. How did you decide to immigrate?
3. How was your first week in Turkey like?
4. How was the process of your settlement into Kütahya?
5. Which country do you want to live in in the future?
6. What kept you living here for all this time?
7. Do you want to work?
8. What are your working experiences? Including being a housewife?
9. Would you want to be engaged in this type of work again? To what extent the children and the housework prevent you from engaging in this type of work?
10. Did you apply to the General Directorate of Migration Management for work permit?
11. What would you want for you to be done in Kütahya?
12. What would you consider to do when it is not possible to receive social aid?
13. What was your financial situation like before coming to Turkey/before the war?
14. What are your sources of monthly income in Turkey? (A spouse living outside Turkey, social aids, government).
15. Where did you graduate from?(Primary-Secondary-High School-University)
16. Would you want your children to attend university?
17. What are families like in Somalia? Nuclear, extended, or comprised of how many people?
18. Do men and women share the same environment with the women when outside? (school, café, etc.)
19. Are the males (father, older brother, husband) the decision-makers in the family?
Would they object to the women going out, or any of their clothing?

20. Is your dressing style in Somali the same as Turkey?
21. What do you do in cases such as weddings, death, holidays? Are you able to perform these in Kütahya?
22. How do you communicate with the family members and relative outside Turkey?
23. Do you have a family group in WhatsApp? Where are the people in this group from?
24. Would you tell us the most significant problem you encounter in Kütahya?
25. What is your favorite thing about living in Kütahya?
26. How do you spend a day in your house? Housework-cooking-cleaning?
27. What do you do in your free time?
28. Are you afraid of walking alone in this city?
29. Do you get back home before it gets dark?
30. Do you see or feel like people stare at you in the street?
31. How the men in Kütahya see you?
32. Have you ever been disturbed by the men on the street or anywhere else?
Harassment.
33. Do you visit your neighbors? Would you share your problems with them?
34. Are you pleased to be sharing the same neighborhood with the Somalian or other immigrant groups?
35. Have you ever had any encounters with the other refugees in Kütahya?
36. If yes, do you feel more familiar with this city compared to them?
37. Do you feel like a guest here?
38. How much time it took for you to get used to living in Kütahya? 1 month, 6 months, longer or sooner.
39. Do you think that your children are discriminated against at school?
40. Do you hear anybody talk about your skin color?

41. When did you learn to speak Turkish?
42. When did you start to express yourself comfortably?
43. What are the problems you face due to not being able to speak Turkish?
44. How did you get used to living in Kütahya?
45. When did you start going out?
46. Where do you visit the most? Hospital, market, classes, the mosque?
47. Do you feel uncomfortable when you go out?
48. Did the responsibility of the house and the children help you get used to anywhere you go more easily?

EK 10: Ekosistem Saha Soruları

1. Büyük şehirlerde görev yaptınız mı?
2. Kütahya ile büyükşehirleri yaptığınız iş açısından kıyaslayabilir misiniz?
3. (Büyük şehirde iş deneyimi varsa) Sizce Somalili mültecilerin Kütahya'da biriminizin hizmetlerine ulaşımı büyükşehirlere göre daha kolay mı?
4. Mültecilerin bu hizmeti almaları için hangi belgeye ihtiyaçları var?
5. Somalili mülteciler hangi ihtiyaçlarla size geliyorlar?
6. Yerli halk ile mülteciler arasında ilgili biriminizin hizmetlerinden faydalanma konusunda bir gerginlik gözlemliyor musunuz?
7. Somalili kadınlar ile nasıl anlaşıyorsunuz?
8. Size isteklerini nasıl anlatıyorlar?
9. İlgili birimin sunacağı hizmet için yalnız mı geliyorlar, yanlarında kadın/erkek birisi oluyor mu?
10. Somaliler ile diğer mültecileri ayırt edebiliyor usunuz?
11. Siyah mülteci bir kişi ile iletişim halinde bulunmak sizin için ne ifade eder?
12. Meslektaşlarınızın ya da diğer kişilerin mültecilere farklı davrandığını görüyor musunuz?
13. Mültecilerin ülkelerine ya da farklı bir ülkeye gideceklerini düşünüyor musunuz?
14. Sizce Kütahya'da mültecilerle uyum içinde yaşanması için neler yapılmalı?
15. Sizce mültecilerin üstünde göçün etkileri nelerdir?

ÖZET

Taşrada Mülteci Kadın Olmak: Kütahya'daki Somalili Kadınlar

Bu tez, taşrada mülteci kadın olmayı Kütahya'daki Somalili kadınların gündelik hayatları üstünden anlatmayı amaçladı. Araştırma; toplumsal cinsiyet, göçün kadınlaşması ve taşra- mekân kavramları üçgeninde kuruldu: Tezin yapısını toplumsal cinsiyet kavramı oluşturdu. Göçün kadınlaşması kavramı sahanın örneklem seçiminin de belirleyeni olarak varlık gösterdi. Taşra ise gündelik hayatın ve duyguların mekânı olarak tasvir sağladı. Kütahya'daki Somalili kadınlar ve ekosistemleri ile tezin sahası gerçekleştirildi. Tezde feminist yöntemin temel yaklaşımları kullanıldı, gömülü teori ve etnografiden yardım alındı.

Somalili kadınların anlatıları, göç öncesi hayatları “Dün”, Kütahya'daki hayatları “Bugün” ve gelecek tahayyülleri “Yarın” başlıklarıyla anlatıldı. Somalili mülteci kadınların Kütahya'daki gündelik hayatlarına, taşranın olumlu ve olumsuz etkileri analiz edildi. Sahanın bulguları şaşkınlık, yabancı, ayrımcılık, ırkçılık, taciz olarak hassasiyetle tanımlandı ve birbirinden ayrıldı.

Araştırma; Kütahya'daki Somalili kadınlar için Kütahya'nın sadece bir uydu kent olmadığını belirtip taşranın gündelik hayatlarını etkileyen bir mekân olduğunu görünür kıldı. Politika üretiminde dikkat edilmesi gereken sosyal gerilim kavramına dikkat çekildi. Yeni araştırmalara ve politika üretimine öneriler ile tez sonlandırıldı.

Anahtar Kelimeler: Taşra, toplumsal cinsiyet, göçün kadınlaşması, Kütahya, Somalili mülteci, zorunlu göç, mekân, uydu kent.

ABSTRACT

Being a Refugee Woman in a Small City: Somalian Women in Kutahya

This thesis aims to describe being a refugee woman through the daily lives of the Somalian women in Kutahya. The research was based on the triangle of concepts of the gender, the feminization of immigration and small cities- space: The concept of gender constitutes the framework of the thesis. The concept of feminization of immigration was a determinant in the selection of the sample of the field. The small cities provided a description as the space of everyday life and emotions. The field of the thesis was established with the Somalian women and their ecosystems in Kutahya. The fundamental approaches of the feminist method was used in the thesis, the grounded theory and ethnography were used for assistance.

The narratives of the Somalian women were described under "Yesterday" for their pre-immigration lives, under "Today" for their lives in Kutahya, and under "Tomorrow" for their envisagement for the future. The positive and negative effects of the small cities on the daily lives of the Somalian refugee women in Kutahya were analysed. The findings from the field were described and separated from each other with sensitivity as confusion, being a foreigner, discrimination, racism, and harassment.

The research brought into the view not only that Kutahya is not solely a satellite city for the Somalian women in Kutahya but also that the small city is a space that affects their daily lives. The thesis also draws attention to the concept of social tension, which should be taken into account in the development of policies. The thesis is concluded with recommendations for the new research to be conducted and for the development of policies.

Keywords: Small city, gender, feminization of migration, Kutahya, Somalian refugee, forced immigration, space, satellite city.